Jäljed lumel

I. KOHTUMINE KUPEES

Taigas kohises tuul, rebides kaskedelt ja haabadelt viimaseid koltunud lehti. Valas külma vihma. Valas tüütavalt kaua, küllastades maad veega, läbi leotades teid, üle ujutades luhti, nõgusid ja kraave, ning näis, et sajule ei tulegi lõppu...

Öist pimedust lõhestades ja läbi vihmaeesriide tungides kihu*tas* tõtates reisirong. .

Pimeduses vilkuva rohelise semaforisilma ees vilistas vedur pikalt ja teravalt. Kaja haaras heli, veeretas seda mööda mäekurusid ja kandis siis ära taigasse.

Udusse mähkunud Ussuuri raudtee jaamad Sivaki, Ušumun, Tõgda vilksatasid mööda. Lähenes Taldan.

Pehmelt kahele poole kõikuva ja rööbaste jätkukohtadel nõksuva magamisvaguni soojas kahekohalises kupees seisis reisija. See oli pikka kasvu, kuivetanud ja varakult kiilaspäiseks jäänud keskealine mees.

Kord vaatas reisija tähelepanelikult higiga kattunud aknasse, mida mööda kõverate joakestena vihma alla valgus, kord heitis ta pilgu helendava numbrilauaga käekellale, kord võttis akna all olevalt laualt sõiduplaani ja lehitses seda kiiresti.

Reisija liigutustes polnud midagi kärsitut, kuid nad reetsid suurt seesmist pinevust.

Kui rong lõginal juba pööranguid läbistas, silus reisija käega üle oma harvade, heledate juustejäänuste, avas ukse ja väljus kupeest.

«Mis jaam praegu on?» küsis ta valjusti vagunisaatjalt, kes käsilaternat korda seadis.

«Taldan.»

Reisija ootas mõne hetke, vaatas siis uuesti kella ja pöördus kupeesse tagasi.

Siin võttis ta kiire liigutusega kuue seljast, jäädes põhjapõtrade kujutusega villase džempri väele. Tõmbas seejärel tagumisest püksitaskust nahast portsigari, võttis paberossi, läitis selle ja, silmitsenud end põgusalt uksepeeglist, väljus uuesti kupeest.

Tühjas koridoris viimase akna juures nägi ta soojas ööpidžaamas ainukest ärkvelolevat kaasreisijat. Too heitis talle laisa, poolunise pilgu, haigutas valjusti, tõmbus külmakartlikult kössi ja läks oma kupee poole.

Akende taga vilksatasid tuled.

Piduriplokkide krigisedes aeglustas rong pikkamisi käiku, nõksatas mõned korrad ja peatus.

Tehes näo, nagu vaatleks ta nõrgast laternavalgusest valgustatud jaama ja perroonil edasi-tagasi saalivaid inimesi, jälgis reisija

džempris äraootavalt vaguni sissekäigu-uksi.

4

Vagunisse sisenes mongoli näojoontega jässakas aastates mees. Ta kandis kitsa musta naharibaga ääristatud viigrinahast pihtkuube, mille nahkkrae oli üles tõstetud, ja tugevasti kantud soosäärikuid. Käes hoidis ta väikest karvanahast õmmeldud kotti. Mehel oli väsinud ilme, mööda ta laiade sarnadega nägu nõrgusid alla vihmapiisad.

Sissetulnu peatus mõne s.ammu kaugusel džemprit kandvast reisijast, pomises enesele midagi nina alla ja võtnud peast kalevist soni, raputas seda.

Siis küsis ta nagu endamisi:

«Kus saaks siin platsi võtta? Mis?» Ta hääl oli rämedavõitu ja kähisev.

«Pool vagunit on tühi, võite igale poole istuda,» vastas džempriga reisija liigselt kiirustades. «Muide, palun astuge minu poole,» lisas ta, saates sõnu külalislahke žestiga.

«Samune et, olen halb naaber,» vastas sissetulnu jämedavõitu.

«Lühike maa sõita... üsna lühike.»

«Kuskil tuleb- teil ju ikkagi istet võtta.»

«Seda jah, tõsi küll.»

«Astuge siis sisse. . .»

Kupeeuks sulgus.

Minuti pärast kuuldus pidurite sisinat, kõlas peakonduktori vile ja veduri vilistamine. Rong nõksatas ja liikus siis sujuvalt kohalt.

Ruttamata võttis sisenenu märja soni peast, pihtkuue seljast, riputas need varna ning seadis end istuma pehmeie diivaniotsale. otse ukse juures. Oma reisikoti asetas ta jalgade vahele.

Vaikinud pisut, ohkas ta valjusti ja hakkas rääkima, vene keelt jakuudi keelega segades. .

«Tere, ülem... Jõudsin pärale. Samune et, väsisin

5

ära, jalad tuikavad. Pilet maksis palju raha. Mispärast nii palju?» Ta libistas pilgu aeglaselt üle kupee.

«Tervist, Šaraborin,» vastas mees džempris kuivalt ja astus ukse juurde.

Ta keeras ukse lukku, pani keti ette ja küsis:

«Mis jaamani sul pilet on?»

«Suur- Neverini.»

«Kuidas Orossutsevi käsi käib?»

«Elab tasapisi... Hästi elab... Saatis sõna.» Šaraborin patsutas oma pealaele, millel kasvasid lühikesed punakad juuksed.

«Kui kaua sa tulid?» huvitus mees džempris. Šaraborin vaatas jutukaaslasele küsivalt otsa. «Tulid, tulid kui kaua?»

«A-a. .. Samune et, kolm kuud. Jah, kolm. Peaaegu kolm. Päris raske. Väga raske. Teed ei ole. Märg. Puha jalgsi.»

Mees džempris lähenes aknale, laskis eesriide alla, ja surunud pooleldi suitsetatud paberossi tuhatoosi, ütles järsult:

«Asume asja juurde. Istu, näe, siia.» Ta näitas kohale akna all oleva lauakese ääres, avas kohvri ja hakkas selles sorima.

Siis asetas ta lauale habemeajamisvahendid, kallas termospudelist klaasi kuuma vett, mähkis Šaraborini kuni kaelani linasse, pigistas tuubist tema pealaele pisut pastat, seebitas juuksed sisse ning hakkas neid maha ajama.

Šaraborin istus vaikides ja liikumatult. Nähtavasti tegeles ta omaenda mõtetega.

Põlastava grimassiga näol pühkis mees džempris aegajalt habemenoalt ettevaatlikult ajalehetükile karme juukseid, mis polnud kaua vett. ega seepi näinud.

Lõpetanud juuste mahaajamise, võttis ta kohvrist tü-

kikese haavasidet, niisutas seda ohtrasti värvitu seguga tumedast pudelikesest ja hõõrus sellega mõned korrad hoolikalt Šaraborini pead.

Kui nahale hakkasid erelillad tähed ilmuma, käskis mees džempris Šaraborinit pea laualambile lähemale kallutada.

Ta silmitses kaua ja tähelepanelikult kummalist teksti, ning võtnud täitesulepea, märkis midagi oma väikesesse bloknooti.

«Nii, nii. . .» lausus ta lõpuks. «Kõik on selge.»

Šaraborin tegi liigutuse, nagu tahaks ta üles tõusta või asendit vahetada, kuid mees džempris pani oma käe ta õlale.

«Istu nagu istusid,» käsutas ta ja hakkas, nüüd juba uue seguga, teksti nahalt ära pesema.

Kui tekst kadunud oli, võttis mees džempris ühe käega Šaraborini peast kõvasti kinni ja hakkas ise midagi ta paljaksaetud kolbale kirjutama.

Ta kirjutas ruttamata, maalides hoolega iga tähte. Väikestest, peentest tähtedest kujunesid sõnad, laused ja read. Algul olid need erelillat värvi, seejärel tuhmusid nagu lahustudes ja lõpuks kadusid hoopis.

Šaraborin istus liikumatult, tardunud ja kivinenud näoga. Ainult ta suured ja peast eemal seisvad kõrvad liikusid kuidagi imelikult.

«Kõik,» ütles meeg džempris.

Šaraborin heitis eneselt lina, silus mõned korrad kareda peoga ettevaatlikult üle pealae ja küsis kähisevavõitu häälel:

«Jälle tagasi?» Ta silmaterad ahenesid.

«Aga mida sina siis mõtlesid?» heitis too vastuseks, habemeajamisvahendeid kohvrisse pakkides.

«Seda ma ei mõelnud. Vaja on puhata. Sa lubasid mulle elamisvõimaluse sokutada.»

Džempriga mehe näol peegeldus ärritus, ta õhukesed huuled sulgusid kõvasti.

«Tean, et lubasin. Sellest on veel vara rääkida.»

«Mispärast vara? Vaja on rääkida. Mulle on oma nahk kallis. Nabivad mu taigas kinni. Kuidas ka ei keeruta, tee on üks. Taigas on inimesi palju. On aeg lõpp teha!» Šaraborini raske pilk ronis nagu ämblik džempris mehe kogul, peatudes tema vasakul käel, mille keskmises sõrmes sätendas mitmevärviliselt kalliskivi.
Kortsutades oma hõredaid harjaselisi kulme, küsis mees džempris silmi pilutades:
«Mitu aastat sa said?»
«Kümme.»
«Palju ära istusid?»
«Samune et, ühe aasta...»
«Niisiis, kui hakkad virisema ja igasugust loba ajama, muretsen selle eest, et sa ülejäänud üheksa kah ära istuksid. ütle parem, millal sa Orossutsevi juurde arvad jõudvat?»
    Šaraborin vaikis tardunud liikumatuses. Ainult ta suured ja kohmakad käed ei leidnud endile asu: nad kas hõõrusid pakse, ümmargusi põlvi, muljusid teineteist või ilmusid nähtavale lauaotsal. Talle ei meeldinud teekond tagasi, vähe sellest, see käis risti vastu kõigile ta plaanidele. Kui kaua veel sõltub tema elu Orossutsevi ja selle kiilaspäise härra tahtest ja soovidest, keda ta «Harry» hüüdnime all tunneb? Millal siis ometi saabub lõpp tema käikudele mööda ebasõbralikku ja karmi taigat? Millal ta lõpuks leiab ärateenitud rahu, leiab märkamatu prao, poeb sellesse peitu ja hakkab elama nagu elavad teised - vaikselt ning rahulikult, muretsemata homse päeva eest, tundmata päevast päeva ja tunnist tundi hirmu sattuda kohtuorganite kätte? Miks «Harry» ja Orossutsev ei tunne talle kaasa ning petavad teda?

Lubavad küll, kuid oma lubadusi ei täida? Kus ja kuidas leida ilma nende abita see «märkamatu pragu»?
«Täna on kümnes september,» ütles Harry, kes arvas, et Šaraborin mõttes mingeid arvestusi teeb.
Käsnad Šaraborini näol hakkasid liikuma. Ta ohkas ja lausus nukralt:
«Peab ootama taliteed. Praegu on kehv, päris kehv. Jalgsi on kehv, hobusega kehv, paati ei ole. Jälle sajab.» «Oodata ei või!» sähvas Harry.
Šaraborin vangutas pead.
«Millal siis?..»
Šaraborin vaikis tükk aega, vaatas siis Harryle pärani silmi otsa ja lausus ebakindlalt:
«Küllap detsembris.»
«Mitte hiljem?»
«Ei vist.»
«See sobib mulle.»
Harry võttis varnas rippuva kuue taskust paksu paki sajarublalisi ja viskas selle lauale.
    Šaraborin haaras järsku värisema hakanud kätega kiiresti raha ja

hakkas seda üle lugema, sõrmi ohtrasti süljega niisutades. Ta luges üle korra, teise ja alles siis pistis rahapataka oma püksitasku. Et veenduda, kas raha sattus just sinna, kuhu vaja, patsutas ta käega taskule ja midagi naeratuse taolist kõverdas ta pakse huuli.
«Aitab?» küsis Harry.
Šaraborin noogutas mitu korda pead. Mõttes kaalutles ta juba, kuhu ja kuidas tuleks saadud tasu paigutada ja millise summa moodustavad nüüd kõik ta säästud.
«Sul on nüüd palju raha,» tähendas Harry muiates, nagu oleks ta Šaraborini mõtteid taibanud. «Sinust on saanud rikas mees, aja jooksul aga saad veelgi rikkamaks.»

Šaraborin muutus näost. Ta kõõrdsilmad kadusid laugude vahele ja paistsid vaevumärgatavate kitsaste piludena.
«Vaevaga saadud raha... Ränga tööga teenitud raha,» pomises ta kõlatult.
Harry soris kohvris, võttis sealtmõned algklasside õpikud ja ulatas need Šaraborinile:
«Peida ära, läheb tarvis.»
Seejärel ulatas talle väikese, kõvade kaantega raamatukese:
«See on sulle diplom õpetajate instituudi lõpetamise kohta. Oled õpetaja. Õpetajaid meil armastatakse. Antakse nii öömaja kui ka transporti. Kui sul on diplom, võid passigi saada. Nüüd aga sea end valmis, peagi jõuame Suur-Neverisse.»
Šaraborin pani diplomi tasku, peitis õpikud reisikotti ja lahkus magamisvagunist Suur-Neveri jaamas.
Harry raputas lina puhtaks, läks tualettruumi ja viskas ajalehe koos juustega ära, pesi siis hoolikalt käed puhtaks ja hõõrus nad kölniveega üle.
Akna taga valas endiselt vihma.

II. TAAS BASS

Aheldatuna käredast pakasest ja vajunud öövaikusse, magas taiga pikka talveund. Temast õhkus ranget karmust ja rahu. Valgetüvelised kased puudutasid oma peenikeste okstega maad. Haraliste oksakäppadega üksteist kaelustades seisid noored nõeljate latvadega kuused. Nende kohal aga kõrgusid võimsad, vaskpunaste tüvedega männid.
Kõrgesse musta taevasse oli tikitud loendamatu hulk vilkuvaid tähti.

Hiline kahanev kuu heitis taigale kahvatut valgust, millest tekkisid lumele kummalised varjud. Kohati tungis see valgus hädavaevu läbi härmatunud oksterägastiku.
Seda vaikust häirisid vaid aeg-ajalt puukoore praksumine ja näljase

öökulli hirmuäratavad, judinaid esilekutsuvad huiked.
Ent siis tekkis taiga vaikusesse uus heli, algul vaevu tabatav, ebaselge, siis aga kord-korralt selgem: mööda lund libisesid suusad.
Šaraborin hiilis kaua, väga kaua moöda läbipääsematut padrikut, tegi haake, eksles, hiilis mööda küttide peatuskohtadest ja elamupaikadest, ronis uuesti kõige sügavamasse rägastikku - ja. jõudis lõpuks kohani, kus taiga hõrenes, laiali nihkus ning kus tema ees avanes väike lagendik.
Šaraborin oli väsinud. Viimane kilomeeter oli olnud eriti raske ning võtnud temalt viimse jõu. Iga uus samm, väsinud käte iga uus liigutus, iga sõõm külma õhku nõudis üha suuremat pingutust, tekitas üha uusi kannatusi. .
Ja lõpuks ometi..
Jõudnud lagendikule, Šaraborin peatus ja jäi teraselt kuulatama. Vaikus. Ta ei märganud kohe, kuidas läbi lagendikul hõljuva piimvalge pakaseudu kerkis esile jämedatest palkidest ülesraiutud üksik madal tareke. Tare pooleldi lummetuisanud korstnast tõusis peen suitsujuga, lendasid välja sädemed ja tantsisklesid õhus nagu helendavad jaaniussikesed.
Sinaka jääkirmega kattunud väikesest aknaruudust paistis aralt nõrk, kollakas tuluke.
Šaraborin ei liikunud paigalt. Ta hakkas näljast ja külmast, väsimusest ning misuurest närvidepingest lõdisema. Mees tundis hästi Jakuutia taigat, mille ta risti ja põiki oli läbi käinud, tundis tema jõgesid ja nende

harusid, harva esinevaid külasid ning üksikuid asulaid ja pingutas nüüd oma mälu, mis pidi talle ütlema, kellele kuulub see meelitav tareke, kus on muidugi soe ja leidub liha ning kanget teedki.
Ta mõistis selgesti, et keegi ei tohi teda näha, et tal tuleb karta mitte üksnes inimest, vaid isegi kuud ja tähti, millede valgus aitab inimesi tema jälgedele juhtida. Ent lustakas suitsujoake ja sõbralik tuluke ahvatlesid teda, meelitasid enda juurde. Ta kõhkles, needis end arguse, otsustusvõimetuse ja meelekindlusetuse pärast. Tõusis viha selle küüraka, alt väljavajunud nurkadega viletsa tarekese vastu, mis surus end vastu püstloodis kerkivat metsaseina, ägades paksu lumekoorma all. Šaraborin vihkas juba iseennastki, oma väsinud, valutava te liikmetega keha, ärahõõrdunud ja sõnakuulmatuid jalgu, karedaks muutunud, külmast näpistatud käsi, tühja kõhtu, mis tüütavalt ja piinavalt toitu nõudis.
«Samune et, lähen ja puhkan vähe,» otsustas ta, saanud võitu kainest mõistusest. «Paistab, et majas elab keegi üksinda.»
Šaraborin astus sammu edasi, kuid tardus samas paigale ja muutus tähelepanelikuks: tare juures puude varjus kiunatas koer. .
Seejärel avanes tare uks, millest tekkis valgusruut. Ruudus nähtus inimese kogu ja kuuldus hääl, mis pani Šaraborini võpatama:
«Hei. Taas Bass! Midas' sa uludʼ? Tule siia. . .» Midagi suurt ja karvast

lipsas uksest sisse ning uks langes paukudes kinni.
Hirm lõi Šaraborinile otse südamesse. Hing jäi kinni.
«Taas Bass... Taas Bass...» sosistas ta külmunud huultega. «Vaat kes elab selles tares!... Samune et, karvapealt oleksin sisse lennanud. Oleksin kadunud hing olnud, täiesti kadunud, asja ees, teist taga. . .»
12
Ta silmitses lagendikku, taandus tagurpidi, kogus end, tõmbus looka ja sööstis tugeva hooga teelt kõrvale.
Väsimust võites möödus ta ringiga lagendikust, jättes oma teele selgesti nähtavad suusajäljed. Jalad oleksid teda nüüd nagu iseenesest kandnud.

Tare peremees, «Koidu» kolhoosi liige, ümbruskonnas tuntud vana kütt jakuut Bõkanõrov ärkas, kui vaevu koitma hakkas. Kuid avanud silmad, sulges ta nad samas uuesti. Äsja oli ta näinud end unes jahi!. Võrgus, mille ta oli hiiglajämeda lehise õõne ette asetanud, rabeles painduv ja väle hermeliin... Ja korraga oli uni nagu kiuste läinud.
Vanamees lamas mõne aja vaikselt, kartes end liigutada, sulges kõvasti silmalaud, lootes, et meeldiv pilt kordub, kuid tema lootused ei täitunud.
«Hea uni oli... Tore hermeliin...» ohkis vanamees ja avas silmad. «Aga mida ma's lesin? Kes minu eest tule koldesse teeb? Kes läheb püüniseid vaatama? Kes söödab Taas Bassi?»
Vanamees pöördus teisele küljele, kergitas pead ja nägi, et seinaloleva «tiksuja» osuti lähenes number kümnele.
«Ai-ai-ai!» lausus Bõkanõrov nagu oma käitumist hukka mõistes, laksatas keelt, kuid jäi edasi lesima.
Ta pilk libises üle toa, peatus öö jooksul kustunud koldel, liikus üle orava-, rebase- ja hermeliininahkade, mis sirutitel kuivasid, vilksatas üle riiuli, kuhu olid korralikult asetatud jahitarbed, sealt edasi. pime-dasse nurka, kus väikeses pütis säilis soolatud põdraliha tagavara, ja jäi peatuma läikima hõõrutud laega jahipüssil.

14
Püss kutsus vanamehes alati esile helgeid mälestusi. Nüüdki pöördus ta mõte kaugele ja ustavale sõbrale, kes talle selle püssi oli kinkinud.
«Siiski, aeg on tõusta. . . olen hoopis laisaks jäänud,» lausus Bõkanõrov kuuldavalt.
Ta heitis eneselt suure põdranahast kasuka, istus pehme karusnahaga kaetud koikule ja laskis jalad üle ääre alla.
«U-uh, kui külm!» tähendas ta kössi tõmbudes ja hakkas kiiresti riietuma.
Pool tundi hiljem lõõmas koldes juba hele tuli ja sellest valgustatud tare võttis teise ilme ning muutus hubaseks.
Bõkanõrov toppis savist piibu mahorkat täis ja läitis selle koldest võetud söega. Ajas siis üle pea selga pehmest põdravasika nahast lühikese doška[1] ja tõmbas selle rihmaga kokku.
Ukse taga kuuldus koera niutsumist.

«Kohe, Taas Bass, kohe tulen. . .» ütles Bõkanõrov, ja võtnud seina löödud pulga otsast kasetohust karbi, pühkis sellesse laualt toidujäägid.

Hommik oli külm ja selge. Okaspuude mõrkjate lõhnadega küllastunud puhas õhk kõditas ninas ja kurgus. Vaevaga läbi männi- ja kuuselatvade tungides kuldasid tõusva päikese kiired lagendikku; Kuskil üsna lähedal vilistasid vastastikku laanepüüd.

Suurest heameelest kiunatades sööstis koer rõõmsalt peremehe juurde, hakkas tema ümber tiirlema ja karglema, püüdes limpsata ta nägu, jooksis siis eemale, laskus esikäppadele, pistis koonu lumme, ja olles lõpuks oma isu täis jooksnud, heitis Bõkanõrovi jalge ette maha, jäädes talle oma ustavate silmadega ainiti otsa vaatama.

I Doška - karusnahkne pluus. *Tõlk.*

«Taas Bass . . . Taas Bass. . .» kõneles vana kütt. sõbralikult. «Oi, oi, peni tahab süüa! No säh, söö!» ja ta pööras karbi kummuli.

Koer tormas toidu kallale, vehkides koheva sabaga. Taas Bass oli suurt kasvu ja samanes hundiga mitte ainult tugevasti arenenud rinna, vaid ka pehme, kollakashalli koheva karva, musta seljavöödi ja järsu, suitstumeda turja poolest. See oli ustav sõber, ergas kütt; kogenud ja väsimatu jälgedeajaja, kes ei kartnud mingeid raskusi ega pakast.

Senikaua kui koer lihakontidega ametis oli, vaatas Bõkanõrov piipu popsutades üle omi kareda, lühikeseks pöetud põdranahaga alt äralöödud suuski.

«Noh, söö, söö...» ütles Bõkanõrov ja suundus tagasi tarre. «Kohe lähme sinuga tedrekukki laskma. Saame hommiku- ja lõunasöögi. Meile pole palju vaja, üks või kaks ja aitab.»

Sisenenud tarre, viskas vanamees mõned halud koldesse, võttis riiulilt padrunitasku ja kontrollis iga padrunit. Püssi silmitses ta kaua, nagu oleks seda esmakordselt näinud, ja silitanud armastavalt üle selle lae, viskas püssi rihmapidi õlale.

Astunud üle läve ja vaadanud ringi, märkas ta imestades, et Taas Bass turtsudes ja ägedalt pead raputades nuusib midagi sissesõidetud tee käänakul.

Vana kütt asus suuskadele ja läks koera juurde. Teelt pöördusid kõrvale veel täiesti värsked suusajäljed.

Bõkanõrov koputas kustunud piibu tühjaks ja, silmitsenud teraselt jälgi, vangutas pead:

«Näed sa, Taas Bass, siin käis keegi, kes ei tahtnud öösel meie poole sisse astuda. Tuli päris lähedale ja läks ära. Ei tahtnud kasutada meie külalislahkust. Miks ta ei astunud meie juurde sisse? Kuhu ta läks?»

Kõhust saadik lumes seistes liigutas Taas Bass kõrvu ja niutsus tasakesi, nagu kutsudes peremeest jälgi uurima.

Asudes värsketele suusajälgedele, liikus Bõkanõrov neid niööda

edasi, jälgi tähelepanelikult silmitsedes. Taas Bass kargles mööda lund, hoides enda ja peremehe vahel väikest vahemaad.

Vana küti terav ja kogenud silm märkas ja tegi kindlaks paljugi: suusajäljed tekitas inimene taigast, kõige tõenäolisemalt jakuut. Ta oli liikunud, nagu Bõkanõrovgi, lühikestel, laiadel, põhjas kasutatavatel suuskadel, keppideta. Ta käik oli olnud raske ja ebatavaline - ta lonkas pisut vasakut jalga. Teekäija oli väga väsinud, kunarta oli teinud neli peatust, mitu korda toetunud puutüve vastu, üks kord aga isegi lumel istunud.

Läinud umbes poolteist kilomeetrit ja avastanud, et suusajäljed mööduvad poolkaares lagendikust, kus seisab tema tare, mõistis Bõkanõrov otsekohe, et tundmatu tegi ringi teadlikult.

Teisel kilomeetril silmas vanamees Taas Bassi. Too lamas hästi äratailatud kohal ja, ajanud roosa keele suust välja, hingas raskesti.

Bõkanõrov lähenes ja tegi samuti kerge vaevaga kindlaks, et tundmatu oli just siinkohal lühikeseks puhkuseks peatunud. Ta polnud teinud tuld, kuid lummetallatud kuuseoksad kõnelesid sellest, et nendel oli lamanud inimene.

Puhkepaigast edasi aga läksid taigasse jälle needsamad, veelgi värskemad suusajäljed.

Bõkanõrov laskus kükakile, võttis taskust piibu, toppis tubakat täis ja hakkas suitsetama. Tema pilk muutus murelikuks ja rahutuks. Mis sundis inimest end varjama? Mispärast ta, kuigi oli väsinud, põlgas ära soo

juse ja puhkuse ning eelistas magada paljal lumel, külma käes!

«Ja paistab, et ta kõht oli tühi, kuna söömisest pole mingeid jälgi,» kaalutles Bõkanõrov ja, kiskunud end mõtiskelust lahti, pöördus jälle oma ainsa kaaslase, Taas Bassi poole:

«Miks ta siin magas? Mispärast ta meie juurde ei tulnud? Meie juures on hea, soe... Mis sa arvad?»

Koer tõusis püsti ja liputas saba. Kallutas pead kord ühele, kord teisele poole ja vaatas peremehele silma.

«Me peame teada saama, mis inimene siin käis,» jätkas Bõkanõrov. «Küllap tal oli oma tagamõte, kui ta meie tarest ringiga möödus. Ega ta asjatult meid kartma löönud. Taigas seda ei juhtu. Taigas on inimene inimesele sõber. Küllap see on vist halb inimene. Ja mõttes on tal ka midagi halba. Lähme tagasi koju. Võtame moona kaasa ja hakkame minema mööda jälgi. . .»

Bõkanõrov kergitas ennast ja heitis pilgu taevale. Taas Bass oleks nagu mõistnud, niutsatas korra ja kihutas mööda suusajälgi kodu poole.

Vana küti truu ja ustav sõber Taas Bass oli võtnud osa paljudest ohtlikest seiklustest. Kord jahil olles, kui surmavalt haavatud karu Bõkanõrovi peale viskus ja juba valmis oli teda enese all surnuks muljuma, kargas koer oma peremeest kaitstes ennastsalgavalt karule kallale hing klammerdus raevukalt selle kõrri. Karu lõi kaks korda oma tohutu suure küünelise käpaga koerale pähe, kuid too jäi ellu,

säilitades otsmikuli sügavad armid. Sellest ajast peale sai ta kindlalt hüüdnimeks Taas Bass, mis jakuudi keeles tähendab: Kiviotsmik.

III. ÖINE KOHTUMINE

Kui Šaraborin oma eesmärgile juba lähedaloli, tabas teda tihe lumesadu. Täielikus tuulevaikuses langes lumi ühtlaselt vaikselt, suurte pehmete räitsakatena, laskudes ühetasase kihina juba valgele, esimese lumega kattunud maapinnale. .

Lumesadu rõõmustas ja ühtlasi ka hirmutas Šarabarinit. Rõõmustas sellepärast, et lumi kattis jäljed kinni, oma jälgi aga tahtis ta varjata, nagu iga teinegi kurjategija. Hirmutas sellepärast, et lumi liikumist tublisti raskendas ja aeglustas. Pealegi, kuidas Šaraborin ka kokku ei hoidnud, kuid juba eile lõppes ta viimane toidutagavara ja nüüd piinas teda nälg. Varuks oli jäänud ainult juba alustatud plasku piiritust, kuid ilma toiduta ei tähendanud seegi midagi. Tõsi küll, Šaraborinil oli raha. Palju raha. Osa rahast hoidis Šaraborin oma salajases taigapanipaigas, kuhu peale tema polnud astunud ühegi inimese jalg, osa aga kandis ta igaks juhuks enesega kaasas. Kuid mida tähendab taigas raha säärasele inimesele nagu Šaraborin? Tarbetud paberilipakad, liigne ballast, liigne tüli. Igas Jakutpušnini faktoorias, igas kaevandusasulas päritakse Šaraborinilt: kes ta on, kuhu läheb. Ja kui ei päritagi, siis tuntakse temas ära vana tuttav, ja siis... Ei, taiga on kehv asi., Siin pole meelitavate siltidega restorane, puhveteid, kioske ega kauplusi, nagu neid on nii palju raudteejaamades, kus võib osta kõike, mida süda soovib, ja kus keegi sinult ei küsi, kes sa oled ja kust sa raha said. Taigas on kehv. Ja kuigi ta on suur, pilguga haaramatu, ometi on iga inimene siin nagu peo peal ja arvel, pealegi veel säärane inimene kui tema.
Šaraborin kartis kogemata sattuda elamutele, jahimeeste, asukohtadele ja inimestele ning kiitis end selle

eest, et ta vana küti, Taas Bassi peremehe tarre sisse polnud astunud.

Seniajani oli kõik hästi läinud, kuid on vaja, et õnn teda ka edaspidi saadaks.

Võib-olla on see ta viimne käik Orossutsevi juurde, siis aga saab ta vabaks ega tunne enam enda üle peremeest. Raha, mõtles ta, kuigi see on saadud ebaausal teel, ei erine millegagi sellest, mis on higi ja vaevaga teenitud. Raha jääb rahaks. Šaraboninil on aga raha küllalt selleks, et elada oma kena kümmekond aastat endale midagi keelamata.

Tundes näljast ja külmast kogu kehas värinat, jõudis Šaraborin pikast teekonnast kurnatuna ja tigestununa päeva lõpul ometi oma eesmärgile.

Lumesadu lakkas. Ilm selgines ja muutus külmemaks. Silmapiiri kohal rippus loojuv, veripunane päike, mis ei soojendanud. .

Läbi hõrenenud taiga silmas Šaraborin kaevandusasulat. Ta tundis hästi seda paika: siit oli ta lahkunud pool aastat tagasi, varakevadel, siirdudes kohtuma «Harryga».

Šaraborin oli seesmiselt üllatatud, nähes, kuidas see väike, taigasse äraeksinud kõrvaline asula nii lühikese ajaga tundmatuseni oli muutunud. Šaraborin märkas kahte täiesti uut väikest tänavat, korralikke ja tugevaid, värsketest mändidest üles raiutud majakesi rõõmsalt naeratavate akendega.

Korraga kuulis ta inimeste hääli, millest ta kõrv rännakute kestel mööda inimtühje ja mahajäetud kohti ning taigaavarusi oli juba võõrdunud. Kuid need hääled ei rõõmustanud, vaid erutasid ta pinguldatud ja ärakurnatud närve.

Ta peatus, toetus männitüvele, vidutas silmi ja ham-

mustas huulde. Ta hingas raskesti ja kuulis oma äravaevatud südame kiirendatud tuksumist.

Hämardus kiiresti.

Šaraborin mõistis, et praegu on talle pääs kaevandus- asulasse suletud. Suletud selle ajani, kuni taigale lõplikult laskub *öö,* kuni uni asula elanike silmad suleb.

Tajumatud külmad õhuvoolud kandsid Šaraborinini tugevat, isuäratavat lõhna: hõngas millegi rammusa, maitsva ja meeldiva järele. Kurgus hakkqs kipitama, sõõrmetes kõditama, põselihased tõmbusid kokku. Šaraborin neelatas õhku ja haiglane grimass moonutas ta nägu.

Ta palus saatuselt ühte: kiiremini pääseda sooja majja, süua midagi ja vabaneda tüütavast, puurivast näljatundest.

Muutus järjest hämaramaks, kuid Šaraborini kogenud silm märkas kergesti, kuidas ühe aknakesega majast, mis teistest vähe eemal seisis, väljus pikka kasvu mees ja suundus asulasse. Kaevanduse kontori juures kohtas ta teist, temast vähemat kasvu meest. Too, otsustades aeglase kõnnaku järele, pigem jalutas, kui et oleks tulnud mingi kindla eesmärgiga.

Nad seisid mõni hetk paigal, hakkasid siis aeglaselt kõrvuti edasi minema, ilmselt millestki kõneldes, ja kadusid peagi Šaraborini silmist.

Ta ei mäletanud, kui palju aega sellest silmapilgust oli möödunud. Talle näis, et terve igavik. Kuid siis hakkas eraldi seisva, ühe aknaga majakese suunas kiirete

sammudega lähenema pikk mees. Vaatamata pimedusele nägi Šaraborin, kuidas ta maja juures seisatas, viivitas, taskutes kobas ja nähtavasti võtme välja võttis.

Uks avanes ja sulgus ning peagi hakkas läbi ainsa aknakese paistma ähmane, värelev valgus.

Sellest hetkest peale ei pööranud Šaraborin silmi majakeseIt, kus teda ootas päästev soojus, kartes seda kas või hetkekski silmist

kaotada.
Öö tihenes, kuid minekuaeg polnud veel käes ja ta seisis poolkülmununa edasi männi juures,. kuulatades ja pilguga pimedusse puurides.

Kui kesköö saabus ja tuled asulas olid kustunud, läks Šaraborin aeglaste sammudega, kogu aeg ringi vaadates, üksikult seisva majakese juurde, rebis ukse tugeva tõmbega lahti ja astus üle läve majja.

Kuumalt õhkuva raudahju juures taburetil istuv mees pöördus järsult ja tõusis püsti. Ta oli Šaraborinist märksa pikem ja ta pea peaaegu riivas kärbeste poolt mustatud ning toimunud elektrilampi, mis üsna lae all tuhmilt põles. Mehel oli seljas halvasti pestud boiriidest särk, jalas läbitepitud vatipüksid ja puusadeni ulatuvad karvanahast torbased, mis peenikeste rihmadega olid kinnitatud vöö külge, kus rippus pikk jahinuga.

Laupa kortsutades ja pead pisut viltu kallutades silmitses peremees külma õhupilve mähkunud sisseastujat. Ja alles siis, kui külm õhk oli haihtunud, lausus madala katkendliku häälega:

«Tervist, Šaraborin!»

«Tervist.»

«Kus sa, pagan, nii kaua ringi ajasid?»

Šaraborin ohkas valjusti, nagu oleks endalt üle jõu käiva raskuse heitnud ja, võtnud kasuka seljast, laskus raskesti koikule:

«Tahan süüa... Süüa... Anna, muidu kõngen... Arõgi bari on?» küsis ta, jättes ütlemata, et tal on terve plaskutäis piiritust.

«Kas raha on?» küsis peremees omakorda ja muigas.

«Kui on, leidub viinagi.»

Šaraborin ajas käe vastumeelseit taskusse. Peenraha tal ei olnud, ja teinud südame kõvaks, ulatas ta sajarublalise.

«No nii, kohe hakkamegi võtma. Ja veel hea sakusmendiga,» ütles peremees vatikuube selga ajades. «Istu ahjule lähemale ja soojenda end. Küllap said külmetada. Istu, tulen kähku tagasi.»

Uks avanes ja sulgus uuesti. Jälle paiskus pilvena sisse külma õhku, kuid tulise ahju kuum hingus hajutas selle kohe.

Šaraborin istus voodilt taburetile, ahjule lähemale. Väsimusest, teda äkki hõlmanud soojusest ja sumbunud õhu tõttu tundis ta tohutut nõrkust. Ta laskis nüri pilgu üle toa käia. Selle sisustuseks oli kõverjalgne männipuust laud, kaks taburetti, karusnahkse tekiga kaetud raudvoodi ja seinariiul, mille ette oli riputatud seismisest koltunud ajaleht. Selle nõrgalt valgustatud, mustade, suitsunud seintega toa nurkades peitusid sumedad varjud.

Šaraborini pilk peatus ainsal kitsal aknal, mis oli üleni kaetud paksu jääkorraga ning helkles hõbedastes sädemetes.

«Kas selle läbi on väljast midagi näha või mitte?» mõtles Šaraborin. Ta tahtis, et ta ka siin, tares, nähtamatuks jääks.

Soojuse ja väsimuse mõjul kerkisid Šaraborini segases peas

mitmesugused pildid. Talle näis, et ta sumab ikka veel taigas, tungides vaevaga läbi tihniku,takerdudes suuskadega lummetuisanud tuulemurrus ja rägas, ning kukub. Summutatud karjatusega kargas ta taburetiit püsti ja vaatas hämmeldunult ringi.

Peremees jõudis koju tagasi poole tunni pärast. Ta võttis põuest liitrise viinapudeli, mida pakane oli juba

jõudnud otse kaela juurest pisut näpistada, ja asetas selle lauale. Võttis siis vatikuue seIjast ja viskas koikule.

«Nii! Kohe saamegi sooja,» lausus ta käsi hõõrudes ja ajalehega varjatud riiulile pilku heites.

«On juba aeg. . .» kostis Šaraborin kõlatult.

Ta ootas piineldes, kunas peremees midagi söödavat lauale asetab.

Too võttis riiulilt suure emailitud kausi süldiga, tüki külma keedetud liha, mõned nisukaraskid ja jämeda soolaga täidetud katkise veerandliitrise pudeli põhja.

«Istu, ärakadunud poeg,» muigas peremees külalist lauda kutsudes, ja võtnud viinapudeli kätte, lõi sellest osava löögiga korgi välja. Jõudu pingutades tõusis Šaraborin püsti, ja tundes, kuidas ta jalad värisevad, lükkas tabureti laua juurde ning istus.

Peremees täitis viinaga kaks plekk-kruusi. Oma suure jahinoaga lõikas ta hangunud rasvakorraga kattunud süldi neljaks võrdseks osaks ja murdis karaskid tükkideks.

Šaraborin võttis väriseva käega kruusi, tõstis selle kiiresti suu juurde ja tühjendas ühe sõõmuga.

Neelas siis silmapilkselt alla kaks sülditükki, jättes need isegi mälumata nagu kord ja kohus, ja, riputanud lihale ohtrasti soola, asus selle kallale.

«Samune et, hiigla raske oli. Kaua aega olin teel sinu juurde. Peaaegu sada päeva tulin. Olgu ta neetud, see tee!» lausus ta lõpuks, olles esimese nälja kustutanud.

Peremees jõi kiirustamata, väikeste lonksudega, matsutas suud ja noögutas pead, nagu märgiks, et on külalisega nõus.

«Millal sa siis Harryt nägid?» küsis ta, kui oli kruusi tühjaks joonud.

Šaraborin neelas lihatüki alla ja, asudes uue kallale vastas:

«Septembris.»

«Tulid sa dokumentidega või jälle illegaalselt?»

«Harry andis diplomi. Ma olen nüüd õpetaja. Aga ilma passita on siiski ohtlik - lähed ja ise muudkui vahid tagasi. Niikui inimest silmad - põikad kohe hirmuga kõrvale. Magades aga näed unes igasugust pahna.»

«Noh, ja mis sa edaspidi kavatsed?» tundis peremees huvi, asudes samuti suupiste kallale.

Šaraborin vaikis ja tegi näo, nagu poleks ta küsimust kuulnud. Ta teadis hästi, mida võib kaasvestlejale öelda ja mida mitte. Šaraborinile oli teada, kuidas Orossutsev oli käitunud oma teejuhtidega, kes olid teda piiri äärde viinud, ja ta tänas jumalat, et oli kolm korda õnnelikult

Orossutsevist lahti saanud.
Kord jättis Orossutsev temagi, Šaraborini, tundmatus ja võõras Harbiinis kopikata ja dokumentideta saatuse hoolde, seletades hiljem kõike sellega, nagu oleks ta purjus olnud ega mäletaks midagi. Tegelikult aga soovis Vassili tol korral väga, et Šaraborin oleks sandarmite küüsi sattunud.
«Mis sa siis vaikid?» küsis Orossutsev. «Mhm?»
«Mhm, mhm . . . , kurdiks jäid või?»
Šaraborin püüdis manada näole heasüdamlikku naeratust ja tõusis laua tagant üles. Ta istus keset tuba põrandale, võttis torbased ning jänesenahast sukad jalast ja hakkas väsinud jalgu hõõruma.
Tema vasaku jala pöid meenutas puupakku, millelt vahtb vastu väike must tüügas - kõik, mis oli järele jäänud ta väikesest varbast. ülejäänud neli varvast rebis ära kuul möödunud aastal laagrist põgenemisel.
«Kenasti on nad sind töödelnud,» tähendas majaperemees.
«Pole viga, üsna kenasti,» nõustus Šaraborin.

«Lonkad?»
«Natuke lonkan.» Ja et end ebameeldivate mälestustega mitte häirida, viis jutu teisale: «Kuidas on lood siin, kaevanduses?»
Orossutsev võttis välja «Belamorkanali» paki ja hakkas suitsetama:
«Koht on rahulik. Taiga - see on kindel ots.»
«Kas sealpoo loled käinud?»
Üle Vassili näo libises vari:
«Praegu on raskevõitu. Ajad on teised. Hiinlased rikkusid supi ära. No ja mida Harry rääkis?»
Šaraborin pani torbased, jalga, tõusis püsti ja patsutas oma pealaele.
«Seebita pea sisse. Pesukauss veega ja seebitükk on seal. Lase käia! Ma sean niikaua habemenoa korda,» tegi Orossutsev korralduse.
Senikaua kui Šaraborin juba kasvada jõudnud punaseid juukseid kuulekalt seebitas, võttis peremees kohvrist habemenoa, teritas seda rihmal ja proovis oma küünel tera.
«Istu,» ütles ta taburetti jalaga toa keskele lükates, ja kui Šaraborin oli istunud ning käed põlvedele toetanud, hakkas tal juukseid ajama. Peremees ajas juukseid, külaline aga mõtles pealetikkuva unega võideldes sellest, miks Harry ja Vassili temale kõike ei usalda ega talle kõiki omi plaane ei ava. See solvas teda. Ei tea mitmes kord juba, mõtles ta, on ta nii enne areteerimist ja karistuse kandmist kui ka pärast seda käinud Vassili ja Harry vahet. Ta on talunud puudust, viletsust, nälga, külma, on olnuJ alatises hädaohus oma elu pärast, kuid talle on jäänudki teadmatuks, millest nad omavahel kirjutavad, milli.st saladust varjavad. Kuid võib-olla ongi parem, et Harry ja Vassili teda täielikult oma asjadesse ei pühenda. On

muidugi solvav, et nad teda endiga võrdseks ei pea, kuid kindlasti ohutum. Üks asi on vastutada selle eest, mis sulle teadmata on, ja hoopis teine asi selle eest, mida sa ise hästi tead.

Kõige parem oleks sidepidaja osast üldse vabaneda ja neist lahku minna. Jätta hüvasti nii ühe kui teisega ja lahkuda Jakuutiast. Nii avar kui Jakuutika ka on, nii tihe kui taiga ongi, ometi muutub Siin iga aastaga üha raskemaks ja üha ohtlikumaks. Tõsi küll, Harry lubas teda kuskil väljaspool Jakuutiat kohale sokutada, kuid võib siis Harryle lootma jääda? Lubas seda juba ammu, kuid lubaduse täitmisega miskipärast ei rutta. Elada aga igaveses hirmus, igaveses ebakindluses, on ära tüüdanud. Hinge põhjani ära tüüdanud. Ja kui kaua lõppude lõpuks peab ta veel end metsloomana varjama, magadeski ühe silmaga piiluma. nagu jänes, olema päevast päeva hirmul, et äkki nabivad kinni, panevad raudu ja kupatavad jälle laagrisse! . . .
«Istu sirgemini,» käsutas Vassili karmilt ja lükkas Šaraborinit sõrmega otsaeest.
Šaraborin kiskus end mõtetest lahti. Ta tundis, et kolp on jälle paljas ja et Orossutsev hõõrub tema paljast pealage niiske lapiga.
Orossutsev silmitses keskendunult Harry poolt kodeeritud teksti. peeneid, lillavärvilisi tähti, ja kui oli korralduse mõtte välja selgitanud ning selle meelde jätnud, hõõrus Šaraborini pead veel kord ja ütles:
«Kõik. Heida nüüd magama.»
Šaraborin tõusis püsti, ohkas kergendatult ja raputas eneselt maha külgejäänud juuksesalgud.
«Samune et, magan kõvasti,» ütles ta paljast kukalt katsudes.
«Maga,» lubas Orossutsev.

IV. TOI HAJA

Ohtrasti mahatulnud lumi kattis paksult külmunud jõed, uhteist risustatud järved ja mätastikud. Lumi oleks nagu kinni katnud kõik looduse vead. Ja ta tuli maha kauaks, kevadeni, mida siinsetes paikades annab oodata.
Püsis käre pakane: elavhõbedasambake langes vahel üle neljakümne kraadi alla nulli. Taiga tardus ja kangestus liikumatuks. Pakase poolt aheldatud jõgede jää kerkis üles, ajas end kohru ja lõhkes, ning väljatunginud veest tekkisid jääpealsed veevoolud, mida kohalikus keeles «tarõnideks» nimetatakse. Nende kohalt tõusis piimvalge tihe ning külm aur. Püssiraksatusena lõhenesid puutüved ja peaaegu kilomeetri kaugusele oli kuulda reejalaste heledat kriuksumist. Maapind oli nii kõvaks muutunud, et metalliga vastu maad lüües oleks võinud sädeme saada.
Algas pikk Jakuutia talv.
Nagu äraeksinud ja teistest asustatud kohtadest tohutute maa-aladega äralõigatud, asus Jakuutia mäeahelike ristumiskohal väike rajoonikeskus. Majakesed seisid üksteisest eemal, moodustades ühe pika tänava. Äärmises, suuremas majakeses Vilkus tuluke. Sammu kakskümmend sellest eemal paistsid puhtal lumetaustal selgesti trossidega kinnitatud lennuki kontuurid. Lennuki juures askeldas üksik inimkogu. Inimene ronis lennukitiivale ja sealt kabiini. Minut hiljem hakkas tööle propeller, mootor aevastas ja turtsatas lennukit võpatama pannes, sülitas vihaselt läbi väljalasketoru tulekerasid ja musta suitsu,

aevastas veel mõned korrad järjest. ning hakkas siis töötama täpselt ja ühtlaselt. .

Soojendanud mootori ja lülitanud selle välja, hüppas karusnahksetes tunkedes mees kergelt kabiinist, tõmbas presendi peale ja tegi tiiru ümber lennuki. Ta vaatas
29
kogenud peremehepilguga masina üle, kontrollis kinnituskohtade tugevust ja suundus alles siis maja poole, milles vilkus tuluke, ning avas raske, hobusenahaga ülelöödud paksu ukse.

Valgeks küüritud puupõrandaga avarat tuba valgustas keskel asetseva laua kohal rippuv petrooleumilamp.

Laua juures oleval puupingil istus avatud kaasaskantava raadiojaama kohale sügavalt kummardudes naine, seljas seersandi pagunitega sõjaväe-vormikuub ja peas kuuldeklapid.

Ta kuulas keskendunult salapäraseid «punkt-kriipse», mis tulid eetrist kuskilt kaugelt, ja kandis need kiiresti paberile.

Heledasti leegitseva koldetule ees seisis kõhn, pikakasvuline, pikerguse range näo ja selgete silmadega major. Ta karmivõitu, suur ja kõvasti kokkusurutud suu samanes sirgjoonele. Tugeva lõua jagas kaheks sügav lohk.

Äeg oli ta lühikeseks lõigatud juukseid juba halliga puudutanud ja tekitanud kortsukesi laubale, silmanurkadesse ning suu juurde. Ta peente kulmude otsad ulatusid otse meelekohtadeni.

Major soojendas tulepaistel käsi, ukse avanedes pöördus aga ümber.

«Noh, vanemleitnant, kuidas seal lood on?» küsis ta sissetulnult mahlaka madala häälega ja vaatas talle tähelepanelikult otsa.

Siseneja oli lendur, lennukikomandör jakuut Nogovitsõn. Ta laial tõmmul näol ja silmatorkavalt esiletungivatel samadel võis näha säilinud taigapakase jälgi. Mustad elavad silmad vaatasid rõõmsalt ja uurivalt. Nogovitsõn näis karusnahksetes tunkedes liiga laiana, kogukana ja kohmakana. Aga niipea kui ta tunked seljast maha ajas, ilmnes, et ta on lühikest kasvu ja tervisest pakatav mees.
30

Nogovitsõn hõõrus energiliselt käsi ja astus majori juurde.

«Pakane on kangesti käre,» ütles ta reipa häälega. «Läheneb neljakümne viiele kraadile. Säärase pakase juures, nagu minu eskadrilli komandör ütleb, võib jääpurikaks muutuda.»

Nogovitsõn heitis pilgu depešši vastuvõtuga olevale radistile, riputas tunked ahju kõrval põikpuule, ning võtnud istet pingil seina ääres, torbaseid jalast võtma.

«Kas te kujutlete,» jätkas ta majori poole pöördudes, «mida see tähendab, kui elavhõbe alla neljakümmet langeb? See. tähendab seda, et tavaline elavhõbeda-kraadiklaas lendab kus kurat ning platsi ilmub piiritus-kraadiklaas.»

Major noogutas pead ja hakkas tasakesi midagi vilistama. Siis võttis ta taskust karbi «Kasbekki» ning ulatas Nogovitsõnile:

«Tehke suitsu, vanemleitnant.»

Ka major ise võttis paberossi, muljus seda pisut, koputas suulisega

vastu pöidla küünt ja, haaranud koldest palja käega osavasti söe, läitis paberossi.
«Kas lubate?» küsis Nogovitsõn oma paberossiga tema poole kummardudes.
Nad seisid nüüd kahekesi tule juures ja suitsetasid vaikides.
Pärast pikka pausi küsis major:
«Ega me mehaanik teel ometi hange jää?» Nogovitsõn kehitas õlgu:
«Ei usu. Ta on osav poiss. Ja pealegi on tee nartabaasini hästi sisse sõidetud ning talle anti head hobused. Sõiduks .sinna ja tagasi kulub ainult tundi kolm, mitte rohkem. Ja teist väljapääsu meil õieti polegi. Õli ei jätku.»

31

Ta vaikis pisut, vaatas veel korra radistile, pööras siis pilgu nurgas seisvale koikule, niillele oli magamiskott laotatud, ja lisas:
«Kuidas 'oleks, kui prooviksin .tagantjärele tasa magada seda, mis magamata on jäänud. Mis? Vastu ei vaielda?»
«Puhake,» nõustus major.
Ja Nogovitsõn suundus koiku juurde.
Radist lõpetas vastuvõtu, võttis kuuldeklapid peast ja sulges raadiojaama.
«Jakutskist, Nadjuša?» huvitus major.
«Just nii. Kohe dešifreerin.»
Radist tõusis püsti ja kobas välitaskus, mis rippus akna juures. Tulnud siis laua juurde tagasi, istus ta radiogrammi dešifreerima.
Major oli väga huvitatud, mida Jakutsk teatab. Kaks päeva tagasi oli major raadio kaudu täielikult aru andnud siin tehtud tööst, saadud ülesande tä1tmisest, ja talle lubati Jakutski lennataning saadeti isegi erilennuk, et tagasiteeks kuluvat aega lühendada, kuna küüdihobustega sõites oleks kulunud terve nädal. Milles siis asi seisab? Milleks veel depešš, kui kõik on juba lendur Nogovitsõni kaudu öeldud ja täpsustatud? Võib-olla tegi major midagi valesti? Või ehk vajas ta aruanne selgitust?
Major tõmbas vatikuue õlgadele ja väljus tarest. Hiline kahanev kuusirp, külmarõngas ümber, hiilis taigaharja ettevaatlikult laiali nihutades taevasse. Major hingas sisse põletavalt külma õhku ja tundis kohe, nagu oleks keegi nõelaotsaga tema kopsutippusid puudutanud. Ta surus huuled kokku ja tõmbas vatikuue hõlmad koomale.
Kui ta tarre tagasi pöördus, ulatas Everstova talle paberilebe.
«J akutskist, kiire,» lausus ta..
32
Major libistas silmadega kähku üle lühikese radiogrammi ja naeratas nukralt:
«Näete nüüd, Nadjuša! Ma rääkisin teile, et ärge iialgi midagi ette plaanitsege. Te vist unistasite homme kodus pirukaid süüa?»
Radisti nägu väljendas pettumust. Ta vangutas kurvalt pead.
«Tuleb ette...»
«Mis on, kui see saladus pole?» küsis Nogovitsõn.
Heitnud magamiskoti kõrvale, tõusis ta istukile ja laskis jalad üle

koiku ääre põrandale.
«Pole mingit saladust,» vastas major. «Te tegite õigesti, et saatsite õli järele. Palun, tutvuge.» Ning ta ulatas lendurile radiogrammi.
Nogovitsõn luges:
«Major Šelestovile. Pikendan komandeeringu kümneks ööpäevaks. Sõitke viivitamatult radistiga Toi Haja kaevandusse, selgitage juhtum ja teatage tulemustest raadio teel. Maandumiskoht valmistatakse teie saabumiseks ette. Polkovnik Grohhotov.»
«Nii-ii. ..» venitas Nogovitsõn radiogrammi tagasi 'ulatades. «Jakutski asemel Toi Haja. Olgem otsekohesed, see pole muidugi üks ja seesama. Olen kunagi kaevanduse kohal lennanud, kuid maandunud pole. Näe, kus lugu. . .»
Ta võttis padja alt planšeti kaardiga ja hakkas sellel kaevanduse asukohta otsima.
Major luges polkovnik Grohhotovi dcpešši veel kord läbi, astus siis kolde juurde ja viskas radiogrammi tulle.
«Tähendab, komandeering venib pikemaks,» lausus lendur Nogovitsõn kellegi poole pöördumata.
«Pole midagi parata,» ohkas major. «Polkovnik arvestas õigesti. Siit on Toi Hajani kindlasti kaks korda lühem maa kui Jakutskist.»

33

«Pärituulega kaks tundi lendu,» lausus Nogovitsõn ja lõi planšeti kinni. «Nii, olengi välja maganud!»
«Jah, magamisest ei tule enam midagi välja,» ütles major kellale pilku heites. «Kui vaid jõuaks enne mehaaniku tagasitulekut kõik minekuvalmis seada. Nadjuša, pange oma majapidamine kokku.»

Põhjatus taevas lendas mootori tumedalt põrisedes: maapinnalt nähtamatu lennuk. All laius ääretuna ja läbimatuna näiv metsik taiga. Öösel ülevalt vaadates samanes see hangunud merega.
Everstova, kes oli teinud endale ruumi nurka paigutatud asjade juures ja tõmmanud magamiskoti vööni üles, tukkus.
Major Šelestov istus õlaga vastu lennukikere nõjatadesja oli enda peale pahane, et ta lenduri nõu polnud kuulda võtnud ja magamiskotist oli loobunud: pakane tungis. soojade riiete alla. Šelestovile näis, et aeg pole veel iialgi nii aeglaselt veninud ja et nad lendavad juba terve igaviku.
Igasugused mõtted tükkisid pähe. Mis juhtus Toi Haja kaevanduses? Nähtavasti midagi erakordset, kui juba viivitamatu väljalend vajalikuks osutus. Ka komandeeringut on kümneks ööpäevaks pikend,atud. Kümme ööpäeva - see pole naljaasi. Selle ajaga võib kõik Jakuutia rajoonid läbi lennata.
Olnud pikemat aega komandeeringus, luges Šelestov viimastel päevadel iga tundi, mis lähendas tema kohtumist naise ja tütrekesega, kellede järele ta nii väga igatses. A1Ies täna õhtul oli ta kindel olnud, et kuue-seitsme tunni pärast on ta kodus. Ja nüüd korraga nihkus rõõmus jällenägemine edasi tervelt kumne päeva võrra! Ja

ega polegi veel teada, kas neist kümnest päevast jätkub selleks, et juhtunus selgust saada. Juhtumeid on mitmesuguseid. Saaks siis juba kiiremini teada, milles seal asi seisab! Pole midagi halvemat kui teadmatus, kuigi see kestab kas või ainult mõned tunnid.

Vanemleitnant Nogovitsõn pööras lennuki sujuvalt küljele, tasakaalustas siis ja hakkas maanduma.Šelestov tõmbus kössi, väristas õlgu ja kallutus aknakese poole, mis oli üleni jääs. Ta hingas klaasile ja nägi läbi jääst vabanenud koha all vilkuvaid asula tulukesi, lähenevaid ja kiiresti suurenevaid lõkkeid. Neid oli palju, üle kümne ning nad moodustasid endast pika ja laia koridori. Siis hakkasid vilkuma väikesed, lumel liikuvad punktid - inimesed. Ja jälle pidi major mõtlema juhtunust.

«Isegi säärases kõrvalises kohas peab midagi juhtuma,» mõtles ta.

Lennuk maandus oma suuskadele, libises sujuvalt üle tasase lume ning jäi seisma summutatud mootori mürisedes.

Major hüppas esimesena kabiinist välja ja hakkas kohapeal tantsisklema, püüdes oma külmast näpistatud jalgadele sooja teha. Otsekohe jooksid ta juurde kaks meest: üks oli pikk, lühikeses ja kerges põdranahkses doškas, teine oli väheldast kasvu, hiiglasuures ja nähtavasti raskes hundinahkses, pehme rebasenahast kraega kasukas. Nende nägusid ei suutnud major kõige parema tahtmise juures hästi seletada.

«Seltsimees Šelestov?» järgnes küsimus mehelt hundinahkses kasukas.

Ta lähenes majorile, püüdes selle nägu seletada. «Just nii, Šelestov. Kellega on mul tegemist?» «Vinokurov, - kaevanduse direktori asetäitja tööle värbamise ja töölt vallandamise alal,» esitles end mees

hundinahkses kasukas. «See aga on kaevandusasula elamute komandant,» osutas ta kaaslasele.

«Beloljubski,» lausus pikakasvuline mees, ulatas käe ja huvitus: «Saite külma?»

«Pisut jah...»

«Jah, päris kenake külm, tungib kontideni,» ütles Vinokurov peenikese häälega ja korraga hüüdis läbilõikavait: «Hei, poisid! Katke lennuk korralikult kinni ja jätke üks valvesse. Tunni aja pärast saadan vahetuse. Lennukit nõnda valveta jätta ei kõlba.»

«Õige,» kiitis Nogovitsõn. Väljusid mehaanik ja radist.

«Palun rekke istuda,» kutsus Vinokurov. «Lühike maa sõita, umbes pool kilomeetrit. Saime alles tund aega tagasi raadio teel korralduse teie jaoks maandumiskoht ette valmistada ja lõkked üles teha. Ja nagu näete, kõik on korras, nagu tõelisel aerodroomil. Kogusime kiiresti inimesed kokku, tõime kuivi puid ja petrooleumi. Meile on pakanegi naljaasi!»

Kõik läksid eemal seisva ree juurde.

Vinokurov ei kõndinud, vaid jooksis hüpeldes teeraja kõrval,mida mööda sammusid major ja ta kaaslased.

Šelestov mõtles, et direktori asetäitjat tuleks tema poolt ülesnäidatud operatiivsuse ja kärmuse eest kiita, kuid millegipärast ta vaikis.

Lai talupojaregi, kuhu oli laotatud heinu, mahutas kõik saabunud, Vinokurovi ja Beloljubski.

Karvane hobune puristas korra, tõmbas siis harjunud liigutusega raske koorma paigalt ja sörkis sellega kergesti edasi kaevandusasula poole.

Otse asula juures oleval kingul hakkas rautamata jatastega regi sissesõidetud teel viitama ja vanemleitnant Nogovitsõn naljatas:

«Hakkab loksutama...»

36

Kaevandusasula tundus öösel korratuna. See oli nagu trobikond siia-sinna laialipaisatud puuehitisi, püstitatud plaanitult ja tänavateta. Regi sõitis piki mingit kõrget laudplanku, puhuti seda riivates, ja peatus lõpuks lummetuisanud ning pealtnäha ebahubase palkmajakese ees.

«Siin on teile tuba valmis seatud,» osutas Vinokurov majale. See on meil spetsiaalselt just sissesõitnute jaoks, nagu võõrastemaja «Grand Hotell» Moskvas. Tõsi küll, ta pole just päris hästi sisustatud, kuid . . .»

«See pole tähtis,» katkestas teda major. «Paigutage ära mu seltsimehed, minul aga on tarvis direktoriga rääkida.»

«Direktor on ära sõitnud, mina asendan teda.»

«Noh, siis teiega.»

«Kas kohe?»

«Muidugi kohe. Kus on siin sobiv koht kõneluseks?» Ja tulnud reelt maha, hakkas major silmitsema üksteise lähedal asuvaid ümberkaudseid majakesi.

«Palun astuge minu juurde. See on siinsamas,» lausus Vinoktnov ja pöördus komandandi poole: «Teie aga, seltsimees Beloljubski, viige külalised kohale. Ahi köeb, asemed on valmis. Tehke korraldus toidu suhtes. Vaadake järele, kas jätkub puid ööseks. Kui on vähevõitu, ärge siis hobust lahti rakendage ja tooge kolm-neli sületäit kasepuid. Võib minu juurest võtta.»

«Selge,» ütles komandant lühidalt ja palus lendurit, mehaanikut ning radisti enesele järgneda.

Vinokurov viis Šelestovi kaevanduse kontorisse, barakitüüpi ehitisse, kus asus tema kabinet.

Senikaua kui Vinokurov sobivat võtit otsis, sest ta oma võti oli koju jäänud, vaatles Šelestov seinal asuvat tahvlit, mis oli täiskleebitud mitmesuguseid teadaandeid.

Lõpuks pääsesid nad kabinetti ja Vinokurov keeras lambi põlema.

38

Peale teadmata kust siia sattunud vanamoelise laua, suure

nahktugitooli ja nurgas asuva raudkapi polnud Vinokurovi kabinetis midagi.

Sellal kui Vinokurov külalise jaoks tooli otsis, mõtles Šelestov, et direktori asetäitja peab olema kas väga asjalik inimene, kes ei armasta, kui külastajad tema juurde kauaks istuma jäävad, või väga range ülemus, kellele meeldib, kui tema alluvad püsti seistes ettekannetega esinevad.

Nüüd valguse käes, kui Vinokurov oli sügavasse tugitooli lausa uppumas, võis major, kes tema vastas istus, seletadata välimust. See oli liikuv, väheldast kasvu mees, heledate pleekinud kulmudega, millede alt lapselikult naiivselt vaatasid väikesed sinised silmad. Vinokurovil oli peen terav nina ja kähar ruuge habemeke, mida ta ühtelugu näppis. Näis, et selle välimuselt äravaevatud inimese aju on vahetpidamata tegevuses temale üle jõu käiva ülesande lahendamisega.

Teinud suitsu ja vaikinud kombe kohaselt mõni hetk, pöördus Šelestov direktori asetäitja poole:

«Mis teil siin juhtus?»

Vinokurov klammerdus närviliselt tooli käetugede külge ja alustas:

«Iseäralik, tume lugu. Just nimelt tume.. . Teile on muidugi teada meie kaevanduse tähtsus. Ettevõte on niiöelda numbriline, spetsiaalne. Praegu on teoksil kõik ettevalmistustööd, et uue aasta esimeses kvartalis kaevandus ametlikult avada ja ekspluatatsiooni anda. Peale selle on valitsuse poolt läbi vaadatud ja kinnitatud terve kombinaadi loomise plaan meie kaevanduse baasil. Te mõistate - kombinaat! Kombinaat, mis kujundab siin kõik ümber. Ja see sünnib taigas, kolkas, eemal raudteest, kohal, kuhu mõni aasta tagasi polnud astunud ükski inimjalg! Kui ma mõtlema hakkan...»

39

«Üks hetk,» katkestas major viisakalt. «Teie kaevanduse tähtsus ja perspektiivid on mulle väga hästi teada. See pole just see, mis mulle praegu vaja on. Mind huvitab, mis õnnetus teil siin juhtus.»

«Olge lahked, olge lahked. . . Palun vabandust. Ma oletasin, et mu jutustus on niiöelda taustaks, üldiseks tagapõhjaks.» Vinokurov hakkas tihedasti silmi pilgutama, tõstis oma heledad kulmud ja jätkas:

«Ma võin lühemalt. Meil toimus mõrv.»

«Mõrv?»

«Jah, või enesetapmine. Ja kõik on kuidagi imelik ning ebatavaline.» Vinokurov hakkas masinlikult sõrmitsema tugitooli küljest lahtirebenenud nahariba. «Täna hommikul avastas koristaja kaevanduse direktori kabinetis insener Kotšnjovi laiba. Kuul, tõenäoliselt püstolist, oli tabanud teda pähe, pisut allapoole paremat silma ja jäänud sinna peatuma. Jah, jäi sinna peatuma.» Vinokurov laksatas enesele vastu pead. «Võib arvata, et surm oli silmapilkne. Veel enam: otsustades keha asendi järele, milles Kotšnjov leiti, ei saa jätta oletamata, et kallaletung oli täiesti ootamatu. . .»

«Lubage!» katkestas major Šelestov teda jälle. «Kui te enesetapmist oletate, milleks siis kallaletung?»

«Andestage. Mul läks kõik segi. Enesetapmine vahest langeb ära. Relva Kotšnjovi juurest ei leitud. Ja tema elus olles ei näinud ma temal midagi püstoli taolist.»

Vinokurov kõneles ja keerutas sõrmedega nahariba, püüdes seda tooli küljest lahti rebida. Tema pingutused kandsid lõpuks vilja.

«Mis töölõiku Kotšnjov kaevanduses juhtis?» küsis Šelestov.

«Ei mingisugust.»

Major toetus seljaga toolileenile. Nähtavasti polnuddirektori asetäitja tema küsimusest aru saanud.

40

«Missugune töökoht tal siin oli?»

«Ei mingisugune. Ta oli peavalitsuse esindaja Moskvast ja viibis siin komandeeringul. Õigupoolest mitte ainult siin, vaid mitmel pool Jakuutias. Meie kaevanduses oli ta selle komandeeringu kestel juba kolmandat korda. Kolmandat ning viimast.»

«Kuid millega ta tegeles?»

«Alles neil päevil lõpetas ta plaani koostamise uue tööstusrajooni kohta, mis siia tekkima peab. Ma ju rääkisin teile, et meie kaevandus on esimene pääsuke. Kotšnjov ootas kaevanduse direktori tagasitulekut, tahtis temaga midagi kooskõlastada ja pidi siis MoskBasse lendama.»

«Ja kus direktor on?»

«Nii direktor kui ka partorg on Jakutskis, trustis nõupidamisel. Nad peavad veel jääma ka oblastikomitee pleenumile. Ma olen siin üksi kõigi eest.

«Kas Jakutsk teab mõrvast?»

Vinokurov tegi tõrjuva liigutuse:

«Ei, ei! Teatasin oma raadiojaama kaudu otsekohe pärast surnukeha avastamist, et leidis aset erakorraline juhtum, aga mis nimelt, jätsin ütlemata. Pidasin ebaõigeks mõrvast šjfreerimata tekstiga teatada. Mis teie arvate, kas ma toimisin õigesti?»

«Vahest küll. Mis kella ajal koristaja Kotšnjovi laiba avastas?»

Vinokurov tõmbas kulmud kortsu, vaatas Šelestovi otsa ja libistas siis pilgu lakke.

Šelestov taipas, et teda huvitav üksikasi pole direktori asetäitjale teada.

«Ei tea?»

Vinokurov tegi katmatust väljendava näo ja tunnistas kurval häälel ning liigutava lihtsameelsusega:

41

«Jah, ei tea... Koristaja jooksis surmani kohkunult minu juurde vahest kella kaheksa paiku hommikul. Jah, tõenäoliselt oli see nii. Ma olin veel voodis. Kargasin voodist välja, olin ühe ropsuga riides ja tormasin asula komandandi järele. Temaga koos jooksime kontorisse. Seal me kõike nägimegi. Esimene asi, mida tegime, oli toa kinnipitseerimine, ilma et oleksime sinna sissegi astunud ja midagi puudutanud. Ning teiseks - teadustasime Jakutskisse.»

«Selge, selge.. .» lausus major mõtlikult. «Millal teie isiklikult insener Kotšnjovi viimast korda elusana nägite?»
Vinokurov näppis oma habemetutti ja vastas:
«Eile, keila kümne paiku õhtul.»
«Kus?»
«Samas kabinetis, kust ta surnuna leiti. Kotšnjov tavaliselt töötas ja magas seal. Kuid ma pean teile ütlema, et pärast mind nägi teda veel Beloljubski.»
«Kes see on?»
«Beloljubski?»
«Jah.»
«Ma ju tutvustasin teid,» naeratas Vinokurov. «Beloljubski on asula komandant.»

Vaikimine venis pikale. Major Šelestov tõusis püsti ja palus Vinokurovit, et see saadaks ta tuppa, kus Kotšnjovi laip avastati.

Vaadanud laiba üle, jäi Šelestov mõttesse. Nagu saärastel puhkudel ikka, ronis pähe terve hulk mõtteid, osalt olulisi, osalt aga tähtsusetuid. Ta teadis, et juurdlust tuleb alustada viivitamatult, kuid tuleb alustada nii, et esimeste sammudega kogu asja ära ei rikuks. Tal ei olnud veel mingit plaani. Ja see tegi teda rahutuks. Kuid kauaaegne töökogemus oli õpetanud talle kannatlikkust ja oskust ennast vaos hoida.

42

Ja nüüdki, minnes majja, kus teda seltsimehed ootasid, ütles Šelestov iseendale:

«Pole viga, pole viga... kõik tuleb omal ajal. Võib olla tuleb algul kobamisi minna, võib-olla isegi mitteõiget teed, kuid siis leian ma vajaliku niidi ja harutan lahti kogu kera. Kõige peamine on - luua selge pilt, millest ja kuidas. alata.»

V. ESIMESED SAMMUD

Krohvimispeergudega äralöödud, kuid veel krohvimata avaras toas oli kuumaks köetud ahjust ja tubakasuitsust umbne. Peale major Šelestovi magasid kõik: lendur Nogovitsõn, mehaanik Peresvetov, radist Everstova. Major Šelestov istus laua ääres villases alussärgis ja näppis oma lühikeseks lõigatud juukseid. Ta vaatas läbi tunnistajate ülekuulamise protokolle ja sündmuspaiga ülevaatuse akti ning insener Kotšnjovist järelejäänud dokumente. Vaatas neid läbi ja püüdis mõtestada iga üksikasja, ükskõik kui tähtsusetu see esimesel pilgul ka ei paistnud.

Polnud mingit kahtlust selles, et peavalitsuse esindaja insener Kotšnjov, vana kommunist ja silmapaistev töötaja, langes ettekavatsetud mõrva ohvriks. Kuid täiesti arusaamatud olid tapmise motiivid. Kui kõrvalisel isikul ei olnud Kotšnjovil kaevanduses vaenulikke inimesi ega vaenlasi. Kõik salajased dokumendid, millede kallal ta kaua aega oli töötanud, peamiselt aga suurt riiklikku tähtsust omav uue tööstusrajooni pjaan, olid terved ja alles. Need olid omal

kohal, seifis, mis seisis samas toas, kus oli leitud Kotšnjovi laip. Seif oli suletud, lukud puutumata, seifi võtmed leiti Kotšnjovi kasuka taskust, mis veel praegugi varnas rippus. Vinokurov teatas.

et Kotšnjov oli seifi ja kabineti ukse võtmeid tavaliselt ikka kasukataskus hoidnud, ja selles polnud midagi ebatavalist. Parteipilet, töötõend, komandeerimistunnistus, kaks akreditiivi ja Kotšnjovi pass leiti laiba juurest.

«Milleks siis oli vaja teda tappa?» küsis eneselt Šelestov kuuldavalt. «Mis eesmärgil? Kellele oli see vajalik? Kelle teel seisis insener ees? Miks ei ole puudutatud ta isiklikke ja tööalaseid dokumente?»

Šelestov kaalutles ja tegi oletusi. Kõigepealt oli tarvis enesele selgeks teha, millega tal siin tegemist on, kas poliitilise või kriminaalkuriteoga.

Šelestov koputles sõrmedega lauaäärele ja tõstnud pilgu paberitelt, tõusis püsti. Tõusis püsti, ja alles siis märkas, kui sumbunud on õhk toas. Ta astus akna juurde, mis oli kaetud ülikeerulise jäämustriga ja avas õhuakna. Külma õhu pilved paiskusid tuppa, hõljusid ja muutsid elektrilambi valguse uduseks.

Šelestov vaatas sügavasti magavaile sõpradele, ning märganud, et mehaanik Peresvetovilt on tekk maha libisenud, astus magaja juurde ja kattis ta kinni. Seejärel tuli ta jälle akna juurde tagasi. .

Ta seisis ja vaatles, kuidas soe ja kerge õbk õhuaknast välja voolas, värske külm ja raske õhk aga kiiresti tuppa valgus, allapoole vajus ning juba jalgu, käsi ja rinda jahutama hakkas.

Šelestov lõi õhuakna kinni, käis mõned korrad vaikselt üle toa, istus jälle laua äärde ja tõstis käe unetusest punetavate silmade juurde.

Ta püüdis veel kord mõtteid koondada, kontrollis kõige norivamal kombel omaenese tegevust ja korraga üllatas teda uus pähetulnud mõte: miks polnud insener Kotšnjovii üldse raha? Ei võinud ta ju komandeeringus viibides rahata olla. Kui tal aga raha oli, kuhu see siisvõis, jääda?»

«Miks ma sellele varem tähelepanu ei pööranud?» küsis major endalt. «Kuidas ma võisin säärase vea teha?»

Ta asetas dokumendid kiiresti välitaskusse, millest ta ei lahkunud isegi magades, pannes selle pea alla, ja hakkas riietuma. Pani vormipluusi selga, rihma ümber, kohendas kabuuri püstoliga, kinnitas välitasku, tõmbas pihtkasuka peale ja karusnahkse mütsi pähe. Vaatas siis kella ja vangutas pead.

«On veel vara, kuid pole midagi parata, asi ei anna oodata.» .

Püüdes mitte tekitada kära ega puhkavaid seltsimehi äratada, avas ta ettevaatlikult ukse ja väljus.

Pakane oli niivõrd käre, et otsekohe pisarad silmi võttis.

Idas ahetas vaevumärgatavalt taevaäär ja majade jäätunud aknad kumasid kahvaturoosalt.

Šelestov kattis alumise näopoole sooja villase salliga, pigistas huuled kõvasti kokku ja suundus kaevanduse direktori asetäitja korteri poole. Too muidugi magas ega teadnud nii varajast külalist oodatagi.

«Mul on tarvis pisut juttu ajada asula komandandi ja mõne kaevanduse rahandusala töötajaga. Ja mida rutem, seda parem,» selgitas Šelestov oma ilmumist.

«See ei tekita mingeid raskusi,» kinnitas Vinokurov. «Raamatupidaja elab siinsamas kõrval, teispool seina. Ta on üksik inimene ja tema juurde võib kohe sisse astuda. Komandant Beloljubskit aga võite näha hiljemalt tunni-poolteise pärast minu kabinetis.»

Šelestov vabandas ja lahkus Vinokuravi juurest... Kõnelusest raamatupidajaga selgitas ta välja järgmist.

Surmaeelsel õhtul oli insener Kotšnjovil üldse ainult viissada rubla, mis ta oli saanud omal palvel kaevanduse kassast avansina. Tal oli tõsi küll, kaks akreditiivi kahe tuhande rubla peale, kuid neid rahaks ümber vahetada

võis Kotšnjov ainult Jakutskis. Viissada rubla oli Kotšnjov saanud oma surmaeelsel õhtul kella kuue paiku.

Šelestov päris järele, lootes välja selgitada, kas Kotšnjov ei kulutanud seda raha mingiks hädavajalikuks ostuks, kuid selgus, et ta polnud kaupluses üldse käinudki. Viimane asjaolu ajas majori lõplikult segadusse.

«Kas tõesti inseneri tapmise põhjuseks olid need õnnetud viissada rubla? Kas tõesti sattusin ma tavalisele kriminaalkuriteole?» arutles major. «Imelik juhtum, väga imelik. . .»

Šelestov tahtis juba kontorisse minna, et kokku saada komandant Beloljubskiga, kuid mõtles ümber ja otsustas esmalt hetkeks oma peatuskohta sisse astuda. Oli tarvis kas või kanget teedki juua.

Kaevanduse direktori asetäitja kabinetis leidis major Šelestoveest teda ootava asula komandandi. Beloljubski istus Vinokurovi vastas. Nad vestlesid millestki.

«Olen teie tecnistuses,» ütles komandant kohalt tõustes. «Istuge, istuge,» vastas Šelestov ja võttis laua juures istet. Välimuselt *oli* Beloljubski otse vastand Vinokurovile. Beloljubski oli pikka kasvu ja füüsiliselt nähtavasti tugev. Vaatamata oma aastatele (ta oli vähemalt viiekümnene, nagu määras Šelestov) polnud ta juustes veel halli. Tema jämedavõitu, tuulest pargitud nägu oli peaaegu üldse kortsudeta. Erinevalt Vinokurovi pehmest, mõnevõrra naiivsest näoilmest, andis Beloljubski nägu etteulatuva lõua ja kalkide, sügaval asetsevate hallide silmadega tunnistust otsustusvõimest ning tahtejõust.

Üksnes mõningane lohakus komandahdi välimuses ei meeldinud Šelestovile. Komandandi nägu oli raseerimata, tihedadmustad juuksed

tolknesid salkudena.

46

«Nähtavasti üksik ja väga koormatud inimene,» leidis major Beloljubskile vabanduse. «Säärane töökoht kiiresti kasvavas asunduses on ju äärmiselt vastutusrikas,» mõtles Šelestov ja esitas Beloljubskile esimese küsimuse:

«Millal te Kotšnjovi viimast korda nägite?»

«Üleeile, kella kümne ja üheteistkümne vahel õhtul,» vastas komandant. «Ma läksin kodunt seltsimees Vinokurovi poole kabet mängima ja kohtasin kontori juures Kotšnjovi. Ta jalutas enne magamaminekut. Ma ütlesin:

«Tere õhtust!,» ja sammusin temä kõrval. Vahetasime paar-kolm lauset.»

«Täpsemalt?»

«Ta oli huvitatud, kas ma kuulasin raadiost päevauudiseid. Ma olin kuulanud ja vastasin, et erilisi uudiseid pole. Millestki muust juttu ei olnud: pakane näpistas. kõvasti. Soovisime teineteisele head ööd ja läksimelahku.»

«Te läksite Vinokurovi juurde, Kotšnjov aga jäi edasi jalutama?» .

«Ei, ta läks kontorisse.»

Vestlusse segas end Vinokurov.

«Pool üksteist *oli* seltsimees Beloljubski juba minu juures.»

Šelestov noogutas pead ja küsis:

«Ja kumbki teist lasku ei kuulnud?»

Mõlemad vastasid, et ei kuulnud.

Šelestov õigupoolest ootaski säärast vastust: nad ei võinudki kuulda lasku, mis leidis aset kontoris, Vinokurovi majast vähemalt kahesaja meetri kaugusel.

«Millal te teineteisest lahkusite?» pöördus Šelestov mõlema poole.

Vinokurov vastas, et Beloljubski lahkus tema juurest kella kaheteistkümne paiku öösel.

47

«Jah, kella kaheteistkümnne paiku,» kinnitas Beloljubski.

Šelestov süütas paberossi ja pöördus juba otseselt komandandi poole.

«Kuhu viivad teed kaevandusest?»

«Kaevandusest läheb üksainus tee Jakutskisse. Kuid pärast esimest lumesadu on see täiesti kinni tuisanud.»

«Päris põhjalikult?» .

«Absoluutselt,» ütles direktori asetäitja vahele. «Ei saa läbi ei jalgsi ega sõites. Lumi ulatub vööni, kohati aga vahest veelgi kõfgemale. Ühendus maad mööda on kevadeni katkenud.»

«Kuid mulle näib, et üks hästi sissesõidetud tee viib siiski kaevandusest välja?» päris Šelestov komandandlt.

Too puhkes naerma ja tema jämedajooneline karm nägu muutus heasüdamlikuks.

«Tõsi jah!» nõustus ta. Üks tee on küll olemas, kuid see lõpeb asulast poolteise kilomeetri kaugusel, kinnikülmunud tiigi juures, kust

me jääd ja vett toome.»
«Selge. Kuid öelge mulle veel: kes võõrastest inimestest on viimastel päevadel kaevanduses käinud?»
Beloljubski raputas eitavalt pead.
«Mitte keegi,» ütles ta kindlal häälel. «Sellest ajast saadik, kui talv tee sulges, pole meil kedagi käinud, kui mitte arvestada Kotšnjovi ja teid teie seltsimeestega.»
«On see kindlasti nii?»
«Päris kindlasti.»
Šelestov tõusis püsti ja kõndis üle toa.
«Noh, mis siis ikka. . .» pöördus ta komandandi poole.
«Rohkem mul teile küsimusi pole.»
«Lubate lahkuda?» küsis Beloljubski.
«Jah, palun.»

Kui komandant oli läinud, palus Šelestov Vinokurovit end saata: ta tahtis isiklikult kontrollida, kas ei leidu asula ümber taigasse minevaid jälgi.
«Ma ei vaidle vastu,» nõustus Vinokurov, «kuid mulle näib, et see on asjata. Keegi pole meie juurde tulnud ega meie juurest ära läinud. Selle eest võin ma vastutada. Kõik asula elanikud on mul viimseni peas. Võin teile täpselt öelda: kuuskümmend kaks meest, nelikümmend seitse naist, kakskümmend viis last kolmest kuust kuni seitsmenda eluaastani.»
«Võimalik, võimalik. . . Kuid teeme siiski tiiru ära.»
«Kõige suurema heameelega. Niisugune jalutuskäik on tõtt öelda isegi tervisele kasulik.» Ja Vinokurov hakkas kasukat selga ajama.
Teel rääkis Vinokurov vahetpidamata.
«Mina aga, teate, olen pärit Kurski lähedalt. Algul arvasin, et kärvan siin ära, asja eest teist taga. Võttis päris araks kohe. Hiljem aga polnud vigagi. Inimene on imelik elukas. Too siia lõunast mõni loom - see kärvab kohe ära. Meiesugune aga kannatab kõik välja, pole asigi. Ja mis siin veel lõunast rääkida! Võtame kas või kohaliku põdra. Näib, et see on tõeline põhjamaa elanik, aga näe, kadunud seltsimees Kotšnjov rääkis mulle, et kunagi tulnud tal Verhojanski mäehari ületada. Ja mis te arvate? Põdrad ei kannatanud pakast välja. Kahel või kolmel rebenesid kopsud. Näe, kuidas võib juhtuda... Inimene aga kannatab välja igasuguse pakase.»
«Kus te enne siiatulekut töötasite?» huvitus major. «Aldaanis.»
Olles vaimustuses taigast, ilmutas Vinokurov sel alal laialdasi teadmisi. Ta teadis ütelda. et umbes veerand kogu maailma metsadest asub Nõukogude Liidus, okasmetsade poolest aga kuulub Nõukogude Liidule esimene koht maailmas. .

«Kas teie olete Aldaanis käinud?» küsis Vinokurov.
Šelestov vastas, et on käinud, ja rohkem kui üks kord. «Aldaan, see on

juba midagi!» hüüatas Vinokurov. «Kaks aastakümmet tagasi kohas Aldaani rajoonis taiga, nüüd aga on sinna tekkinud Nezametnõi, Stalinsk, Leninsk, Orotšen, Tšulman, Lebedinõi, Džokonda... Ei "jätku sõrmi ja varbaid, et kõiki neid linnu, asulaid ja ka evandusi üles lugeda. Lihtsalt imestamisväärt! Ma olin ise tunnistajaks: kahekümne viiendal aastal elas Aldaanis kuuskümmend viis venelast, nende hulgas ka mina, nelikümmend seitse evenki, nüüd aga on ainuüksi Nezametnõis ligi sada tuhat elanikku. Ega see naljaasi ole! Aga kas te teate, kes aitas avastada Aldaani kullalademeid?»
«Kahjuks mitte,» tunnistas Šelestov.
«Kuid mina tean!» Vinokurovi hääles kostus enesega rahulolu. «Aitasid taigalased - kütid evenek Lukin ja jakuut Maradõnin. Ma tundsin neid mõlemaid. Arukad mehed. Mis aga juhtus Aldaanis siis, kui kuuldus tema kullast üle kogu maa levis! Otse õudne! Tekkis kullapalavik. Täpipealt niisamasugune kullapalavik nagu Klondikes. Kui palju kergesti rikastuda tahtjaid tormas ligipääsematusse taigasse! Kui palju luid mattis enesesse taiga! Oi-jah! Aldaanist soniti! Mina sattusin sinna komandeeringu korras kahekümne viiendal aastal. Siis ei olnud Amuuri-Jakutski magistraalist veel jälgegi. Ma ronisin rongilt maha Suur-Neveris ja pressisin omal jalal maha kõik need kuussada kilomeetrit. Üle jõgede, üle soode, läbi taiga, üle mägede. Meid saadeti seitsmekesi. Oi, küll tuli meil aga viletsust näha! Kui meelde tuleb ei usu seda enam isegi.»
Ta vaikis pisut, tõmbas hinge tagasi, korraldas salli ja jätkas:
«Nüüd aga on taigas elektridragid, ekskavaatorid, buldooserid, remonditehased, elektrijaamad, köögivilja

sovhoosid. Aldaanis on omad kurgid, tomatid, kartulid. ja kapsad, ning seda kõike niipalju kui süda soovib. Ja masinapark? Minu arvates igas keskvööndi rajoonis polegi nii palju autosid. Kui ma ära sõitsin, oli Aldaanis. enam kui kakskümmend kooli, kaks tehnikumi, partei-kool, üle viieteistkümne haigla ja ambulantsi. Näete, milleks on võimeline nõukogude inimene!... Ja mõtelge ometi, mis võib küll siin, kus me praegu astume, kümnekonna aasta pärast olla!» lõpetas Vinokurov. «Raske on seda ette kujutada! Kindlasti muutub kõik teiseks. Oh, kui seda neetud igavest pakast ei oleks!»

Šelestov kuulas kaasvestlejat mõnuga. Ta oli elanud Jakuutias juba kolmteist aastat, välja arvatud kolm aastat Suure Isamaasõja ajal vaenlase tagalas. Ta oli Jakuutiaga ja kohalike kommetega kodunenud, oli selgeks õppinud jakuutide ja evenkide keele, siin olid tal ustavad sõbrad.

Nad läksid piki asula, veert, mida piiras hobuserauakujuliseit taiga. Šelestov vaatles tähelepanelikult lund. Ta kuulas Vinokurovit, kuid ta silmadele ei jäänud midagi nägemata: ei vaevumärgatavad jänesejäljed ega rebase kerge jäljerada, ei verejanulise ja tigeda heqne-liini väikesed jäljekesed. Ta lootis sattuda inimese jälgedele, mis asulast välja viivad, kuid siiani polnud näha mingeid jälgi.

Šelestov ja Vinokurov jõudsid tiigi juurde viivale teele. Siin oli

lumi peaaegu vahetpidamatust sõidust jää ja vee järele lumetoimuks muutunud ja samanes naftaliinile. Säärasele lumele ei võinud jääda mingeid jälgi: ei hobusekapjade ega inimeste omi.

Tee meenutas lummetallatud kaevikut ja viis majori ning Vinokurovi peatselt tiigi juurde.

Tiik asus väikeses nõos lume all ja oli täis väljaraiutud ning varuks valmistatud jääd. Keset tiiki paistis õhu

kese jääga kattunud auk, millest peaaegu pidevalt vett ammutati.

Tiigi ülevaatamine ei andnud samuti mingeid tulemusi. Šelestov pöördus asulasse tagasi, olles lõplikult tujust ära, ja peaaegu ei kuulanudki oma kaaslast, kes asus uuesti kiitma taiga ilu ja meeldivusi.

Nähes, et major vaikib, vaikis ka Vinokurov mõne aja, siis aga tähendas:

«Ma ju rääkisin teile, et see on tühi töö. Meil on iga inimene teada.»

Šelestovile ei meeldinud direktori asetäitja enesekindlus ja ta ütles:

«Kuidas sellega siis on? Inimesed on teil kõik teada, kõiki te tunnete, teie nina all aga toimuvad mõrvad?»

Vinokurov sattus segadusse. Ta vaikis kaua ega teadnud, mida vastata, ja ütles lõpuks:

«Oleme süüdi. . . Lasksime silmist. Ma ise ka ei suuda mõista, kuidas see võis juhtuda.»

Nad sammusid juba asula vahel, kui majori tähelepanu tõmbas endale hiiglasuur hundiga sarnanev koer, kes istus liikumatult maja läve juures, milles olid toad kõigile sissesõitnutele.

Šelestovile näis, et ta on seda koera juba varem kohanud.

Ka Vinokurov märkas koera ja suuski, mis olid vastu maja seina just ukse kõrvale asetatud.

«Vaadake!» pöördus ta Šelestovi poole. «Veel on keegi külla tulnud. Koer ja suusad. Küllap mõni kütt-jakuut on sisse keeranud. Võttis nõuks veidi soojas olla, teed rüübata, väheke lobiseda ja uudiseid kuulata. Nad ei lähe kunagi mööda. Neile ei tähenda midagi kümne kilomeetri pikkune haak sisse teha.»

Šelestov naeratas.

«Näib, et ma taipan, kes külla tuli.»

«Kes siis?» huvitus Vinokurov.

«Kohe ütlen. Taas Bass!» hõikas Šelestov koera. «Tule siia!»

Koer tõstis pea, teritas kõrvu, kuid ei liikunud paigalt. «Taas Bass!» kordas Šelestov. «Ei tunne ära või? Oled unustanud?»

Ei, koeral oli hea mälu. Talle jäid igaveseks meelde nii head kui halvad inimesed, niipea kui ta vaid oli nendega tutvust teinud. Teisest hõikest oli küllalt selleks, et ta kohalt kargas, niuksatas ja Šelestovi juurde tormas.

Vinokurov- põikas ootamatusest kõrvale.

Taas Bass aga kargleski juba majori ümber, lumetolmu üles keerutades. Ta hüples, naksas teda kinnastest ja kiunus rõõmust.

«Uh, kui suureks sa olled kasvanud ja kui karvaseks!» patsutas Šelestov koera. «Noh, aitab, aitab... Lähme nüüd.»
Vinokurov sai oma kohkumisest võitu ja tuli .lähemale. «Vanad tuttavad?» küsis ta.
«Jah, väga vanad,» vastas major ja lisas: «Nii koer kui ka peremees - mõlemad.»
«Võin ma nüüd minna?»
«Jah, peaaegu,» lubas major ja sammus maja poole. Seistes keset tuba, raputasid major ja Bõkanõrov kaua teineteise kätt.
«Kui kaua me siis teineteist pole näinud?»
«Kaua. Üsna kaua. . .»
«Ja nimelt?»
«Seda et, möödunud aasta kevadest.»
Šelestov noogutas ja pakkus külalisele laua ääres istet.
Bõkanõrov kõneles vene keelt vabalt ning saravalt, ja ainult vahetevahel põimusid tema jutusse Jakkuutia põliselanikele omased kõnekäänud ning väljendused.

53

Enne revolutsiooni oli ta töötanud palgalisena vene kaupmeeste juures, nõukogude võimu kehtestamise aastail kuulus ta Punakaarti ja oli pidevalt venelastega ühenduses, hiljem õppis kaks aastat vene koolis.
«Kuidas sa siis teada said, et ma siin olen?» küsis Šelestov. «Me ju lendasime siia alles eile öösel.»
«Ei teadnud ma, et sa siin oled, Roman Lukitš. Ma tulin direktori juurde. Asjaajamine tõi mind siia. Ja on hea, et sina siin oled. Jutustan sulle kõik.»
«Asjaajamine asjaajamiseks, kuid algul võtame pisut kehakinnitust. Eks, sõbrad?»
Kõik olid sellega päri ja Everstova hakkas emailitud kruusidesse teed kallama.
Süües silmitses Šelestov vargsi oma vana sõpra. Bõkanõrovi juuksed olid hõrenenud ja halliks läinud, kuid endiselt karmid ning harjaselised. Näkku oli lisandunud kortse. Need olid muutunud sügavamaiks, kuid vanadus ei rikkunud Bõkanõrovi nägu. Pilujad, pisut väsinud silmad vaatasid teraselt ja julgelt, nagu inimestel, kes suurema osa oma elust looduses veedavad. Rohked kortsud kõnelesid, nagu haavad lahingutes karastatud sõjamehe kehal, sellest, et vanamehel olid seljataga rasked eluvõitlused.
«Ikka veel tegeled küttimisega, isa?» küsis major teekruusi tühjaks juues.
Vana kütt noogutas pead.
«Tuleb välja, et aastadki ei loe sulle midagi? Igavesti noor ja igavesti kütt?»
Kõik puhkesid naerma. Ka Bõkanõrov naeris. Kortsud värelesid ta laubal, meelekohtadel, põskedel ja jooksid kiirtena mitmele poole laiali.
«Otlesid õigesti. Hästi ütlesid. Igavesti noor ja igavesti kütt. Jalad

on tugevad - võib käia. Silmad näevad kõike - võib lasta,»

«Aga mida sa siin äsja jutustasid?»

Bõkanõrov nihutas pooleldijoodud teekruusi kõrvale, tõmbas hõredad, pleekinud kulmud kokku, ajas käe taskusse ja võttis sealt piibu ning tubakakoti. Ta ei rutanud vastusega ja nähtavasti tuletas meelde, millest majori tulekuni jutt oli.

Kõhnade, peente sõrmedega, milledelolid kumerad mandlikujulised küüned, täitis vanamees savipiibu, litsus selles tubaka kokku ja juba suitsu pahvides torkas sõrmega vanemleitnant Nogovitsõnile rindu ning sõnas:

«Temale rrääkisin, temale. Ise jakuut, aga lendab kui lind. Lendab kõrgele, näeb kõike, kogu meie elu näeb. Õnnelik inimene! Mina tema vanuses ei näinud midagi. Ühte kaupmeest ja poeselli nägin. Nüüd õpetab nõukogude võim kõike. Meile aga õpetati: austa kaupmeest, pea lugu urjadnikust, armasta ja karda jumalat. Aga jumalaid oli kaks. Üks - šamaan, meie oma, teine — vene papp, teie oma.» Bõkanõrov tõmbas sügava mahvi.

«Teie jumal tuleb taigasse, ristib ühe ja tema järeltulijad on õigeusklikud. Kui jakuut aga sureb ja on vaja matta, siis tuleb meie jumal, šamaan.»

Ta vaikis hetke ja vajus mõttesse.

«Ka taiga on teiseks muutunud. Ma olen ta risti ja põiki läbi käinud. Nii palju verstasid käisin ära, et šamaan ei jõua seda nööriga üle mõõta. Varem ei olnud taigas midagi näha. Nüüd on aga kõike näha, taiga on oma süle avanud.»

Bõkanõrovit kuulates meenus majorile nende esimene kohtumine, millest algas nendevaheline suur ja sügav sõprus. Piirivalvest läbi taigasse hiilinud diversanti jälgides oli Šelestov oma põdrarakendiga suurde jääauku vajunud. Põdrad uppusid, tema ise aga pääses vaevu eluga, kuidagimoodi jääservast kinni saades. Kuid pää-

senud uppumissurmast, oleks ta paratamatult hukkunud, kuna tal polnud ei tikke, relvi ega liiklusvahendeid, see tähendab, tal puudus kõik see, milleta inimene inimtühjas, teedeta paigas viiekümnekraadise pakase käes üldse viibida ei saa. Pakane tegi kiiresti oma töö — Šelestov kattus kõva, terasrüü sarnase jääkoorikuga. Kuid talle polnud määratud hukkuda. Minutit paar-kolmkümmend pärast õnnetusjuhtumit ilmus nagu mingil imeväel tema juurde mees suuskadel. See oli Bõkanõrov. Ja veel mõni minut hiljem põles juba lõke ning Šelestov, mähkinud end uue tuttava kasukasse, kuivatas tule ääres oma rõivaid. Kuulnud lähemalt Šelestovi õnnetusest, lahkus Bõkanõrov, jättes majorile toidutagavara ja isegi püssi. Järgmiseks ööks jõudis ta kahe nartaga tagasi.

Kuu aja pärast külastas Šelestov ise Bõkanõrovit. Ta kinkis

Bõkanõrovile oma kaheteistkaliibrilise tagantlaetava jahipüssi, millest vana kütt enam kunagi ei lahkunud.

Kolmel korral veetis Šelestov oma puhkuse Bõkanõrovi taigatarekeses. Vana kütt viibis kahel korral majori kutsel tema juures Jakutskis. Lahinguülesannete täitmisel pöördus Šelestov sageli abi saamiseks Bõkanõrovi kui kogenud teejuhi ja usaldatava tõlgi poole, kes valdas mitte ainult oma emakeeit, jakuudi keelt, vaid ka evenkide, jukagiiride ja tšuktšide keeli...

. . . Süvenenud mälestustesse, ei märganud major, et Bõkanõrov vaikis ja lendur Nogovitsõn kõnelema hakkas. Šelestov rebis end oma mõtetest lahti alles siis, kui vana kütt vahetult tema poole pöördus:

«Kas Klava ja Vera on terved?:.

«Kõik on korras, nad on terved ja mäletavad sind. Ootavad külla.»

«Tulen. Viimase taliteega tulen,» kinnitas vana kütt.

«Toon neile mõlemile oravanahku mütsideks. Ja mul on Jakutskisse asjagi.»

«Aga kas mäletad, kuidas sa mulle Oimjakoni rebase poegi tõid ja nad sul tee peal plehku panid?»

«Seda-et, mäletan,» vastas vanamees pead noogutades. «Mäletan, kuidas ma sinu pool Tšuraptšis külas käisin ja kuidas sa mind kostitasid.»

«Ütle juba otsekohe, et Tšuraptšis kostitasin sind kehvavõitu,» naeratas Šelestov. «Polnud tookord midagi pakkuda.»

«E-ee, mis sa tühja ajad,» vaidles Bõkanõrov vastu. «Täitsa tühi jutt. Ei ole tähtis, mida sa pakud, tähtis on see, et südamest tuleb.»

Sõprade vestiuse katkestas tuppa tulnud Beloljubski.

«Ma tulin teie juurde, seltsimees major,» ütles ta üle läve astudes.

Šelestov tundis meelehärmi, et kõnelusest kaasakistuna ta mõneks hetkeks oli unustanud selle, mis ta siia tõi.

«Mind saatis seltsimees Vinokurov,» jätkas Beloljubski. «Kuidas te arvate, kas võib Kotšnjovi maha matta?»

«Ei, ei või. Andke Vinokurovile edasi, et Kotšnjovi keha tuleb säilitada kuni kohtuekspertiisi esindajate saabumiseni. Milline on teie arvamine?»

«Olen täiesti nõus,» vastas komandant ja väljus.

Šelestov tõusis püsti ja sammus mööda tuba. Kadunu keha Moskvasse viia oli väga raske ettevõte ja praktiliselt teostamatu. Tuli kohale kutsuda kohtuliku meditsiini ekspert.

«Kes suri?» huvitus Bõkanõrov ja pühkis põlvedelt leivapuru.

«Insener. Insener Kotšnjov Moskvast,» selgitas Šelestov ja lisas:

«Ning ta ei surnud, vaid mõrvati, aga kes mõrvas - pole teada.»

Bõkanõrov hüppas jalule, astus majorile üsna ligi ja võttis ta vöörihmast kinni. Oli näha, et kuuldu teda väga erutas.

«Mul *on* asja. Tähtis asi. Ma ei *ole* siin muidu. Paha inimene tuli taigasse. Ma ei teadnud, et sa siin *oled.* Tahtsin näha direktorit ja teada

saada, kes tuli tema juurde.»
«Missugune inimene?» küsis Šelestov arusaamatuses. «Ei tea missugune, kuid ilmselt võõras.»
«Kas sa nägid teda?»
«Ei näinud. Jälgi nägin. Taas Bass viis mind jälgedele. Kahtlane võõras ei tulnud minu tareni. Läks ringi. Aga milleks on vaja ringi minna, kui inimene on hea? Kolm päeva tagasi. Ma läksin jälgi mööda järele ja jõudsin Toi Hajasse. Pool versta kaevandusest eemal kaotasin jäljed. Kaotasin täiesti. Tuli lund ja jäljed olid läinud.»

Bõkanõrovi teade huvitas majorit. Ta pani vana küti istuma, istus ise tema kõrvale ja palus kõigest üksikasjaliselt jutustada.

Bõkanõrov jutustas viimase üksikasjani, kuidas lugu oli.

Kahtlane mees võis ilmuda kaevandusse ja lahkuda sealt jälle, ilma et asula elanikud teda oleksid märganud. See oli võimalik, seda enam, et tuli rohkesti lund. Kuid mis sundis teda ilmuma siia nii lühikeseks ajaks? Kas sel ei ole mingit sidet Kotšnjovi tapmisega? Ja kas tõesti ei võinud keegi tema tulekut või minekut märgata? Tuli ta ju mitte niisama, vaid kellegi juurde.

Ebamäärane sünge rahutus valdas majorit.
«Käes on juba teine ööpäev, kuid pole veel mingit selgust,» erutus ta. «Oleks väikseimgi niidiotsake, millest kinni hakata, kuid pole mitte kui midagi.»
Ta hõõrus laupa, tõusis ja hakkas selga ajama kuhl

jankat — noore põdra nahast kasukkuube, millelolid karvad väljapoole, väljalõige pea jaoks ja pikad käised. «Tule minuga kaasa, isa,» kutsus major Bõkanõrovit. Vanamees tõusis püsti ja hakkas kasukat selga panema.
«Kas meil mingit ülesannet ei ole?» küsis Nogovitsõn.

«Esialgu mitte. Puhake. Palju tööd on ees,» vastas Šelestov ja mõtles: «Ega ma siis kogu aeg ühel kohal tammu.»

Taevast langesid kuivad ja harvad lumehelbed, kerged kui udusuled.
«Seda-et, jälle hakkab lund ~uiema,» lausus Bõkanõrov nagu endamisi, pilku taeva poole heites.

Nad laksid mööda asulat. Peaaegu kõikidest korstnatest tõusis ühtlaste kõrgete sammastena paks suits. Õhk oli täis värskeltküpsetatud leiva, koduseks saanud elumajade ja kuumaks köetud saunade lõhna.

VI. JÄLJED

Šelestov ja Bõkanõrov istusid kaevanduse kontoris teineteise vastas. Nad vaikisid. Major suitseta s ühe paberossi teise järel, vana kütt aga imes oma asendamatut savipiipu. See laskis kuuldavale kord lurinat, kord vilet, kord meeleheitlikku praginat, nagu valmistuks ta plah-

vatama, kuid suitses siiski edasi ja rahuldas täiesti vanameest, kes poleks nõus olnud vahetama teda ühegi uue vastu.
Vaikuse katkestas Bõkanõrov.
«Milleks sa komandandi kutsusid?» küsis ta. Suitsupilve välja puhudes vastas Šelestov vaikselt:
«Teen talle ülesandeks asulas kõik korterid läbi käia.

59

Pagan teab, mis võib juhtuda! Vahest ehk on keegi näinud võõrast meest kaevanduses. Ta on ju lõppude-lõpuks inimene, mitte nõel.»

«Hästi mõeldud, hästi,» kiitis Bõkanõrov. Ka tema sidus millegipärast tundmatu taigasse ilmumise toimepandud roimaga ja avaldas selle kohta isegi oma arvamust: «Ma mõtlen sedasi: inimene tuli kaevandusse, tagasi aga ei läinud. Seda-et, jäi siia. Ma käisin kaua ringi - jälgi ei ole. Ümbrus on sile - on ainult taiga ja lumi.»
«Ka see on võimalik. Täiesti võimalik,» nõustus major.
«Aga mispärast komandanti saata?» küsis Bõkanõrov.
«Mine ise, või mina lähen.»
Šelestov raputas eitavalt pead.
«Ei või. Pole hea. Nii sina kui ka mina oleme siin uued inimesed ja võime ärevust tekitada.»

Enne kui abi saamiseks komandandi poole pöörduda, kaalutles Šelestov kaua: kas maksab sellesse imelikku juhtumisse liigset inimest pühendada. Algul kavatses ta Vinokurovile ülesandeks teha asula majad läbi käia ning nende elanikega vestelda. Kuid kontorist äsja lahkunud Vinokurov tunnistas ausalt, et kogu oma kaevanduses töötamise aja kestel oli ta ainult kahes-kolmes majas käinud, nii et tema tulek võib samuti väärseletusi esile kutsuda. Sellepärast tuli jääda Beloljubski juurde.

Vinokurov andis tema kohta hea iseloomustuse, soovitas teda kui läbiproovitud ja energilist inimest, kes tuleb, edukalt toime ka keerulisemate ülesannetega.

Vinokurovi sõnade järgi tuli Beloljubski Toi Hajasse umbes poolteist aastat tagasi Džug-Džuri kullakaevandusest. Algul pandi ta tööle saeveskisse, viidi siis üle mehaanikatsehhi, seejärel edutati transpordijuhatajaks, sügisel aga määrati komandandiks.

60

.. . Jälle valitses mõni aeg vaikus, ja jälle katkestas selle Bõkanõrov:

«Miks sa nii palju mõtled? Pea hakkab valutama. Kõik läheb hästi. Alguses on üsna pisut aega kehv, pärast aga hea. Püüame kinni halva inimese, taigas end peita ei saa. Kas mäletad Uhgun Atahhi?»
«Keda, keda?» «Uhgun Atahhi?»
Šelestov sulges tahtmatult silmad, ja ta mälus elustus ammu asetleidnud juhtum. Neljakümnendal aastal käisid tema ja Bõkanõrov kaua ühest taiga äärest teise, otsides piirivalvest läbipugenud aktiivset diversanti. See oli toime pannud süütamisi kolhoosides, faktooriates ja kaevandustes ning jäänud tabamatuks. Jakuudid hüüdsid teda Uhgun

Atahhiks, mis tähendas «Pikkkoib». Diversant ei jätnud mingisuguseid jälgi, tegutses üksinda ja tegi karistamatult kurja tervelt kaks kuud. Šelestov kaotas lootuse teda tabada, kuid tabas siiski. Seejuures abistas teda vana kütt Bõkanõrov. Ta otsis väsimatult diversandi jälgi Jakuutia idapoolsel ääremaal ja sattus talle lõpuks peale.
«Jah, mäletan väga hästi,» tähendas Šelestov. «Siiski ta ei pääsenud meie käest.»
«Ja seegi kukub sisse,» kinnitas Bõkanõrov.
Koridoris kuuldusid sammud, kostis koputus uksele ja tuppa astus komandant.
Major palus teda istet võtta ja asus kohe asja juurde.
«Kas te saate ilma erilisi kahtlustusi ja mittevajalikke küsimusi esile kutsumata asula korterid läbi käia ja kontrollida, kas kuskil pole ehk mõnd võõrast inimest?» küsis ta.
Beloljubski muigas, surus kuni vabrikumärgini suitsetatud paberossi tuhatoosi ja küsis omakorda:
«Te ei usu mind?»

«See tähendab? . . .»
«Ma ei ole poisike. Tänu jumalale olen selles maailmas elanud viiskümmend kolm *aastat.* Ma ju kinnitasin teile, et asulas võõraid ei ole. Ainustki inimhinge. Teie aga ei usu.»
«Asi ei ole mitte selles, kas ma teid usun või mitte. Mul on andmeid, et keegi võõras on neil päevil asulasse tunginud ja siia peatuma jäänud.»
Komandant heitis riivamisi pilgu Bõkanõrovile ja kehitas õlgu:
«Ei või iial teada, missugune õnnetus kellelegi kaela võib tulla. Aga kui see nii on, siis ei kõlba mina kui komandant kuhugi ja mind tuleb minema kihutada. . . Kui soovite, võin teile siinsamas jutustada, mida igas majas tehakse, teie aga võite seda kontrollida. Kas soovite?»
«Mitte eriti,» vastas Šelestov. «Ma soovin, et teie kontrolliksite, see on sobivam.»
«Olge lahked. Kui asi minu taga seisab, siis pööran ma kõik pahupidi.»
«Seda just polegi tarvis teha,» selgitas major. Beloljubski naeratas heasüdamlikult.
«Ma naljatasin. Teen kõik tip-top.».
«Kuipalju aega see ringkäik nõuab?»
Beloljubski jäi mõttesse:
«Ööseks saan peaaegu hakkama,»
«Suurepärane!» Šelestov tõusis püsti. «Ma ei pea teid enam kinni.»

Hämarus tihenes. Sadas tihedat lund.
Vassili. Orossutsevi tares valitses pimedus. Šaraborinit ei olnud toas: ta armastas keldrit. Roninud sinna, laotas ta maha karunaha ja jäi magama.
«Olgu kuidas on, aga keldris on ikka kindlam,» arutas

ta. Siin ei näe sind keegi. «Temal on hea,» mõtles ta Orossutsevist: «tal on pass käes. Minul aga on koera elu. Aga kui nii - siis roni aga kuuti.»

Šaraborin ei kuulnud, kuidas peremees tagasi tuli, kuidas ta ukse avas ja tuppa astus. Ja alles siis, kui ta pea kohal rasked sammud kostusid ning pehkinud põranda lauad nagisema hakkasid, ärkas ta ja muutus tähelepanelikuks.

«Hei, tarakan! Roni kähku välja!» käsutas Orossutsev valjusti ja põrutas käskivalt jalaga: ta taipas kergesti, kus külaline istub.

Šaraborin ei lasknud end kaua oodata. Põrandaluuk kerkis ja mustavas, avas ilmus nähtavale paljaksaetud pea.

«Rutemini!» kiirustas Orossutsev närviliselt.

«Miks nii?» küsis Šarabarin ja ta nägu peegeldas imestust ning kohkumist.

Orossutsev ei pidanud teda vastuse vääriliseks. Šaraborin ronis üles, lastes keldrist tuppa niisket, läppunud õhku.

«Argpüks!» kõverdas, Orossutsev huuli. «Kes kurat sind keldrisse ajas? Koputas keegi või?»

Šaraborin raputas pead. Ta istus taburetile, haigutas, hõõrus rusikaga uniseid silmi, sügas end ja palus paberossi.

Orossutsev andis talle paki «Belamorkanalit» ja tikud. Šaraborin läitis paberossi, sirutas siis käe lülitaja poole, et toas tuld süüdata, kuid peremees peatas ta:

«Pole vaja. Pane riidesse. Minu majja ja asulasse jääda on edaspidi ohtlik. Said aru? Juba teatakse, et kaevandusse on keegi võõras tulnud. Sulle on nähtavasti jälile saadud.»

Šaraborinil hakkasid hambad plagisema, hing jäi kurku kinni. Talle näis, et ta kõri ümber tõmbub kokku

silmus, ja ta tegi liigutuse, nagu tahaks ta sellest vabaneda. Viimastel päevadel oli tal selletagi seesmine tasakaal puudunud, nüüd aga...

«Keegi ei näinud mind,» protesteeris ta ebakindlalt.

«Nõnda mõtled sina, hernehirmutis, aga mida major mõtleb, seda me ei tea. Ega olegi aega arutada, kas sind keegi nägi või mitte. Sellest ei ole meil kergem. Pane riidesse, asu suuskadele ja põruta taigasse. Otse mööda teed, üle tiigi. Peatu seal, kus sa sügisel ööbisid, ja oota mind. Ma korraldan siin üht-teist ja jõuan keskööks sinu juurde. Siis lähme koos. Ka minul pole siin enam midagi teha. Kus tikud on?»

Šaraborin andis tikud tagasi. Orossutsev pistis toosi tasku. Ta teadis hästi, et Šaraborin ilma tule ja toiduaineteta kaugele taigasse minna ei riski, Vassili aga oli eluliselt huvitatud sellest, et Šaraborin teda ootaks: viimane oli talle vajalikum kui kunagi varem. .

«Rutta, rutta!» kiirustas peremees külalist, nähes, et see just eriti ei tõtta.

Šaraborin riietus vaikides. Kui tuba oleks valge olnud, oleks Orossutsev võinud ta näolt lugeda äärmist pahameelt. Šaraborin kees

raevust, teades, et väheste minutite pärast on ta jälle taigas, toiduaineteta, suitsukraamita, jahitarveteta. Nördimus oli nii suur, et ta seda alla neelata ei suutnud.

«Nõnda ma ei lähe,» Ütles ta korraga tema kohta ootamatu kangekaelsusega. «Ei lähe. Anna toitu kaasa. Sina. oled peremees, aga peremees söödab isegi koera.»

Orossutsev kiristas hambaid. Ta ei kannatanud, kui temale vastu räägiti.

«Ära urise,» kalkestas ta külalist. «Etskae, kukkus jõrisema!» Ja osatas: «Peremees!... Koerale!... Võta riiulilt rõngassai ja kao. Kao, kuni lund sajab ja su jäl-

jed kinni tuiskab. Oh, satud oma tobedusega jälle laagrisse, kuradinahk!»

Ja ta ulatas Šaraborinile kuivanud rõngassaia. Too pistis selle kasukahõlma alla, kuid paigalt ei liikunud.

«Ütle, kuhu me kahekesi läheme?» nõudis ta kangekaelselt. «Misjaoks sind oodata?»

«Hiljem saad teada. Kao.»

Šaraborin tammus paigal, nohises ja nõudis jälle: «Ütle kohe.»

«Vaat kus lõuakas lurjus, no mida temaga peale hakata?» mõtles Orossutsev südametäiega, kuid otsustas taktikat muuta ja pehmendas tooni:

«Saa ometi aru, siis siin veel pikalt seletada! Iga minut on kallis. Hiljem räägin. Jõuan pärale ja räägin. Läheme kaugele. Ma ju sinu pärast tunnengi hirmu, sinu eest hoolitsengi. Kas oled mulle seltsimees või ei? Lähme koos ja kahju sa sellest ei saa.»

Šaraborin ei suutnud uskuda, et Orossutsevi südames korraga seltsimehelikkuse, headuse ja tema eest hoolitsemise iva idanema lõi. Kuid ta vaikis sellest ja hoiatas:

«Vaata ette, tood jälgi mööda enesega majori kaasa.»

Orossutsev suutis vaevu tagasi hoida teda vallanud meelepaha, ohkas valjusti, kuid ütles võimalikult rahulikult:

«Kao, jumala pärast, kao! Mul on endal ajud ja sinu käest neid laenata ei kavatse. Kao...»

«Hüva, hüva...» lausus Šaraborin juba leplikult ja tõukas jalaga ust. Orossutsev seisis kaua kuulatades, ja kui ta kõrv oli selgesti tabanud kaugenevate suuskade kriuksumist, keeras tule põlema.

Hilisööni ootas major Šelestov kaevanduse kontoris istudes komandant Beloljubskit, ja jõudmata teda ära oodata, läks oma korterisse. .

«Nähtavasti pole kõik nii lihtne nagu ma oletasin ja nagu komandant arvas,» kõneles ta endamisi, sammudes mööda uinuvat asulat. «Kuid miks ta minu juurde sisse ei astunud ega mind hoiatanud, et asi venib? Imelik inimene! Kas minna Vinokurovi

juurde? Arvatavasti ta magab. Noh, hüva. Hommik on õhtust targem.»

Lumesadu oli lakanud. Taevas süttisid tähed. Taigas valitses vaikus ja pakane kõvenes. Lumi kriuksus jalge all eriti valjusti. Šelestovi kõrvu kostis püssilasule satnanev heli ja major taipas, et taigas lõhenes puu, mis käredat pakast välja ei kannatanud.

Metsa ühetasaste latvade tagant tõusis taevasse hiline kuu ja tema kahvatu valgus levis üle asula.

Sissesõitnute ühiselamu juures kasvav laiaoksaline kuusk oli kaetud äsja sadanud lumega ja meenutas kuupaistel jaapani maali, mida Šelestov oli näinud postkaartidel, taldrikutel ja gobeläänidel.

Majas magasid kõik.

Heitnud väsinud pilgu lauale, mis oli täis toite, kuid mis teda ei ahvatlenud, rõivastus major loiult lahti ja, langenud koikule, vajus kohe sügavasse unne.

Kui Šelestov oli sunnitud raputuse peale silmad avama ja pea soojalt padjalt tõstma, näis talle, et ta alles äsja oli pikali heitnud ja kõigest mõne minuti maganud. Kuid jäätanud aknast paistis juba päikesevalgus, ta sõbrad. istusid laua ääres, tema peatsi kõrval aga seisis jalalt jalale tammudes ja habemetutti näppides Vinokurov oma alatises hundinahkses kasukas.

Major tõusis istukile.

«Mis kell on?» küsis ta.

«Kolmveerand kümme,» vastas Everstova.

«Pöörduge kõrvale, Nadjuša. Ma teen kähku, ühe silmapilguga,» palus ta tekki ära heites.

Vinokurov astus seina äärde, ja kui Šelestov tema sinisilmadesse vaatas, märkas ta neis mingit ärevust.

«Mis uudist on?»

«Uudised on kehvad. Komandant Beloljubski on kuhugi kadunud. Hommikust saadik ei leia teda. Ma olen nagu hull kogu aeg ringi jooksnud ja inimesi taga kihutanud, nii et nahk märg. Mitte kuskil ei ole: ei kodus, asulas ega kaevanduses. Ei taipa, kuhu inimene võis kaduda! Temaga pole kunagi midagi niisugust juhtunud. Alati oli ta käepärast võtta. Nuüd aga... üks õnnetus teise otsa langeb kaela!» pahvatas ta rutuga, ja võtnud taskust rätiku, pühkis sellega niisket nägu.

«Imelik. ..» tähendas Šelestov jalgu villastesse jalarättidesse mähkides, endamisi aga mõtles ta: «See veel puudus! Mine tea, ega ta ometi, nagu Kotšnjovki, kuuli ette sattunud...»

Vinokurovi teade viis kõiki ärevusse. Teda ümbritseti ja külvati küsimustega üle. Ega komandant ometi jaqile läinud? On ta perekonnainimene? Kus ta õhtuloli? Kes ta naabruses elab? Kas otsimised jätkuvad?

Vinokurov jõudis vaevu vastata.

«Millal te teda viimast korda nägite?» küsis Šelestov end korrastades.

«Eile. Eile, kui ma ta teie juurde saatsin.»

Šelestov pööras pilgu tujust ära olevalt Vinoku.rovIt tühjale, hoolikalt ülestehtud koikule, mis vana küti asemeks oli määratud. .

«Kus siis meie külaline Bõkanõrov on?»

«Ta ärkas juba pimedas ja leidis nähtavasti endale mingi tegevuse. Ma nägin, kui ta rõivastus ja väljus,» vastas Everstova.

Major ajas kasuka selga ja lahkus sõnalausumata. Vinokurov järgnes talle.

Lumi helkles päikese kiirtes nii eredalt, et silmadel valus hakkas ja Šelestov sunnitud oli neid kissitama.

«Mis me nüüd teeme?» küsis Vinokurov majoril käealt kinni võttes.

«Midagi ikka teeme. Mõtleme järele ja teeme,» ütles major, kuigi ta ise ka veel sel silmapilgul ei teadnud, mida tuleks ette võtta.

Teade Beloljubski kadumisest muutis niigi keeruka olukorra veelgi keerukamaks. «Kotšnjov *on* mõrvatud. Kaevandusse on tunginud võõras. Komandant *on* kadunud . . .» arutles Šelestov olemasolevaid fakte. «Siin võib kuratki oma koivad murda!»

«Poleks paha teostada läbiotsimine kõikides majades,» pani Vinokurov ettevaatlikult ette.

«Kas midagi targemat pähe ei tule?» tahtis Šelestov küsida, kuid küsis hoopis:

«Kas Beloljubski purjutas?»

«Ei märganud. Mida ei märganud, seda ei märganud.

Ta oli alati silme all, alati oli ta millegagi tegevuses, vaba aja aga veetis kas malet mängides, minu juures või raamatukogus.»

«On ta perekonnainimene?»

«Ei. Tal pole kedagi. Ta *on* üksik.»

«Kommunist?»

«Parteitu, kuid valmistas end kohusetruult ette parteisse astumiseks. Ta võttis korrapäraselt *osa* lahtististest parteikoosolekutest, seinalehe väljaandmisest ning esines seal ise paljastavate kirjutistega.»

«Kas ta ei soolanud siin kellelegi?»Vinokurov laiutas nõutuses käsi.

«Raske vastata. Mäletan, et ta tõi kunagi lagedale kauplusejuhataja Sirotkini. Too vahetas toiduaineid ka-

rusnahkade vastu, karusnahad aga laskis minna erakätesse.»

«No ja mis siis sai?»

«Mitte midagi. Sirotkin võeti vastutusele ja karistati.»

«Jaah,» venitas Šelestov ja tahtis Vinokurovilt midagi küsida, kuid korraga tundis ta oma õlal kellegi kätt.» Ta vaatas tagasi ja nägi Bõkanõrovit.

Vana küti härmatunud kulmude, ripsmete ja salli järgi tegi Šelestov kohe kindlaks, et too *on* juba kaua pakase käes viibinud.

«Kuhu sa kadusid?» küsis Šelestov.

Küünitades end m?jori kõrva juurde, ütles vana kütt sosinal:

«On sinuga üks jutt. Tähtis jutt. Mul *on* uudiseid. Otsi endale suusad

ja tule kaasa.»
Tundes vana kütti hästi, oli Šelestov veendunud, et too erilise põhjuseta poleks tema jutuajamist katkestanud.

«Otsige komandanti,» ütles ta Vinokurovile. «Ei või ju inimene ometi jäljetult kaduda. See *on* ju absurdsus! Koguge kommuniste, kommunistlikke noori ja las nad uurivad kogu asula läbi. Beloljubski on mulle väga vajalik. Teie kaevanduses sünnib imeasju.»
«Katsun, katsun...» nõustus Vinokurov vasturääkimata ja sibas kaevanduse kontori poole.
Šelestov võttis Bõkanõrovil käe alt kinni:

«Kas kuulsid, vana? Beloljubski *on* kuhugi kadunud, nagu maa alla... Kuidagi ei taipa, mis siin sünnib... Aga mis uudiseid sinul on?»

«Suusad otsi endale, suusad. . . On vaja. Hädasti vaja. Saad kõik teada. Lähme tiigile.»
«Kuhu?»
«Tiigile. Näitan .sulle midagi.»

Värskelt mahasadanud lumi tiigi jääaugu ümber oli rohketest inimjälgedest ära tallatud ja Šelestov ei leidnud selles midagi erilist. Ta teadis juba, et tiigilt tuuakse peaaegu vahetpidamata päev läbi vett ja jääd.

Umbes viieteistkümne meetri kaugusel jääaugust osutas Bõkanõrov puhtale lumele ja Šelestov nägi suuri jälgi, mis sarnanesid väga karu jälgedele.

«Karu!» hüüatas major ja laskus põlvedele. «Jumala eest, karu! Mõelda ainult, kuhu ta ennast vedas, sindrinahk! Nähtavasti tahtis vett. Jaa-a, see on ohtlik külaline. Karu, kes oma talveune katkestab, on rahutu ja ebameeldiv loom.»
Bõkanõrov vaikis, seisis kõrval ja popsutas piipu. Taas Bass nuuskis energiliselt jälgi, vedas ninaga ja käitus rahutult.

«Näed sa, tundis metslooma lõhna,» tähendas Šelestov ja silitas koera. «Hea peni, tark, kahju ainult, et sul häält ei ole. Saaksid kõik kuldmedalid endale. Eks, isa?»
Bõkanõrov vaikis endiselt.
Šelestov tõusis püsti, lükkas laubale libisenud mütsi tagasi ja ajas käe taskusse paherosside järele, pööramata samal ajal pilku karujälgedelt.

«Oli aga põrakas! Vaata, missugused käpad! Kui sääraselt saaks naha maha võtta! See vast oleks juba midagi. Nahk on tal hiiglasuur, karvane ja soe. Niisuguse võtab vastu isegi Jakutpušnina.»

«Tähendab hüva metslooma leidis vanamees?» lausus Bõkanõrov piipu tühjaks koputades.
«Paremat ei olegi!»
Vana kütt naeratas ja vangutas pead:
«Ainult, et see ei ole karu.»
Šelestov jäi talle imestunult otsa vaatama ja pööras siis pilgu jälgedele:
«Kes siis?»

«Mitte karu.»

«Hm . .. huvitav! Kes ta siis sinu arvates on? Ega ometi kellegi hing karunahas? Ja kes seda ütleb vana kütt!»

«Misjaoks vanainimesele liiga teha?» kurvastas Bõkanõrov. «Ma rääkisin tõtt. Tõtt. Käpad on küll karu omad, aga karu siit ei läinud.»

«No mis ma sinuga teen?» kehitas Šelestov õlgu ja hakkas korraga naerma: Bõkanõrovi ilme.cnäis talle säärases olukorras liiga tõsisena.

Šelestov ei suutnud taibata, kas vana kütt lõppude lõpuks nalja teeb, teda narritab või kõneleb tõsiselt.

«Mis see siis on! olen umbes paarkümmend nahka karudelt maha tõmmanud ja korraga ei suuda taibata, kelle jäljed need on!» mõtles major, laskus teist korda põlvili ja hakkas hoolikalt lumel selgesti nähtavaid jälgi vaatlema.

«Kuula mind. Räägin tõsiselt,» ütles Bõkanõrov majori juurde astuMs. «Mitte karu ei läinud siit, vaid püsti loll. Täitsa lollpea. Kuigi karu on loom, võib tema käest siiski õppida. See aga on loll.»

«Mitte midagi ei saa aru!» lausus Šelestov ja tõusis püsti.

«Kas lähme mööda jälgi?» küsis Bõkanõrov. «Ma üksi ei tahtnud.»

«Milleks veel küsida! Muidugi läheme.»

«Taas Bass!» kutsus Bõkanõrov.

Koer lakkus jääaugust külma vett. Ta tõstis pea, kikitas kõrvu ja hakkas suud noolima.

«Edasi!» andis vana kütt käskluse ja osutas käega jälgedele. Sõbrad järgnesid koerale, kuid mitte otse jälgi mööda, vaid nende kõrvalt.

Šelestov oli ilmselt segaduses ning vaikis. Kuigi sügavas lumes jäljed enam nii selgesti nähtavad polnud

kui tiigil, ei saanud major nõustuda Bõkanõrovi väitega, et need polnud karu jäljed.

Jõudnud nõkku, mis oli noori kuuski täis kasvanud, libistusid sõbrad järsust lund täistuisanud kallakust alla.

Jäljed läksid nõo põhja mööda. Suur, oma aja äraelanud, tuulest maha murtud ja pooleldi lummetuisanud pehastunud mänd sulges tee.

Taas Bass peatus ja võttis hüppeks hoogu. «Vaata!» ütles Šelestov. «Kihuta talle!»

Mööda männitüve hüppas vilkalt rammus punnispõseline tuhakarva orav. Näis, et ta hädaohtu ei kartnud.

«Kui pead karule jahti, siis ära jänest vaata,» ütles Bõkanõrov etteheitvalt ja vilistas.

Orav hüppas männilt kuusele ja kadus.

Sõbrad läksid eaasi. Jäljed viisid neid nõost välja väikesele kaskedest ja kuuskedest ümbritsetud lagendikule ning katkesid lõhutud onni juures. Siinsamas mustendasid lumel lõkkeriismed, põlenud tikud ja paberossikonid. Lagendik oli ära tallatud ja sealt läksid taigasse värsked selgesti nähtavad suusajäljed.

Taas Bass kippus suusajälgi mööda edasi, kuid vana kütt hoidis teda tagasi.
«Kuhu siis sinu karu jäi?» küsis ta Šelestovilt muiates.
«Mitte midagi ei taipa, löö mind kas.või maha!» tunnistas major.
«Seep see on. Inimene jättis need jäljed, aga mitte karu. Ma märkasin seda kohe.»
«Kuidas siis? Kuidas? Miks mina aru ei saanud?»
Bõkanõrov muheles, võttis kinda käest, rebis salli küljest jääpurika ja pistis käe taskusse tubaka ja piibu järele.
«Inimesel on kaks silma, kütil aga neli.» algas ta õpetlikul toonil, piipu mahorkaga täites. «Too lollpea tõmbas kätte ja jalga karukäpad. Arvas, et inimesed ei taipa.

Aga mina taipasin. Miks ma taipasin? Tule siia.» Ja vana kütt astus mõned sammud tagasi sinna, kus karujäljed veel näha olid. «Vaata! Kas karul on siis tagumised jalad ühesugused? Ah? Näed, siin on mõlemad vasakud . . .»
Šelestov laskus ühele põlvele ja silmitses tähelepanelikult jälgi. «Karu» tagumine parem jalg jättis vasaku jala jälje.
«Kuidas ma küll selle silmapaari vahele jätsin?» Ja major koputas enesele tusaselt laubale. .
Bõkanõrov, rahuloma avastuse ja läbinägelikkusega, popsutas piipu ja naeratas.
«Nüüd on mulle kõik selge,» lausus Šelestov lõpuks. «Huvitav, kellele oli see kaval maskeering vajalik?»
«Küllap saame teada. Tuleb aeg - ja saame teada,» tähendas vanamees veendunult. «Võib-olla tahtis komandant nalja teha,» lisas ta.
Nad pöördusid koos lagendikule tagasi. Šelestov korjas kokku paberossikonid, mässis need taskurätti ja pistis taskusse. Lootuses midagi väärtuslikku leida, hakkas ta anni ümbrust läbi uurima, Bõkanõrov aga tegeles jälgede uurimisega.
Major pööras ümber kuuseokstest küljealuse, mis möödunud ööloli niihtavasti kellelegi asemeks olnud, kraapis laiali tuha, loopis laiali põlenud tuletukid, kuid ei leidnud midagi.
«Kahju, väga kahju, kuid midagi ei ole,» lausus ta kuuldavalt ja pöördus Bõkanõrovi poole. «Noh, mis sul seal uut on?»
«Kõik on uus! Kõik on hea!» vastas vanamees nooruslikult kõlava häälega. «Siin olid kaks, aga mitte üks. Täpselt, kaks. Üks oli tulnud enne lumesadu. Ootas, murdis kuuseoksi, tegi onni ja süütas lõkke. Istus kaua, siis lamas. Teine tuli kaevandusest. Pärast lumesadu

tuli. Ära läksid koos. Läksid suuskadel. Ja mitte väga kaua tagasi. Siiski, on möödunud tundi kümme. Nad on nüüd kaugel, väga kaugel. Liikusid kiiresti. Üks oli venelane, teine jakuut. Üks läks keppidega,

teine ilma.»

Šelestov vaikis. Väliselt ei ilmutanud ta millegagi teda haaranud erutust, kuid tema sisemuses leegitses kõik. Ta oli valmis nüüd kohe ruttama mööda tundmatute poolt jäetud värskeid jälgi, kuid terve mõistus ütles talle, et nii toimida ei või. Esiteks oli tarvis kaevandusse tagasi minna ja juurdlust jätkata; teiseks oli lihtsalt mõttetu suuskadel taga ajada inimesi, kes olid lahkunud siit peaaegu pool ööpäeva tagasi.

«Lähme tagasi,» ütles major.

Teel asulasse püüdis Šelestov orienteeruda teda erutavates mõtetes, oletustes ja aimdustes, kuid neid oli nii palju ja nad olid üksteisele nii vasturääkivad, et kõik tema pingutused ja püüdlused neid teataBasse susteemi viia ei andnud mingeid tulemusi.

Šelestov oli algul veendunud, et, avastanud taigasse viivad jäljed, oli ta saavutanud peaaegu kõige olulisema kuriteo avastamisel, kuid mida lähemale asulale nad jõudsid, seda enam see veendumus nõrgenes.

Kõik faktid - Kotšnjovi mõrvamine, võõra ilmumine kaevanduse lähedale, komandandi mõistatuslik kadumine, karukäppade jäljed ning taigasse minevad suusajäljed - ei omandanud siiani Šelestovi silmis ühendavat seost ja esinesid igauks omaette. Teiselt poolt aga näis sääraste juhuslikkuste kokkukuhjumine ilma ühise põhjuseta ebatõenäolisena.

«Näe!» hõikas teda Bõkanõrov ja osutas käega.

Nad olid juba tiigile jõudnud. .

Otse tiigi kaldal kasvava männi oksal istus suur sametmusta lüürataolise sabaga tedrekukk. Inimestele tähelepanu pööramata toksis ta okkaid ja kugistas neid

ülirahulikult, oma pikka ning painduvat kaela välja sirutades.

«Nüüd võib kõmmutada,» lausus vana kütt ja tõstis püssi palge.

Kõlas lask. Kaja vastas heledalt ja kaikuvalt. Tedrekukk langes kivina männijalale ja kohe tormas tema juurde läbi sügava lume kahlates Taas Bass.

Kui sõbrad olid juba asuBasse jõudnud, küsis Šelestov:

«Mis sa arvad, isa - kas üks neist kahest pole mitte seesama tüüp, kes ei tahtnud end sinu tares näidata?»

«Ei tea. Mõtlen järele. Küllap selgub.»

«Ma tahaksin sind paluda,» rääkis major edasi, «kas me ei alustaks koos jahti sellele karujalgadega mehele? Kuidas sa selle peale vaatad?»

Vana kütt vaikis pisut ja vastas siis:

«Jakuut teab, kes taigasse õnnetust toob. Selleks et halba jnimest kinni püüda, lähen sinuga väga kaugele.

Lähen päris maailma otsa. Taigast, tundrast, merelt — igalt poolt leiame ta üles.»

VII. UUS ROIM

Orossutsev ja Šaraborin olid suuskadel olnud juba peaaegu ööpäeva. Algul läks, suusarada rajades, Šaraborin ees, pärast asendas teda Orossutsev. Ja mitte sellepärast, et üks või teine nii oleks tahtnud, vaid sellepärast, et Šaraborinil murdus parem suusk pooleks ja tal oli nüüd kergem minna teisena, mitte aga esimesena. Pidi see suusk ka nii ebasobival ajal murduma! Esiteks võttis selle parandamine tubli tunni; teiseks polnud suusk enam see, mis ta oli varem - ta oli muutunud vasakust suusast lühemaks jasõnakuulmatumaks. Valgest park-

76

nahast rihm, mis suusa mõlemaid pooli koos hoidis, takistas ja raskendas liikumist.

Orossutsev närvitses. Ta mõistis, et niimoodi kaugele ei jõua, et kaevanduses on tema kadumine juba avastatud hing tõenäoliselt tagaotsimist alustatud. On tarvis, maksku mis maksab, kiiremini põtru ja nartasid hankida. See ülesanne polnud kerge: ei tema ega Šaraborin söandanud end näidata ei kolhoosides ega küttide peatuskohtades. Tähendab, oli vaja üles otsida üksik kütt, kellelt oleks võinud põdrad jõuga ära võtta.

Šaraborin närvitses mitte vähem oma vanemast kaaslasest. Viimase ööpäeva kestel valdas teda üha sagedamini nõutusetunne. Ta ei teadnud, kuhu nad lähevad ja millised on nende eesmärgid. Järgides Orossutsevi juhtnööre, oli Šaraborin teda kaevandusasula lähedal tiigi taga taigas oodanud, ent kuhu nad suunduvad ja kui pikk tee neil ees on, seda ta ei teadnud.

Enne avariid suusaga tahtis Šaraborin asja kategooriliselt üles võtta ja Orossutsevile teatada, et ta ei soovi tema teekaaslaseks olla, ning seejärel teise, temale tarvilikku kanti siirduda. Nüüd aga loobus ta sellest mõttest.

Oli vaja pisut ära oodata, kas või nii kaua, kuni nad põtru leiavad.

Otsustanud nõnda, hakkas Šaraborin tegutsema temale omase visadusega. Ta tegi haake, õgvendas teed, ronis padrikusse, kust tema arvates võis kõige hõlpsamini põtrade jälgedele või kütionnile sattuda. Kuid senini oli see kõik jäänud asjatuks.

Ööl aga ei paistnud lõppu tulevatki.

«Nii palju maad oleme läbi kahlanud ja kõik asjata!» lausus Orossutsev ärritatult.

Šaraborin vaikis. Tal ei olnud midagi vastu öelda. Näis, et ta tõepoolest oli kaotanud oma metsloomavaistu, mis teda palju kordi oli päästnud: vee juurde juhtinud,

77

kui janu vaevas, rändlaagrisse, kui sooja ja toitu vaja oli, põdrakarja juurde, kui jalad üles ütlesid. See vaist oli nüüd kadunud, nagu poleks teda olnudki, ja Šaraborin eksles mööda taigat nagu pime kutsikas. Ta mõtles praegu endamisi, et põtru nad tõenäoliselt ei leia, kuid kartis seda mõtet Orossutseviga jagada.

«Puhkame pisut,» ütles Orossutsev ja istus otse lumme.

«Mu jõud on päris otsas.»

«Puhkame,» nõustus Šaraborin.

Võib-olla vajas ta puhkust enam kui Orossutsev. Pealegi andis end tunda külmast lõhkenud alumine huul. Haavake näis olevat väike, kuid ta pakitses ja tekitas valu. Huul paistetas üles. Kui Šaraborin ettevaatamatult pead pööras ja sall vastu huult puutus, oleks ta valust karjuda tahtnud. Ta püüdis isegi vähem rääkida, et huult mitte osatada.

Orossutsev ja Šaraborin võtsid aset paljale lumele ja vabastasid ärahõõrdunud jalad suuskadest; okstest küljealuse tegemiseks ei jätkunud neil jõudu.

Orossutsev soris oma reisikotis, võttis sealt kaks väikest külmanud lihatükki ja viskas ühe neist Šaraborinile.

Külmunud liha on raske süüa, lõhenenud ja paistetanud huulega aga seda enam. Söömine tekitas Šaraborinile talumatuid piinu ja kutsus ta südames esile kibeduse ja solvumistunde. Šaraborin ei söönud liha, ei hammustanud seda, vaid näksis hammaste otstega nagu närija loom.

Külm liha ei vaigistanud nälga ega lisanud jõudu. Söömine ei rahuldanud nende isu ja nad hakkasid suitsetama.

«Räbalasti läheb, kui me homseni põtru ei leia,» lausus Orossutsev.

«Küll me leiame,» püüdis Šaraborin teda rahustada, kuigi tal endalgi sellesse väga vähe usku oli.

«Tuleb kogu öö ringi luusida, päeval aga puhkame, sõnas Orossutsev.

«Kuidas tahad,» nõustus Šaraborin.

Mustendavate männi- ja kuusesalkude tagant kerkis hiline kuu, heites lumele roomavaid, laialivalguvaid varje.

Pakane tugevnes ning tema jäine hingus hakkas juba Orossutsevi ja Sanlborini riiete alla tungima.

«Küll aga kõrvetab,» lausus Orossutsev ja väristas külmakartlikult õlgu. «Kui sedasi pooleks tunniks istuma jääda, võib ära kärvata.»

Šaraborin mõtles:

«Kohe lähme jäIle põtru otsima, ja jällegi jääb mul teadmatuks, misjaoks me neid otsime ja kuhu me ruttame.»

Ta võitles enesega kaua ja lõpuks ei kannatanud enam välja:

«Misjaoks sa mind enesega kaasa vead? Ah? Misjaoks ma sulle tarvilik olen? Mul on hoopis teine plaan.»

Orossutsev tõusis püsti ja hakkas suuski jalga kinnitama.

«Kohe, niipea kui põdrad käes on, räägin suIle kõik.»

«Mispärast nii?»

«Mis inimene sina küll oled!» lausus Orossutsev ärritust maha surudes. «Kas sulle tõesti ei ole selge, et ma seda kõike mitte oma lõbuks, vaid sellepärast teen, et nõnda tarvis on! Sinagi saad aru, et see on vajalik. Lähme. .. Nüüd mine sina ees, ma tunnen. neid paiku halvasti.»

«Ma liigun aeglaselt,» hoiatas Šaraborin.

«Pole tähtis. Ka mina ei suuda enam kiiresti minna.» Nad lahkusid peatuskohalt ja keerutasid veel kaua taiga pimeduses. Oksad

piitsutasid neid ja noorte mändide teravad okkad torkisid nende näod veriseks. Neil

79

mõlemal paistetasid jalad, muutusid väsimusest raskeks ega kuulanud enam sõna. Kuid hilisööl üle madala, põhjani kinnikülmunud ning lund täistuisanud oja minnes sattusid Orossutsev ja Šaraborin täiesti ootamatult põtrade ja nartade jälgedele.

Nad peatusid ja tardusid paigale, silmitsedes eemalduvaid jälgi.

See oleks neile nagu jõudu juurde andnud. Šaraborinile näis, et isegi tema huul ei pakitsenud enam.

«Vaist ei petnud mind. Aina vedas siia, sellesse kanti. Ma haistsin,» ütles ta, kuigi teadis hästi, et põtrade ja nartade jälgedele sattusid nad täiesti juhuslikult.

«Jah, oled väärt teejuht küll,» kiitis Orossutsev teekaaslast. «Sa tunned hästi taigat ja oled siin nagu omas kodus.»

See meelitas Šaraborinit, kuid samal ajal tegi ta ettevaatlikumaks. Ta oli Orossutsevi suust vähe kiitust kuulnud ja kartis, et selle taga peitub mingi eriline, temale arusaamatu mõte.

Šaraborinil, osalt ka Orossutsevi!, kes olid taigas palju aastaid veetnud, oli üsna kerge kindlaks teha, kuhu ja millalolid nartad siit läbi sõitnud.

«Nad läksid vasakule, hommikul, üsna vara,» ütles Šaraborin veendunult. «Söönud põdrad, jooksevad hästi.»

Mitme põdra ja kahe narta jälgi mööda oli palju kergem liikuda. Orossutsev ja Šaraborin kulutasid nüüd edasiliikumiseks vähem jõudu.

Šaraborin otsustas, et põtru juhtis hea ja ümbrust hästi tundevajaja, sest jäljed ei loogelnud, vaid kulgesid peaaegu sirgeina üle lagendike, läbi metsatukkade ja väikeste taigapaljandite, risti üle kinnikülmunud tiikide, ojade ning järvede.

Kuu oli juba kõrgele tõusnud ja tema viirastuslikult ebatõenäolises, petlikus valguses kujunesid fantastilised

80

pildid. Iga känd näis eemalt pingelises ootuses tardunud inimkoguna.

Orossutsev, kes esimesena sõitis, peatus mitu korda, pühkis hingeaurust härmatanud ja pakase käes kinnikleepunud ripsmed puhtaks, ning veendudes, et kuuvalgus neid mõlemaid ninapidi veab, vandus:

«Kurat teda võtku, mingi viirastus!»

Püsides rangelt jälgedel, jõudsid Orossutsev ja Šaraborin pärast tunniajalist peatusteta sõitu kingule ning seisatasid. Esiküljega nende poole kössitas palktare. Selle korstnast tõusis suits sirge sambanartaeva poole, eraldudes reljeefselt okasmetsa tumedal seinal. Tarest mõni meeter eemal lebasid kaks jalastega ülespoole pööratud nartat. See rääkis kõige selgemat keelt sellest, et põdrad on kuskil lähedal toitu otsimas.

Orossutsev Ja Šaraborin seisid vaikides. Neid lahutas tarest mitte enam kui nelikümmend või nelikümmend viis meetrit.
«Ma ju rääkisin, et leiame põdrad,» ütles Šaraborin vaikselt.
«Oled ikka täitsa mees! Tubli!... Kuid ega põtrade leidmine üksi pole veel kõik.»
«Tean. Kuid peamine on siiski - leida nad.»
«Peamine on - võtta nad, ja võtta ilma kärata, et peremees ei näeks.»
«Samune et, n'ad on siin lähedal.»
«Ja vaja on võtta nad kõik, niipalju kui neid on, et peremees meid ülejäänutega taga ajada ei saaks.».
«Kõik võtame. Kõik.»
«Aga rakmed?» meenus korraga Orossutsevile. «Rakmed on ju tares, eks ole?»
. Šaraborin vaikis. Ta oli rakmed täiesti silmapaari vahele jätnud, korralik peremees aga hoiab need muidugi soojas.

81
«Rakmetes kogu konks seisabki,» lausus Orossutsev vaevu tigedust tagasi hoides.
Korraga kostis lähedalt hääl, mis pani mõlemad võpatama. .
«Eh-hei! Miks te külma käes seisate? Astuge sisse!» hüüdis keegi valjusti jakuudi keeles. ja tarest ilmus. nähtavale mehe kogu.
Põgeneda oli mõttetu. Pealegi lähenes mees juba neile. See oli tugeva kehaehitusega keskmist kasvu noor jakuut. Ta tunnistas teraselt öiseid rändureid ja palus neid veel kord majja astuda.
Vaikiva kokkuleppe kohaselt järgnesid talle Orossutsev ja Šaraborin. Väikeses toas, küdeva kolde ees kõrgel pakul istus tahapoole siledaks kammitud juustega noor naine. Ta rappis lauakesel suurt kala - baranatkat. Hõõguvatel sütel kahes malmkatlas vulises ja auras. tugevasti keev vesi. .
Keset tuba laes pika konksu otsas rippus lamp «nahkhiir». .
Tervitanud sisseastujaid, võttis naine kala koos lauaga ja läks teise nurka.
Peale väikese värvimata, kuid puhtakskaabitud laua ja mõnede toolide aset täitvate pakkude ei olnud toas midagi.
Öised külalised vaatasid imestades toas ringi, mis peremehele märkamata ei jäänud. .
«Elame kehvalt, mis?» küsis ta muiates.
«Jah, kehvavõitu,» vastas Orossutsev jakuudi keeles.
Peremees mu igas veel kord heasüdamlikult ja selgitas, et nad naisega alles eile hommikulolla siia tühjana seisnud tarre kolinud. Kolhoosi juhatus teinud neile ülesandeks maja elamiseks korda seada, kuna küttimisperioodi alates pidi siia asuma terve küttide brigaad.
82
«Me ei jõudnud veel midagi ära teha. Panime hingedelt mahalangenud uksed ette, ajasime prahi välja, klaasisime akna, takutasime praod, parandasime kolde ja varusime puid. Tarvis on veel narid ja pingid teha ning korsten savitada. ..»
Peremees polnud üle kolmekümne. Hästiistuv kalevist,

sõjaväepluus, sõduririhm ja üldine rüht kõnelesid sellest, et ta oli alles hiljuti armeest vabanenud.

Orossutsev ja Šaraborin võtsid kohaliku kombe kohaselt mütsid peast ja kasukad seljast, istusid pakkudele ja hakkasid suitsetama. . Peremees astus ühe katla juurde ja võttis selle tulelt. «Mida sa keedad?» huvitus Orossutsev.

«Uusi püügiraudu keedan okkaleotises. Tahan neilt raua lõhna, ära kaotada. Aga kes teie olete?»

«Toi Haja kaevandusest,» ruttas Šaraborin vastama, kuid kohanud Orossutsevi viltust, laitvat pilku, vaikis.

Kartes, et ta kaaslane midagi liigset ütleb, hakkas Orossutsev ise kõnelema. Tal valmis juba uus tegevusplaan.

«Ma viin kolme nartaga kraami kaevandusse, põdrad aga nõrkesid ja kukkusid kõik rivist välja.»

Šaraborin vaatas tähelepanelikult Orossutsevile, püüdes mõistatada ta kavatsust. Vahepeal oli Orossutsev, kes kolde lähedal istus, vatikuue lahti nööpinud ja Šaraborin nägi selle all nahktaskut, milles tavaliselt fotoaparaati hoitakse ja kantakse.

«Mis kraam sul on?» huvitu s peremees. «Tähtajaline ja ohtlik kraam - lõhkeaine.»

«Oo! See on juba midagi,» tähendas peremees. «Kaevanduses oodatakse, küllap on kannatuse kaotanud ja rahutud, meie aga jäime toppama ega tea, mida teha,» jätkas Orossutsev.

«Kas koorem jäi kaugele?»

«Kilomeetrit kümme siit.»

«Hakkame sööma,» segas perenaine vahele, «küll pärast räägime.» Laual seisis juba katel, millest levis üle kogu toa kalaleeme isuäratavat lõhna.

Šaraborinil värises näljast iga sooneke ja ta järgnes esimesena kutsele, veeretas kohale paku ning istus laua äärde. Ülejäänud järgnesid tema eeskujule.

Söödi vaikides. Pererahvas sõi rahulikult, külalised aga rutakalt ja ahnelt. Pärast seda kui nad olid kalaleent helpinud ja kala söönud, jõid nad kanget teed, mis jäätunud piima tükikestega oli valgeks tehtud. Kui söömine oli lõppenud, kostitas Orossutsev peremeest paberossiga ja küsis:

«Põtru sul vist on?»

«Mõistagi, et on,» vastas peremees. Harjunud piipu suitsetama, hoidis ta paberossi nagu mõnda habrast eset ettevaatlikult käes. «Kuus pead on: kaks pulli ja neli emapõtra. Põdrad on head. Teist korda rakendasime talve kestel. Väga head.»

«Noh, aita meid siis hädast välja. Sa oled ju kolhoosnik ja pead teadma, mida lõhkeaine meie kaevandusele tähendab. Sulle tasutakse hästi: raha kaevandusel on. Anna meile selleks ööks oma põdrad, me tõmbame koorma sinu tareni, jätame siia, ise aga läheme kaevan-dusse.»

«Aga kas sul dokumente on?» küsis peremees äkki.

Orossutsev ei vastanud midagi ja aJas käe kuue tasku. Kui ta siiani oli Šaraborini vastu pahameelt tundnud sellepärast, et too oli öelnud, et nad mõlemad kaevandusest on, siis tänas ta nüüd teda mõttes. Dokument oleks teda nii või teisiti reetnud. .

Ta tõmbas taskust kaevandusasula komandandi töötõendi ja ulatas selle peremehele. See tutvus dokumen-

diga tähelepanelikult, andis siis omanikule tagasi ja, pööranud pilgu Šaraborinile; küsis:

«Aga sinul?»

«On. Iseenesestki mõista, et on». Šarabarin ajas samuti käe taskusse.

«See on minu teekaaslane, õpetaja. Sõidab meie juurde kaevandusse. Nüüd on meil kaks õpetajat; üks venelane, teine jakuut.»

Diplom, mille Šaraborin ulatas, ei kutsunud majaperemehes esile mingit kahtlust.

«Õpetaja - see on hea,» tähendas ta. «Kuid põtru ei saa ma teile. anda. Mul ei ole selleks õigust. Põdrad kuuluvad kolhoosile ja mina vastutan nende eest. Olen brigadir. Kuid teid on vaja abistada. Kaevandus see on tähtis asi. Ma käisin kord kaevanduses, viisin sinna kalu.»

«Kuidas sa siis meid abistada mõtled?» küsis Orossutsev ärritudes.

Peremees noogutas mitu korda pead:

«Abistan, abistan. Sõidan ise teiega kaasa. Toome koorma siia. Põdrad on minuga harjunud, jooksevad hästi. Toome kiiresti ära.»

Olukord muutus keerukamaks. Oli tarvis silmapilkselt väljapääs leida.

Orossutsev tõusis püsti.

«No nii, hüva, kallis sõber! Sinuga koos on veel parem. Võta põdrad ja sõidame. Mida kiiremini, seda parem.» .

Kuid Orossutsevi suureks imestuseks peremees isegi ei liigutanud end.

«Sõidame hommikul,» lausus ta. «Las põdrad puhkavad. Siia tulles olid nad kolm päeva teel ja siingi vedasime nendega veel pool päeva puid.»

Orossutsev kratsis kukalt:

«Kahju, hommikuks oleksime siin olnud.»

Ta oleks tahtnud peremehele hoopis midagi muud öelda, kuid mõistis, et ei tohi oma soovi peale suruda.

«Sõidame vara, sõidame vara,» rahustas peremees. «Koormaga ei juhtu midagi halba. Taigas on ta nagu laos.»

«See on tõsi,» kiitis Šaraborin järele ja märkas, et Orossutsev nüüd enam fotoaparaati ei peida ning et see kõigile nähtavalt tal kaelas kõlgub.,.

«Puhkate soojas välja,» segas perenaine vahele. «Hommikul joote teed ja lähete. Ma jõuan liha keeta . . .» Ta kõneles vaikselt ja pehmelt, venitades sõnu nagu poollauldes.

Perenaine lükkas laua kõrvale ja laotas selle asemele põdranahad. Vastu vaielda oli kasutu. Enne magamaheitmist pani Orossutsev ette teha veel üks suits. Tal oli vaja Šaraboriniga omavahel mõned sõnad vahetada, kuid too, nagu kiuste, võttis esimesena jalad lahti, heitis mahalaotatud nahkadele, ja Orossutsev ei jõudnud veel pooltki paberossi ära tõmmata, kui ta juba kuulis oma teejuhi norskamist.

Kõik kujunes vastupidiselt Orossutsevi ja Šaraborini soovidele. Põtru röövida ei õnnestunud. Ei läinud korda ka peremeest pehmeks rääkida, et ta põdrad oleks andnud või nõustunud ise veel öösel nendega kaasa sõitma. Hommikul ärgates aga nägid nad küdevat kollet ja selle kõrval askeldavat perenaist. Tema juuresolekul polnud hea kõnelda.

Orossutsev vandus endamisi, tõusis jalule ning andis , Šaraborinile märku, et see tarest väljuks.

86

Šaraborin mõistis teda, riietus kiiresti, väljus ja põrkas kohe peremehega kokku. Too oli põdrad juba ette rakendanud ja ootas külalisi.

«Kõik on valmis,» teatas peremees. «Just tahtsin teid jalule ajada.»

«Kohe, kohe. . .» kiirustas Šaraborin ja pöördus kiiresti tarre tagasi. Sinna tuli ka peremees. .

Söödi vaikides, nagu eilegi.

Peremees ise kiirustas külalisi. Ta oli huvitatud sellest, et koorem oleks kiiremini ära toodud ja ta saaks oma talituste juurde asuda. Sellepärast olid ettevalmistused kiired ja Orossutsev ei jõudnudki Šaraborinile oma plaani teatada.

Peremees istus ajajana esimesele nartale. Tema selja taha asetus Orossutsev. Šaraborin istus teisele nartale. Tema järele olid seotud kaks tagavara-põtra.

Põdrad hakkasid lumeraase üles paisates jooksma. Orossutsev istus sügavais mõtteis ja kaalutles, kuidas edasi talitada. Ta mõistis väga hästi, et oli sattunud täbarasse olukorda. Ta kaalutles järgmiselt: niipea kui peremees nende suusajälgedele satub, mis paremalt poclt, kaevanduse suunast, nartade teele ilmuvad, aimab ta, kohe midagi halba ja võtab kahtlasena kõike seda, mida Orossutsev ja Šaraborin eile rääkisid. Ja kui ta ei peaks sellele tähelepanu pöörama ja põtru nende poolt tehtud suusarada mööda edasi ajab, siis hakkavad Orossutsev ja Šaraborin, selle asemel et kaevandusest eemalduda, sellele hoopis lähenema. See on täiesti ebasoovitav ja ohtlik.

«Tähendab, temast tuleb võimalikult kiiresti lahti saada ja enne seda kohta, kus me nartateele välja .tulime,» otsustas Orossutsev.

87

Kuidas aga seda paremini teha? Põtrade peremehe taga istudes oleks ta võinud tema kerge vaevaga nartalt lumme tõugata. Kuid mida see annaks? Mitte kui midagi. Omada elavat tunnistajat, inimest, kellele ei maksnud midagi koju pöörduda, püss võtta, suuskadele asuda ja

ümbruskonda alarmeerida, - tähendaks andeksandmata rumalust.
«Jakuuti ei tohi ellu, jätta,» tuli Orossutsevile uus mõte. «Kui ta poleks mu dokumerite näinud, siis võiks kõige peale sülitada. Oleks võinud ta nartalt maha tõugata ja jalga lasta. Las otsib tuult põllul. . . Kuid ta nägi dokumente ja jättis need tõenäoliselt meelde.»
Orossutsev heitispilgu tagasi ja vaatas Šaraborinile. Too istus kuidagi imelikult kössis. Ta oli väga rõõmus, et peamine küsimus, põtrade küsimus, jäi mitte tema, vaid Orossutsevi lahendada.
Põdrad jooksid kiiresti, narta hüples ja Orossutsevil ei jäänud muud üle kui hoida kinni kas peremehest või nartast.
«Kuhu sa ruttad?» hüüdis Orossutsev peremehe kõrva.
«Jõuame. . .»
«Mida kiiremini, seda parem,» vastas peremees, kuid pidurdas põtrade jooksu ja viis nad peaaegu sammule üle.
Nüüd võis kätega tegutseda. Orossutsev heitis veel kord pilgu Šaraborinile ja hakkas käega kasukahõlma alt midagi otsima. Ta tõmbas tupest oma pika jahinoa, sirutas käe ettevaatlikult kasuka alt välja ja tõstis selle siis hoobiks hoogu võttes üles.
Narta peremees ei märganud midagi, kuid erksad ja vähe rakkes käinud põdrad võtsid käeviibutust märguandena ja sööstsid järsult edasi. Orossutsev, kes seda oodata ei teadnud, langes kehaga tahapoole, ja et mitte nartalt maha kukkuda, haaras vaba käega noore jakuudi

kasukakäisest. Samal silmapilgul andis ta parema käega. milles oli nuga, hoobi, kuid mitte enam säärase jõuga, nagu ta oli kavatsenud, ja mitte sellesse kohta, kuhu ta oli sihtinud. Ta oli tahtnud nuga vasaku abaluu alla lüüa, kuid lõi vasaku käe lihasesse.
Äkilist põletavat valu tundes, kuid jõudmata veel taibata, mis sünnib ja millest põdrad kohkusid, vaatas peremees kiiresti taha. Ta nägi Orossutsevi kohutavaid, verd täisvalgunud silm! ning tema käes uueks löögiks tõstetud nuga. Narta peremees, kütt ja taigalane, oskas samuti kiiresti tegutseda. Jalgadega nartajalastele toetudes tõmbus ta kössi ning järsult välja sirutudes andis Orossutsevile peaga hoobi rindu, mis Orossutsevi lumme paiskas. Paiskas ta küll lumme, kuid kaotanud tasakaalu, langes ise tema kõrvale.
Ehmunud põdrad kihutasid nartaga teele mahajäänud kahest inimesest mööda.
Küti-jakuudi peas oli praegu ainult üks mõte: andmata Orossutsevile aega toibumiseks, võtta nii kiiresti kui võimalik temalt relv ning teha ta kahjutuks. Ta hüppas kiiresti jalule, viskus veel mitte tõusta jõudnud vaenlasele, haaras tal käest, mis nuga hoidis, ja langes temale kogu oma keha -raskusega.
«Või säärane komandant sa oledki!» .tungis ta huultelt koos katkendliku hingamisega.
«Lurjus! . . . Tapan su. ,. tapan. . .» kähistas Orossutsev. .
Ka Orossutsev oli tugev ja osav ning rohkem kui ükskord oli ta veristest kähmlustest võitjana välja tulnud.
Vaba vasaku käega lõi ta kõigest jõust põdraperemeest vastu lõuga

ning heitis ta eneselt ära.
Selle lühikese ajaga, mis kestis ainult sekundeid, jõudis ta märgata, kuidas põdrad Šaraboriniga teekäänakul puutüvede taha kadusid. Tal oli tahtmine oma haavatud

vastane maha jätta ja põtradele järele joosta, kuid ta mõistis, et see on võimatu.

Vaevalt oli. noor jakuut eemale paisatud, kui ta tegi uue hüppe, kuid juhust kasutades jõudis Orossutsev teist korda nuga kasutada ja selle ilma hoogu võtmata vastase rinda torgata. Samal hetkel sai Orossutsev jalaga tugeva hoobi küünarnuki pihta ja nuga lendas eemale.

Põdraperemees langes uuesti tema peale ja kaks inimkeha veeriesid kokkuklammerdunult mööda sügavat lund. Soojad talveriided segasid neid, takistasid nende tegutsemist, kuid olles jõu ja osavuse poolest peaaegu võrdsed, andsid nad siiski teineteisele hoope näkku, rindu ja kõhtu. Võimalik, et Orossutsev ehk olekski kaotajaks jäänud, kui noore jakuudi kehha löödud noahaavad poleks võitlejate jõudu ebavõrdseks teinud. Põdraperemees jäi üha -nõrgemaks, andis vähem hoope, püüdis rohkem end kaitsta, ja kui Orossutsev, valinud soodsa silmapilgu, talle rusikaga tugeva hoobi meelekohta virutas, hakkas jakuudil kõik silmade ees keerlema, ta langes näoli lumme ja jäi liikumatult lamama.

Orossutsev hüppas jalule ja alles nüüd tundis ta, kui nõrgaks ta oli jäänud. Hingamine tungis tal vilinaga kopsudest, jalad värisesid, silmade ees hüplesid rohelised tulukesed. Süda iiveldas. Ta teadis, et ta põdra peremeest polnud tapnud, vaid ainult uimaseks löönud: Oros-sutsev vaatas ringi, lootes nuga leida, kuid seda polnud kuskil.

Ja kui teekäänaku tagant uuesti põdrad esimesel nartal istuva Šaraboriniga nähtavale ilmusid, hüüdis Orossutsev midagi segast ja ruttas värisevail jalgeloma kaaslasele vastu.

VIII. MAJOR TEEB OTSUSE

Šelestov ei saanud tähtsusetuks pidada kaevandusasula komandandi Beloljubski ootamatut kadumist. Ta mõistis, et niisuguses segases loos nagu käesolev tuleb iga fakti põhjalikult juureIda. Iga uus asjaolu tuli 1äbi uurida, lähtudes selle seosest juba varem hangitud faktidega. Lumel avastatud jäljed aga võisid, kõige juhtunuga kõrvutatuna, omada otsustavat tähendust ja saada saladuse paljastamise võtmeks.

Kuulnud komandandi kadumisest, otsustas Šelestov eelkõige kontrollida, kas Beloljubski oli temalt saadud ülesande täitnud või mitte. Ta tegi vanale kütile Bõkanõravile, Nogovitsõnile ja Vinokurovile ülesandeks suurem osa asula maju läbi käia ja välja selgitada, kas Beloljubski oli seal käinud.

Bõkanõrov ja Nogovitsõn täitsid ülesande esimestena. Pöördunud

tagasi, kandsid nad ette, et nendes majades, mida nemad külastasid, polnud komandant käinud.

Viimasena tuli tagasi Vinokurov. Ta teatas sedasama.

«No vaata» lausus Šelestov. «On näha, et tal polnud minu käsu täitmisega asjagi. Nähtavasti oli tal tähtsamaid asju ajada.»

Vinokuravile mõjus Beloljubski kadumine rängasti. Nüüd aga, teinud kindlaks, et komandant polnud isegi katsunud kaevandusasulat läbi käia, kaotas Vinokurov lõplikult pea. Üksisilmi kohkunult majorile otsa vahtides seisis ta tema ees ja nappis närviliselt oma viletsat habemetutti.

Pika vaikimise järel, mis Vinokurovit veel enam segadusse viis, esitas major lõpuks küsimuse:

«Loodan, et teil on olemas Beloljubski ankeet?» «Kuidas siis muidu,» elavnes direktori asetäitja pisut. «Olgu mujal kuidas *on,* aga minu töölõigus on alati täie-

92

lik kord. Selle eest võin vastutada. Pole veel olnud juhust . . .»

«Tooge mulle kõik, mis teil Beloljubski kohta olemas on,» nõudis Šelestov.

Vinokurov lahkus kiiresti oma kabinetist ja pöördus väga ruttu tagasi. Ta asetas majori ette lauale õhukese toimiku, millele kellegi osav käsi püüdlikult oli maalinud: «BELOLJUBSKI, V. I.» .

«Istuge,» lausus Šelestov Vinokuravile ja avas toimiku.

Selles leidis ta ainult kolm dokumenti: tavalise ankeedi, Beloljubski enda käega kirjutatud elulookirjelduse ja avalduse töölesaamiseks kaevanduses.

«Ta hakkas teie juures kohe komandandina töötama?» küsis Šelestov toimikut lehitsedes.

«Ei, ei. Ma ju rääkisin teile. Algul ta...»

«Ma mäletan väga hästi, millest te rääkisite, sellepärast ma küsingi. Isiklikus toimikus ei kajastu see mitte kuidagi. Isegi iseloomustus puudub.»

Vinokurov laiutas käsi, kergitas end pisut ja vajus uuesti endisele kohale.

Šelestov tutvus Beloljubski elulooga ja tuli järeldusele, et see on haritud mees. Igal juhul väljendas Beloljubski omi mõtteid ladusalt ja ei teinud keelelisi vigu. Kuid pärast kahe käsitsikirjutatud dokumendi hoolikat uurimist avastas major neis midagi, mis tähelepanu vääris. Ankeedist selgus, et Beloljubski töötas Džug-Džuris kuus aastat, eluloo järgi aga tuli välja, et ainult neli aastat. Ankeedi järgi lahkus ta Kaug-Idast tuhande üheksasaja neljakumne neljandal aastal, eluloo järgi

aga - neijakümne kuuendal. Esimese järgi oli tal joonestaja ja kopeerija eriala, teise järgi aga trükiladuja oma.

Major Šelestov heitis pilgu kummagi dokumendi kuu-

93

päevale ja leidis, et elulookirjeldus oli kirjutatud enam kui aasta enne ankeeti.

«Kahtlane tegelane. Mingi avantürist,» mõtles SeIestav. «Kuipalju neid leiab meil veel ulualust meie tölpluse tõttu!»
«Kas te Džug-Džurist pärisite järele Beloljubski kohta?» küsis ta Vinokurovilt.
«Ei jõudnud veel,» vastas Vinokurov ja tegi jälle katset tõusta.
«Poolteise aasta jooksul ei jõudnud?»
Vinokurov ainult laiutas käsi. Talle näkku vaadates oleks võinud arvata, et ta on valmis nutma puhkema. «Kus ta tööraamat on?»
«Ta kaotas selle ära.»
«Kaotas?»
«Jah! Oli kevadel läbi jõekoolme läinud ja tööraamat oli ära ligunenud. Ta näitas mulle seda. Raamat oli mingiks pudruks muutunud.»
«Tähendab, et mitte kaotanud, vaid rikkunud?»
«Jah, nii oleks õigem öelda.»
«Aga kas te olete veendunud, et ta teile just oma tööraamatu riismeid näitas?»
Vinokurov sattus segadusse:
«Kinnitama ma seda ei hakka. Sellest sodist, mida ta mulle näitas, oli raske midagi aru saada.»
Šelestov trummeldas sõrmedega lauale, tõusis ja astus akna juurde. Siis ütles ta tasa, nagu endamisi:
«Te olete vana kommunist, seltsimees Vinokurov, vastutav töötaja - kaevanduse direktori asetäitja. Mul on piinlik teile märkust teha, kuid ma ei saa seda ütlemata jätta. Ma olin teist paremal arvamisel. Ma ei uskunud, et te töIplane olete.»
Vinokurov istus langetatud päi ja näppis närviliselt oma habemetutti. Ta ei mõelnudki vastu vaielda.
94
Šelestov seisis ikka veel akna juures.
«Ja nüüd katsuge mulle vastata, kes see komandant tõeliselt oli?» jätkas ta. «Kus ta sündis? Kui vana ta on? Kust ta teie juurde tuli? Mis on ta elukutse? Miks ta, elukutselt ja hariduselt joonestaja või trükiladuja, nõustus korraga asula komandandiks hakkama? Ja kas ta nimi ongi Beloljubski? Teie aga, nagu ma teist aru sain, kavatsesite teda parteisse vastu võtta!»
Šelestov pöördus järsult. Talle tuli äkki uus mõte,. meenus veel üks üksikasi, mida ta, nagu talle nüüd näis, saabumispäeval kuigi tähtsaks polnud pidanud.
Ka Vinokurov tõusis püsti, valmis vaikides ära kuulama ka edasisi kibedaid, kuid pälvitud etteheiteid.
Kuid major kõneles muust:
«Lähme veel kord tuppa, kus mõrvatud Kotšnjov leiti.».
«Olge lahked,» nõustus Vinokurov kohe.
Astunud tuppa, läks Šelestov lüliti juurde ja keeras tule põrema.
«Lubage! . . .» hüüatas Vinokurov.
«Mis on?»
«Lamp!»
«Mis selle lambiga on?» Šelestov heitis pilgu elektrilambile, mis

madalale laua kohale oli alla lastud.

«Suur pirn! Nii suurt ja tugevat valgust pole ma varem näinud. Kindlasti mitte. See on ju vähemalt kahesajaküünlaiine. Siin oli alati väike pirn, direktor ja Kotšnjov aga töötasid laualampidega. Hm... kust siis see siia sai?»

Šelestov hakkas luubi abil tähelepanelikult kirjutuslauda uurima ja leidis selle pinnalt, mida otsis: mitu peaaegu märkamatut rõhknaela või nööpnõela augukest. Ta palus Vinokurovit seifi avada. Vinokurov võttis taskust võtmed, mis nüüd tema hoiul olid, ja avas seifi.

95

Šelestov tõmbas seifi st uue tööstusrajooni rullikeeratud plaani, mille kallal Kotšnjov oli töötanud, ja laotas selle lauale. Laual avastatud augukesed langesid kokku plaanis olevate augukestega.

«Kõik on selge,» ütles Šelestov, pööras vatmanpaberirulli ja asetas seifi tagasi.

«Kui te esimest korda mõrvatud Kotšnjovi juurde tulite, missugune pirn siis oli?»

Tundes enesel tähelepanelikku pilku, ei teadnud vapustatud Vinokurov, mida vastata; ta pingutas kogu oma mälu, kuid ei suutnud midagi meenutada. Silmapilkselt välgatas kohutav mõte vastutusest, mida ta pidi kandma oma lohakuse ja saamatuse pärast. Ta laup kattus higiga. Major tuli talle appi.

«Esimest korda olite siin hommikul, tuld ei süüdanud ega saanud seetõttu lambile tähelepanu pöörata, kuigi see asjaolu väga tähtis on,» ütles ta.

«Täiesti õige!» hüüdis Vinokurov selginenud näoga. «Kuid teine kord, koos minuga, käisite siin öösel ja ma lülitasin tule sisse.»

«Jah, tõsi... Lülitasite küll... Ma tahtsin siis teie tähelepanu suure elektripirni tekkimisele juhtida, kuid millegipärast ei pidanud seda tähtsaks ja hiljem unustasingi selle üldises saginas.»

Šelestov tõmbas kulmud kortsu:

«Kas te naljatate või räägite tõsiselt?»

«See tähendab?»

«Et te tol korral sellele tähelepanu pöörasite?»

«Ei naljata, vannun teile! Mulle torkas tookord silma ere valgus.»

«See on väga oluline,» lausus Šelestov mõtlikult. «Nüüd aga kutsuge siia direktori sekretär ja pitseerime nii seifi kui ka toa kinni.»

96

Šelestov avas komandant Beloljubski maja ukse oma võtmega. Uks avanes, südantlõhestavalt kääksudes ja Šelestov, astunud üle läve, püüdis teda enese järel kiiremini kinni tõmmata.

Tuulutamata toa läppunud õhk lõi kohe ninna. «Imelikult vastik hais,» mõtles Šelestov ja surus taskulambi nupule.

Hele valgusvihk libises mööda seina ja peatus lülitil. Šelestov keeras tule põlema ja vaatas ringi. Koristamata ja pühkimata tuba jättis ebameeldiva mulje ning kahtlemata iseloomustas oma peremeest.

«Tundis end siin külalisena,» otsustas Šelestov ja asus tuba läbi

uurima.

Seinariiulilt, mille ette oli riputatud vana ajaleht, leidis ta viinast lehkava pudeli. Viina lõhn oli juures ka kahel emailkruusil.

«Jõid kaks,» tähendas major.

Väikeses vineerkohvris, mis voodi all seisis, oli suur jõhvist sääsevõrk, malmist haavlivalaja ja tühi «Belamorkanali» paberossipakk.

Põrandaluuki polnud raske märgata ja Šelestov avas selle. Niiske õhk lõi talle vastu. Valgustanud läbi kõik keldrinurgad, laskus major alla. Hoolikalt keldri läbi uurinud, avastas ta ainult mõned paberossikonid ja väikese, sõrmkübarasuuruse tüki mingit tihedat massi. Ta pani nii ühed kui teise taskusse ja väljus keldrist.

Major otsustas toa üksikasjalisemali läbi vaadata: tuhnis läbi kõik pilud, heitis veel kord pilgu riiulile, raudvoodi alla ja märkas siis ühes nurgas, kus pingil kätepesemise nõu all pesukauss seisis, kokktikleepunud salgu lühikesi tulipunaseid juukseid. Juuksed olid kõik ühepikkused. Ta mähkis juustesalgu paberisse ja pistis samuti taskusse.

97

Midagi muud läbiotsimine ei andnud, kuid ka leitu pani Šelestovi mõneks. ajaks põhjalikult tööle. Võtnud ülekuulamisele terve rea asula elanikke, nende hulgas ka direktori asetäitja, sai Šelestov teada, et külmade tulekust saadik pole asulas keegi oma pead paljaks püganud ega habet ajanud. Edasi selgus, et niisuguste juustega, nagu need, oli asulas neli inimest, kuid igaüks neist pidas oma juukselakka kalliks. Lõpuks tehti kindlaks, et peale Vinokurovi polnud Beloljubski maja tavaliselt keegi külastanud ja ükski polnud viimaste päevade kestel näinud, et komandandil oleks mõni külaline käinud.

Beloljubskil endal olid mustad juuksed. Jäi üle arvata, et keegi kõrvaline isik oli oma pea komandandi majas paljaks ajanud ja mahaaetud juuksed koristamata jätnud.

Või, mis kõige tõenäolisem, komandant ise ajas kellegi pea paljaks. Kuid kelle? Ja milleks? Mis eesmärke taotles selline protseduur?

Šelestov sulges end Vinokurovi kabinetti ja laotas enese ette laiali kõik selle, mida kohtuliku juurdluse keeles nimetatakse asitõendiks. Siin olid paberosside «Belamorkanali» konid, mis olid üles korjatud taigast, sealt. kus «karu» jäljed lõppesid, ja ka need, mis komandandi korterist leiti, siin olid ka kokkukleepunud punaste juuste salgud. Puudusid veel mingid detailid, milledeta ei saanud peaülesande lahendamisele asuda. Šelestov mõtles kaua, püüdes luua kas või umbkaudsetki piIti kaevanduses asetleidnud kurbmängust.

Keegi koputas uksele. Šelestov tegi haagi lahti ja laskis Bõkanõrovi sisse.

Vana kütt oli nähtavasti kaua pakase käes olnud. Ta tõmbus kössi, hõõrus käsi ja ajas käe taskusse tubaka koti järele.

«Muudkui mõtled?» küsis ta majorIt.

«Kes siis minu eest mõtleb?» küsis Šelestov muiates.

«Ja kas sa mõtled veel kaua?»
«Mis siis?»
«Need kaks lähevad kaugele ära. Aeg läheb edasi ja nemad jõuavad kaugele. Tarvis on nad kinni püüda.» «Küll me nad kinni püüame, ei nad pääse.»
«Ühte neist ma tunnen,» ütles Bõkanõrov.
«Kes ta siis on?» muutus Šelestov tähelepanelikuks.
Vana kütt täitis oma savipiibu ja läitis selle. Selgus, et vahepeal oli ta jõudnud teist korda sealpool tiiki ära käia, läinud kahe tundmatu jälgi mööda ja jõudnud järeldusele, et üks neist kahest on toosama, kes tema tarre sisse astuda ei tahtnud, ja keda jälgides ta peaaegu ka e-vanduseni oli jõudnud.
Šelestov ohkas pettunult. Ta oli oodanud, et Bõkanõrov nimetab tundmatu mehe nime.
«Sellest, mida sa rääkisid, mõtlesin minagi,» tähendas major. «Ma tean täpsemalt kui sina, et üks kahest taigasse läinuist oli komandant Beloljubski.»
«Ohoo!» hüüatas vana kütt. «Seda ma küll ei arvanud.»
«Aga kes see teine on?» Šelestov asetas asitõendid paberilehele.
«Mis see on?» küsis korraga Bõkanõrov imestunult, sõrmega punast juuksesalka torgates.
«Juuksed.»
«Pea nüüd! Pea...» Bõkanõrov võttis majori käest kinni. «Kust sa need said?»
Šelestov jutustas komandandi maja läbiotsimisest.
Bõkanõrov puudutas sõrmedega juukseid, istus siis toolile ja jäi mõttesse. Mõtted kandsid teda kaugele, ununema hakanud minevikku.
. . . Kolmekümne esimene aasta. Tulekahju kolhoosis ja kuriteolt tabatud süütaja, kaheksateistkümne-aastane jakuudi noormees hüüdnimega. «Punapea». Ta on kõvasti

purjus ja püsib vaevu jalgadel. Ta ei taha midagi varjata, valab pisaraid nagu naine ja jutustab. Teda olid õpetanud kulakud, šamaanid, tema kadunud isa sõbrad. Nad olid ta täis jootnud ja saatnud kolhoosiladu süütama, kus karusnahku hoiti. Ta oli teinud nagu teda õpetati ja nüüd kahetseb seda.
Roimar anti üle kohtuorganitele. Juurdlusel tehti kindlaks, et ta puhast tõtt oli rääkinud. Õiglane nõukogude võim, kellele kättemaks on võõras, võttis arvesse roimari noorust ja vähest kirjaoskust, andestas talle süütamise, andis armu ja laskis ta vabaks. Karistust kandsid algatajad ja ässitajad.
Mõnda aega elas Punapea külas ja oli siis äkki kadunud. Üks laskis kuulduse lahti, et ta on uppunud, teine rääkis, et oli taigas põdrale määratud noole ette sattunud ja surma saanud. Tegelikult aga oli kõik teisiti. Punapea elas ja oli terve. Kolmekümne kolmandal aastal tungis ta kallale taigas magavale kahele kullaotsijale, tappis nad, röövis nende poolt väljapestud kulla ja peeti kinni, kui ta katsus üle piiri

Mandžuuriasse minna. Konoeerimise ajal õnnestus tal põgeneda.
Hiljem omandas Punapea pikemaks ajaks salakaubavedaja kuulsuse. Käisid visad jutud, et ta hangeldab salakaubaga, viib kullakaevandustesse oopiumi, kokaiini ja morfiumi, vahetab kõik selle kulla vastu, kulla aga saadab üle piiri. Kõneldi, et ka ta ise oli korduvalt üle piiri käinud, kuid tabada teda ei läinud korda. Punapea oli tabamatu.
Kolmekümne kuuendal aastal sattus grupp jakuudi kütte Maja-Judome harujõel kahele tapetud hiinlasele kullakaevanduse töölisele. Lugu leidis aset hilissügisel. Äsja oli sadanud esimest pehmet lund. Tapetud polnud veel kangestunud ja nende juurest viisid jäljed mägedesse.
100
Kütid, nende seas ka Bõkanõrov, sööstsid värskeid jälgi mööda järele. Nad liikusid kaks päeva magamata ja puhkamata ning jõudsid mõrvaritele siiski järele. Neid oli kolm. Nad ei tahtnud alistuda võitluseta ning avasid tule. Kuid kütid osutusid kogenenumaiks laskureiks. Tulevahetuses sirutasid nad kaks neist maha surnutena, kolmanda aga tabasid elusalt. See oli Punapea. Ta püüdis end välja keerutada, ajas hiinlaste tapmise oma kaaslaste süüks, valas jällegi pisaraid nagu naine, ja jällegi kahetses. Seekord aga Punapead ei ustud, ja ta sattus vanglasse.
Halvad inimesed unustatakse taigas kiiresti, unustati ka Punapea. Sõja-aastail aga ilmus ta korraga jälle silmapiirile ja hakkas end meelde tuletama.. Liikus kuuldus, et Punapea põgenes aega ära istumata. Ning kuuldus osutus tõeks. Taiga kõrvalistel radadel sattus ta aegajalt vastu jakuutidele ja evenkidele. Kust ta tuli, kuhu läks? Mis asju ta ajas? Kus leidis ta endale ulualust?
Kes teda varjas? Kust hankis ta endale toitu? Keegi midagi ei teadnud. .
Kogu sõja kestel tegeles Punapea röövimisega, siis öleks ta nagu vanale tegevusalale - salakaubavedamisele - asunud. Kuid aastat neli pärast sõda kukkus ta jällegi sisse. Grupp bandiite teostas kallaletungi moonavoorile, kuid vooris leidus julgeid inimesi, kes nad tagasi lõid. Kaht bandiiti õnnestus elusana tabada, ja seejuures oli abimeheks ei keegi muu kui Taas Bass. Üheks kinripeetuks osutus Punapea.
Vooris oli Bõkanõrov oma ustava Taas Bassiga ning teist korda tuli tal Punapea kohtuorganitele üle anda. Punapea mõisteti süüdi. Jälle hakkas ta inimeste mälust ununema. Kuid üsna hiljuti, aasta tagasi, sai teatavaks, et Punapea põgenes laagrist, saades seejuures jalast haavata.

101
Need mälestused elustusid Bõkanõrovi peas, ja ta jagas neid majoriga.
«Miks sa just Punapeale mõtlesid?» huvitus major.
«Aga mis see *on?»* Ja vana kütt torkas jälle sõrmega, punast juuksesalka. «Just samasugused olid temalgi.» «Kas sa ta nime mäletad?»
«Mäletan küll. Šaraborin.»
«Õige. Ka mulle tuleb meelde. Šaraborin põgenes laagrist ja kuulub tagaotsitavate hulka. Sa arvad siis, et see oli tema?»

Vana kütt kehitas õlgu.
«Mispärast ei võiks seda arvata? Šaraborin *on* alati seal, kus *on* veri. Ta *on* paha inimene, päris paha.» Šelestov jäi mõttesse, siis aga küsis: «Muide, miks tal punased juuksed *on?* Ta *on* ju jakuut?»
Bõkanõrov noogutas pead:
«Jakuut küll, aga juuksed *on* punased, sellepärast pandi talle hüüdnimeks «Punapea». Ema oli tal jakuut, isa aga venelane, tsaariurjadnik Ja isa juuksed olid tulipunased. Ta oli taigas valgete bande teejuhiks ja tapeti partisanide poolt.».
«Mäletan. . . Nüüd tuleb kõik meelde.»

Kui Šelestov ja Bõkanõrov korterisse tagasi jõudsid, oli kell juba üheksa ligi.

Lendur Nogovitsõn ja mehaanik Peresvetov magasid. Everstova tegi laua ääres istudes mingeid märkmeid oma vihikusse.

Bõkanõrov heitis veidi puhkama, Šelestov aga hakkas mõtteis mööda tuba käima. Tal polnud veel mingeid konkreetseid tõendeid selle kohta, et Beloljubskil *on* midagi ühist insener Kotšnjovi tapmisega, kuid koman-

dandi segane elulugu, tema saladuslik kadumine, lõpuks ka tundmatu viibimine tema majas – kõik see koondas kahtluse just temale. .

Seda, et koos Beloljubskiga lälts taigasse Punapea, võis Šelestov samuti ainult oletada. Nüüd seisis peamine ülesanne selles, et võimalikult kiiresti Beloljubskile ja ta kaaslasele järele jõuda ja nad tabada. Võib-olla saab siis nii mõnigi asi selgeks.
Šelestov astus magava vanemleitnandi juurde ja teda õlast puudutades sõnas: «Seltsimees Nogovitsõn . . .»

Lendur hüppas silmapilkselt jalule talle järgnes mehaanik Mõlemad haigutasid nagu käskluse peale ja hõõrusid uniseid silmi.

«Seltsimees Nogovitsõn,» pöördus major lenduri poole, «kas te saate praegu kohe Jakutskisse välja lennata?»
Nogovitsõn võttis valveseisangu:
«Selleks on tarvis vaid teie käsku.»
«Niisiis, lennake aega viitmata välja. Teie tulekust teatatakse ette radiogrammiga ja võimalik, et polkovnik Grohhotov aerodroomile sõidab. Lühidalt öeldes, teie kohalejõudmiseks on juba üht-teist ette valmistatud ja kohale toodud. Laadige kõik peale - ja otsemat teed tagasi! Sooviksin teid siin näha varahommikul. Tulete toime?»
«Tulen, kui vaid Jakutsk või ilmastik kinni ei pea.»
«Jakutski eest ma vastutan, tema juba kinni ei. pea, ilmastik teid aga ei kohuta - see on mulle ammu teada.»
«Sel juhul olen hommikul vara siin. Lupate lahkuda?»
«Jah. Soovin edu.»
Kui uks lenduri ja mehaaniku järel sulgus, lausus Bõkanõrov:
«Tublid poisid. Lõbusad, noored, noorus aga saab kõigest jagu.

Hommikuks on nad oma linnuga tagasi.»
103
Šelestov istus Bõkanõrovi kõrvale ja pani oma käe ta õlale.
«Sina, isa, oled samuti noor, ja sinagi ei karda mingeid raskusi ega takistusi. Ma arvan, et ka sina oled vara hommikul siin.»
«Kuhu ma siis jään? Näe, sellesama koiku peal olengi!» Major lükkas pluusikäise tagasi ja vaatas kella.
«Ei, kulla mees. Sel ööl ei tule sul magamisest vist midagi välja. Sul seisab töö ees.»
Bõkanõrov tõusis voodist tema eale ebatavalise kärmusega.
«Mis sa siis venitad, Roman Lukitš? ütle kohe, mis töö see on?»
«Ma ei venita, ma mõtlen. Sinust oleneb väga palju. Sinust oleneb. kas me homme saame neid kahte taga ajama minna või mitte.»
«Räägi siis, räägi!» kiirustas Bõkanõrov. «Ma teen kõik, mis vaja.»
«Mitu kilomeetrit on kaevandusest sinu kolhoosini?»
«Kuidas kunagi, Roman Lukitš, ja oleneb sellest, kes läheb.»
«Kuidas nii?»
«Aga näe kuidas: päeval saab kuusteistkümmend, öösel aga - oma kakskümmend ära. Üks asi on, kui mina lähen, teine lugu aga, kui sina lähed.»
Šelestov noogutas pead:
«Mõistan. Kas kolhoosi esimeheks on endiselt Neustrojev?»
«Tema jah.»
«Meile on hommikuks põtru ja nartasid tarvis. Kaheksa põtra ja neli nartat. Teie kolhoos on kaevandusele kõige lähemal. Ja nüüd ma mõtlen selle üle: kas lähed sina üksi Neustrojevi juurde või tulen ma sinuga kaasa?»

104
«Oled arukas mees, Roman Lukitšl ütle siis, milleks kahekesi, kui üks toime tuleb?»
«Arvan sedasama. Seepärast asu suuskadele ja sõida kolhoosi.»
«Ja lähengi, kõige lühemat teed lähen. Ainult mina üksi tean seda teed. Kaks tundi - ja ma joon Neustrojevi juures teed.»
«Väga hea. Palu Neustrojevit minu nimel ja isiklikult omalt poolt. Räägi talle kõik selgesti ära. Ma mõtlen, et kõik kolhoosnikud on huvitatud Šaraborini ja Beloljubski taoliste inimeste tabamisest. Kumb neist ohtlikum on, seda on praegu raske öelda.»
«Saan aru,» vastas Bõkanõrovlühidalt ja hakkas riietuma.
«Vali head põdrad ja korralikud nartad, kontrolli rakmeid. . .»
«Tean,» vastas vana kütt. «Ise vaatan kõik järele. Võtan sihukesed põdrad, kes sügisest saadik pole rakmeis olnud.» Ta kompas millegipärast oma roideid ja hakkas siis pihtkasukat selga ajama.
«Vanaisa, kas te Taas Bassi söötsite juba?» küsis Everstova.
«Ma söödan Taas Bassi alati enne kui ise söön,» vastas Bõkanõrov tõsiselt. «Olengi juba valmis. Hommikul olen siin. Olen kohal varem kui noored saabuvad . . .»
Šelestov väljus vana sõpra saatma. Sellal kui Bõkanõrov suuski üle vaatas ja neid kinnitas, mõtles major: «Kui palju kordi on vanamees

mind hädast välja aidanudl Ja kui palju kordi tuleb mul veel abi saamiseks tema poole pöörduda.»
Ta surus vana küti kätt ja seisis maja trepil, kuni Bõkanõrov ja Taas Bass kaevandusasula ehitiste taha kadusid.

105

«Nüüd on tarvis Jakutskile teatada,» otsustas Šelestov ja pöördus tuppa tagasi.

Raadiosidemeni Jakutskiga oli jäänud kolmkümmend kaks minutit. Võtnud välitaskust pliiatsi ja paberi, istus Šelestov laua äärde ja kirjutas polkovnik Grohhotovile telegrammi:

«Arvan, et sattusin taigasse pagenud roimarite jälile. Otsustasin neid jälitada. Saatsin lennuki Jakutski. Palun tema saabumiseks ette valmistada operatiivohvitser, kes hästi suusatab, ja muud mulle taigas hädavajalikku: nädala toidutagavara, komplekt kuivpatareisid raadio-jaama jaoks, kolm paari suuski, ahjuga telk, kaks sapöörilabidat, kaks binoklit, kaks kompassij, neli magamiskotti ja väliapteek. Peale selle palun välja selgitada, kellena ja kui kaua töötas Vassili Jakovlevitš Beloljubski DžugDžuris. Samuti palun saata kohtuliku ekspertiisi esindaja Kotšnjovi laiba lahkamiseks.»

«Kas jõuate šifreerida?» küsis Šelestov Everstovale paberilehte ulatades.

«Jõuan.»

«Mina aga heidan pikali.»

«Heitke, heitke. Teil tuleb ju homme vara tõusta.»

«Aga teie?»

«Mis minul viga! Ma magan kõik ööd.»

«Mina magan ka ja selles te veendute otsekohe.» Everstova hakkas radiogrammi šifreerima, Šelestov aga rõivastus kiiresti lahti ja puges teki alla.

Kui ta silmad kõvasti oli sulgenud, et kiiremini uinuda, kuuldus eemalt mootoripõrinat. See kasvas üha ja tugevnes. Üle öisesse pimedusse mähkunud kaevandusasula lendas mürinal lennuk.

Õpilase kombel pea viltu kallutatud ja keeleotsake hammaste vahel, maalis Everstova hoolikalt numbreid.

106

Lõpetanud kõneluse Jakutskiga, sulges ta raadiojaama. asetas selle oma padja alla, vaatas majori poole: «Uinus, tänu jumalale,» - ning kustutas tule.

Kuid ta eksis: Šelestov ei maganud. Majori meeleolu oli halb. Teadmine, et inseneri mõrvar on vabaduses ja isegi veel kindlaks tegemata, rikkus ta puhkuse ning peletas une.

Šelestovile näis, et ta tegutseb aeglaselt, loiult, kõhklevalt, et mõni teine tema asemel tegutseks aktiivsemalt ja oleks selle ajaga juba kindlaid tulemusi saavutanud, tal oleks olnud käes midagi rohkemat kui paljad oletused.

Miks insener mõrvati? Praegu võis sellele küsimusele täpset vastust anda ainult üks inimene - mõrvar. Kuid üht-teist oli selgunud juba

nüüdki. Esiteks, Kotšnjovi tapmisega oli kahtlemata seotud Beloljubski. Teiseks, plaan, mille kallal Kotšnjov oli töötanud, etendas kogu selles loos mitte just viimast osa. Kolmandaks, Beloljubski polnud muidugi see, kellena ta esines. Kuid edasi. ., Edasi kuhjusid faktid, konkreetsed faktid, millede vahel polnud siiani näha seaduspärast vastastikust seost. Miks ajas ta näiteks paljaks kellegi punase pea? Mis inimene see oli, kes vargsi kaevandusse hiilis? Kas võib kindel olla, et see just nimelt Punapea oli?
Oma peamiseks veaks pidas Šelestov seda, et ta komandant Beloljubski isikus otsekohe vaenlast ei suutnud ära tunda ja talle vastutava ülesande andis.
Kuid seesmine hääl protesteeris.
Oletame, et Beloljubskile poleks mingit ülesannet antud ja ta poleks kadunud. Kuid siis poleks Bõkanõrov leidnud kahtlasi jälgi, mis tiigilt taigasse viisid. Šelestov poleks Beloljubski majja sattunud ja poleks punaseid juukseid leidnud, poleks hakanud huvi tundma komandandi isikliku toimiku vastu. Tuleb välja, et kui

Šelestov poleks nõnda tegutsenud, vaid teisiti - võimalik, et tal poleks tänapäevanigi midagi käes olnud...

Major uinus pikkadest mõtisklustest raskeks muutunud peaga alles üsna hommiku eel.

IX. PÕGENIKELE JÄRELE!

Leitnant Grigori Petrenko väljus polkovnik Grohhotovi juurest kella ühe paiku öösel ülevas meeleolus. Polkovniku sekretär teatas:
«Auto ootab ukse ees. Olete valmis?»
«Täiesti,» vastas Petrenko.
«Kavatsete nõnda lennatagi, kasukata?» küsis sekretär imestunult.

«Ei,» naeratas Petrenko. «Lõplikult rõivastun aerodroomil. Noh, jääge terveks!» Ja ta ulatas sekretärile käe.

Petrenko jooksis kiiresti teiselt korruselt trepiastmeid mööda alla, istus kinnisesse «gasikusse» ja autojuht käivilas mootori.

Kus leitnant Petrenko viimasel ajal küll ei olnud viibinud! Seitsme ööpäevaga sõitis ta rongil läbi peaaegu kogu riigi: Moskvast kuni Suur-Neverini. Neverist jõudis ta autol nelja ööpäevaga Aldaani kullakaevanduste keskuse, Nesametnõi linna kaudu üle Holodnikani mäeseljandiku ja üle jääkattes Leena Jakutskini. Nüüd aga kihutas ta juba aerodroomile, et lennukisse istuda. Ta komandeeriti major Šelestovi käsutusse, keda ta oma silmaga polnud näinud ja kes ootas teda kuskil taigas, kaevanduses, milleloli kummaline nimi - Toi Haja. Seal aga, nagu pollmvnik Grohhotov ette teatas, tuleb tegemist teha põtrade, suuskade, võimalik aga, et ka millegi muuga.

Petrenko sai hiljuti kahekümne nelja aastaseks. Niikaua kui ta

mäletab, on teda kogu aeg vashjpandamatult tõmmanud Põhi. Teda veetlesid uued, läbiuurimata alad, karm maa ning metsik, metsloomade radadega risti ja põiki läbilõigatud taiga. Teda erutasid alati raamatud ja filmid, mis jutustasid Põhjast.

Sündinud Ukrainas, igatses ta südames Siberi avarusi ning kandis rinnas taltsutamatut küti- ja rändurikirge.

Kui noortele sõjakooli lõpetanud ohvitseridele teatati, et nad võivad teenistust jätkata Jakuutias, andis Petrenko esimesena nõusoleku väljasõiduks ning esitas raporti.

Ja nüüd on ta kauges Põhjas. Alles üleeile oli ta Jakutskisse jõudnud, täna aga lendab juba edasi, võitlusülesande täitmisele.

Tema seltsimehed vaatavad talle kui õnneseenele, arvavad, et tal lihtsalt veab. Ka Petrenko ise kaldub sedasama arvama. Praegu, teel aerodroomile, viibisid noormehe mõtted veel vestluse juures polkovnikuga, kelle kabinetist ta äsja oli lahkunud.

Polkovnik Grohhotov kõneles temaga komandeeringu eesmärgist, siis aga viis ta seinal rippuva suure Nõukogude Liidu kaardi juurde ja ütles:

«Siin ta on, Jakuutia. Suur, karm ja väga rikas maa. Siin, aga, näete, asub isegi veel kaardile märkimata Toi Haja kaevandus, kus teid ootab major Šelestov. Te lendate üle Amga - see on rajoonikeskus. Kunagi elas Amgas sinna väljasaadetud kirjanik Korolenko, Viljuiskis veetis oma asumisaastad Tšernõševski, Pokrovski külas - Sergo Ordžonikidze, Leena ülemjooksu kasemattidest põgenes Feliks Dzeržinski . . . Näete, kui suure maa-ala Jakuutia enda alla võtab! Oma suuruse poolest seisab ta teisel kohal Vene Föderatsiooni järel. Mulle öeldi, et te ise avaldasite soovi. . .»

«Just nii, seltsimees polkovnik,» katkestas Petrenko Grohhotovi. «Ma tahaksin väga siin olla.»
«Kas olla või töötada?»
«Töötada muidugi. Ma ei väljendunud õigesti.»
«See on teine asi.» Polkovnik astus raamatukapi juurde. «Meie kodumaa on tohutu suur ja rikas, kuid me tunneme teda veel halvasti. Ent peame tundma. Võtke see raamat teele kaasa ja lugege. Soovitan lugeda. Minule isiklikult valmistas see suurt naudingut.»
«Tänan, seltsimees polkovnik. Kindlasti loen läbi.»

Lennuk tõusis õhku hilisööl. Temperatuur oli langenud kuni neljakümne kahe kraadini alla nulli.

«Kuidas küll elusolendid sellise õudse pakase välja kannatavad?» mõtles Petrenko, asetudes mugavamalt temale määratud istmele. «Küll sa, lõunamaalane, siin alles saad! Küllap tuletad veel meelde sooja ja avarat Ukrainat!»

Harjunud kohanema igasuguste olukordadega, sai Petrenko sooja ja uinus kiiresti. Ta ärkas, kui päikest veel näha polnud ja alles vaevu koitma hakkas. Petrenko vaatas aknast välja.

Kord laius all merenartaiga, kord asendasid teda ääretud

lumelagendikud. Harva puutusid silma väikesed asulad. Nende läheduses muutus mets hõredamaks, laigulisemaks ja väiksemaks. Valgust armastavad männid ei sirutanud oma latvu taeva poole, vaid hargnesid rohkem kuplitaoliselt.

Petrenko silmitses huviga asulaid. Näis, et korstnad ei tõuse majadelt, vaid vahivad vastu paksudelt lumehangedelt. Meenus sõjakool ja topograafiaklass. Seal seisid just niisamuti mitmesugused majakesed ja ehitised, ainult et mitte lumes, vaid vatis.

Suure taevatatava jõe Aldaani, Leena harujõe, tundis

Petrenko ära jäässe külmunud liikumatute väikeste kalapüügilaevade - kungasside - järgi.

Keset lumemerd ja jääkuhilaid näisid need väikesed, laevad haledate ja abitutena.

Mida kaugemale kirdesse lennuk jõudis, seda ühetoonilisemaks, süngemaks ja karmimaks muutus loodus. Lähenes ääretu taiga, asustamata maa-alad.

Lennuk oli veel teel, kui päike tõusis. Päikese säravad, kuid mitte soojad kiired paiskusid esile ja lumi lõi sätendama, nagu oleks teda leek haaranud.

Päike kujundas korraga kõik ümber. Silme ette kerkisid ennenägematult kaunid pildid.

Petrenko imetles neid kaua. Siis meenus talle polkovniku poolt antud raamat, ta võttis sellevälja, avas ja hakkas lugema:

«Käid põiki - aina mõõtmatu avarus - ääretu sätendav maa! Käid pikuti - ka pikkus on mõõtmatu, ääretuna kulgeb ta!

Kaunis maa on idanõlvade jalameilt nagu sassis lõngadega läbi põimitud. Tema ilusaid aasu piiravad läänenõlvad. Põhjanõlvade rüpes lokkavad viljapõllud. Lõunanõlvadelt laiuvad rohelise siidina ta orud. Ta metsaga kaetud alad sarnanevad väljavenitatud karralehtedega. . Varje polegi - helkivad järved. . .»

Nii kujutavad Jakuutiat rahvaeepose «Olongho» heroilised poeemid.

««Olongho» , .. «Olongho»...» kordas Petrenko silmi raamatult tõstes. «Huvitav. Vaja meeles pidada.» Ja süvenes jälle lugemisse.

«. . . Kuid Jakuutia tõeline pale on karm.

Soojad lõuna- ja Jäänemered on vabariigist tohutult kaugel. Vaiksest ookeanist eraldab teda Stanovi, Kolõmi ja Anadõri mäeahelike katkematu sein.   .

Põhjast on maa avatud kõigile tuultele. Verhojanski-

Oimjakona alal asub külmapoolus, kõige külmem koht maakeral, kus temperatuur langeb kuni 84,5°-ni Celsiuse järgi.. .

. . . Ülev on Jakuutia avarus: nõod ja künkad, luhad ja lagendikud. Hämar lõputu taiga on täis külvatud sädelevaid järvi nagu suuri peegleid. Arvutud on jõed ja jõekesed, mis kannavad oma voogusid karmi Põhja-Jäämerre. . .

...Jakuutia talv, kristalse, heliseva õhuga, tiheda piimja uduga ja täieliku tuulevaikusega kestab seitse kuud. Jõed on kaetud kahe meetri

paksuse jääkattega. . .

. . . Kevadet Jakuutia peaaegu ei tunne. Suvi saabub silmapilkselt: niipea kui jõed on jääst vabanenud, paisuvad ja pakatavad kolme-nelja päevaga pungad, tärkab rohi ning maa rõivastub rohelisse.

. Algab ruttav, ablas elu. Sulakullana rändab päike peaaegu kogu ööpäeva kahvatusinises taevas. Imekaunid on sellel maal valged ööd. Sinkjas läbitungiv valgus, vaikus, pisut kahvatuks tõmbunud rohelus ja avaruste lõpmatus, veelgi ääretum kui päeval. ..

. . . Ühe ruutkiIometri kohta tuleb siin üks elanik, niisugustes rajoonides aga, nagu Ust-Janski või Olenekski - viis kuni kümme korda vähem. . .»

Vanemleitnant Nogovitsõn laskus lennukiga järsku allapoole, viis selle peaaegu niitvale lennule ja osutas käega alla.

Petrenko pani raamatu kõrvale ja jäi teraselt silmitsema: hunt! Ruttamata, laisa sörgiga läks üle lageda, lund täistuisanud tasandiku tõeline põhjahunt, nagu ei märkakski ta lennukit ega pelgaks seda. Ühtlane, puutumata lumi, mis lagendikku nagu valge atlass kattis, helkis sinakaIt.

Siis jälle taiga. Näis, et tal polegi enam ei otsa ega äärt. Kuid mõne aja pärast nihkus ta korraga laiali ja

Petrenko silmas kõrget okasmetsaga kaetud mäge, sellest vasakul aga, jalamil - asulat.

«See ongi arvatavasti Toi Haja,» mõtles Petrenko.

«Aga mis tähendab «Toi Haja»? Tarvis järele pärida.»

Lennuk hakkas maanduma ja Petrenko võis juba eraldada asula tänavaid, kaevandusehitusi ja üksikuid maju.

Läheneva lennuki põrinat kuuldes jooksid asula elanikud hulgana tänavale, lapsed aga sööstsid ülepeakaela lennuki maandumiskohale. Sinna ruttas ka kaevanduse direktori asetäitja oma alatises hundinahkses kasukas. Ta nõõtas hobust, viibutas tohutute kasukakäistega, ja loom kihutas peaaegu tuhatnelja, kapjadega lumekamakaid üles paisates.

Kui Nogovitsõn, Peresvetov ja Petrenko olid lennukist väljunud ja rekke istunud, ütles Petrenko lendurile:

«Imelik! Ümberringi on nii palju metsa, asulates aga ei näinud ma ühtki puukest. Ja siingi on sama lugu... Millega seda seletada?»

«Väga lihtne,» vastas vanemleitnant. «Meil Jakuutias, ja Põhjas üldse, võitleb elanikkond iidsest ajast metsaga. Mets tungib peale, inimene aga asub kaitsele. Igaüks tahab, et vähemalt tema kohal, tema maja kohal, oleks selge taevas, mitte aga mets.»

Hommik oli külm ja haruldaselt vaikne. Ja kuigi taevas oli täiesti selge, vilkusid ja sädelesid päikesekiirtes vaevalt nähtavad lumelitrid, torkides nägu.

«Hakkab vist varsti sadama,» arvas Petrenko. Nogovitsõn raputas pead.

«Ei, see on meie kandis tavaline nähe. Õhus olev niiskus külmub ja muutub lumekristallikesteks. Tõsi, võib küll arvata, et varsti hakkab

lund sadama. Vaadake,» ja Nogovitsõn hingas mõned korrad välja.
«Kas märkasite, milline kahin oli?»
«Ja-jah.. .»

113

«Seda hingamist saatvat kahinat võib kuulda ainult tugeva pakasega. Keegi siberiastest nimetas seda «hingamiskahinaks». V anamehed räägivad,» naeratas lendur, «et hea tahtmise juures võib Põhjas isegi tähtede sosistamist pealt kuulata.»

«Suurepärane! Kas teie teate, miks kaevandust Toi Hajaks nimetatakse?»

«See on jakuudi keeles. Toi tähendab otseses tõlkes «laul», Haja aga «mägi». Tuleb välja «Laul-Mägi», see tähendab «Laulev Mägi». Seal ta on, näete?» Nogovitsõn osutas mäele. «Ümberkaudseid kohti nimetatakse samuti Toi Haja, kaevandustki nimetafakse seniajani nõnda.»

Vahepeal oli regi juba kaevandusasulasse jõudnud.

*Pikaks teekonnaks rõivastatuna kõndisid Šelestov, Bõkanõrov ja Everstova nelja põdrarakendi ümber, silmitsedes hoolikalt nartasid ja põtru. .

Vana kütt pidas sõna ja tõi põdrad hulk aega enne lennuki saabumist kohale.

«Põdrad on head... pole midagi öelda, täitsa head,» ütles Šelestov, kui oli kõik üle vaadanud.

Bõkanõrov noogutas pead. Ta oli rahul, et oli ülesande tähtajaks täitnud.

«Näe, seal ta vist ongi, keda me ootame,» lausus Everstova, ja kõik pöördusid läheneva ree poole.

Vinokurov peatas hobuse. Astunud reelt maha, suundusid Nogovitsõn, Peresvetov ja Petrenko Šelestovi poole.

Vasaku käega vintpüssi hoides tõstis Petrenko parema käe mütsi juurde ja raporteeris selgesti, määrustiku kohaselt:

114

«Seltsimees major! Leitnant Petrenko saabus teie käsutusse.»

«Tervist, seltsimees leitnant,» vastas Šelestov kätt ulatades. «Me pole ju veel tuttavad?»

«Just nii. Üleeile alles saabusin Jakutskisse pärast kooli ja praktika lõpetamist.» Šelestov vaatas leitnanti tähelepanelikult.

«Nii, nii! Palusin saata kogemustega operatiivohvitseri, tuli aga. . .» mõtles ta endamisi ja ütles:

«Tuleb välja, et laevalt - ja kohe ballile?»

«Tuleb nii ,välja, seltsimees major.» Petrenko naeratas. «Kas Põhjas olete varem olnud?»

«Irkutskist kaugemale pole saänud.»

«Suuskadel olete kunagi olnud?»

«Mul on suusatamises esjmene järk.» Leitnant kohendas vasakult alalt mahalibisevat optilise sihikuga vintpüssi.

«See on hea. Aga mis see on?» Šelestov osutas vintpüssile sellise ilmega, nagu oleks ta seda esmakordselt näinud.
«Olen snaiper,» vastas Petrenko. «See on auhind. See on mul alati kaasas.»
«Kah hea,» kiitis Šelestov. «Suusataja ja snaiper...»
«Jah. Ja kaks aastat olin poksitreeneriks,» lisas Petrenko.
Everstovale näis, et leitnant naeratab ebasobival ajal ja kõneleb liiga enesekindlalt.
Üldiselt aga jättis Petrenko kõigile. hea mulje.
Sõideti lennuki juurde.
Major pöördus Bõkanõrovi poole:
«Vassili Nazarovitš! Jaota koorem võrdselt nartadele ja paiguta ära. Seltsimehed abistavad sind.»
Ta astus mõne sammu eemale ja avas ümbriku, mille Petrenko oli talle üle andnud.

115

Kiri oli kodunt. Niisuguseid kirju kirjutatakse palju, ja näib, et nad on kõik üksteise sarnased, kuid mitte ainuski neist ei kaota sellepärast adressaadi jaoks oma väärtust.

Algul kirjutas naine kodustest asjadest, igapäevastest muredest ja oma tervisest, siis järgnes pikk, oma lihtsuses armas ja üksikasjaline kirjeldus sellest, kuidas kasvab tütar ja milliseid hindeid ta koolis on saanud.
Šelestov luges kirja kaks korda läbi ja jäi mõttesse. Ükskõik kui lugupeetud luure töö ka oleks, on ta siiski raske ja nõuab inimeselt suurt enesesalgamist. Luuraja ei saa jagada naisega omi muresid ega rahutusi ja — mis võib-olla kõige raskem - oma rõõmusid edu puhul. Sellest hoolimata oli Šelestovi naine talle ustavaks sõbraks ja iga kord kuhugi kaugele komandeeringusse sõites tundis Šelestov ängistavat igatsust.
«Roman Lukitš!» kõlas Bõkanõrovi hääl. «Täitsa korras!»
Šelestov vaatas kõik nõudliku pilguga üle ja jäi rahule.

«Kui ilm lubab,» pöördus ta Nogovitsõni poole, «tehke homme väike luure. Pole võimatu, et õhust õnnestub näha neid, kes meid huvitavad. Pidage meiega sidet.»

«Selge, seltsimees major. Kuid mul tuleb täna veel kord Jakutskis ära käia: Kotšnjovi laip kästi sinna viia.»

Kergete nartade ette rakendatud põdrad jooksid juba neljandat tundi mööda lumist teed. Õigupoolest polnudki mingit teed, olid ainult kahe suusapaari poolt jäetud jäljed. Selgesti nähtavad suusajäljed viisid mööda lagedaid lumega kaetud kohti, laskusid nõkku, kulgesid üle kinnikülmunud väikeste jõgede, järvede ja hundipajusse kasvanud nõvade.

116

Põtrade kapjade alt lendas teelistele näkku ja nartadele kerge,

koheva lume tükikesi.

Puhuti viisid suusajäljed nii umbsesse tihnikusse, et näis, nagu polekski sealt enam väljapääsu. Kuid teelised rabelesid välja ja kihutasid edasi, tehes lühikesi, viieminutilisi peatusi selleks, et suitsetada Ja põtradele puhkust anda.

Esimest põdrapaari juhtis Šelestov, kuigi poleks päris õige öelda «juhtis». Teisel nartal istus Bõkanõrov, kolmandal- Everstova, neljandal aga -leitnant Petrenko.

Väsimatu Taas Bass jooksis nartadele järele, vahel pisut maha jäädes, vahel aga ette rutates ja silmist kadudes. Puhuti metslooma j älgedele sattudes ta peatus, ja lasknud nartad mööda, nuuskis kaua, turtsudes ning teravaid kõrvu, liigutades, siis aga sööstis uuesti ette.

Suusajäljed viisid üha kaugemale ja kaugemale taigasse, tegid haake, ekslesid mööda tihnikuid ja külmast kärbunud pajustikku.

Taiga ei püsinud endisena, ühetoonilisena, ta muutus silmanähtavalt. Noored nulu- ja kuusetihnikud asendusid männimetsaga. Siin-seal vilksatasid valged kased.

Vaikselt tilises kelluke esimese narta ette rakendatud juhtpõdra kaelas ja seda kaeblikku heli kuulates mõtles igaüks omi mõtteid.

Vana kütt Bõkanõrov mõtles Punapeast. Ta oli veendunud, et saatus ka seekord teda Šaraboriniga kokku viib. .

Šelestovi süda oli rahutu. Millest see rahutus tuli, seda ei teadnud ta isegi. Tollest hetkest, mil nad kaevandusest lahkusid, polnud midagi muutunud, erutus aga haaras teda ja hoidis pinevil. Võib-olla tuli see sellest, et ta ikka veel ei teadnud, kuhu põgenikud tõttavad? Või ka sellest, et ta polnud kindel, kas ta põgenikke jälgides teeb nimelt just seda, mis vaja.

117

Leitnant Petrenko aga silmitses uudishimulikult uusi paiku. .

Mõnikord, enamasti nõgudes või lummetuisanud jõesängides, tõusid peaaegu otse põtrade jalgade eest kärarikkalt lendu lumest vaevu eraldatavad tombutaolised valged rabakanad.

Nad lendasid veidi eemale ja laskusid uuesti maha, kadudes lumme.

«Rumalad linnud,» mõtles Petrenko.

Vahetevahel silmasid nad kaskedel liikumatult istuvaid topistele sarnanevaid tetri. Nartade ja inimeste lähenedes sirutasid nad uudishimulikult kaela, keerasid kentsakalt päid, kuid ei ilmutanud erilisi rahutuse tunnuseid.

Järjekordse lühikese peatuse tegid sõitjad äratallatud lumel - põgenike peatuskohal.

Bõkanõrov ja Šelestov hakkasid peatuskohta hoolikalt läbi uurima.

Šelestov tõstis maast kaks «Belamorkanali» paberossikoni, Bõkanõrov aga leidis lumest mõned väikesed kondid. .

«Seda-et, nad on väsinud,» arvas Bõkanõrov. «Kõvasti väsinud. Sõid külma liha. Jakuudil murdus suusk. Parema jala suusk. Ta kinnitas selle kuidagimoodi. Tal on kehv minna, päris kehv. Ta liigub nüüd taga.»

Šelestov mõtles endamisi:

«Tark ja läbinägelik vana. Kui terased ja tähelepanelikud silmad talon! Ta loeb jälgi nagu mina raamatut!»

«Meie põdrad on tugevad,» ütles Everstova, «jooksevad hästi ning koorem on ühtlaselt jaotatud. Ma arvestasin välja, et öösel, äärmisel juhul hommikul, jõuame komandandile järele.»

Šelestov noogutas pead. Ka tema arvas nii.

«Aga kui nad suuskadel mööda niisuguseid kohti lähe

vad, kust põdrad läbi ei pääse?» avaldas Petrenko kartust.

«Seda ei juhtu,» muigas Bõkanõrov. «Kust inimene läbi läheb, läheb põder ammugi.»

«Põdrad on meil aga head, pole midagi öelda. Tubli mees, see Neustrojev! Aitäh talle põtrade eest,» lisas Šelestov.

«Neustrojev teab, mida teeb,» tähendas Bõkanõrov. Tal oli alati meeldiv kuulda kiitvaid hinnanguid oma kolhoosi esimehe kohta.

Bõkanõrov. viskas kondid lumme, pühkis käed puhtaks, istus esimese narta äärele ja hakkas piipu pahvides kõnelema: .

«Seda-et, esimehed ei ole kõik ühesugused. Olen igasuguseid näinud. Sellest on umbes aasta või paar tagasi. Mina ja mu sõber sõitsime Okojemovi poole. Okojemov on «Põhja .Küti» kolhoosi esimees. Kauaaegne esimees. Põikasime ta juurde sisse nagu külla, teed jooma ja juttu ajama. Meie kolhoosist on «Põhja Kütini» oma sada kümme kilomeetrit. Okojemov oli kodus. Võttis meid hästi ja südamlikult vastu. Ladus välja just koldest võetud kuumad karaskid ja pani lauale keedetud põdraliha. Jõime kanget, musta teed. Sõime ja jõime tublisti, tõmbasime piipu ja. ajasime juttu. Okojemov rääkis, meie aga kuulasime. Ta rääkis kolhoosi asjadest. Rääkis kõigest. Kes kui mitu oravat hooaja jooksul maha lasknud, kui palju keegi hermeliine ja rebaseid kinni püüdnud, kuipalju nahku Jakutpušninale üle andnud. Okojemov teab kõik: missugune pull on karjas kõige parem, kuipalju vasikaid iga emapõder tõi, kuipalju põtru on kolhoosis, kellel missugune püss on, kuidas see laseb, kes on kõige parem laskur. Ma kuulasin Okojemovit, kuulasin kaua, siis aga küsisin: «Seda-et, ütle, kuipalju pulmi oli sel aastal sinu kolhoosis?» Okojemov hakkas naerma

ja ütles: «Neid. ma küll lugenud ei ole.» Mina aga jälle küsisin: «Palju teil sel aastal ka inimesi juurde sündis?» Okojemov hakkas jälle naerma: «Olen ma siis perekonnaseisuaktide büroo või šamaan?» Näed, missugune ta on*!* Mina aga sain tema sõnade peale pahaseks. Kuidas võib niisugune inimene esimeheks olla? Tal *on* peas oravad, hermeliinid, pullid, emapõdrad, püssid, aga inimest ei ole. Okojemov unustas inimese. Aga meie Neustrojev ei. Temal *on* esimesel kohal inimene. Nagu eilegi. Läksin, rääkisin talle kõik ära, ja Neustrojev kohe: «Lähme karja juurde. Valime kõige paremad välja.» Neustrojev *on* kindel mees. Näeb sügavale.»

Bõkanõrov koputas kustunud piibust tuha välja ja peitis selle kotti..

«Noh, asume teele!» lausus Šelestov oma nartale istudes.

Jällegi jooksid põdrad, jällegi vilksatasid mööda metsatukad, lumised sood, jäässe aheldatud jõed.
Hakkas juba märgatavalt pimenema. Sel aastaajal on päev Põhjas lühike.
Ligi tunniajalise sõidu järel tegid esimesed põdrad kolme kase juures korraga nii järsu pöörde, et narta küljeli kaldus ja Šelestov vaevu sellele püsima jäi.
Kõik nägid korraga, et suusajäljed lõppesid ja algas sissesõidetud nartatee.
Šelestov peatas oma põdrad.
«Seda-et, Beloljubski *on* kah seda teed läinud,» otsustas Bõkanõrov nartalt maha tulemata. «Ja teine läks temaga koos.»
«Jah, nii see ongi,» nõustus Šelestov ja ajas põtru edasi.
Umbes kümne minuti pärast peatas major oma rakendi, tõmmates seile isegi pisut tagasi. Ta tuli kiiresti nartalt maha, astus paar sammu kõrvale ja tardus

paigale: ärataliatud lumel mustendas kurjakuulutavalt suur, jääkoorikuga kattunud vereloik.
Bõkanõrov, Petrenko ja Everstova jooksid majori juurde.
«Veri. ..» sosistas Everstova.
Lumi ümberringi oli ära tallatud, oli palju inimjälgi. Segamini aetud lumi, vereplekid ja korrapäratud jäljed kõnelesid ilmselt sellest, et siin oli toimunud võitlus.
Taas Bass jooksis kõhuni lumes olles nuuskides edasi-tagasi.
Bõkanõrov püüdis lumelolevate jälgede järgi sündmusest umbkaudsetki pilti saada. Ta leidis koha, kus Orossutsev oli nartalt kukkunud. Leidis siis ka selle koha, kus oli toimunud esimene kähmlus.
«Mis siin siis juhtus?» mõtles Šelestov rusutult, vaadeldes võitluse jälgi lumel.
Sellal kraapis Taas Bass vihaseit turtsudes esikäppadega lund laiali. Ta pea kadus kord üleni lume alla, kord ilmus lumisena jällegi nähtavale. Siis sukeldus Taas Bass veel kord tema poolt kraabitud auku ja ronis sealt välja midagi hammaste vahel hoides.
«Nuga, nuga!» hüüatas Petrenko, kes oli koera otsinguid jälginud.
Kõik pöördusid Bõkanõrovj poole. Too võttis koera suust noa, keeras seda ettevaatlikult käes ja andis siis Šelestovile üle. See oli Põhjast päritolev jakuudinuga, pika ühepoolse teraga ja jämeda, kuid tugeva kasejuurikast peaga, millel olid hüübinud verejäljed.
Šelestov hoidis nuga kaua käes, mõeldes siin asetleidnud veretööst. Siis mähkis ta noa paberisse ja peitis välitaskusse.
«M-jah . .. Küll *on* lugu! . ..» ütles ta vaikselt.
Nad jätkasid sündmuskoha hoolikat uurimist. Nelja silmapaari eest oli raske milieIgi varjule jääda.

Inimesi abistas Taas Bass, kes oli nähtavasti kõigist kõige enam erutatud ja kõikjal ringi sagis.

«Inimene oli haavatud, kuid mitte surnud!» hüüatas korraga Petrenko. «Vaadake, ta roomas.»

«Tõsijutt,» tähendas Bõkanõrov. «Seal aga, kus palju verd on, oli ta lamanud.»

Pärast sündmuskoha hoolikat uurimist oli kõigil selge, et haavatu oli läinud ühele poole, kaks nartat ja põdrad aga teisele poole. Kerkis küsimus: millises suunas edasi liikuda? Šelestov arutles nõnda:

«Paremale kadusid need kaks, keda me jälgisime. Siiamaani liikusid nad suuskadel, nüüd aga kasutavad nähtavasti põtru. Vasakule aga läks see, kellele põdrad kuulusid.»

Kuid need olid vaid oletused.

Oleks võinud kahte gruppi jaguneda: ühe grupiga nartade jälgi mööda kihutada, teisega aga kiiresti järele vaadata, mis haavatuga juhtus ja kes ta on. Kuid Šelestov ei tahtnud oma gruppi juba jälitamise algul killustada. Seesmine hääl ütles talle, et tuleb välja selgitada haavatu saatus. Võib-olla vajab ta abi. Pealegi võis haavatult, kui ta veel elus on, tähtsaid andmeid saada. «Sõidame vasakule,» otsustas Šelestov ja tegi korralduse nartadele asuda.

Põdrad sööstsid kohalt, kuid mõneminutilise sõidu järel peatati nad uuesti.

Jälle punetas lumel vereloik, eelmisest mõnevõrra väiksem. Jälle tuli paik hoolsasti järele vaadata. Pärast järelevaatamist ütles Bõkanõrov:

«Seda-et: inimene on juba surnud.»

Kõik vaikisid. Pikaleveniva vaikuse katkestas Šelestov:

«Millest sa järeldad, et ta surnud on?»

«Ta ei läinud ise. Keegi kandis teda.»

Bõkanõrov sammus jälgi mööda, tema järele aga liikusid ettevaatlikud teised.

«Teda kandis naisterahvas: vaadake, kui väike jalg.

Ja tal oli raske. Jalg on sügavale lumme vajunud.»

«Nüüd kiiresti nartadele! Las käia!»

Ja jälle kihutasid põdrad. Nad lennutasid nartad üle mahalangenud paksu lumekorra ja tõenäoliselt üle põhjani kinnikülmunud soo, kadusid taigasse ja tormasid lõpuks välja metsaservale.

Sõitjad silmasid väikest lamedakatuselist lummetuisanud palktare. Taas Bass istus otse ukse ees ja, tõstnud koonu taeva poole, ulus kaeblikult.

«Kui koer istub ja keegi temasse ei puutu, siis tähendab ohtu ei ole,» vilksatas Šelestovil mõte peast läbi. Ta peatas põdrad otse tare juures, hüppas kiiresti maha ja avas ukse. Avas. . . ja jäi seisma: peaaegu tühja, elamiseks veel kohendamata ja külma toa põrandale laotatud põdranahal lebas ebaloomulikult väljasirutatuna noor jakuut. Tema kõrval põlvitas naine ja pomises vaikselt midagi arusaamatut.

«Mis juhtus?» küsis Šelestov vaikselt jakuudi keeles, oma kaaslasi

enesest mööda lastes.
Naine vaatas talle kurbade silmadega otsa, ohkas raskesti, kuid ei vastanud midagi.
Bõkanõrov astus ta juurde, võttis tal õlast kinni ja ütles valjusti:
«Zinaida, miks sa vaikid?»
Naine võpatas, heitis pilgu vanale kütile ja ta silmadesse valgusid kibedad pisarad.
Ta langes liikumatult lamava mehe rinnale ja puhkes vastuse asemel meeleheitlikult nutma..
Šelestov pöördus Bõkanõrovi poole.

123

«Sa tunned teda?»
«See on ju meie kolhoosnik, Otšurova, Zinaida, see aga on tema mees Dmitri.»
Kõik olid rõhutud meeleolus ja ei söandanud midagi ette võtta.
Algatusvõimet ilmutas Everstova. Jõupingutusega tõstis ta noore naise põrandal lamava mehe juurest üles, pani ta pakule istuma, raputas teda ja hakkas temale otse silmi vaadates jakuudi keeles kõnelema:
«Miks sa vaikid? Miks sa nutad? Kas sa arvad, et sinu pisarad teda aitavad? Võta end kokku!» Ja ta raputas teda veel korra. «Räägi, mis juhtus. Me oleme sinu sõbrad. Kes tappis su mehe?»
«Tappis. .. Tappis...» oigas naine karjatades, valmis uuesti lamaja juurde sööstma.
Everstova aga pidas teda kohal kinni:
«Istu nii. Istu, ütlen ma . . .»
«Zinaida!» tuli Everstovale appi Bõkanõrov.
Ta tahtis veel midagi öelda, kuid ta silmist hakkasid pisarad tilkuma.
Ta pühkis nad käega ära, kortsutas nägu ja lausus vaikselt:
«Tubli kolhoosnik oli. Endine rindemees. Läks kuni Berliinini välja, ja näete...»
«Mispärast oli?» küsis Šelestov valjusti, võttes kiiresti kasuka seljast ja kindad käest. «Sellest on veel vara rääkida!» Ta laskus põlvili ja võttis atšurovi randme kätte.
Juuresolijad tardusid pinevas ootuses.
«Nadjuša!» käsutas Šelestov hetke pärast. «Andke nartast sanitaarpaun. Ruttu! Petrenko, suüdake koldes tuli!»
Noor jakuuditar istus sirgena, kätt suule surudes, nagu püüaks ta karjatust tagasi hoida, mis valmis oli välja tungima.

124

Bõkanõrov ruttas Petrenkot abistama. Everstova avas juba pauna.
«Abistage mind!» pani Šelestov perenaisele ette.
«Võtke tal saapad jalast ja hõõruge jalgu lumega.»
Ise avas ta Otšurovi särgikaeluse, surus kõrva ta rinnale, kuulas ning ütles veendunult:
«Muidugi, elus! Pole siin midagi nutta ega paanikat tekitada.»
Ta rebis pluusi lõhki, ja paljastanud Otšurovi rinna ning käed, nägi

kaht haava: üks neist oli kerge õlahaav, mille oli tekitanud riivamisi antud löök, teine aga oli tõsisem, parema rinnanibu piirkonnas.
«Need haavad on nähtavasti löödud noaga, mis mu välitaskus on,» mõtles Šelestov.
Everstova kaasabil hakkas ta haavu puhastama. Otšurovi naine hõõrus hoolikalt mehe jalgu lumega. «Aitab!» lausus Šelestov lõpuks.
«Mähkige jalad millessegi sooja.»
Noor naine toibus ja hakkas ise kõnelema.
Senikaua kuni Bõkanõrov ja Petrenko tuld koldesse tegid, pajad lumega täitsid ja Šelestov ning Everstova haavu töötlesid ja sidusid, jutustas ta, kuidas kõik juhtus. Ta jutustas kutsumatutest külalistest, kes öösel nende juures käisid, nende palvest, mehe soovist abistada hättajäänud inimesi ja lõpuks sellest, kuidas ta mehe kauasest äraolekust rahutuks oli muutunud ja otsustanud talle vastu minna, ja kuidas ta tema haavatuna lumelt ära tõi.

Šelestov avas ettevaatlikult oma noaotsaga Otšurovi kõvasti kokkupigistatud hambad ja kallas ta suhu kaks supilusikatäit piiritust.

Mõne minuti järel hakkas haavatu nägu roosakaks tõmbuma, kuigi ta ise endiselt liikumatuks jäi.

125

Toas küdes juba heledalt kolle. Petrenko tõi suure sületäie kuivi halge ja pani nad põrandale.

Kui haavatut kergitati, et talle teist põdranahka alla laotada, ohkas ta tasa, vaevukuuldavalt; meelemärkusele tulemata.

«Kaotas palju verd,» ütles Šelestov. «Vaadake kui kahvatu ta on. Kuid ma olen veendunud, et ta jääb ellu. Üks haav on tühine, ja teinegi pole eriti kardetav. Mis meil produktidest toitvamat on?»
Everstova laiutas käsi:
«Ma ei tea...» j a pööras pilgu Bõkanõrovile, kes oli koormat pakkinud.

Vana kütt kehitas samuti õlgu.
«No otsige midagi,» palus major.
Nad tõid mõned purgid kondenseeritud koort ja asetasid ühe neist tulele.

«Seda-et, sel moel võime me põgenikud minema lasta,» avaldas Bõkanõrov kartust. «Põtradega jõuavad nad kaugele.»

«Minu arvates aga jõuame neile kiiresti järele, vanaisa,» ütles Everstova. «Ka meil on head põdrad.Ja me sõidame mööda sissesõidetud, juba valmis teed.»

Šelestov vaikis ja mõtles midagi omaette. Siis küsis ta majaperenaiselt:
«Mitu põtra teil oli?»
«Kuus. Kuus põtra ja kaks nartat. Tugevad põdrad. Nad sõitsid nendega minema.
«Kas te neid kahte tundsite?»
«Ei tundnud. Nende dokumente vaatas Dmitri.» «Kuidas nad välja nägid?»

Otšurova kirjeldas öisi külalisi. Tema sõnadest selgus, et üks kurjategijaist oli venelane, teine - jakuut. Venelane oli muidugi Beloljubski. Kõik tundemärgid langesid kokku.   .

126

«Jakuut oli punapealine? Olid tal punased juuksed?» huvitus Bõkanõrov.
«Ta oli hoopis ilma juusteta. Ta pea oli paljas nagu kaalikas. Ma veel mõtlesin, et milleks oli inimesel vaja talve .ajal juukseid maha ajada?»
«Neile tuleb kiiresti järele jõuda. Kaotame asjatult aega!» ütles Petrenko.
«Õige jutt, leitnant,» toetas Bõkanõrov noormeest.
Šelestov vaikis. Ta pidas aega alati kalliks, tundis iga minuti väärtust, kuid ta ei tahtnud rutata.
«Pean ära. kuulama, mis Otšurov räägib,» otsustas ta ja pani kõiki väga imestama, kui teatas:
«Oöbime siin. Laspõdrad puhkavad hästi välja. Varahommikul aga liigume edasi.»
Dmitri Otšurov tuli meelemärkusele keskööl. «Siina, Siina...» kutsus ta.
Päeva kestel väsinud ja kurnatud, kuid mehe juurest mitte hetkekski lahkuda tahtnud Zinaida kummardus kohe ta kohale. Ka erksa unega Bõkanõrov tõusis. Ta tuli haavatu juurde, kes lamas tulele lähemal kui teised, ja sõnas:
«Otšurov!»
«Oled see sina?» küsis haavatu omakorda.
«Mina jah. Need aga on mu sõbrad. Kõik on hästi.
Lama rahulikult ja ära liiguta. Sul siiski vedas, õnneseen! »
Minut hiljem olid juba kõik jalul.
Šelestov keelas haavatuI kõnelemise, teistel aga talle küsimusi esitada. Otšurovile anti juua keedetud veega lahjendatud koort, enne seda aga sunniti jooma pisut piiritust.

127
Õigeaegselt antud abi avaldas oma mõju.
Otšurov tundis verekaotuse tõttu nõrkust, kuid haavad ei häirinud teda. Tal tekkis söögiisu ja Šelestov lubas talle anda rammusat pelmeenipuljongit. Mõne aja pärast ilmusid haavatu kahvatunud põskedele punased laigud
Silmadesse tekkis läige.
«Valutab?» küsis Šelestov rinnale osutades. «Natuke.. .»
«Kas on raske küsimustele vastata?»
«Mitte põrmugi.»
Kõik kogunesid kobaras aseme juurde. Naine istus peatsisse.
«Te vaatasite vist roimarite dokumente?»
«Jah, vaatasin. Venelane oli Beloljubski, kaevanduse komandant.»
Kõik vahetasid pilke, Bõkanõrov aga ei kärsinud enam:

«Aga jakuut?» küsis ta.
«Tal oli õpetaja diplom... Nime aga unustasin...:. «Kas mitte Šaraborin?» ütles vana kütt ette.
«Ei, Šaraborin see küll ei olnud.»
Bõkanõrov vaatas Šelestovile, ja ta nägu väljendas pettumust.
Šelestov naeratas suunurkadega ja lausus:
«Ta pole ju rumal, see Šaraborin, et siia oma nime all ilmuda.»
Bõkanõrov noogutas mitu korda pead:
«Tõejutt. Ma ei tulnud selle pealegi.»
«Kas neil relvi oli?»
Otšurov raputas pead.
«Aga mis venelasel kaelas rippus?» meenutas Otšurovi naine.
Mees naeratas ja tahtis naisele kätt ulatada, kuid laskis selle oiates langeda.

128

«Relv see polnud,» selgitas ta. «See oli fotoaparaat vutlaris.»

«See klapib minu oletustega,» arutles Šelestov. «Tähendab mitte asjata ei vajanud Beloljubski nii tugevajõulist elektripirni. Mitte asjata ei kinnitanud ta laua külge Kotšnjovi plaani.»
Kõik vaatasid nüüd Šelestovile, kuna keegi neist kaevanduses asetleidnud sündmuse üksikasju ei teadnud.

Šelestov aga ei esitanud enam küsimusi, vaid palus Otšurovit jutustada, mis temaga juhtus pärast seda, kui ta hommikuloli kodunt lahkunud.

Otšurov jutustas kõik järgemööda kuni selle silmapilguni, mil ta koju roomates teist korda. teadvuse kaotas.

Kahvatu, tähtedeta taevas paistis aina kõrgemale ja kõrgemale tõusvat. Hakkas koitma.

X. **LENNUK TAIGA KOHAL**

«Pea kinni! . . . Pea!» kordas Šaraborin enda ees istuvale Orossutsevile. «Põdrad ei püsi enam jalul. Varisevad viimati kokku. Emapõder on täitsa läbi.»
Beloljubski ei pööranud oma kaaslase hüüetele mingit tähelepanu ja kihutas põtru nagu pöörane..
Ilmselt oli ta enesetunne vilets.
Esiteks kukkus lugu põdraperemehega räbalasti välja. Kes oleks võinud arvata, et nuga tuli tarvitusele võtta. Oli ju kavatsus kõike vaikselt ja kärata teha. Kui aga tema, Orossutsev, juba noa paljastas, siis oleks pidanud sellele kolhoosnikust jakuudile lõpu peale tegema. Jakuuti ellu jättes oli ta teinud suure vea. Nüüd võidi mees üles korjata, või jõuab ta ise elamuni, ja tagaajamise oht muutus reaalseks.

130

«Oleks pidanud teisiti talitama,» heitis Orossutsev endale juba mitmendat korda ette. «Oleks pidanud öösel salaja majast välja

hiilima, võtma põdrad, suusad ja nartad ning loril lõpp. Otsi siis veel tuult põllul! Nüüd aga võib kõike oodata!»

Teiseks, neil ei vedanud teel. Nad ei jõudnud eemalduda kümmet kilomeetritki kohast, kuhu nad jakuudi olid jätnud, kui Šaraborini narta mingile lummetuisanud kännule porkas ja rivist välja kukkus. Üks nartajalas oli murdunud kahest kohast ja narta tuli maha jätta. Nüüd istusid Šaraborin ja Orossutsev ühel nartal.

Tigestunud ja oma ärevate mõtetega tegelev Orossutsev ei märganud, et põdrad ei jookse enam nii, nagu nad kahe-kolme esimese tunni kestelolid jooksnud. Loomad vähendasid jouksutempot, jalad käisid risti ja komistasid isegi tasasel maal.

«Jõud on otsas. Äraaetud. Vaja puhkust anda. . .» kordas Šaraborin. . Ta tundis põtru paremini kui Orossutsev ja nägi selgesti ette säärase meeletu ajamise tagajärgi.

Põdrad tirisid narta künkale, laskusid aeglaselt, nagu vastu tahtmist mööda lagedat kohta alla otse taigani, takerdusid noorte kuuskede vahel ja jäid seisma.

Orossutsev ja Šaraborin istusid edasi. Mõned minutid möödusid vaikuses, siis lausus Orossutsev:

«Nad teavad ise, millal peatuda. Teavad meietagi.»

«Halvasti teavad,» vaidles Šaraborih vastu. «Kui nad veel kord nõnda seisma jäävad, siis ei lähe nad hoopiski enam edasi. Puhkavad kas või,nädala, aga edasi ei lähe. Neid on vaja puhata lasta. Kaks-kolm tundi sõitu ja - puhkus. Ja jälle kaks. . .»

«Hea küll, aitab juba!» katkestas teda Orossutsev. «Hakkad lora ajama! Korja puid, mina aga rakendan nad lahti.»

131

Mõlemad tulid nartalt maha. Šaraborin hakkas metsakuiva murdma, seejärel lund kinni tallama kohal, kus nad otsustasid puhkepeatuse teha.

Orossutsev rakendas põdrad lahti. Need tulid ninapidi kokku, nuusutasid üksteist ja jäid tukkuma. Neid mählds endasse soe aurupilv.

«Anna mulle oma nuga,» küsis Orossutsev, ja saanud selle, astus kõige väiksema emapõdra juurde.

Too püsis vaevu jalul, pead sügavasti alla lastes. Ta võbises nagu külmavärinais ja hingas raskesti.

Orossutsev silitas vasaku käega emapõdra pead. Tundes hellitavat liigutust, lähenes loom Orossutsevile, vaatas talle oma niiskete ja usaldavate silmadega otsa, tõmbas kareda keelega üle ta palja käe ja nühkis end vastu Orossutsevi puusa.

Samal hetkel torkas Orossutsev parema käe tugeva löögiga noa emapõdrale otse südame alla.

Emapõdra jalad lõid kohe nõtkuma ja häält tegemata varises ta lumele.

Orossutsev laskus põlvili, ja tõmmanud noa haavast välja, hakkas suurte sõõmudega sooja, väljapurskavat verd jooma. Veri voolas punaste niredena mööda ta habet, valgus ta pihtkasukaIe ja värvis lume punaseks.

Šaraborin seisis puusületäiega eemal ja vaatas vesise suuga pealt, kuidas ta kaaslane maiustas. .
«Süüta lõke, mis sa aega raiskad,» lausus Orossutsev.
Šaraborin hakkas midagi endale nina alla pobisedes puid lõkkeks laduma.
Orossutsev asus tapetud põtra tükeldama. Ta oli sellell alal meister. Naha maha nülginud, jagas ta liha mitmeks tükiks. Valinud siis välja mõne,d üdikondid, raius ta need noaga pooleks ja hakkas nohisedes ning matsuta des neist üdi välja imema.

132
Valinud paremad tükid välja, viskas Orossutsev need katlasse ja täitis selle siis lumega.
Šaraborin oli juba lõkke süüdanud. Kuivad vaigused halud hakkasid kohe heleda leegiga põlema.
Katel riputati otse tule kohale.
Orossutsev võttis nartalt reisikoti ja sellest piiritus .pudeli, tõmbas korgi pealt, ja ajanud lume käega laiali, asetas pudeli tulest eemale. Ladus siis kuuseoksad maha ja istus nendele.
Šaraborin asetus tema vastu, teisele poole lõket, pehastunud männijupile. Algul istus ta tulele lähemale, kuid lõhenenud huul hakkas suurest, kuumusest veelgi enam pakitsema ja Šaraborin nihkus eemale.
Õhk lõkke kohal väreles ja hõljus nagu suvel suurest kuumusest, moonutades kõike, mis temast läbi paistis.
Nii juhtub vahel, kui jõe põhja vaadata läbi vee, mille tuuleiil on virvendama pannud.
Ka Orossutsev näis Šaraborinile kuidagi teistsugusena kui ta tegelikult oli. Orossutsevi nägu muutus alatasa: see kas venis korraga pikaks, sarnanedes hobuse peaga, või laienes külgedele ja sarnanes pannkoogiga, või lõpuks valgus hoopis laiali, nii et temas polnud võimalik tabada tuttavaid jooni.
Orossutsev ajas käed peaaegu tulle, kuid tõmbas nad samas kiiresti tagasi. Siis hakkas ta nukrutsevalt ja monotoonselt laulma, venitades mingit Šaraborinile arusaamatut sõnadeta laulu.
Šaraborin vaikis. Mõne aja pärast vaikis ka Orossutsev. Oli kuulda, kuidas tõrvased tules praksusid ja pajas keema hakanud vesi vulksus.
Šaraborin ootas, et Orossutsev talle selgitab, kuhu nad sõidavad ja milleks. Orossutsev oli lubanud seda teha, niipea kui nad endale põdrad on hankinud. Tähendab; ta peab seda tegema nüüd.

133
Orossutsev aga mõtles, mida ta peaks Šaraborinile ütlema ja kuidas seda teha. Ta ei tahtnud teekaaslast täiesti oma plaanidesse pühendada. kuid mõistis väga hästi, et ta seletusest mööda ei pääse. Ta mõistis ka seda, et Šaraborini abita ta eesmärgile ei jõua. Taigat peab hästi tundma, et mitte teelt kõrvale kalduda ja eksida. Kõigele lisaks sidusid Orossutsevit veel tähtajad.
Orossutsevi peas oli mõlkunud teel ja veel nüüdki palju seletuste

variante, mida oleks võinud Šaraborinile esitada, kuid ta heitis nad kõik kõrvale. Lõpuks jõudis Orossutsev järeldusele, et tuleb siiski rääkida teekonna tõelisest eesmärgist, muidu taipab Šaraborin, et teda petta tahetakse, ja siis ära sa temalt abi oota: sülitab, vihastab ja läheb minema. Mida aga Orossutsev siis üksi ilma teejuhita peale hakkaks? Katel kees juba üle.
Šaraborin võttis kepikese ja segas sellega katlas. «Sa olid kogu aeg huvitatud sellest, kuhu ma lähen,» hakkas Orossutsev korraga kõnelema.
«Sugugi mitte,» vastas Šaraborin. «Sa räägi tõtt, milleks mina sulle vajalik olen, aga seda, kuhu sina lähed, pole mul vaja teada.»
«Üks on teisega tihedasti seotud,» selgitas Orossutsev.
«Mul on vaja nii kiiresti kui võimalik Kõverjärvele jõuda. Saad aru? Kas sa seda järve tead?»
«Tean.»
«Oled seal käinud?»
«Olen.»
«Mina aga ei ole. Kas sa tunned teed järvele?»
«Tunnen küll.»
«Mina aga ei tunne. Sellepärast pead sina minu kõige lühemat teed mööda Kõverjärvele viima. Ma ei jää sulle võlgu. Sa saad rohkem kui sa loodad. Ja peale selle avaldab Harry sulle tänu.»

Šaraborini keha läbistas värin.
«Mis sulon?» imestas Orossutsev, märganud, kuidas Šaraborin võpatas.
«Jälle Harry?»
«Jah, jälle. Kuid mitte niipea - kevadel, ja viimast korda.»
Šaraborin vaatas teraselt Orossutsevile näkku, püüdes sealt lugeda ta sõnade varjatud mõtet.
«Sa ei usu?» küsis Orossutsev ja kordas vastust ootamata:
«Ütlen ausalt, et viimane kord. Ma lendan Kõverjärvelt üle piiri. Mulle saadetakse lennuk järele. Ja sul ei ole vaja enam minu juurde tulla.»
Šaraborin muigas. Ta ei saanud seda muidugi uskuda. Selge, et Orossutsev püüab teda ümber sõrme mässida. Kuid milleks? Kas tõesti tahab ta temalt Harry käest saadud raha ara võtta? Lollus! Ei või olla! Kui Orossutsevit oleks huvitanud raha, mitte aga Šaraborin, siis oleks ta juba ammu leidnud viisi, kuidas seda oma taskusse üle tõsta. Ei, küsimus ei seisa muidugi' rahas. Kuid milleks siin lennuk? Mis lennuk? Ja kust?
«Sa ei usu?» küsis Orossutsev veel kord.
«Samune et, kaugel. Raske on uskuda, et kohale, jõuab,» vastas Šaraborin oma mõtteid varjates.
«Imelik inimene oled sa! Mida tähendab meie ajal kaugus! Ega ta siis Ameerikast lenda.»
«Kust siis?»
«Jaapanist muidugi.»

«Samune et, see on kah kaugel.»
«Pole midagi kaugel. Jaapani kõige lähemast põhjapoolsest punktist on Kõverjärveni kõige enam tuhat kaheksasada kilomeetrit. Uuemat konstruktsiooni lennukile on see kukepea.»

Šaraborin imestas väga, et Orossutsev, kes iialgi oma tegevust polnud selgitanud, korraga nii avameelseks muutus. Milles on asi? Kas siis tõepoolest seisab lugu selles, et kohata lennukit, mis Kõverjärvele saabub? Kas tõesti on õige, et Orossutsev kavatseb õhuteed kaudu üle piiri minna?
«Aga kuidas lennuk sind üles leiab?» küsis Šaraborin.
«Taiga, ümberringi taiga. Järv on lume all.»
Orossutsev puhkes naerma, .paljastades oma suuri, kollaseks tõmbunud hambaid.
«On olemas kaardid, on orienteerimisvahendeid ja lõpuks ka signaalid.» .
«Hädaohtlik,» raputas S.araborin pead. «Lennata tuleb ju öösel.»
«Lendurile pole tähtis, kas päeval või öösel.»
«Oo-ei,» lõi Šaraborin kahtlema. «Ainult öösel. Päeval - parts! ja põrutavadki alla.»
«Päeval ta ei lendagi.» .
Püsis jäine, hääletu vaikus. Seda vaikust segasid ainult kahe inimese jutt, keeva vee kahin katlas ja tõrvaste praksumine. Ja siis tekkis uus heli. Kui see oleks suvel olnud, oleks seda võinud pidada sääse pirinaks. Kuid oli talv, käre pakane. Orossutsev ja, Šaraborin taipasid kohe, et kusagil kaugel põriseb mootor.

Mõlemad tardusid, pöörates pilgu sinistele taevalaikudele, mis paistsid üksteisega tihedasti põimunud härmatanud okste vahelt.

Algul vaevukuuldav mootoripõrin muutus aja jooksul läheneva lennuki mürinaks. Heli kasvas, laienes, mattes kõik teised helid. Oli selge, et lennuk lendab madalalt ja kuskil lähedal pea kohal.

Seletamatu nõrkustunne haaras korraga Šaraborini ja sundis teda neljakäpukile laskuma. Kurku tõusis iiveldus. Värin läbistas keha nagu elektrivool. Lämmatav,

silmapilkselt saabunud hirm pigistas südant nagu kruus tangidega. Šaraborin pingutas jõudu, et enesevalitsust mitte kaotada ja hirmu maha suruda, kuid kõigi ta pingutuste kiuste nööris see ta hingamise.

Imelikult ägades sööstis Šaraborin neljakäpuli oksliku kuuse alla. Ta ajas ümber piiritusepudeli ja riivas õlaga ritva, mille külge oli kinnitatud katel juba peaaegu pehmeks keenud lihaga. Piiritus sattus tulle ja plahvatas põlema tugeva väreleva leegiga, liha kukkus lõkkesse, mis sisisema ja suitsema hakkas.

Lennuk möödus mürinal üle vaikiva ja liikumatu taiga, ta mootori põrin jäi vaiksemaks, nõrgemaks ja kustus lõpuks kuskil kauguses..

.

Põleva piirituse ja kõrbeva liha lehk segunes suitsuga, ja kõik see

kibe ning haisev tungis Orossutsevile silmi ja suhu. Ta kargas jalule nii järsku, nagu oleks teda keegi torganud. Viha vallutas ta mõistuse. Ta suutis vaevu ohjeldada ülekeevat raevu, hoidus vaevu pöörasest soovi rusikatega oma kaaslasele kallale tormata. Vihast meeletuna karjus ta:

«Loll! Argpüks! . . . Vana naine, niisugune. Sul kuluks kael kahekorra käänata!»

Hetkeks ta unustas, et peab Šaraborini suhtes teatud taktikat säilitama. Tema kahvatud, vihast värisevad huuled puistasid sõimu ja solvavaid sõnu. Südametäiega lõi ta väärtuslikust märjukesest tühjaks jooksnud pudelit jalaga, sülitas tulele, kus tuhaga kaetud liha vedeles, ja jäi äkki vait. .

Šaraborin ronis kuuse alt välja, ajas enda püsti, tõstis . õlad nurgeliselt kõrgele ja naeratas totralt. Tema huuled kõverdusid j.a liikusid mõni aeg hääletuli. Et oma kaotatud mehisust tagasi saada, ajas ta end sirgu, lükkas rinna ette ja libistas pilgu üle taeva. Kogeldes lausus ta: «Ma sellepärast... et ta ei märkaks.»

Orossutsevi külmad silmad välgatasid, kuid ta vaikis edasi.

Alles nüüd tundis Šaraborin ebameeldivat kihelemist peopesades ja talle meenus, et ta oli need lõkke tulisel tuhal ära põletanud. Ta hõõrus käsi, puhus neile peale ja et ebameeldivale vahejuhtumile lõppu teha, ütles:

«Mul on piiritust. Peaaegu terve plaskutäis.» Orossutsev seisis harkisjalu ja vaikis edasi. Pähe ronisid erutavad mõtted: «Kust ilmus lennuk? Miks tuli ta siia, metsikusse taigasse? Ega see ometi sama lennuk ole, millega major kaevandusse tuli? Kas lendur märkas neid või mitte?» .

Šaraborin aga käis ümber segiaetud, vett täiskallatud lõkke ja vaatas kahetsusega rikutud liha. Söömisest ei saanud olla juttugi. Ta tõstis tühjaks jooksnud piiritusepudeli üles, nuusutas seda ja viskas pead vangutades lõkkesse:

«Samune et, madalalt lendas,» lausus Šaraborin, teadmata, mida öelda. «Päris madalalt.»

«Jah,» nõustus Orossutsev. «Mulle see ei meeldi. Rakenda põdrad ette.»

Šaraborin jooksis põtru tooma. Orossutsev hakkas katelt ja reisikotti nartale laduma, ning kui järg põdralihani jõudis, vandus ta ja viskas selle kustuvasse lõkkesse: narta tuli igasugusest liigsest raskusest vabastada.

Kui kõik valmis oli ja nad nartale istusid, ütles Šaraborin:

«Sa tegid halvasti. . .»

«Mis asja?» küsis Orossutsev, valmis jõhkralt vastama. «Oleks pidanud tollele lõpu peale tegema.»

«Kes siis arvata võis, et see kõik nii lollisti välja kukub?»

«Vaja kõike teada,» lausus Šaraborin. «Nüüd, samune

et, on vaja kiiremini sõita. Meile tullakse jälgi mööda järele. Hea oleks, kui tuleks lund. . .»

Orossutsev ei vastanud midagi ja ajas põdrad kiiremale jooksule.

Major Šelestovaga kihutas oma sõpradega mööda värskeid jälgi ja mõtles ainult üht:

«Kui vaid lund ei tuleks! Juhtugu mis tahes, kui ainult lund sadama ei hakkaks! Siis on kõik kadunud.»

Umbes pooletunnilise kiire sõidu järel tegi Šelestov esimese, ja nagu kõik taipasid, sunnitud peatuse: teel oli ümberpaisatud narta. .

«Natike katki,» ütles Bõkanõrov naerusui. «Tähendab, nad on nüüd kuue põdra ja ühe nartaga.» .

See fakt iseenesest ei tähendanud suurt midagi: roimariteloli veel kuus põtra ja nad võisid seega vajaduse korral väsinud põtru vahetada.

Mahajäetud narta juures peatusid jälgijad mõne minuti ja liikusid siis edasi.

Umbes kolme tunni pärast, kui põdrad avaralie lagendikule olid jõudnud, kuuldus kaugelt kahe mäe vahelt lennukipõrinat ja Šelestov peatas põdrad.

Kõik hüppasid nartadelt maha.

Šelestov ja Petrenko haarasid binoklid. Vasakult ilmus silmapiirile vaevumärgatav liikuv punktike. See lähenes, muutus suuremaks ja juba oli palja silmagagi näha, et see on lennuk.

Lennuk lähenes. Õhku lendasid kindad, kõlasid valjud tervitushüüded. Lennuk lasikus madalamale, lendas peaaegu üle peade, tegi siis pöörde, lähenes uuesti ja viskas välja vimpli. Väikese punase langevarju külge kinnitatuna langes see kiiresti allapoole, kantuna kõrvale õhu märkamatust liikumisest.

Siis tõusis lennuk tugeva undamisega kõrgele, kõigutas hüvastijätuks tiibu ja lendas läände. Kõik lehvitasid kätega, kuni lennuk silmist kadus.

«Tubli poiss, see Nogovitsõn!» Leidis meid siiski üles,» lausus major mõtlikult silmapiirile vaadates.

«Hea lendur,» kinnitas Petrenko. «Teate, kui ma Jakutskist kaevandusse tulin, näitas ta mulle hunti. Ütlen ausalt, et siiani polnud ma elusat hunti näinud. Mina ise poleks teda mingi hinna eest märganud. Nogovitsõn aga ütleb, et huntidele on võimalik lennukilt jahti pidada. On see tõsi?»

«Tõsi,» vastas Šelestov. «See on huvitav jaht. Muloli juhus sellest kord osa võtta. Kuid lennukilt on parem jahti pidada kevadepoole, siis, kui soojemaks muutub. Peab ju lahtine lennuk olema, praegu aga, niisuguse pakasega, ära pista ninagi välja.»

Everstova võttis kiiresti nartalt suusad ja kihutas vimpli järele.

«Jõuan järele!» hüüdis talle sportlikust õhinast haaratud Petrenko ja sööstis oma narta juurde.

«Ega ei jõua,» heitis Petrenkole järele vana kütt Bõkanõrov. «Ta on juba poolel teel. Ja kihutab tublisti.»

«Ikka jõuan!»
Šelestov võttis paberossipaki välja, hakkas suitsetama ja, hinnanud pilguga Everstova poolt läbitud maad, mõtles: «Vanal on siiski õigus. Ega ei jõua küll.»

Petrenko asus suuskadele, kinnitas kiiresti sidemed, viskas pihtkasuka seljast ja asus teele mitte mööda Everstova jälgi, vaid otseteed hundipajustiku poole, kuhu tema arvates vimpeloli langenud. Ta kihutas, keha ettepoole kallutatud, kogenenud suusataja hoogsa ja treenitud sammuga.

Ei möödunud poolt minutitki, kui Bõkanõroy oma arvamust muutis:

«Oi, jõuab järele, jõuab järele... Eksisin. Poiss on kärmete jalgadega. Näe, Roman Lukitš, vaata!»
Vana kütt trampis paigal seistes jalgu ja lõi käsi kokku.
Major jälgis pilusilmi kaht lumel kiiresti libisevat kogu.
«Tõesti, jõuabki järele,» mõtles ta.
Bõkanõrov ei pidanud vastu:
«Nadja!. Nadja!» hüüdis ta valjusti, käsi toruna suu ette asetades.
«Pressi kiiremini! Pressii! . . .»
Everstova vaatas tagasi ja silmas leitnanti meetrit kakskümmend enesest eemal.

Petrenko möödus temast, tormas edasi ja, märganud kaugel langevarju punast laiku, suundus sinna. Ta tõstis vimpli üles, läks Everstova juurde ja ulatas selle talle. «No ei, viige ise,» lausus Everstova. «Teie olete paras mees põtru taga ajama.»

Tagasi tulid nad koos, sammu. Petrenko jutustas, et ta oli esmakordselt suusad alla saanud alles kolm aastat tagasi, ja haaratuna, sellest spordialast, hakkas treenima.

«Ma ei mõelnud muidugi, et ma kunagi Põhja satun, kuigi ma sellest unistasin. Aga näe, sattusingi. Nagu näete, läkski suuski tarvis. Muide, ma harrastasin kõiki spordialasid, paremad tulemused olid mul aga suusatamises, poksis ja laskmises.»

«Olete tubli!» kiitis Everstova naeratades ja lisas: «Aga mina sain kunagi Jakutskis võistlustel saja meetri jooksus esimese koha. See oli terveks sündmuseks. Tõsi küll, see oli väga ammu.»

Petrenko vaatas tähelepanelikult naise näkku ja mõtles: «Mida tähendab «ammu»? Kui vana ta siis on? Minu arvates vaevalt kakskümmend kaks, kakskümmenö kolm . ..» Ning ohjeldamata oma uudishimu, küsis:

«Millal see siis oli?»
«See oli neljakümne esimese aasta suvel, kui sõda algas.»
«Lubage, lubage! . . .» sõnas Petrenko ja hakkas mõttes arvestama, kui vana ta kaaslane võiks olla.
«Teie mees on Jakutskis?» huvitus ta jälle.
«Jah.»

«Pole teda arvatavasti juba kaua näinud?»
«Mina nägin teda ööpäev tagasi, tema aga mind vististi nüüdsama.»
Petrenko näol peegeldus arusaamatus.
Everstova puhkes kõlavalt naerma.
«Ei taibanud?»
«Ei.»
«Minu mees on lennuki mehaanik Peresvetov. Te olete temaga tuttavad.»
«Ah nii on lugu! Selge.»
«Vimpel! Vimpel kiiresti!» nõudis Šelestov. «Millest te siis vestlema sattusite, nii et vaevu liigute?»
«Niisama, argipäeva-asjadest,» vastas Everstova. «Palun, seltsimees major.» Ja Petrenko ulatas vimpli. Šelestov viskas pooleldisuitsetatud paberossi lumme, võttis vimplist torrukeeratud paberilehe, rullis selle lahti ja luges valjusti:
«Leidsin teid vaevu üles. Nartade jäljed lähevad kirdesse. Inimesi ja põtru ei näinud. Beloljubski kaevandusse tagasi ei tulnud. Soovime edu. Nogovitsõn. Peresvetov.»
Šelestov vangutas pead ja mõtles: «Beloljubski ei tulegi kaevandusse tagasi. Nüüd on see juba selge.» Ja pöördudes oma kaaslaste poole, lausus ta:
«Sõidame, seltsimehed! Meil tuleb päevavalges veel hulk kilomeetreid maha sõita.. .»

Ja jälle kihutasid neli põdrarakendit jälgi mööda edasi.
Suud peaaegu avamata ümises vana kütt Bõkanõrov endale nina alla siinsamas loodud lihtsat laulukest. Selle laulukese mõte oli tõlkes järgmine: igal asjal on algus ja lõpp. Maailmas pole midagi alguseta ega lõputa. Hiir uuristab, uuristab ja jõuabki välja.
Põdrad jooksid reipalt mööda sissesõidetud, selgesti nähtavaid jälgi, kohevat lund üles paisates. Kord läksid jäljed vasakule, kord paremale, kord mäest alla, kord jälle looklesid ja tungisid kõige sügavavasse padrikusse.
Šelestov ja ta kaaslased möödusid vaikides liikumatult seisvatest mändidest, kuuskedest, nulgudest ja lehistest. Põdrad jooksid mööda kõrget külmunud rohtu, ja siis kuuldus kriiksumist, nagu oleksid nartad mitte lund mööda, vaid üle liiva libisenud.
Juba ületasidki põdrad kergesti järsaku, hakkasid laskuma ja Šelestov peatas nad: ta märkas tihnikus lõkke jälgi. Ärapõlenud halud ning tuhk mustendasid lumel silmatorkavalt ja selgesti.
Tuldi nartadelt maha.
See oli koht, kus Orossutsev ja Šaraborin hommikul olid peatuse teinud ja lennuki ilmumise tõttu hommikueineta jäänud.
«Kümme minutit puhkust. Suitsutund,» tegi Šelestov korralduse. «ümbrus tähelepanelikult läbi vaadata.»
Põtru lahti rakendamata hakkasid kõik peatuskohta läbi uurima. Leidsid vereloigu, kondid, tükeldatud ja millegipärast mahajäetud

põdraliha, kustunud lõkke, milles oli söestunud lihatükke ja pudelikilde.
«Nüüd on neil mitte enam kuus, vaid viis põtra,» arutles Šelestov. «Toiduaineid neil nähtavasti ei ole.»
«Kiirustasid. Põgenikud kiirustasid väga,» tegi järelduse. Bõkanõrov. «Kõik jätsid maha.»
143
«Küllap haistsid tagaajamist,» avaldas Petrenko arvamust.
Šelestov ei lausunud midagi, kehitas ainult õlgu. Ta mõtles veel kord: «Kui ainult lund ei tuleks! Nüüd on meie ees lahtine raamat - loe ja mõista. Kui aga lund tuleb. . .»
Kuigi päev oli lõppemas ja päike silmapiiril juba pakaseuttu mähkunud, ei mõelnud Šelestov veel ööbimiseks peatuda. Põtrade pärast ta ei kartnud, sest need polnud siiani väsjmuse tunnuseid avaldanud, vaid jooksid kiiresti ja reipalt.
«Viivitada ei tohi,» otsustas major endamisi. Ja ütles otseselt kellegi poole pöördumata, nagu räägiks iseendaga:
«Huvitav, millal nad siin olid?»
Sõnagi lausumata laskus Bõkanõrov lõkke äärde kükakile ja, võtnud kinda ltäest, puudutas tuhka. Uuris, siis konte ja veel kord, juba tähelepanelikumalt, inimeste ja põtrade poolt jäetud jälgi. Ta tegi seda vaikides, keskendunult ja tõsise näoga.
«Asi on sihuke,» ütles ta lõpuks. «Nad olid siin varahommikul.»
Šelestov vaatas kella:
«Ohoo! Neli... Kuidas küll Nogovitsõn neid ei näinud? Kuid kas säärasest tihnikust siis midagi näed! Peab kogenud taigaelanik olema, et siin mitte eksida.»
Põdrad viidi jälgedele ja uuesti istusid kõik nartadele.

XI. LAGEDA TAEVA ALL

Läks videvikuks. Pakane kõvenes.
Aeg oli ööbima jääda, kuid paik polnud selleks sobiv. Roimarite jäljed viisid. harvikut mööda, kus puhus nõrk,

144
kuid, madala temperatuuri tõttu soolveena kõrvetav tuuleke.
Põdrad ei jooksnud enam nii reipalt kui päeval. Nad olid väsinud, ja Šelestov ei sundinud neid taga.
«Minu omadki on juba väsinud, ja ometi on mul kaks kõige tugevamat pulli,» arutles major. «Teistel peab siis veelgi raskem olema.»
Šelestov otsustas korraldada esimese ööpuhkuse keset tihedat taigat, kusagil vaikses kohas, kuid siiani polnud sobivat paika leidunud. Kui nartad kitsasse nõkku laskusid, mis oli tihedalt hundipaju täis kasvanud, peatas major järsku põdrad. Kaaslased arvasid, et ongi puhkekohale jõutud, kuid Šelestov haaras automaadi järele. Nüüd muutusid valvsaks ka teised. Alles siis, kui .eespool rabakanade parv

vurinal lendu tõusis, selgus, millised ulukid majori tähelepanu oli äralanud.
«Mina küll ei mõista, kuidas valget rabakana lumes märgata võib,» imestas Petrenko.
«Küll harjud, silm harjub nägema ja näedki kõike,» vastas Bõkanõrov. «Rabakanade mustad peakesed on ju selgesti näha. Lumi on valge, need aga mustad. Ja alati kössitavad rabakanad pead vastutuult, et see nende sulgi sassi ei ajaks. Eks linnulgi ole külm.»
Äkki kostis Taas Bassi niutsumist. Kõik pöördusid vaatama. Koer oli tee kõrval ja kraapis esikäppadega lund. Ta karv tõusis turri.
«Mis see nüüd on?» küsis Šelestov. «Mida ta sealt leidis?»
«Ma vaatan kohe,» ütles Bõkanõrov ja astus Taas Bassi juurde. «Nojah, siit on põdrapull läbi läinud,» tegi ta kindlaks. «Suur loom. Ja nüüdsama läinud.»
Tõepoolest viisid hundipajutihnikusse .peaaegu supitaldriku suurused jäljed.

145

«Näh, sarviline on siin hundipaju nosinud,» osutas Bõkahõrov äranäritud hundipajule. «Näh, siit kah võtnud. Vana on, hambad teisel juba viletsad. Rauk.»
Šelestov vaatas kella. Oli juba hiijavõitu. Kuidas küll oleks ta tahtnud taigakuningat, põdrapulli, üles otsida! Kas leidub tõelisele kütile paremat tasu kui säärase looma tabamine!
«Seltsimees major... ,» pöördus Petrenko meelitades.
Šelestovi poole.
«Mis on?»
«Lubate mul pisut ringi vaadata?»
«Hiljavõitu, kulla mees.»
«Olen silmapilk tagasi, lähen suuskade!. Ausõna! Võib olla satun talle järsku peale!»
«Kui talle peale satud, siis sihi otse südamesse, muidu läheb ta sul käest. Põdrapull on niigi tugev loom, see siin on aga suurem kui hobune,» segas Bõkanõrov jutusse.
Šelestov mõtles järele. Ta kartis, et tuliseloomuline leitnant laseb end tagaajamisest kaasa kiskuda ja et põdra jäljed teda kaugele viivad.
Kuid Petrenko nurus edasi:
«Seltsimees major, me teeme ju varsti peatuse. Ma tulen ju omaenda jälgi niööda tagasi. Tulen tagasi ja kannan ette, ,et põdrapull on valmis ja küps. Ausõna!».
«Üldiselt pole selles midagi hirmsat,» mõtles Šelestov «Niikuinii teeme kohe peatuse.» .
Bõkanõrov tuli leitnandile appi:
«Mis sa siis selle juures nii mõtled? Luba. Las jookseb veidi ringi.»
.
«Olgu siis,» ütles major. «Kuid ainult ühel rangel tingimusel: kui poole tunni, pärast põdra le ei satu, siis kohe tagasi!» .
«Just nii/poole tunni pärast tagasi!»

Petrenko haaras nartalt kähku suusad ja kepid, käänas
146

torbaste sääred alla, võttis seljakotist mähised ja mähkis need ümber sääremarjade, tõstis siis saapasääred uuesti üles, kohendas püssirihma, asus suuskadele ja hakkas pikkade sammudega minema. Kiiresti jõudis ta nõost kingule ja kihutas sealt hoogsalt edasi.

«Ega. midagi, jookseb väledasti,» kiitis Bõkanõrov ja laksutas keelt.

«Jaoh, ta on esmaklassiline suusataja,» nõustus Šelestov noore ohvitseri kaugenevat kogu pilguga saates.

«Kas põder teda aga rägastikku ei vii?» kartis Everstova.

«Ma määrasin talle kindla aja,» vastas Šelestov lühidalt.

Petrenko osutus täpseks. Šelestov, Bõkanõrov ja Everstova olid vaevalt jõudnud põdrad ööbimiseks valitud kohal lahti rakendada, kui leitnant juba tagasi oli.

Ta viskas lumele suure musta mõtuse, puhkes naerma ja ütles:

«Siin ongi teile põdrapull! Täpselt kolmekümnendal minutil näen puu otsas linnukuningat, põdrapulli pole aga allagi. «Noh,» mõtlen, «miks ma peaksin tühjalt tagasi pöörduma, põrutan selle maha.» Ja põrutasingi.»

Bõkanõrov tõstis mõtuse maast ja katsus:

«Natike kõhnavõitu, vana lind.»

«Pole midagi,» lausus Everstova, «küll ta tulel nooreneb.»

«Noh, hakkame pihta, seltsimehed, pimedus tuleb peale,» kamandas Šelestov. «Tööjõu jaotame nii: Bõkanõrovi hooleks jääb puude muretsemine ja tuletegemine, meie leitnandiga lööme telgi üles ja Nadjuša hoolitseb lõunasöögi eest.»

Everstova puhkes naerma:

«Mis lõunasöök see teil, Roman Lukjtš, veel vastu ööd on! Varsti on õhtusöögi aeg käes.»

147

«Nii üks kui teine tuleb ühendada.»

Kõigist neljast oli leitnant Petrenko ainuke, kellel esmakordselt tuli ööbida taigas peaaegu viiekümnekraadise pakasega. Ja praegu kartiski ta kõige rohkem seda, et vahest keegi kas kogemata või meelega viitab sellele, et tema, Petrenko, taigas alles uustulnuk on. Kuid kõigil oli omagi tööga küllalt tegemist.

Vana kütt läks metsakuiva koguma. Everstova soris toidukottides. Taas Bass, vaatamata pikal.e teekonnale, ei heitnud maha, vaid luusis laagrikoha ümber, midagi nuuskides ja midagi kuulatades. Põdrad otsisid toitu. Nad kaapisid jalgadega hange laiali, kaevusid siis pead-pidi lumme ja rabistasid kõvakskülmunud põdrasammult süüa. Hanged olid nii sügavad, et põdrad mõnikord peaaegu täiesti neisse kadusid ja nähtavale jäid ainult nende kahuste sabakeste lühikesed lõmblevad tombukesed.

Šelestov ja Petrenko puhastasid sapöörilabidatega nelinurkse platsikese lumest.

«Siia heidamegi magama,» ütles Šelestov, haaras kirve ja astus tiheda,

oksliku kuuse juurde.
Ta lõi kirvesilmaga vastu puutüve ja kargas siis eemale. Okstelt varises alla lund ning härmatist. .

Major puhastas kuusealuse lumest ja hakkas tugevate hoopidega tüve raiuma. Kuusk võpatas ja laskis kuuldavale heli, mis sarnanes valuohkega, justkui kaalutleks hetke, vajus siis ühele küljele ja langes raginal lumme.

«Tema elu on läbi,» mõtles Petrenko nukralt. Leitnandil oli alati kurb vaadata, kui puid hävitati.

Kuid osavasti kirvest käsitsedes laasis major juba kuuse käharaid oksi. Oksad viidi ja laotati lumest puhastatud kohale. Tekkis mitmekihiline, pehme küljealune.

Nelinurga keskeleasetati väheldane ümmargune ahi.

Sellest juhiti välja plekk-korsten. Sinna, kus plekk telgi

riidega kokku pidi puutuma, kinnitati lai asbestvöö. Siis võeti nartadelt karusnahksed magamiskotid ja asetati need okstele.

Plingist lõuendist telk varjas lumest puhastatud ja kuuseokstega kaetud koha. Major tagus külmunud maasse poolviltu neli vaia, kinnitas telginöörid nende külge ja suunas korstna selleks tehtud avausest välja.

«Ongi valmis,» ütles ta siis, telgi eesriiet korraldas.

«On ka aeg.»

Taevas süttsid tähed.

Bõkanõrov püstitas kahele poole tuld hargid ja asetas nendele ridva. Sellele riputas ta kalla ning laia põhjaga teekannu, mis oli kõvasti lund täis tuubitud.

Ahne leek lõi kõrgele üles, valgustas kogu ümbrust ning tähed taevas oleksid nagu kustunud.

Everstova luges kotist välja kõvaks külmunud pelmeene, mis klõbisesid nagu pähklid, Petrenko poolt lastud mõtus oli juba kitkutud ja puhastatud.

Bõkanõrov ajas linnu vardasse ja kinnitas selle tule kohale.

Lõkke tõttu vajus kogu ümbrus pimedusse. Mida heledamalt tuli lõõmas, seda lähemale paistis roomavat pimedus, ümbritsedes lõkke juures istuvaid inimesi. Tume taevavõlvaga tõusis üha kõrgemale ja kõrgemale.

Tuli pures ahnelt kuivi halge, sisises õelalt, turtsus ja pildus pragisedes sädemetevihke õhku.

Taas Bass lebas lõkkest eemal, asetanud oma suure pea võimsatele käppadele. Ta silmad paistsid pimedusest kiirgavate roheliste täppidena.

Lõke muutus üha heledamaks, nagu astuks ta käreda pakasega kahevõitlusse.

«Kus on kül1 praegu Beloljubski oma sõbraga?» lausus Bõkanõrov, kellegi poole pöördumata.

«Arvatavasti kavatsevad nad, nagu meiegi, õhtust süüa,» vastas Everstova.
«Võib-olla aga annavad jalgadele valu,» arvas Petrenko.
«Nemad sõidavad ju ka põtradel,» väitis Everstova. «põder aga vajab iga kahe-kolme tunni järel puhkust. Ja süüa on loomadel ka tarvis.»
«Jah, ega nartad põdra ees jookse,» kinnitas Bõkanõrov.
Kõik vaikisid. Siis alustas Šelestov:
«Küll on aga mahajäetud nurk! Inimese jalg pole vist kunagi siia saanud.»
Bõkanõrov raputas pead.
«Hee, Roman Lukitš, siin on astunud mitmesuguste inimeste jalad, nii heade kui halbade omad. Kaheksateistkümnendal aastal redutas neis paikades bande. Redutas siin ja tungis siit küladele ning peatuspaikadele kallale, mõnitas nõukogude inimesi. Meie, partisanide suhtes ei tundnud nad armu ega halastust. Suvel tegid nii: püüavad inimese taigas kinni, võtavad ta ihualasti, seovad puu külge ja jätavadki sinnapaika. Ja inimesel oligi ots käes. Päriselt. Vastikud putukad langesid pilvena õimetu kallale ning imesid ta tunni-paari jooksul verest tühjaks. Talvel aga toimisid bandiidid teisiti. Saavad su kätte, seovad kinni, löövad lumme püsti ja valavad siis veega üle. Käreda pakasega! Nii külm on, et lind lennult surnult. maha langeb... Hiljem me siiski hävitasime kõik need bandiidid.»
Vanamees vaikis, sirvides mälestuses rasket minevikku ja imedes oma lühikest piibunosu.
«Teie olite vist partisan, vanaisa?» huvitus Petrenko. «Jutustage meile, kuidas te vaenlastega võitlesite.»
«Päris tõesti, jutustage!» toetas Everstova noormehe palvet. «Minu isa jutustas midagi kindral Pepeljajevist,

kuid mina olin siis alles väike, ei mäleta enam midagi. Hiljem aga isa suri.»
«Mina võitlesin ka kindral Pepeljajevi vastu,» ütles Bõkanõrov.
«Jutusta siis, isa, jutusta! Seda on kasulik kuulda mitte ainult neil, noortel, vaid ka minul,» palus Šelestov.
Bõkanõrov nõustus ja jutustas järgmist.
Jaapani imperialistid ihusid juba ammu hammast nõukogude maa peale ja haudusid ammugi m.õtet saada Kaug-Ida, Siberi ning Jakuutia peremeesteks. Ja tuhande üheksasaja kahekümne teisel aastal valmistusidki nad saatma Nõukogude Liidu territooriumile ekspeditsiooni, eesotsas valgekaardi kindrali Pepeljajeviga. Formeeriti väeosa, mis koosnes peamiselt ohvitseridest ja kuhu kuulus umbes tuhat meest. Väeosa varustati kõigi relvaliikidega ja läkitati Ohhoota merd kaudu Ajaani sadamasse, mis kuulus Nõukogude riigile. Seal väeosa maabus ja suundus Jakuutia sisemaale. Ta läks metsistunud kohti mööda läbi taiga, kus meie väeosi polnud, kohtamata vastupanu, põletades harvad asulad ja hävitades kõik noore nõukogude võimu pooldajad. Pepeljajevil oli ülesandeks vallutada vabariigi keskus

Jakutsk, kukutada rahvavõim ja kinnitada seal kanda.
Teel Jakutskisse liitusid Pepeljajevi väeosaga kulakud, purustatud bandede riismed ja kriminaalkurjategijad ning väeosa muudkui kasvas. Talveks jõudsid nad rajoonikeskusse, Amgasse, asulasse, kust Jakutskini jäi kõigest kahe-kolme päeva teekond. .
Jakutsk oli suures ohus. Vägesid linnas ei olnud. Kommunistid kogusid umbes kolmesaja mehelise väesalga ja saatsid selle kindralile vastu. Ka Bõkanõrov oli väesaigas, ta läks sinna vabatahtlikult. Jakutskist Petropavloyski külani mindi hobustel, ja sealt jalgsi Amgasse. Toidumoonast ei jätkunud, püssideks olid peamiselt jahi-

151
püssid. Viis päeva marssis väesalk, kuid Amgani ei jõudnud. Pepeljajev saatis kommunistide vastu oma abilise kindral Višnjovski. Algasid lahingud. Kommunistide olukord oli raske. Kaevikuid ei saa kaevata - maa on kõva kui raud. Kui üks seltsimeestest tapeti, varjasid teised end tema laiba taga ja tulistasid. Ellu jäi ainult sadakond kommunisti, kuid need ei alistunud ega lasknud valgeid Jakutskisse. Hiljem tuli abiväge ja pepeljajevlased purustati. Ning järgmisel aastal tabati ka kindral Pepeljajev ise.
Bõkanõrov lõpetas jutustuse ja hakkas vaikides oma juba kustunud piipu imema. Vähe aja pärast lisas ta nukralt:
«Kuid mina jutustasin halvasti. Oleks ju paljugi rääkida, aga ma ei oska.»
Vestluse kestel olid pelmeenid valmis keenud ja mõtus küpsenud. . .
«Noh, hakkame sööma ja siis puhkama,» ütles Šelestov tõustes.
«Viige kõik telki.»
Telgis oli avar ja hõõguvaks köetud ahju tõttu soe ning valge. Kõik võtsid maha milte ainult mütsid ja pihtkasukad, vaid ka vatiülikonnad, jäädes haritiku riietuse väele.
Nad asetusid istuma sissekäigust paremale. Everstova pani katla pelmeenidega istujate keskele ja andis igale lusika.
Šelestov pilgutas radistile kelmikalt silma ja pikema seletuseta võttis see kotist kitsakaelalise alumiiniuminõu ning hakkas emailkruusidesse piiritust valama.
«Täna võib anda kahekordse portsjoni. Oleme ju peaaegu rinde tingimustes,» ütles Šelestov.
Bõkanõrov köhatas ja hõõrus käsi.
Kui pelmeenid olid söödud ja järjekord mõtuseni jõudis, õnnestus seda vaid suuri vaevu tükeldada. .

152
«On aga linnuke!» muigas Bõkanõrov.
«Mis linnukesel viga on? Hea linnuke,» tähendas Petrenko endale tükki võttes.
Ka Šelestov valis endale tüki, proovides seda hammustada, kuid asetas selle pead raputades tagasi:
«Tarvitades ühe Dumas' kangelase sõnu, võib öelda: ma austan vanadust, austan vägagi, ainult mille praetult.»

Kõlas üldine naer.
«Teie «põdrapull», Gritsko, tuleb vist anda Taas Bassile järada,» ütles Seleslov.

Telgi eesriide alt poetas Taas Bass pea sisse. Ta silmad juslkui laususid: «Täitsa õige! Miks te end vaevate! Andke see vana mõtus parem mulle, kiili minu hambad tast juba jagu saavad.»
Everstova kogus mõtuse tükid kokku ja viskas need koerale.
Pool tundi hiljem valitses telgis juba vaikus.

Hommikul ärgates ja pead magamiskotist välja pistes nägi Everstova majorit. See istus, jalad hommikumaalase kombel enda alla tõmmatud, kepi külge kinnitatud väikese peeglikese ees ja ajas habet. Ahi küdes juba ja telgis oli soe.
Everstova laskis pilgu telgis ringi käia ja veendus. Et ka Bõkanõrovi ning Petrenko magamiskotid olid tühjad.
«Tuleb välja, et jäin kõige kauemaks magama,» mõtles radist kohmetudes.
Kuid väljas alles vaevalt koitis.
Everstova ronis kotist välja, lõi telgi eesriide kõrvale ja tardus: vööni paljas leitnant võttis peodega lund ning hõõrus sellega nägu, õlgu ja rinda.

153
«See on ju meeletus,» karjatas Everstova, «Roman Lukitš, vaadake, mis ta teeb!»
«Tean. Nägin juba. Pole seal hirmsat midagi,» vastas Šelestov.
«Karastamine on hea asi, Nadjuša,» ütles Petrenko Everstova poole pöördudes. «Vabandage, et ma teid nimepidi kutsun.»
«Te võite ju kopsud ära külmetada!»
«Tühi jutt,» vastas Petrenko kindlalt, juba telgist.
«Nüüd hõõrun ma keha selle froteerätiga üle ja valmis. Ma hõõrun end ikka talvel lumega, ja kui lund ei ole, siis valan keha külma veega üle.»
Leitnandi tõmmu läikiva naha all mänglesid lugevad lihased.
«See kõik on väga hea. Kuid ärge unustage, et te pole Ukrainas, vaid Jakuutias.»
Everstova vangutas pead, läks telki ja heitis pilgu oma kellale:
«Mul on kohe ühendus Jakutskiga.»
Šelestov lõpetas habemeajamise.
«Hästi,» ütles ta. «Töötage. Meie leitnandiga aga valmistame hommikusöögi.»

Jakutsk teatas, et Beloljubski on Džug-Džuris tundmata, et insener Kotšnjov ei ole ise endalt elu võtnud, vaid on tapetud, ja et mõrvarid tuleb iga hinna eest leida ja kinni võtta.

Hommikusöök oli valmis, kuid kõik ootasid Bõkanõrovi tagasitulekut. Vana kütt oli enne teisi üles tõusnud ja suuskadel lahkunud, teatades majorile, et tahab «natike patseerida».
Kütt tuli tagasi alles valges.
«Noh, jälgedeajaja, kuidas on?» võttis Šelestov teda küsimusega

vastu.

154
Bõkanõrov ei kiirustanud vastusega. Ta tegi kaelasalli lahti, laskus kükakile, toppis piibu tubakat täis, süütas põlema ja hakkas alles siis kõnelema. .

«Läksin jälgi mööda edasi. Kui sõidad, on ühtemoodi, kui lähed jalgsi, siis teistmoodi jäljed. Kuid ma arvan õieti: koos Beloljubskiga põgeneb see mees, kes minu maja juures käis. .. Külm on. Nad sõidavad, sõidavad, siis tuleb aga kord üks, kord teine nartalt maha ja jook'seb kõrval. Teevad endale sooja. Ja ühel on teine jalg teist moodi, lonkab, nagu näha. Ja see mees lonkas kah.»

«Ja seda kõike nägite te pimedas?» kahtles Petrenko. «Nägin,» heitis vanamees lühidalt ja asus sööma.

«Mina ei mõista, isa, mis sul sellest avastusest kasu on?» ütles Šelestov õlgu kehitades. «Kas see on nüüd see mees või mitte, mis vahe sel on?»

Bõkanõrov, kes oli söömisega ametis, ei vastanud.

XII. VAENLANE SEGAB JÄLGI

Varahommikul puhus põhjast nõrk, muul aastaajal vaevalt märgatav tuuleõhk. Kuid praegu, mil temperatuur alla neljakümne kraadi langes, lõikas see kõrvetav ja põletav «tuuleke» otse üdini. Pakane hakkas nartadel liikumatult istuvaid inimesi nagu aheldama, ja seetõttu tuli vehetevahel nartadelt maha ronida ning kiiret sörki teha.

Roimarite jäljed kulgesid endiselt kord taigat mööda,

kord lagendikel ning viisid seejärel laia kinnikülmunud jõe äärde. Jõe asukohta võis taibata mitte ainult järsu kalda, vaid ka lumega kaetud jäärahnude järgi, mis külmunud jõel turritasid.

Jõe liikumatu pind,. mis praegu karu turris karvadega selga meenutas, kõneles kahe ürgjõu - vee ja pakase
155
kahevõitlusest, mis talve tulekul siin oli aset leidnud. Nagu näha, oli vesi kaua heidelnud, kuid lõpuks nõrkenuna alistuma sunnitud, ning pakane pani ta kõvasti ahelaisse. Ta kattis jõe kaldast kaldani paksu ja kindla jääkaanega. Kuid kuulatades tabas kõrv, kuis vesi jää all kees ja vihaseit kohises, ning selles kohinas võis kuulda ähvardust: «Oota aga, küll luleb ka minu kord! Las aga kevadine päike hakkab soojendama, las aga voolavad mu rüppe kevadised sulaveed ja lisavad mulle jõudu, siis ma vast näilan sulle, pakane, mida mina suudanl Heidan endalt jäljetult su jääkatte ja voogan jällegi vabalt...»

Roimarile jäljed viisid jõe veerjal kallast mööda, põikasid la järsku kääru, seejärel aga suundusid kõrvale, itta.

Ei olnud tahlmist peatuda ja aega raisata, polnud just eriti mõnus sellise pakasega labakuid käestl võtta ja kaarti ning kompassi välja otsida, kuid teist leed polnud.

«Kural võlaks seda Beloljubskit!» mõtles major endamisi. «Mis asi

teda sinna kõrvale veab?»
Šeleslov tõmbas planšetist kaardi, võttis paremalt randmeil piirituskompassi ja tegi mõne minuti pärast kindlaks, et põgenikud olid suunda muutnud. Kui nad senini rangelt kirdesse olid kihutanud, siis pöördusid nad nüüd ootamalult ilta.
«Mm-jaa. . . Ei mõista, mida nad kavatsevad. Võib-olla tahavad tšuktšide või korjakkide juurde pääseda?..» arvas major.
«Neil on ainult üks tee,» tähendas Bõkanõrov. «Ja ka meil on ainult üks tee.»
Nad kohendasid oma salle, sidudes neid tugevamini ja kõrgemale, katsid suu ja nina, jättes vabaks ainult kitsad pilud silmade jaoks. .
Silmapiiriga ühtesulavale kaugete mäeahelike tagant tõusis jõuetu päike. Ta valgustas nii heledait, et tahtmatult tuli silmad sulgeda, kuid ei soojendanud üldse.
156
Tema viltustes kiirtes keerlesid müriaadid tibatillukesi, tolmukübemele sarnanevaid lumekristaile.
Kõik istusid oma kohtadele. Šelestov tõmbas esirakendi ohje. Põdrad kihutasid, narta jalased kriuksusid. Ja jällegi algas tagaajamine.
Kuid roimarite jäljed hoidusid ikka enam ja enam paremale. Mis sundis põgenikke suunda muutma? Kirde poole vaadates ei paistnud seal olevat mingeid takistusi. Ühetasase lumekihiga kaetud avar jõeluht ei võinud takistuseks olla. Milles siis asi seisis?
«Nad kavatsevad midagi,» arutas Šelestov endamisi.
«Aga mida nimelt?»
Samad mõtted häirisid ka teisi.
Šelestov sundis vahetpidamata põtru taga, tõstes sõidukiirust.
Veidi enne keskpäeva, ületanud mäenõlvaku ja laskutlud kiiresti alla, sõitis Šelestovi rakend värsketele narta jälgedele. Põdrad peatati ja uuriti ümbrust ning kõigile sai selgeks, et nad olid siin juba kord olnud.
«See on ju seesama jõekäär,» hüüatas radist imestunult.
«Seda-et, segavad jälgi. Tahavad meid eksiteele viia,» ütles Bõkanõrov.
«Jääge teie istuma, seltsimehed,» tegi major korralduse, «ma vaatan ümbruse hästi järele. El me juba kord siin olime, selles pole kahtlust. Siin võtsin ma kaardi välja ja võrdlesin kompassiga.. Vaadake, siin on mu jäljed. . . Istuge edasi, ärge nartadelt maha tulge.»
Major tõusis nartal kogu pikkuses püsti ja vaalas ringi.
Siis võttis ta jällegi kaardi ja kompassi ning pöördus näoga kirde poole. Eespool uppusid läbipaistmatusse külmaahetusse silmaga vaevalt tabatavad ja oma piirjooni muutvad mäeahelikud. Paremal pool, seal, kust Šelestov ja ta kaaslased olid äsja tulnud, kerkis paiguti lage,
157
paiguti madalate põõsaste ja harvikuga kaetud jõekallas. Nõlvakul paistis rühm kaski, mis end tihedasti üksteise lähedusse olid surunud. Neid piiras hundipajurägastik. Pahemal pool laius ääretu taiga, paiguti

roheline, paiguti pruunikasroheline ja lõpuks must. Taiga oli ka nende seljataga, kus Šelestov ja ta seltsimehed olid peatunud ja ööbinud.

Majori kiirustamata liigutustest ja ta uurivatest pilkudest, mida ta kord ühele, kord teisele poole heitis, oli raske ta mõtteid mõista.

Pealtnäha oli ta nagu ikka rahulik ja pisut karm. Kuid see näis ainult nii. Roimarite käitumine viis majori segadusse ja ta püüdis kangekaelselt selgusele jõuda, mida nad sepitsevad. Ta erutus.

«Mis mõte on küll kogu sellel tembul?» küsis ta endalt. «Nad tegid ju ringi, läksid üle omaenda ja meie jälgede ning siirdusid nüüd juba läände.. Tähendab vastupidises suunas, tagasi? Miks? Milleks oli neil vaja asjatult aega raisata?»

«Ja siia nad jälgi ei jätnud, ei tulnud nartalt maha. Kas märkad seda, Roman Lukitš?» tähendas Bõkanõrov, Šelestovi mõtteid katkestades.

«Märkasin juba ammugi,» vastas major ning mõtles endamisi: «Sellepärast ma ju ütlesingi teile, et ärge kah nartadelt maha tulge.»

«Tähendab, kavatsevad meid petta,» lausus Petrenko. «üht võib petta,» tähendas Bõkanõrov, «kahega on seda raskem teha, kolmega veelgi raskem, neljaga aga juba hoopis raske. Seda-et, ka meil tuleb neile järele sõita. Jällegi taigasse.»

«Muud üle ei jää. Neil on üks narta ja läände viivad ainult nartajäljed,» ütles Petrenko.

«Aga kuidas siis veel võiks olla?» küsis Everstova.

«Võiks ka nii olla, et üks sõitis nartal läände, teine-

aga suuskadel või põdra seljas teisele poole,» seletas leitnant. .

«Mõte on õige,» arvas Šelestov endamisi ja otsustas, et ühel tuleb nartalt maha tulla ja jälgi uurida.

«Isa,» pöördus major Bõkanõrovi poole, «silmitse sina jälgi. Võib-olla läksid nad tõesti lahku. Ainult ettevaatlikult.»

«Saan aru,» vastas Bõkanõrov lühidalt.

Nartalt maha tulemata võttis ta suusad, asetas need narta jalaste rööbastesse, asus siis suuskadele ja sõitis edasi. Ta liikus algul läände, kuhu uued jäljed viisid, seisatas seal mõne minuti, pööras siis ümber ja siirdus kirde suunas. Seal peatus ta samuti ja silmitses põtrade ning narta jälgi. Vana küti teritatud vaist ja pilk võimaldasid talle mingite märkamatute, hariliku silmaga tabamatute tunnuste abil kindlaks teha, et mõlemad roimarid nartal läände olid sõitnud.

«Nad sõitsid koos,» teatas ta tagasi tulles.

«Pool päeva on juba läinud,» mõtles Selestav, «peab ruttama.» Ja jätkas tagaajamist.

Kui mittesoojendav päike juba tihedasse õhtuvinesse vajus, selgus, et Šelestov oma seltsimeestega oli veel ühe ringi teinud, see tähendab kuskil kagus veel kord roimarite ja omaenda vanadest jälgedest üle sõitnud. Nad leidsid endid samas kohas, kus keskpäevalgi, nimelt jõekääru läheduses. Sõitjad peatusid. Põtradele tuli puhkust anda.

«Seda-et, tahavad meid jälgedelt ära eksitada,» ütles Bõkanõrov. .

«Nüüd on see juba päevaselge,» mõtles major. «Nad tegid kaks

ringi, täpse kaheksa, ja seda muidugi meelega.»

«Nad kontrollisid ja veendusid, et neid taga aetakse,» tähendas Petrenko.

Šelestov hõõrus käega pakase tõttu kokkukleepunud silmalauge. Viimased kolm-neli kilomeetrit oli ta pärituulega sõitnud. Ta mütsi ja pihtkasuka ääriseid kattis paks härmatisekord.

«Siinsamas orienteerusin ma hommikul kaardi ja kompassi abil,» mõtles Šelestov veel nartal istudes. «Seal on sama hundipajust ümbritsetud kaskede salk. Taamal paistab lund täistuisanud kuuselatv. Nüüd on vaja teada saada, kuhu ja millises suunas nad ometi sõitsid.»

Roimarid olid neile raske ülesande andnud. Jälgede ristumiskohalt läksid jäljed kolmes suunas: mööda jõekallast endiselt kirdesse, üle nõlvaku itta ja lõpuks läände. .

Jälgijad istusid murelike nägudega. Šelestov ei andnud käsklust nartadelt mahatulemiseks, ehkki selleks tundus juba olevat *ilmne* vajadus: nagu ikka, vastu õhtut pakane kõvenes. Oli vaja liikuda ja tardunud luidliikmeid elustada.

Viimaks lubas Šelestov nartadelt maha tulla ja kõik siirdusid tema juurde, püüdes sammuda endist jalasejälge mööda, et mitte enam uusi jälgi teha. 'I

Oli vaja nõu pidada ja arvamusi vahetada.

Silmad pilukil ja kulmud kortsus, laskis Šelestov jalad üle nartaääre ning ütles:

«Mis sa kostad! See on vast lugu! Sellelt teelahkmelt on päeva jooksul viis nartat ja kolmteist põtra kaks korda üle läinud. Katsu siis selles jälgede segus veel millestki aru saada. . .»

Isegi Bõkanõrov oli ilmselt segaduses. Petrenko ja Everstova vaatasid vaikides Šelestovile.

«Näete, mis nüüd välja tuleb,» jätkas major. Ta joonistas sõrmega lumele oma jalgade ette kaheksa ja

märkis sellel ilmakaared algustähtedega. «Püüame nüüd nende väheusutavad suunad kõrvale heita. Kagusse *ei* võinud nad sõita, kuna meie sealt tulime. Nad oleksid meiega kokku põrganud. Tähendab see suund langeb kindlasti ära. Teist korda läände, see on tagasi sõita ei olnud neil minu arvates mingit mõtet.» Major vaikis, mõtles ja jätkas siis: «Nii et järele jääb kaks suunda itta või kirdesse. Teist võimalust ma ei näe. Kuid millist teed nad nimelt sõitsid, selles seisab küsimus.»

«Aga vahest mõtlevad nad veel kord emba-kumba ringi korrata?» avaldas Petrenko arvamist.

Šelestov tõstis pea, vaatas leitnandiJe ja tähendab nagu iseendale: «Emba-kumba ringi korrata... Emba-kumba... Aga millist siis?»

«Missugust tahes.»

Šelestov langetas pea ja otsis taskust paberosse.

«See oleks neile endile väga riskantne ja ohtlik,» ütles ta pärast mõningat vaikimist. «Kujutlege end nende asemel. Kui nad siia

jõudsid, kaalutlesid nad nähtavasti samuti, millises suunas minna, ning arvestasid ka seda võimalust, et meiega kohtuda võivad.»
«Jah, võib küll olla,» nõustus Petrenko.
«Tagasi nad ei lähe,» ütles Bõkanõrov kindlalt. «Näed sa, nad tahtsid meid ninapidi vedada ja lähevad nuüd edasi.»
«Edasi jah, edasi nüüd küll, kuid kuhu nimelt?» küsis
. Šelestov. «Lähevad nad kirdesse, on see edasiminek, siirduvad aga itta, lähevad samuti edasi.»
Bõkanõrov kehitas õlgu.
Kõnelusse segas Everstova.
«Kas Taas Bass ei haista, kuhu nad sõitsid?» Šelestov vaatas Bõkanõrovile, see aga omakorda Taas Bassile. Peni lebas just jälgede ristumiskohal, hoides
161
kõrgel oma kikkis kõrvadega pead. Kuuldes oma nime, tõusis ta jalule.
«Kole raske,» vastas Bõkanõrov viimaks. «Jälgi on palju. Ta oleks ehk isegi juba haistnud, aga näe, on teine rahulik.»
«Proovida ju võib,» ütles Petrenko.
Bõkanõrov noogutas pead ja andis koerale jakuudikeelse käskluse. Tõlkes oleks see kõlanud: «Otsi, Taas Bass . . . Võõras.. . Otsi!»
Peni sööstis kohalt ning hakkas jälgi nuusutades tarmukalt edasi-tagasi jooksma ja sagima. Lõpuks jooksis ta Bõkanõrovi juurde, istus tema vastu maha ja vaatas talle otsa. Koer keeras pead kord paremale, kord vasakule ja taloli justkui süüdlane ilme.
«Isal oli õigus,» ütles Šelestov. «Sellises virr-varris ei saa ka Taas Bass otsa ega aru.»
Kuid videvik tihenes, tihenes ka külmavine. Ja juba kadusidki sinna päeval selgesti näha olnud mäeahelikud.

Põdrad sõtkusid jalgadega, nagu avaldaksid nad sellega oma kärsitust.

Šelestov istus mõne minuti vaikides, tõusis siis üles ja ütles:
«Roimarid ei tohi meie käest pääseda. Ning meie ei hakka ennusjama kuhupoole nad sõitsid. Me püüame mõlema suuna suhtes selgusele jõuda. Tuleb nii teha: sina, isa,» pöördus ta Bõkanõrovi poole, «jääd siia, ristteele. Peidad enda ära ja valvad.Kui nad on otsustanud veel kord ringi teha, siis peavad nad tingimata teelahk
meIe tulema. Kas sa said minust aru?»
«Õige. Sain aru.»
«Sinu ülesandeks on teada saada, millise suuna nad valivad, kui uuesti siia ilmuvad. Kuid nad ei tohi sind näha. Mitte mingil juhul! Sa pead neile märkamatuks
162
jääma. Peitud hundipajustikku, sinna nende kaskede alla ja ootad. Meie jätame sulle kaks nartat. Kui roimareid näed, lase mööduda. Ei hõiget ega lasku, mitte midagi. Oota, kuni nad eemalduvad ja sõida siis ühe nartaga jälgi mööda neile järele. Teise narta jätame siia. Las põdrad puhkavad. Neid läheb meile hiljem vaja. Näe, sellesse kõige suuremasse kaske lõika märk, et meie teaksime, kuhu sa sõitsid.

Teravots ülespoole tähendab kirdesse, teravots paremale tähendab itta. Sa tead ju, kuidas seda tehakse?»
«Mõistan, mõistan,» vastas Bõkanõrov. «Aga mis teie teete?»
«Meie?» kordas Šelestov küsimust. «Meie teeme nii: mina sõidan kirdesse, Petrenko ja Everstova aga ühel nartal itta.»
«Ahaa. Targasti,» kiitis Bõkanõrov.
«Ja veel kord: pea meeles,» hoiatas major, «et sina oled üksinda, nemad aga kahekesi, ja millised relvad neil on; me ei tea. Tähendab, tüli ära nori. Võitluses võib üht või kaht surmavalt haavata, see aga ei kuulu meie ülesandesse. Me peame nad mõlemad elusalt kätte saama. Sina pead järele vaatama, kuhu nad sõidavad ja neile järgnema. Meie aga jõuame sulle järele.»
«Kui' nad aga siia ei tulegi? » esitas Everstova põhjendatud küsimuse.
«Siis oota kedagi meist.»
«Seda-et, võta Taas Bass endaga kaasa,» tegi vana kütt ettepaneku.
«Milleks?»
«Ee-e, kuula mind. Taas Bass leiab mu kusttahes üles. Ja minu juurde pole tarvis kedagi saata. Ta leiab ise. Aga temaga leian ma ka teid üles.»
Major nõustus ja ütles siis:
«Asume nüüd asja juurde.»

163

Kaks nartat põtradega viidi nõlvakule, paremale jõekäärust, keset hundipajutihnikut. Bõkanõrov istus kaskede juurde varitsema. Need seisid ristteelt meetrit kakskümmend eemal. Varitsuskohalt vaadates oli risttee nagu peopesal. Vanamees võttis nartalt magamiskoti, ronis sellesse rinnuni sisse ja sõnas:
«Nüüd ei saa mind ka külm kätte.»
«Me jätame oma kotid ka teile,» tegi Everstova ette paneku. «Milleks meil neid teel vaja on? Liigne raskus.»
«Ka see on õige, Nadjuša. Oöbida me ei kavatse,» ütles major.

Kolm magamiskotti - Šelestovi, Petrenko ja Everstova omad, laoti üksteise peale. Moodustus suur karusnahkadest madrats.

«Täitsa hea,» kiitis Bõkanõrov, kaheraudset püssi enda kõrvale asetades.
Šelestov mõtles veidi ja lausus siis:
«Üldse oleks õigem kogu kraam nartadelt siia jätta, nii telk kui ka ahi ja toiduainetekotid. Võtame ainult seljakotid kaasa. Ja nüüd kähku kõik siia!»
Mõne minuti pärast oli kogu kraam kahelt nartalt Bõkanõrovi varitsuspaika üle toodud.
«Väga hea, väga hea,» kordas Bõkanõrov kotis istudes ja piibunosu popsides. «Nüüd jooksevad teie põdrad kergelt.»

Varitsemiskohalt lahkudes tasandasid ŠeIestov, Petrenko ja Everstova oma karusnahksete labakutega lume ning kaotasid kõik jäljed, mis ristteelt Bõkanõrovi juurde viisid.

Šelestov vaatas sinnapoole, kuhu Bõkanõrov oli maha jäiinud ja ütles:

«Suurepärane. Juba praegu ei ole siit mitte midagi näha ja öösel veel vähem. Noh, aga nüüd, leitnant, istuge Nadjušaga oma nartale ja sõitke jälgi *mööda itta.*

Tee on teile juba tuttav. Mina aga *sõidan* jälgi *mööda* kirdesse. Ja pidage meeles peamist: meie peame sellel ringil kohtuma ega tohi ringist välja minna.»

«Aga kui nad ringist välja lähevad ja uut teed pöörduvad?» küsis Petrenko.

«Üükstapuha,» vastas Šelestov kindlalt. «Meie kohtume ringil ega lähe sellest kõrvale isegi siis, kui me uued jäljed avastame. Selge.»

«Selge.»

«Nõnda. Kui mina uutele jälgeoele satun, jään sinna teid ootama, ja kui teie satute - oodake mind. Siis otsustame, mis teha. Ja pidage veel meeles - ärge põtru ära väsitage. Iga tunni või poolteise pärast tehke kas või kümneminutiline peatus. Noh, ja kui te vaenlasi peaksite *kohtama,* juhinduge sellest, mis ma Bõkanõrovile ütlesin: mõlemad roimarid tuleb elusalt kinni võtta. Kohanege olukorraga ja pidage meeles, et need lurjused millegi eest tagasi ei põrka ja abinõusid ei vali. Ärge ägestuge. Teadke, et seljatagant tapetakse ka vapraid. Tegutsege!»

«Just nii - tegutseda!» raius leitnant Petrenko ja lastes radisti ees minna, siirdus oma narta poole.

Ka Šelestov tahtis juba nartale istuda, kui talle meenus koer.

«Taas Bass! Taas Bass!» hõikas ta peni.

Kuid koera polnud näha.

«Taas Bass!» kutsus Šelestov uuesti ja kuulis siis Bõkanõrovi häält: «Mine, mine, Taas Bass. . . Mine, nii on vaja. . .»

Peni nähtavasti ei mõistnud, miks ta oma peremehe pidi maha jätma, kuid ta täitis siiski käsku ja läks majori, juurde.

See silitas koera ja otsis taskust suhkrutüki. Taas Bass liputas saba ja vaatas narta poole, mis kiiresti ida suunas eemaldus.

«Sina tuled minuga, Taas Bass, minuga tuled,» kõneles major nartale istudes. «Meie oleme ju sinuga vanad tuttavad. Miks seda sõprust kaotada? Ee-hei!» hõikas ta põtradele.

Ja risttee jäi tühjaks.

Vilkuvate tähtede külmas valguses magas taiga. Sametmustast ja, nagu näis, maad ligi laskunud taevast langesid vaevumärgatavad nõeljad härmatisekübemed.

Nartal istus varjatuna Bõkanõrov, piilus ja kuulatas, oodates vaenlase võimalikku ilmumist. Ta kartis köhatada, suitsetada või end ettevaatamatu liigutusega reeta.

Üksindus oli Bõkanõrovit õpetanud iseendaga kõnelema, kuid praegu hoidus ta ka sellest. Kütt istus vaikides, nagu oleks ta kohale tardunud, ja ainult kutsumatud mälestused tikkusid talle pähe. Meenus paarikümne aasta eest surnud naine, meenus ainuke poeg, kelle valged bandiidid olid tapnud. Ja vanal kütil käis peast läbi mõte, et saatus on inimeste suhtes väga ebaõiglane: noored lahkuvad elust, vanad aga jäävad.

Halastamatu, kärekülm pakane tungis juba magamiskotti ja haaras vähehaaval kogu keha. Kuid vana kütt istus endiselt liikumatult Ja võpatas tahtmatult, kui puhkavad põdrad norsatasid.

«Seda-et, Beloljubski siia tagasi küll ei tule,» mõt1es ta. «Asjata ma siin istun.»

Kui unerammestus peale tikkuma hakkas, raputas Bõkanõrov end järsult ja suunas pilgu ristteele. Jälle hakkas ta aju unest ähmaseks muutuma ja vanamees väristas õlgu. Järsku tabas ta erk kõrv mingit ebamäärast heli. Õieti sarnanes see heli sahinaga. Bõkanõrov teadis, et taigas on mitmesuguseid helisid. Mõned neist vaibuvad juba enne, kui suudavad õieti tekkidagi. Kuid

see heli, mida tema kõrv tabas, ei vaikinud, vaid kuuldus üha selgemini. .

Bõkanõrov vahtis pingutatult ettepoole, kust sahin kostis, ja nägi inimest. Üksik mees lähenes ristteele läänest ja ta suusad kriuksusid kergelt. Lume taustal oli mehe kogu nüüd juba selgesti näha. Ta liikus suuskadel ilma keppideta, ettevaatlikult, aeg-ajalt peatudes ja teed silmitsedes.

Mees tuli sealtpoolt, kust teda kõige vähem võis oodata. Nüüd peatus ta jällegi, kükitas maha, tõusis siis jälle püsti ja tuli edasi. Vahemaa Bõkanõrovi ja tundmatu vahel vähenes.

Ja nüüd märkas Bõkanõrov, et mees üht jalga lonkab.

«Seesama, seesama!» mõtles vana kütt. «Kuid miks ta üksi on? Kus on teine? Kus on Beloljubski? Kus on põdrad ja narta . . .»

Silmi pingutades vahtis ta pikkamisi lähenevat kogu.

Nüüd lahutas neid ainult umbes neljakümnemeetriline vahemaa, mitte rohkem.

Mehel polnud püssi ja ta käed olid vabad. Ja arvestades seda, et mees ei liikunud nii, nagu ausad inimesed harilikult liiguvad, vaid kuulatades, ringi piiludes kükakile laskudes ja jälgi uurides ning aeg-ajalt peatudes otsustas Bõkanõrov, et ta ees seisab Beloljubski kaaslane ja nimelt sama inimene, kes tookord tema tarre sisse ei astunud, võib-olla Punapea.

Mõtted kihasid Bõkanõrovi peas. Mispärast ta ometi üksi on? Kuid võib-olla major või leitnant võtsid Beloljubski kinni, see siin aga põgenes?

«Küllap see nii ongi,» käis tal mõte peast läbi. Võib olla haavas pealekauba veel kedagi meie omadest. Haavas ja nüüd ei tea, kuhu minna. Kardab uusi jälgi jätta.

Aga kui äkki... Ei,» Bõkanõrov heitis pahad mõtted

kõrvale: «Aga mis siis, kui ma ta kinni püüan? . . . Šelestov, nagu näib, püüdis Beloljubski kinni ja mina püüan selle. Kuidas oleks? Ta on üksi, püssi pole. Oi, see läheb hästi. Roman Lukitš ütleb veel aitäh.»

Selle ajaga oli tundmatu juba peaaegu ristteeni jõudnud ja peatus uuesti, nagu aimates, et teda mingi oht varitseb.

Bõkanõrov ei tundnud enam külma, vastupidi, tal hakkas nüüd järsku kuum, isegi lämmatavalt palav, ja ta käed tõmblesid millegipärast. EttevaatJikult, käratult vabastas ta jalad magamiskotist, surus selle põlvede abil enese alla kokku ja võttis püssi kätte. Tundmafu kükitas jälgi uurides maha.

«Eks sa näe, kah vahib. Tahab teada, kuhu meie omad läksid,» mõtles Bõkanõrov ja nägi, kuis mees end äkki ootamatult sirgu ajas. «Tarvis ristteele lähemale minna. Las ta näeb, et mul on püss. Siis ta ei jookse minema. Küllap ta teab, et kuulide eest ei pääse.»

Mees seisis mõned sekundid liikumatult, ning justkui kinde lolles, et mingit ohtu ei ole, laskus uuesti kükakile ja jätkas jälgede silmitsemist.

«Nii ma teengi,» otsustas Bõkanõrov, ja kuni tundmatu lumel jälgi uuris, asus vana kütt hääletult suuskadele ning püssi ühes käes hoides lükkas teisega hundipajud kõrvale ja liugles alla.

«Seisa! Seisa!» karjus ta valjusti, püssi viibutades ja ristteele lähenedes.

Mees tõusis kähku, nägi Bõkanõrovit püssiga, pööras ringi ja pani sinnapoole jooksma, kust oli tulnud.

«Pääseb, .. Väledasti jookseb... Pääseb. ..» torkas ärev mõte vana kütti. «Kuid ma hirmutan teda. . . Sihin peast kõrgemale ja lasen. Las teab, et mu püss oskab lasta kah.»

Bõkanõrov peatus, pani püssi palge, libastus seejuu-

res, kuid tulistas siiski. Kaja kaikus tumedalt ja nukralt vastu.

Ning äkki juhtus uskumatu lugu: mees peatus jooksul ja langes näoli lumme. Üks suusk tuli tal jalast ära ja libises ettepoole, teine tõusis otsapidi üles.

Bõkanõrov jahmus ja hõõrus silmi. Kuidas võis see juhtuda, et tema, esmaklassiline kütt, kes orava tabamusega silma tappis, nüüd inimese maha laskis, kui ta ju ometi peast kõrgemale sihtis? Ta tahtis ju meest ainult hirmutada, mitte aga tappa, isegi mitte haavata.

Kuid mees lamas liikumatult siruli lumel nagu suur tume laik.

«Asi on halb. . Täitsa halb. Seda-et, tapsin ta ära. Libastusin ja sattus pihta.» .

Kibedad mõtted tulid talle pähe: miks astus ta majori keelust üle? Miks ta ennast näitas? Miks ta tulistas?

«Roman Lukitš vajab elusat, mitte aga surnud vaenlast. Halvasti

läks. Aga võib-olla ma haavasin teda ainult?» mõtles Bõkanõrov ja läks lamaja poole.

Kuid tundmatu ei avaldanud mingeid elumärke, ta ei liigutanud ega oianud.

«Tapsin ära... Ära tapsin... Halvasti tuli välja,» kinnitas vana kütt 'endamisi, lumel lamavale inimesele lähenedes.

Ta astus üsna ligi.

Mees lebas näoli lumes. Tema vasak käsi oli ette heidetud, parem aga oli vajutatud pea alla.

«Mis nüüd teha?» lausus Bõkanõrov juba valjusti, viskas suusad jalast, kummardus tundmatu kohale ja tõstis ta käe üles.

Käsi oli raske kui surnul. Bõkanõrov surus oma käe ta ees lebäva mehe mütsi alla ja tundis paljast nahka.

«Punapea,» ütles ta siis. «Šaraborin. Tähendab minu osaks langes talle lõpp teha. Kuid mis ütleb nüüd Roman

Lukitš? Kuidas vaatan ma talle veel silma? Ta ju õpetas mind, mina aga ei kuulanud ta sõna.»

Bõkanõrov tõusis ja ajas enese sirgu.

«Kuhu see kuul ometi sattus?» küsis ta endalt.

Ja äkki tegi seni liikumata olnud keha järsu liigutuse, haaras vana küti jalge ümbert kinni ja tõmbas neid tugeva tõmbega enda poole. Bõkanõrov langes selili. Ta ei jõudnud toibuda ega midagi taibata, ei jõudnud vähimatki vastupanu osutada, kuna kõik toimus mõne hetke vältel. Ta peale langes kogu raskusega suur inimkeha ja midagi lõikav valusat kõrvetas ta külge. ..

Kui Bõkanõrov meelemärkusele tuli, tundis ta kõigepealt vaigistamatut, käristavat valu vasakus küljes. Ja et selle õudse valu pärast mitte kisendada, hammustas ta huulde ning kuulis samas inimeste hääli.

«Püss ja padrunid kuluvad meile marjaks ära,» ütles keegi külmetanud häälega. Bõkanõrov tundis häälest komandant Beloljubski.

«Tarvis on ära sõita, kiirusta... Mida siin veel oodata?» kuuldus teine hääl.

Ka seda häält tundis Bõkanõrov - see kuulus Punapeale.

«Ehk aga ärkab veel ellu? Kuidas sa teda tabasid,» küsis Beloljubski.

«Minu noa alt, tead, ei ole veel keegi eluga pääsenud,» vastas Šaraborin. «Sina oled see, kellel halvasti välja kukub. Nagu viietsai kütil kunagi - pääsevad kerge haavaga.»

Talumatut valu ületada püüdes ja oigeid alla surudes pigistas Bõkanõrov kõvasti hambad kokku. Ta tunds, kuidas ta pahemat külge soojendas ta enda palav veri, mis haavast voolas, kuid vana kütt kartis end liigutada.

«Kuidas ta ilma põtradeta siia sattus?» kuuldus jälle Beloljubski hääl.

«Ei tea. Maksab selle üle pead murda? Tarvis on ära sõita, aga mitte

mõelda,» muutus Šaraborin ärevaks.
«Noh, kui sõita, siis sõita,» nõustus Beloljubski ja lisas:
«Tõenäoliselt tuli ta siia suuskadel. Aga kust?»
Talle ei vastanud keegi.
Veidi hiljem kõlas põdraajajale iseloomulik hõige ja Bõkanõrovi kõrv püüdis kinni kohalt liikuva narta tuttava heli.
Kui vaikseks jäi, avas vana kütt silmad. Ülal, tema kohal laius tähtede maailm, avar, salapärane, mõõtmatu ja külm. Suure vaevaga keeras Bõkanõrov enese paremale küljele, ajas end ühele käele toetudes üles ja nägi kirdesse, jõekääru poole, eemalduvat nartat. Bõkanõrov saatis sedapika pilguga, kuni narta ööpimedusega ühte sulas, ja mõtles kibeda kahetsusega oma õnnetu saatuse üle.
«Seda-et, Punapea vedas mu sisse, hullusti vedas sisse. Ma olen otsas, päris otsas Oi, kuidas ,külg valutab! . .. Tal on terav nuga. Pikk nuga . . . Mu elupäevad on läbi ja Roman Lukitš ei saagi teada, kuhu põgenesid Beloljubski ja Punapea. See on paha... Kaske peab märgi lõikama... Märgi... Miks ma Taas Bassi ära saatsin! Peni oleks mulle appi tulnud. Poleks lasknud mind tappa... Olen rumal vanamees... Päris rumal. .. Ooehh! . . .»
Valu alla surudes katsus Bõkanõrov end üles ajada ja jalgadele tõusta, kuid vana partisani, väsimatu küti tugevad jalad, mis pika elu jooksul nii palju kilomeetreid olid maha käinud, olid nüüd nii nõrgad, et ei suutnud keha kanda. Ta kukkus rinnuli lumme ja vilistades tuli hingamine ta lõõtsutavatest kopsudest. Süda tagus korratult ja üha kumedamalt ja kumedamalt.
Liikumatult lamades mõtles ta:

«Kaskedeni pole palju maad. . . Mitu sammu see oleks? Sammu kakskümmend-kakskümmend viis. Jalad ei võta, rooman. .. Peab märgi tegema... Siis tabab Roman Lukitš nii Punapea kui ka kornandandi ~ . . Sõidab siia. . . näeb m'ärki ja.. ,»
Kogu jõudu kokku võttes hakkas Bõkanõrov selle koha poole roomama, kus ta hulk aega oli peidus olnud. Ta ei suutnud järsku taibata, miks ta üks käsi äkki nii külmetama hakkas, kuid nähes, et see paljas oli, mõistis, et oli labaku kuskile maha pillanud. Et kätt lumest, mis kõrvetas kui kuum raud, eemal hoida, püüdis ta end küünarnuki abil edasi tõugata. Ta tegi kramplikke liigutusi ja lükkas oma keha edasi nagu tõuk, jättes lumme sügava, nagu adraga küntud vao.
Bõkanõrov roomas. .. Ta peatus sageli, langedes kogu kehaga lumele ja vajudes peadpidi hange, kaotades tilk tilga haaval oma elumahla - verd.
Aeg-ajalt ahmis vana kütt ahnelt suuga kohevat lund ja neelas seda. Ta sisemuses põles kõik. Ja püüdes seda tuld vaigistada, neelas ta lund. Neelas ja langes jälle lumele; tundes, et jõud temast lõplikult lahkub, et ta varsti, nüüd kohe, teadvuse kaotab.
Mõistes oma süüd ja piineldes, et ta seda enam heaks teha ei suuda, roomas vana kütt üha edasi, liikudes rohkem oma veel säilinud tahtejõu viimase pingutuse kui kehalihaste varal, mis olid muutunud

loiuks, kaotanud oma sitkuse ja jõu ning ei kuulanud enam sõna.
Vahemaa vähenes pikkamööda. Bõkanõrov nägi juba hundipajustikku, nägi salgana kasvavaid kaski allarippuvate raagus okstega.
Jõudnud lõpuks kõige suurema kaseni, haaras ta käega selle tüve ümbert kinni, oigas üha suureneva valu pärast, vajus kummuli lumme ning jäi mõneks hetkeks jällegi liikumatult lamama.

173

«Ma lõikan märgi... Lõikan, seda-et... Roman Lukitš ei sajata mind...»
Siis haaras ta jõuetute kätega külmunud kase libeda ja külma tüve ümbert kinni, võttis kogu oma jõu kokku, toetas värisevad põlved lumme ja hakkas pikkamisi end üles ajama.
Meelekohtades tagusid haamrikesed, silme ees tantsisid mitmevärvilised tulukesed. Bõkanõrov hoidis kasetüvest kinni *ja* langes põsega ta atlasslibeda jäätanud koore vastu.
«Nõndaks. .. Nõndaks... Nüüd on vaja nuga võtta,» käsutas ta iseend.
Labakuta jäänud parem käsi ei tundnud enam külma ja seda ei saanud peaaegu enam liigutada. Kaua otsis ta sellega pihtkasuka alt vöö külge kinnitatud nuga. Lõpuks sai selle pihku, ja hoides seda kangestunud sõrmedega, lõikas aeglaselt kase valgesse koorde tumeda, ülespööratud otsaga noole. Hetke pärast vallandusid ta sõrmed iseenesest ja nuga kukkus maha.
Bõkanõrov katsus vaadata lumisesse kaugusse, kuid kõik sulas ta silme ees ühte, tähed taevas tantsisid. Ta tõmbas täie rinnaga endasse kopse põletavat kärekülma õhku ja karjatas:
«Oo! Ma suren! . . .»
Tema karje, jõuetu ja lühike kui ohe, kadus tühjusse.
Jalad kaotasid elastsuse ja nõrkesid, nagu oleks keegi nad läbi lõiganud. Puutüvest eemaldumatavajus Bõka nõrov maha, pöördus vaevaga ümber ja istus, selga vastu puud toetades, kase alla maha.
Ja samal ajal tuli ta juurde kütkest lahtitõmmanud põder. Too lükkas oma niiske nina Bõkanõrovi näkku ja mähkis selle oma sooja hingusesse.
Põder eemaldus.
«Kus on mu püss?» kerkis äkki ajju hilinenud küsimus.

174

Ja kohe tuli ka vastus: «Punapea võttis ta... võttis püssi, mille Roman Lukitš mulle kinkis . .»
Mitte kunagi varem kogu oma rohkem kui seitsmekümne aastase elu kestel polnud Bõkanõrov tundnud tugevamat pahameelt iseenese üle ja põletavamat viha Punapea vastu.
Vähe aja eest talumatuna tunduv terav valu vasakus küljes hakkas pikkamisi vaibuma.
Vana kütt tundis midagi kergenduse taolist. Ta kehas valgus laiali

meeldiv, mõnus roidumus. Kuid sügavale aukuvajunud silmades väreles veel nõrga tulukesena elu.

«Sa oled õnnelik, puu,» sõnas Bõkanõrov tasa, tõstes pilgu ja vaadales kase okstele. «Sina näed veel kaua tähti. . . taevast. . .» .
Need olid vana küti viimased sõnad.

Suure kase vastu, mille all Bõkanõrov istus, hõõrdus kriiksudes väike kaseke, mida kerge tuuleõhk liigutas.

Ja vanakesele viirastus, et üsna lähedal kriuksuvad läheneva narta jalased. Ja veel viirastus talle kevadise sulavee ojakeste vulin, rohu kahin ja linnuhäälte sillerdav
helin . . .
Kurb naeratus tardus vana küti näole, ta laud sulgusid, nagu oleks neile uni vajunud.
Bõkanõrov ei kuulnud enam, kuis kusagil lähedal kaeblikult ja hädaldavalt nuttis jänes. , .

XIII. ÄREV ÖÖ

Pakane kleepis laud kokku ja põletas nägu, kuid Petrenko tundis end hästi ning reipana ja ümises isegi mingit lõbusat ukraina meloodiat.

«Miks te nii rõõmus olete?» küsis tema selja taga istuv Everstova,

«Ma ei tea, näe, isegi,» vastas leitnant ausalt. «Võibolla sellepärast, et mulle näib, nagu õnnestuks just meil kahekesi neid bandiite tabada.»
Everstova vaikis ja mõtles. «Muidugi oleks see tore küll.»

Narta viitas teeaukudes ja mäenõlvakutel, põrkas nähtamatute, lumega kaetud kändude vastu, paiskus üles ja Everstova haaras siis tugevamini leitnandist kinni.

«Hoidke aga kõvasti,» hoiatas Petrenko, jalgu kindlamini vastu jalaste otsi toetades. «Muidu ma kaotan teid ara ja siis vast saan majori käest pipart.»

Petrenko ja Everstova ei unustanud hetkekski, et nende ülesanne ei seisa ainult selles, et ringi sõita või roimareile järele jõuda, vaid et neil tuleb tähele panna ka veel seda, kas põgenejate jäljed vahest ringist välja, eri, suunda ei lähe.

Püssi hoidis Petrenko kaitseviilnas, et oleks võimalik seda iga hetk kasutada.

Leitnant oli mõttes juba kava välja töötanud, kuidas toimida juhul, kui nad vaenlasi peaksid kohlama. Sellel kaval oli mitu varianti, olenevalt sellestl, kus ja kuidas kohtumine toimub.

«Ellu jätan ma nad muidugi,» arutas Petrenko endamisi, «kuid mõlema ribisid proovin ma nüüd küll. See on ju päevaselge! See ei käi majori käsu vastu,»

Uusi jälgi polnud. Kuigi roimarid ehk teist korda seda teed sõitsid, ei väljunud nad ringist. .

Vanu rööpaid mööda jooksid põdrad võrdlemisi kiiresti, kuid majori juhiseid meeJes pidades tegi Petrenko kella jälgides korrapäraselt lühikesi peatusi ja laskis loomi puhata.

Kell kaks öösel tegid nad pooletunnilise peatuse, rakendasid põdrad lahti ja lasksid nad sööma. Petrenko, püss käes, istus nartale, et roimarid neid ootamatult

176

ei tabaks, Everstova aga võttis seljakotist raadiojaama. Oli aeg Jakutskiga raadioühendusse astuda. Polkovnik Grohhotov tundis huvi selle vastu, milliseid tulemusi jälitamine oli andnud, ja Everstova teafas jakuudist kolhoosniku Ootšurovi haavata saamisest, põtrade röövimisest ja roimarite kavalusest, kes püüavad jälitajaid eksiteele viia.

«Aga kus on major?» järgnes küsimus.

Everstova vastas ka sellele, seletades, et tuli jaguneda kolme rühma, kui majorit ja Bõkanõrovit kumbagi «rühmaks» lugeda võib.

Seejärel palus Grohhotov majorile edasi anda, et Toi Haja kaevandusse on kaks uurijat välja sõitnud, ja käskis, niipea kui leitnant ja Everstova majoriga kohtuvad, kohe Jakutskiga ühendusse astuda. Grohhotov teatas, et nüüdsest peale raadiokeskjaam Jakutskis ootab pidevalt Šelestovi väljakutset ja seetõttu võib igal hetkel ühenduse jalule seada.

«Aga mina tahaksin juba süüa,» tunnistas Everstova pärast raadiosideme lõppemist.

«Ainuke, mida ma pakkuda võin, on šokolaad,» ütles Petrenko. Ta otsis välja ja ulatas Everstovale šokolaaditahvli, mille söömist oli alustatud juba enne Jakutskist väljasõitu. «Tugevamaks keha kinnituseks ei jätku meil aega.»

«Jah, seda küll,» nõustus Everstova.

Põdrad vedasid uuesti nartat mööda jälgi, mis keset tihedat taigat looklesid.

Pärast peatust Petrenko meeleolu muutus. Ta kaotas juba lootuse roimareid kohata ja vaikis. Vaikis ja mõtles oma asjadest, sellest, et niipea kui ta komandeeringust Jakutskisse tagasi pöördub, tuleb kohe ema enese juurde kutsuda. Juba neli aastat, kuni tema, Petrenko, õppis ja praktiseeris, oli ema elanud üksinda. Tema eriala

177

tõttu pole tal raske tööd leida, sest arstid on Jakuutias sama vajalikud kui Ukrainas. Kuid kas teda ära lastakse? . .. Tal tuli tahtmine teada, kas Everstoval on ema ja millega tema tegeleb. Ning ta küsis:

«Nadjuša, kas teie ema on Jakutskis?»

«Jah.»

«Mida ta praegu teeb?»

«Praegu?» Everstova muigas. «Praegu ta arvatavasti magab.» .

Petrenko hakkas naerma.

«Ei-noh, teie ei saanud minust õieti aru. Millega ta üldse tegeleb?»

«Ta töötab agronoomina sovhoosis. Ta on esimene jakuutlanna - agronoom.»
«See on tore,» tähendas Petrenko.
«Kui isa temaga abiellus, oli ema peaaegu kirjaoskamatu. Isa töötas temaga iga päev ja sundis teda õppima minema.»
«Kui ma Jakutskisse tagasi pöördun, kutsun kohe ema Zaporožjest sinna. Mis te arvate. . .» algas leitnant, kuid ei lõpetanud lauset.
Eespool puutüvede vahel vilksatas midagi tumedat. Petrenko, kes isegi ei jõudnud oma kaaslast hoiatada, peatas korrapealt põdrad, tõmmates neid järsult paremale. Narta käändus küljeli ja Everstova langes lumme.
«Tss! . . .» tegi leitnant vaevait kuuldavait, laskus ühele põlvele ja pani püssi palge.
Ta pidi juba varem valmis mõeldud käskluse hõikama, kuid samas hüüatas Everstova:
«See on ju Taas Bass! . . . Taas Bass, tubli.koer, tubli peni!»
Koer jooksis nendeni ning sagis ühe juurest teise juurde, kargles ja püüdis nägu limpsata.
«Ptüi! . ..» ohkas leitnant kergendatult.

«Pidite ta peaaegu maha laskma. See oleks vast number olnud!»
«Noh, ega küll! Ma ei kavatsenudki lasta, ja kui oleksingi lasknud, siis mitte pihta. Öelge tõtt - mida te mõtlesite?.
«Mina. .. ma . ..» kohmetus Ever~tova. «Ausalt öelda - lõin veidi araks.»
«Seda juhtub kõigiga. Tõeline argpüks ei tunnista kunagi, et ta kohkus. .. Nagu näha, ei ole Roman Lukitš kaugel. . .»
Petrenko ei jõudnud veel lauset lõpetadagi, kui nendeni kandus jalaste iseloomulik kriuksumine ja mõne hetke pärast ilmus Šelestovi rakend nähtavale.
Major sõitis üsna nende juurde ja tuli nartalt maha, et luid-liikmeid sirutada.
«Küll Taas Bass aga ehmatas meid!» tunnistas Everstova.
«Aga miks te siin peatusite?» küsis Šelestov.
Petrenko seletas.
Šelestov süütas paberossi ja ütles:
«Kaotasime asjata mitu tundi. Jälgi ei näinud?» «Ei. .. Ei...» vastasid leitnant ja Everstova peaaegu ühest suust.
«Jälle vedasid need kõrilõikajad meid sisse,» mõtles Šelestov. «Tähendab nad kordasid teist ringi, aga mitte seda, ja siirdusid läände.» Ning küsis:
«Kas põdrad on väsinud?»
«Pole märgata. Jooksevad hästi.»
«Lasite neid puhata?»
«Jah, mitu korda.»
Major viskas pooleldisuitsetatud paberossi lumme.
«Kas raadioühendus oli?» oli ta huvitatud.

Everstova jutustas, mida Jakutsk oli edasi andnud.
Vähe aja pärast ütles Šelestov:

«Pole võimalik, et põgenikel oleks pähe tulnud tagasi pöörata. Peaks olema täielik idioot, et seda söandada. Arvatavasti ilmuvad nad jälle ristteele. Meie ei tohi hetkegi kaotada. Kuipalju teie kell näitab?» Petrenko ja Everstova vaatasid oma kella. Kõigi kolme kellaaeg ühtis. Kell oli mõned minutid neljal.

«Pöördume tagasi ristteele,» ütles Šelestov. «Teie minge minu teed, mina aga sõidan teie oma mööda. Ja olge kogu aeg valvel.»

«Mõistan,» vastas Petrenko.

Nad istusid nartadele ja sõitsid eri suunas.

«Mis siis nüüd õieti toimub?» küsis Everstova arusaamatuses pärast pikka vaikimist.

«Lööge või maha, aga ma ei saa millestki aru,» vastas Petrenko mõtlikult. «Võib ainult ennustada.»

«J aa-ah. . .» venitas radist oma salli kohendades, «sellistes asjades ennustus ei aita.»

«Teate mis. ..» Petrenko vaikis veidi aega. «Nad kas loobusid sellest teest, mida mööda meie sõidame, või siis väljusid ringist ja maskeerisid oma jäljed nii, et meie seda ei märganud.»

«On see võimalik? Ei, ei või olla. Ma ei tea, kuidas nüüd küll teie, kuid mina. olen kogu aja tähelepanelikult vaadanud. Ja ärge unustage, et majoril Taas Bass kaasas oli.»

«Majori pärast olen ma niuretu, tema on kogenud inimene, aga just meil tuleb silmad lahti hoida.»

«J ah, tõsi küll, tuleb veelgi tähelepanelikumalt vaadata.»

Taiga muutus harvemaks. Üha - tihedamini esines kaski. Lõpuks jõudsid põdrad väikesele puudeta tasandikule ja jooksid erksamalt. Tee oli siin kergem ja sirge, ei olnud enam ei kände, tuulemurdu ega lamapuid. Ka nähtavus muutus paremaks. Läks nagu valgemaks,

olgugi et koiduni oli veel küllalt aega. Ka tuul vaikis. Seda polnud peaaegu tundagi.

Kokkuleppe kohaselt vaatasid Petrenko ja Everstova kumbki ise külge: Petrenko vasakule, Everstova paremale.

Nende silme ees kulges endiselt kaugusse isegi öösel hästi nähtav üksainus tee.

Umbes poolteist tundi pärast peatuseta sõitu tasandikul, mis jõekääru juurde viis ja juba tuttav oli, hüüatas Everstova äkki ning haaras leitnandil õlgadest:

«Pidage, pidage! Jäljed!» Petrenko peatas rakendi:

«Kus?»

«Mööda sõitsime. Ma nägin selgesti.» Ja nartalt maha hüpates jooksis Everstova lumme vajudes tagasi.

Jooksnud meetrit kakskümmend, hõikas ta ärevusega hääles leitnanti: «Tulge siia! Ruttu... Sõitsime mööda ja ei märganud . . . Jäljed jah. . .»

«Kuidas siis ei märganud, kui ometi märkasime,» mõtles Petrenko Everstova juurde rutates.
«Näe, vaadake. . .» näitas see.
Kirde suunas sõidetud teelt põikasid umbes kolmekümnekraadilise nurga all kõrvale uued, täiesti värsked jäljed.
Petrenko võttis kompassi ja asetas selle peopesale.
Kompass kinnitas, et jäljed suundusid just kirdesse.
«Nad sõitsid oma endist kurssi mööda,» lausus ta siis.
«Aga kuidas siis Roman Lukitš neid jälgi ei märganud?» imestas Everstova.
«Jah, tõepoolest... Ehk teate mis? Kui ta siit mööda sõitis, siis jälgi nähtavasti veel ei olnud.»
«Tuleb välja, et nad sõitsid pärast majorit?»

181
«Tuleb nii välja,» ütles Petrenko. «Ja kuigi major poleks jälgi märganud, mis on täiesti uskumatu, oleks - Taas Bass nad kindlasti avastanud.»
«Tähendab nad sõitsid Roman Lukitši kannul tema jälgi mööda, siin aga pöördusid järsult vasakule.»
«Kahtlemata. Vahe seisab ainult ajas. Meie sõitsime pool teed ristteeni ja jõekääruni.»
Everstova laskus, põlvili ja silmitses tähelepanelikult kirdesse viivaid nartajälgi.
«Teate mis,» ütles ta tõustes. «Meie peame ju nüüd kohe vanaisaga kohtuma. Eks ole? Tema pidi ju neile järgnema.»
Petrenko mõtles veidi.
«Võib-olla sõitis tema ka juba mööda?»
«Ei,» raputas Everstova pead. «See pole võimalik. Siit on ainult üks narta läinud. Selle teeb iga koolipoiss kindlaks.»

*Ristteeni jõekääru juures oli Petrenko ja Everstova arvestuse järgi jäänud mitte üle kilomeetri maad, kuid Bõkanõrovit polnud ikka veel näha.
Põdrad vähendasid juba jooksukiirust - nad olid väsinud.
«Mul oli peaaegu õigus,» tähendas leitnant «Vana kütt on tõenäoliselt enne meid siit ära sõitnud.»
«Võin kihla vedada, et mitte,» raputas Everstova pead. «Ma ei ole taigas esimest korda, olen siin palju sõitnud. Ühe narta jälgede suhtes on võimatu eksida.»
Petrenko tahtis oma kaaslasele midagi vastata, kuid samal hetkel kuulis ta kõrv selgesti koera ulgumist. Petrenko tõmbas ohjadest ja põdrad jäid seisma. «Kas kuulete?» küsis ta.
«Kuulen.»

182

Ulgumine kostis umbes nelisada meetrit ristteest eemal, sealt, kuhu Bõkanõrov varitsema oli jäetud.

«Taas Bass?» lausus leitnant kõheldes ja lisas kohe:

«Aga võib-olla ka hunt?»

«Ei, see pole hunt. See on Taas Bass. Ja kuidas ta ulub, otse südamesse lõikab!»
«Tähendab major on juba seal?»
«Kuid mispärast ulub Taas Bass nõnda?»
«Ei mõista. Noh, läki!» Ja Petrenko huigatas põtradele.
Šelestovi ja Petrenko nartad jõudsid ühtaegu ristteele. Põdrad põrkasid peaaegu kokku.
Šelestov kargas nartalt maha ja heitis kiire pilgu maastikule oma ümber.
Valitses vaikus; seda häiris ainult Taas Bassi südant lõhestav ulgumine.
«Noh, kuidas on?» küsis Šelestov.
Mida see küsimus pidi tähendama, ei suutnud Petrenko taibata. Käis see Taas Bassi ulgumise või selle kohta, mida Petrenko ja Everstova teel olid märganud?
«Me avastasime nende jäljed, seltsimees major.»

«Kus?»
«Nii kilomeetrit kaheksa siit eemal.»
«Kuhu jäljed lähevad?»
«Kirdesse. Määrasin selle kompassi järgi täpselt kindlaks.»

«Ja jäljed on päris värsked, ühe narta jäljed,» lisas Everstova.

«Kuid kus on siis Bõkanõrov?» küsis Šelestov ja ta hääles tundus ärevust.
Petrenko laotas käsi:
«Ei tea. Meie ei kohanud teda. . .»
«Mispärast Taas Bass ulub? Mis on juhtunud?» küsis major jällegi, suutmata oma erutust alla suruda.

«Meie ise ehmusime ka,» tähendas Everstova aralt. Šelestov kohendas masinlikult automaati, mis tal rinnal rippus, astus mõned sammud nartast eemale ja peatus äkki. Leitnant ja radist seisatasid ta kõrval.

Nad nägid selgesti veidrat, hirmuäratavat, nagu kellegi poolt küntud vagu lumes, mis viis ristteelt sinna, kuhu Bõkanõrov oli varitsema jäetud ja kus Taas Bass praegu ulgus.
«Isa! Kuule, isa!» hüüdis Šelestov värisema löönud häälel valjusti.
Talle vastas ainult kiiresti vaibuv kaja.
«Taas Bass! Siia!» hüüdis Šelestov uuesti.
Taas Bass vaikis hetkeks, kuid hakkas siis veel kaeblikumalt, veel nukramalt ulguma . . .
Šelestov ja ta sõbrad seisid liikumatult.
Ööpimedus hõrenes ja hajus aeglaselt, nagu vastutahtmist.
Läänetaevas kustusid tähed, idas aga piilus juba läbi koidueelse hämaruse. arglik hommikuvalgus.

Šelestov, kes millegipärast äkki kühmu oli vajunud, nagu oleks ta õlgadele üle jõu käiv koorem laotud, sinJtas käed ette ja astus põlvini lumes pahmates vagu mööda edasi. Petrenko ja Everstova järgnesid talle.

Varsti nägid nad külmunud veretilku. Major tundis, kuidas tal südame alt külmaks tõmbus ja jalad oma kindluse kaotasid ning nõrgaks muutusid.

«Mis siin juhtus?» mõtles ta südame valutades. «Miks Bõkanõrov ei vasta?»

See, mida kõik kolm kaskedele lähenedes nägid, otse naelutas nad kohale: kõige suurema kase all lumel, toetanud selja vastu puutüve, istus kuidagi viltuvajunult, ebaloomulikult langetatud päi liikumatu Bõkanõrov.

Taas Bass, nagu ei märkakski ta lähenenud inimesi, istus peremehe kõrval, ja tõstnud koonu ülespoole, ulgus. Veidi eemal seisid kobaras, vahetevahel nahka väristades, neli põtra.

Everstova kattis näo kätega. Šelestov sööstis edasi, takerdus lumes ja kukkus. Leitnant möödus temast, jooksis vanakese juurde, silmitses teda pingutatult ja võpatas. Bõkanõrovi poolavatud, eluläike kaotanud silmad näisid talle kunstlikena, kulmud ja ripsmed olid tihedalt härmatisega üle puistatud. Kortsudest uuristatud nägu oli pikaks veninud ja koltunud. Lumel eretas vereloik, millele juba jääkoorik oli peale tõmbunud. .

«Elab?» hüüdis summutatud häälel juurderutanud üleni lumine Šelestov.

Vastuse asemel võttis Petrenko vanakese külma, juba kangestunud käe, lootuses, et pulsi kas või nõrkki löök tema kurva aimuse tühistab. . .

Šelestov ei korranud küsimust. Ta laskus samuti põle vili, viskas kindad käest, haaras vana küti randme oma sõrmede vahele ja katsus kaua pulssi leida. Siis tõmbas ta käe ära ja pühkis sellega pikkamisi üle oma näo.

Kõik temas hakkas vastu kohutavale mõttele, et ta vana ustav sõber juba surnud on, et tema, Šelestov, istub praegu inimese vastas, kellele nüüd kõik on tühine. Talumatust sisemisest valust vananes majori nägu järsku ja silmad langesid auku. Ta puhkes nutma.

Siis segunes valutundega kibe teadmine, et ta võib-olla ei teinud midagi nii, nagu oleks pidanud tegema, et ta võib-olla midagi ette ei näinud ja et just see vana küti hukkumise põhjuseks saigi. See mõte viis ta meeleheitele.

Šelestov tõusis. Oleks tulnud öelda: «Jah, lõpp!» Kuid selle asemel käskis ta veidi häält kõrgendades:

«Telk! Lööge ruttu telk üles!»

Petrenko ja Everstova tormasid käsku täitma.

«Nüüd magamiskott!»

Everstova võttis koti, mis kaskede juures maas oli, ja andis selle

majorile.

186

«Kõigepealt on vaja teda külma eest kaitsta,» otsustas major. «Võib-olla on ta külmanud.»

Šelestov ja Everstova panid Bõkanõrovi tõrksa, paindumatu keha karusnahksesse kotti, vabastanud enne vanakese jalad torbastest ja võtnud tal pihtkasuka seljast.

Koitis juba, kuid päikest polnud veel näha. Telk löödi üles ja toodi mõned sületäied kuivi hagu. Petrenko jooksis läheduses kasvavate kuuskede juurde ja raius neilt oksi. Ta laotas need ühetasase kihina maha ja soovitas majorile ettevaatlikult:

«Minu arvates tuleks haav kiiresti järele vaadata.»

«Tean,» vastas Šelestov ahju paigale seades. «Kuid külma käes ei saa seda teha.»

Everstova murdis kuivi hagu, valmistudes ahjus tuld süütama, ja liigutas hääletult huuli.

«Nadja,» hüüdis teda Šelestov, «millal on ühendus Jakutskiga?»

«Igal ajal, Roman Lukitš. Ma andsin ju teile edasi, mis polkovnik ütles.»

«Unustasin,» tunnistas Šelestov.

Everstova pani haod ahju ja tõmbas tikust tuld. Tuli lõi vuhinal põlema. Külmast toodud raudahi hakkas prõksuma ja pragisema.

Bõkanõrov kanti telki, võeti magamiskotist välja ja hakati teda riidest lahti võtma. Riided olid, eriti vasakpoolsest küljest, üleni verd täis imbunud. Särk lõigati lõhki ja kui ühel pool haava ei leitud, keerati teine külg. Evetstova karjatas: abaluust veidi allpool haigutas vasakus küljes kohutav, surmav haav.

Milliseid oletusi major ka tegi, ei suutnud ta enesele toimunud mõrvast pilti luua, olgugi et ta pärast ümbruse hoolikat uurimist siiski mõningatele järeldustele jõudis. See, et neli põtra, kaks nartat ja kogu nende koorem puu-

187

tumatult alles olid, sundis mõtlema, et roimarid varitse'miskohal polnud käinud, ja võimalik, et ei teadnudki, et Bõkanõrov seal peidus oli. Nähtavasti olid roimarid väga kiirustanud, sest nad polnud tahtnud ümbruse läbiuurimisega aega raisata.

Jälg, mis sarnanes küntud vaole, milles oli vereplekke, kuulus Bõkanõrovile. Muid jälgi siin polnud.

Püssi ja padrunitasku puudumine ei vajanud selgitusi.

Oleks veider olnud, kui Beloljubski ja ta kaaslane, olles relvadeta, oleksid loobunud püssi ja padrunite kaasavõtmisest.

Samm-sammult edasi liikudes jõudis Šelestov lõpuks kohani, kust Bõkanõrov oli surnult leitud, ja silmas nüüd kasekoorel noolt, mis näitas, millises suunas mõrvarid olid kadunud.

Seejärel tegi major ringi ümber hundipajudesse kasvanud

varitsemispaiga, kuid ei leidnud sealt midagi peale põdrajälgede.

«Roimarid on jälle kirdesse läinud,» mõtles ta ja pöördus mõtetega Bõkanõrovi juurde tagasi. «Ma uskusin sinusse, isa, *nagu* iseendasse. Uskusin nii kindlalt, et ei lubanud endale mõelda, et sa eksisammu võiksid teha. Nagu näha, oleksin ma ise pidanud varitsema jääma ja sinu enda asemele saatma. Kuid kes võis arvata, et vaenlane tuleb sealt, kust teda ei oodatud? Kuidas võis arvata, et sina, vana partisan, kogenud kütt, kärsituks muutud? Kõik on imelik, kummaline ja rumal! Mõned tunnid tagasi kuulsin ma sinu reibast häält, kõnelesin sinuga . . .
Nüüd aga lebad sa liikumatult, kõige vastu ükskõiksena . . .»

Telgist väljunud Everstova katkestas majori kibedad mõtted: '
«Roman Lukitš! Kas teil on midagi Jakutskisse edasi anda?» '

«Jah,» vastas Šelestov lühidalt.
Ta astus telki, võttis välikotist märkmiku ja kirjutas polkovnik Grohhotovile telegrammi:

«Täna öösel hukkus meie poolt jälitatavate roimarite käe läbi meie teejuht, tuntud kütt, kolhoosi liige Vassili Nazarovitš Bõkanõrov vaenlast varitsedes. Millistel asjaoludel ta hukkus, ei ole mulle veel selge. Kõik üksikasjad kannan teile tagasi tulles suuliseit ette. Palun Toi Haja kaevanduse direktsiooni kaudu kolhoosi juhatust informeerida. Omakseid Bõkanõrovil ei ole. Jätkan jälitamist. Kõik andmed räägivad selle poolt, et meil on tegemist kardetavate roimaritega, kes ei vali abinõusid oma eesmärgi saavutamiseks. Pean oma ülesandeks nad lähema kahe ööpäeva jooksul tabada.»

*Bõkanõrov otsustati matta nõlvakuIe, peaaegu kaskede alla.
Polnud kerge kivikõvaks külmunud mBasse hauda kaevata. Kõigepealt süüdati tohutu suur tuleriit. Kui see lõplikult oli ära põlenud ja kokku varisenud, ajasid Šelestov ja Petrenko tuha ja söestunud tukid kõrvale. Siis haaras major kirve, leitnant aga labida.

Kuid maa oli sulanud kõigest kümne-viieteistkümne sentimeetri sügavuseit, edasi aga oli igikülmunud maa. Kirves ja labidas põrkasid sellelt tagasi nagu raualt.

Pärast pikka ning väsitavat tööd, millest majori ja leitnandi pihkudesse jäid verised rakud, oli mBasse raiutud umbes kaheksakümne sentimeetri sügavune haud.

«Aitab,» ütles Šelestov hauaservale istudes. «Kiskja ei kraabi seda enam lahti.»

Bõkanõrovi keha mässiti telkmantlisse, asetati hauda ja Petrenko hakkas seda külmunud mullakamakatega täis ajama.
Peagi kujunes haua kohale künkake ja leitnant puistas selle lumega

üle.
Everstova nuttis.
Petrenko pöördus kõrvale, et silmi tikkuvaid pisaraid varjata.
«Hüvasti, isa! Hüvasti, Vassili Nazarovitš! . ..:. sosistas Šelestov ja langetas pea veelgi sügavamale.
Vana sõbra surmaga kadus minevikku tükk tema enda elust.
Õhus sätendasid härmatise hõbedased tähekesed. Sinakana sillerdas taiga. Silmapiirile kerkisid mäeahelike sinised kontuurid.
Šelestov astus kase juurde, lõikas selle atlasskoorde kuupäeva ja kaks joont ümber tüve.
«Et ma ära tunneksin,» mõtles ta. «Ma tulen veel sinu juurde, isa, ja külastan sind...»
Taas Bass aga keerles haua ümber ja ulgus kaeblikult. Ta jooksis nõlvakule kaskede juurde, kus kerkis lumega kaetud künkake, ja tardus paigale. Näis, et ta
kaalutles, mis nüüd ette võtta: kas joosta kauge üksiku majakese juurde, kus ta palju aastaid oli elanud, kus ümberringi taigas iga rada talle tuttav oli, või jääda siia selle künkakese juurde, või siis lõpuks järgneda uuele peremehele?
Nartad hakkasid liikuma ja võtsid suuna kirdesse.
Taas Bass püsis *endiselt* kohal. Šelestov pöördus ja hõikas koera:
«Taas Bass! . .. Taas Bass! Minu juurde!»
Koer vingatas kaeblikult ja järgnes sörkival hundi sammul nartadele, lastes pea sügavalt norgu.

XIV. OROSSUTSEV TEEB VEA

Külm õhk oli täis okaspuude lõhna. Hiiglaslikud mastimännid oleksid nagu toetanud madalat mustavat taevast, mis oli tähti täis puistatud. Kuuskede selgesti eralduvad ja teravad nooled kõrgusid noorte kaskede kohal. Salgakesel kuuskedel olid oksad üksteisest läbi põimunud ja moodustasid nagu telgi. Selle all põles lõke. Pragisedes paiskusid tulest üles kollased leegikeeled. .
Lõkke juures istusid Orossutsev ja Šaraborin. Nad olid alles nüüdsama ööbima jäänud, lõkke üles teinud ja ootasid nüüd, millal liha pehmeks keeb.
Näol valugrimass, oli Šaraborin alumise huule ette lükanud ja määris seda ettevaatlikult põdra ploomirasvaga.
Orossutsev silmitses oma kaaslase pikka jahinuga ja proovis ta pideme tugevust. Vaatluse tulemused rahuldasid teda ja ta viskas noa Šaraborinile tagasi.
«Jah, kui see asjake augu lööb, siis on see korralik,» ütles ta. «Ja käes istub kah hästi. See kukkus sul siiski maruhästi välja! Kuidas sa ometi pead ei kaotanud?»
Šaraborin vajutas sõrmeotstega huult ja lausus kähiseval häälel:
«Mis seal pead kaotada! Tema hõikas: «Hei! Seisa!» Mina hakkasin jooksma, tema aga - põmm! Mina mõtlesin: «Ta on siiski halb kütt,

või ei taha ta mind tappa. Näib, et tahab elusalt kinni võtta.» Ja näen, ta on üksinda, kedagi ümberringi pole. Võtsin siis kätte ja kukkusin. Las mõtleb, et on mu tapnud. Nii ta mõtleski. Täitsa tola vanamees. Nii kaua maailmas elanud, aga loll mis loll!»

«Noo-no, aga edasi?» Orossutsev asetas oma põlvedele püssi, mis alles hiljuti oli Bõkanõrovile kuulunud, ja hakkas seda silmitsema.

«Edasi. .. Ta tuli mu juurde, mina krauhti! ta jalgadest kinni ja põmmdi! lumme. Ning siis - v-vopsti! . . . ja oligi valmis.»

«Osavasti nuputatud. Tõepoolest osavasti! Mina poleks vist selle peale tulnud,» kiitis Orossutsev.

«Mis seal nuputada. Olen juba varem sedasi teinud. Kui üks ühe vastu väljas oled, siis on see kõige kindlam ots.»

«Jaa -ah,» venitas Orossutsev, silitades läikima poleeritud püssipära.

Püss meeldis talle ja vanema eesõigust kasutades otsustas ta juba selle omastada.

«Kuid ma tegin ikkagi hästi, et sinu suuskadel ette saatsin. Kui me nartal kahekesi oleksime ristteele sõitnud, oleks ta võinud meid teineteise järel maha nottida.»

«Ei tea. Võib-olla,» kostis Šaraborin. Endamisi aga mõtles ta: «Sind oleks küll tapetud, sina istusid ees, mina aga oleksin jällegi surnut teeseinud.»

Nad vaikisid.

Oöpimedus mähkis endasse lõkke ja selle ääres istuvad kaks meest, taiga tõmbus nende ümber koomale. Vaikust segas ainult tule.praksumine, mille kohal katlas vahutades kees teise tapetud põdra liha.

«Pane tähele, nad tulevad tingimata jälle meile jälgi mööda järele,» katkestas Šaraborin vaikuse.

«Ja sinu kavalus ei aidanud midagi,» torkas Orossutsev.

«Jah, ei aidanud. Ma tapsin vanamehe ära ja major on nüüd kindlasti päris tige.»

Nad vaikisid jälle.

Orossutsevit rõhusid halvad eelaimused. Ta kartis, et Šaraborin lõppude-lõpuks keeldub ehk viimast teda Kõverjärveni, kohani, kus lennuk maandub. Jätab ehk tema

öösel maha ja kaob ise ära. Sest Šaraborin on ju taiga risti ja põiki läbi hulkunud, tunneb kõiki salaradu, võib sind viia kuhu vaja ja ükskõik kust ka tuua. Ja olgugi, et lõppeesmärk, nagu öeldakse, käega katsutav on, siiski ei saavuta Orossutsev seda ilma Šaraborinita. Ta hirm oli kasvanud pärast jutuajamist, mille vältel Šaraborin avameelselt oli ütelnud, et tal pole tahtmist üheskoos edasi minna ja et temaian mingisugused oma asjad ajada. Hirm suurenes veelgi pärast lennuki

ootamatut ilmumist nende kohale.

Pärast kolhoosnik Otšurovi pussitamist oli Šaraborin kogu aja halisenud ja kinnitanud, et neid jälitatakse, et neid aetakse taga, ja seda juba siis, kui selleks polnud veel mingit alust. Seejärel oli Šaraborin teinud ettepaneku number kaheksa kujuline ring teha. Sellega kaotasid nad peaaegu terve ööpäeva, kuid, tõsi küll, siis selgus ka, et neid tõepoolest taga aetakse.

Ja jällegi alustas Šaraborin juttu, et pole mõtet kahekesi koos Kõverjärvele minna, et Orossutsev pole ju laps ja leiab ise tee, et üldse on parem lahku minna: see viib jälitajad segadusse ja eksitab nad jälgedelt ära.

Orossutsev murdis pead selle üle, kuidas kaaslases ühise tee vastu huvi äratada, millega teda enda külge köita ja milline abinõu leiutada, et Šaraborin püüaks, nagu ta isegi, tähtajaks järve juurde jõuda.

Endistel aegadel tegi Orossutsev Šarabariniga mis tahtis. praegu aga taipas ta selgesti, et tal Šaraborini üle võimu enam ei ole.

Ka Šaraborinit närisid kahtlused. Ta ei mõistnud Orossutsevi käitumist. Ta arutas endamisi: Orossutsevile lendab kindlasti lennuk järele. Miks ta muidu Kõverjärvele läheb, mille ümber tublisti saja kilomeetri ulatuses pole ainustki inimelamut? Kuid miks lendab Orossutsev ära? Mis sundis teda kaevandust nii ootamatult maha jätma?»

«Kui õige seda talt küsida? Ta ei ütle tõtt. Ma tunnen teda.» Ja äkki vilksatas ta peas mõte, millest tal hing kinni jäi ja palav hakkas: «Mis saab siis, kui me kohale jõuame? Orossutsev võib-olla tapab mu ära. Tapab ära ja võtab raha endale. Kõik võtab endale. Milleks ta mind enam vajab?»

Orossutsev katkestas ta mõtteid:

«Millal me sinu arvestuse järgi Kõverjärvele jõuame?» Šaraborin muutus valvsaks: «Kas öelda tõtt või valetada?»

Otsustanud, et tema vastusest Orossutsev enesele midagi kasulikku ei ammuta, ütles ta tõtt:

«Samune et, on jäänud veel kilomeetrit viiskümmend. Homme, sel ajal.»

Orossutsev vaatas kella; osuti lähenes kuuele. Ta mõtles endamisi: «Kui see õige on, siis peaks vähemalt kuus tundi enne lennuki saabumist. kohale jõudma. Jah, vähemalt. Ja sellest ajast jätkub täiesti, et signaallõketeks puid varuda. Tähendab järv on üsna lähedal. On jäänud ainult üks ööpäev. Aga mis siis, kui Šaraborin ei, taha enam edasi minna? Mis siis saab? Kas ma üksi oskan sinna minna? Kas ma jõuan tähtajaks?» Ja jällegi küsis ta:

«Ja kogu aeg tuleb kirdesse hoida?»

«Jah.»

Šaraborin võttis katla ridvalt ja asetas lumele. Lumi hakkas sisisema, muutudes auruks.

«Nõndaks, liha on valmis,» ütles ta ja heitis tulle mõned kuivad oksad.

Tuli haaras nad kohe.
«Ega siis muud, kui hakkame sööma,» pani Orossutsev ette, võttes endale mugavama asendi otse katla juures, millest tõusis pilvedena tihedat kuuma auru. «Sa suurustasid,et sul on piiritust. Too lagedale!»

194

Šarabörin pistis vaikides käe pihtkasuka alla ja tõmbas vöö külge kinnitatud plasku välja.

«Kuidagi saan ma ikka tõtt teada,» otsustas ta. «Hirmutan teda, ütlen, et ma ei lähe enam kaugemale, ja ta räägib kõik ära. Piiritus aga päästab ta keelepaelad valla. Vassilil on nõrk pea ja kui ta tublisti võtab, ei kuula ta keel enam sõna.»

«Anna siia,» sirutas Orossutsev käe. «Valan ise, kui palju vaja.»
Šaraborin lükkas ta käe kõrvale:
«Miks nii? See ön minu piiritus, ja mina olen peremees.»
Orossutsevi keelelt pidi juba libisema sajatus, kuid ta valitses ennast: mine veel tühja asja pärast tülli, tüli aga ei too head.
«Kannatan ära, kannatan,» kinnitas ta endale, raevu alla surudes, ja ütles täiesti leplikult ning tigeduseta:
«Oeh, oled sina aga ahne! Aga minu piirituse valasid sa rumalast peast maha...»
«Valasin küll, sul on õigus,» nõustus Šaraborin. Ka tema polnud praegu riiust huvitatud. Ja: lisas: «Mina olen peremees. Mina kostitan. Hästi kostitan.»

«Eks vaatame,» lausus Orossutsev umbusklikult ja pani Šaraborini ette oma emailitud kruusi, mis mahutas vähemalt kaks teeklaasitäit.

Kiirustamata keeras Šaraborin plasku korgi pealt ära, ja valades piiritust Orossutsevi kruusi, kordas:
«Kostitan hästi.»
Orossutsev oli väga imestanud, kui nägi, et Šaraborin enesele ilmselt ülekohut tegi: Orossutsev sai suurema osa piiritusest, ta kruus oli peaaegu täis. Enesele valas Šaraborin aga poole vähem.

Orossutsev, tahtis juba pärida, millega sellist heldust seletada. tuleb, kuid Šarabarin jõudis temast ette:

195

«Ma raiskasin sinu piirituse ära. Olin sulle võlgu. Nüüd oleme tasa.»
«Nõus.» Ja Orossutsev võttis oma kruusi. «Joo, muidu lahtub ära ja pole enam nii kange.»

Ta oli väga ettevaatlik, ja enne kui jooma hakata, mõtles: «Paljugi, mis kõik elus võib juhtuda! On ka seda olnud, et inimesed ainsast piirituselonksust surid.»

Ta ootas, kuni Šaraborin oma kruusi oli tühjendanud, ja hakkas alles siis jooma.

Tõmmanud endasse kogenud joodikute poolt väljatöötatud reeglite vastaselt külma õhku, kõhatas Orossutsev mõnuga ja kahmas osavalt

palja käega auravast katlast kuuma liha tüki.

Šaraborin järgnes tema eeskujule.

Mõlemad sõid ahnelt, õhinal, nagu kardaksid nad, et keegi äkki nende söömist segab. Nad kugistasid liha, seda peaaegu närimata. Viinauim vallutas nad, pani pea ringi käima ja tumestas aju.

Šaraborin viskas kaugele eemale viimase paljaks näritud kondi ja ütles äkki:

«Viimast korda jõime koos. . . Nõndaks. . . mina enam edasi ei tule. Näitan sulle tee kätte ja lähed ise.»

Orossutsev põrkas tagasi ja, tabatuna ootamatust teatest, tõmbus kuidagi kössi, nagu oleks keegi pussi temale suunanud.

«Mis sa räägid? . .» suutis ta vaevalt lausuda, hoides tagasi vihapurset.

«Ei tule,» kinnitas Šaraborin ja jätkas: «Sina mängid minu ees salalikku, mõtled: Šaraborin on tola! Juhatab mulle teed. Las juhatab, aga milleks seda vaja on, pole tema asi.» Sina lendad lennukiga ära, aga mis minust saab? Kuhu mina lähen? Selja taga on major... Sina oled küll seal, mina aga satun jälle vangilaagrisse.

Sedasi on halb, ei kõlba kuskile. Sina hakkad elama, mina aga kärvan nagu koer. Mind tabatakse. Nad tulevad jälgi mööda järele, jälgedest aga juba lahti ei saa. Olgu see taiga, tundra või mäed - igale poole jääb jälg...»

Šaraborinit kuulates võttis Orossutsev peaaegu masinlikult paberossi ja raiskas vähemalt tosina tikke, enne kui suitsu põlema sai. Ta tõmbas ahnelt mõned mahvid. Ta polnud veel nii joobnud, et poleks mõistnud, et sel hetkel otsustus ta saatus.

Orossutsev teadis vägagi hästi, et ta homme iga hinna eest peab Kõverjärvel olema. Lennuk saab tulla ainult üks kord ja seda ka ainult homme, nagu Harry teatas. Mida nüüd teha?

Ja korraga näitas Orossutsevi leidlik, veel teovõimeline mõistus talle ootamatu pääsetee.

«Mida sa siis tahad?» küsis ta pehmelt oma kaaslaselt.

Šaraborin vaatas temale teraselt nagu sihtides otsa, ja Orossutsev nägi selgesti ta avardunud .silmatera, mis läikis kollasena nagu kassil.

'«Mina? . .. Mina?» pääsesid Šaraborini keelepaelad lahti. «Mina tahan teada, mis minust saab, kui sina ära lendad.»

«Mida talle öelda? Milline kaart välja mängida, et sisse ei kukuks,» kõhkles Orossutsev.

«Sa vaikid?» jätkas Šaraborin, ja võtnud maast puukillu, hakkas sellega närviliselt oma hambaid urgitsema.

«Ei, sind ei tabata,» ütles Orossutsev viimaks kindlalt ja veenvalt. «Ei tabata. Sa lendad ühes minuga ära. Jätkub sulle siin tolknemisest, sellest tagaaetava hundi elust, sellest hulkumisest mööda läbipääsmatuid padrikuid. Küllalt! Jätkub! Elame ka veidi sealpool kandis.»

Ühe hetke vältel uskus Šaraborin Orossutsevi sõnu, siis aga lausus ta: «Sa oled kaval. . . ma tunnnen sind. Milleks mind sealpool vaja on?»

Orossutsevi teadvus hakkas poolituma, mõtted katkesid ja tal tuli juba mõningal määral end pingutada, et oma mõtteid õieti ja loogiliselt väljendada ning ots otsaga kokku viia.

«Sa oled sama vajalik kui mina,» ütles ta siis. «Meile mõlemale on usaldatud suur töö. Mõistad? Mõlemale.

Harry lubas sulle midagi? Lubas.»

«Milline töö?» esitas Šaraborin küsimuse.

Viinauim tumestas Orossutsevi pead. Et ennast kokku võtta, sulges ta hetkeks silmad ja hammustas tugevasti alumisse huulde. Siis hõõrus ta laupa käega ja viskas äramälutud otsaga paberossi tulle.

«Kas öelda talle või mitte?» vaevasid teda mõtted. «Kas muutub midagi, kui Šaraborin sedasama teada saab, mis mina tean? Absoluutselt mitte midagi. Homme aga olen ma juba õhus. Šaraborin teab ainult ühe ööpäeva vältel seda, mida tal tarvis polnud teada. See-eest aga usaldab ta mind ja viib mu Kõverjärvele. Seal aga... Seal ma juba tean, kuidas toimida. Ei, ta ei lange majori kätte. Seda pole vaja. Major sunnib ta ta kõnelema ja Šaraborin lobiseb kõik välja. Ta on ju argpüks viimane argpüks. Ta patrab Harryst, kuid Harryga tuleb mul võib olla veel kokku puutuda. Ei, Šaraborin ei lange majori kätte. Ja kuigi langeb, siis ei kõnele ta enam midagi.

Hm . ., Muidugi võiks talle ju nüüd mistahes ette valetada. Kuid kas ja seda luiskamist usub? Ta ei ole nii rumal, nagu esimesel pilgul paistab. Ta ei usu. Ta sülitab ja läheb minema, ja mina jään üksinda siia kogu oma saladusega. Mina ei suuda ise sellest padrikust välja rabelda, ja kuigi rabelen ning Kõverjärve üles leian, on

juba hilja. Ja mis sellest siis kasu on? Kellele mu saladust siis veel tarvis läheb?»

Šaraborin vaikis kaua, vaadeldes Orossutsevit pilusilmil, ja lausus siis jällegi:

«Võta mind kaasa. Olen nõus. Kuid ütle, millise suure töö Harry sulle andis? Kui sa sõber oled, siis ütle tõtt.»

Šaraborini poolt oli see varem läbimõeldud ja kaalutud samm.

Ja Orossutsev otsustas:

«Kas näed. vaat, seda?» Ta tõmbas pihtkasuka alt vutlari fotoaparaadiga. «Näed?»

Šaraborin noogutas.

«Selles on kogu see värk. Ma pildistasin insener Kotšnjovi plaani ja seda ära viima tulebki lennuk. Selle plaani pärast tapsin ma Kotšnjovi.

«Lennuk tuleb siia, võtab plaani, meid aga jätab maha,» kahtles Šaraborin.

«Sa oled juhm!» pahvatas Orossutsev südametäiega, vihastades selle üle. et Šaraborin ka seda ei usu. «Film ei ole ilmutatud ja aparaadi anname ära alles siis, kui teispool piiri oleme.»

Kui Orossutsev poleks ägestunud, oleks Šaraborin veelgi kahelnud, kuid nüüd tundes oma kaaskase iseloomu, muutis ta oma esialgset arvamist.
«Ja Harry teatas mulle,» hakkas Orossutsev uuesti kõnelema, «et ma ohtlikul hetkel sinu eest midagi ei varjaks. Nii ta kirjutaski sinu kolule. Tähendab ta usaldab sind.»

«Miks sa seda, samune et, varem ei öelnud?» oli Šaraborin huvitatud.

«Sellepärast, et sa oled argpüks, paanikatekitaja, *nee*tud hing!» sähvas Orossutsev toorelt. «Oleksin ma sulle

200
seda varem rääkinud, oleksid sa hirmu pärast ammu jalga lasknud.»
Ka seda uskus Šaraborin. Selline rääkimisviis oli Orossutsevile omane.
«Aga usud sa kindlasti, et lennuk tuleb?» küsis ta siiski.
Viinauim lõi Orossutsevile jälle pähe, maa asus äkki taeva kohale, kuid mees väristas end ja jätkas:
«Nemad ise on sellest rohkem huvitatud kui meie sinuga. Narr! Seda plaani ajasid nad peaaegu aasta otsa taga. Nad on valmis mitte ainult ühe, vaid terve tosina lennukeid saatma.»
«Tähendab usud?» kordas Šaraborin oma küsimust.
«Ehee... Selle plaani eest laovad nad kenad rahad välja.»
«Kuid millal lennuk tuleb?» ei jätnud Šaraborin järele.
«Tuleb tingimata, kurat teda endale ei kosi. Tuleb, ega ta kuskile jää. Kõike on arvestatud, kõik on ette nähtud. Mina pole ka loll. Ja aparaadi annan alles siis ära, kui mu jalad kindlalt sealpool piiri maapinnal seisavad, muidu - vilistagu. . .»
Orossutsev vastas juba kuidas juhtus, kordas öeldut, ta jut muutus segaseks, mõtted jooksid laiali.
«Mis kella ajal lennuk tuleb?» käis Šaraborin visalt peale.
«Ma ju ütlesin! Noh? . . . Ootame teda öösel kella kaheteistkümne ja kahe vahel. Asetame viis riita puid ümbriku sarnaselt ja süütarne siis põlema. Näed, nõnda.» Orossutsev tahtis sõrmedega lumele lõkete paigutamise plaani joonistada, kuid kukkus küljeli ja vandus. End üles ajanud, hakkas ta naerma: «Süütame põlema ja võtame vastu. . . Ja minu asi on joones! . . .» Taipas siis äkki: «Ja sinu asi kah. Lendame ära ja loril lõpp! Aitab!

201
Oleme oma töö teinud. Meid läheb ka seal veel vaja. Selliseid kui mina pole loopida, liiga hea selleks! Ja elan seal nagu süda kutsub. Ainult et hiljaks ei tohi jääda. . .»
«Ei jää,» kinnitas Šaraborin.
«Kas piiritust on veel?»
«Ei ole.»
«Olgu, kurat temaga. . . Et me aga sisse ei magaks. . .
Varsti oleme sinuga priid nagu linnud. Ma aevastan kõige peale!»
«Samune et, ei maga sisse,» tähendas Šaraborin, mõeldes mingit

omaenda mõtet.

«Aga vanamehele sipsasid sa hästi,» jätkas Orossutsev, laotades saamatute liigutustega lõkke lähedale kuuseoksi maha. «Tubli poiss! Kui majorile sellise sähvaka saaks anda!»

«Major ei maga, nagu näha,» lausus Šaraborin ringi vaadates. «Ta ruttab mööda jälgi.»

«Ära karda,» ütles Orossutsev end magama seades ja püssi oma külje alla toppides. «Meil on alati kaks voimalust: kas ellu jääda või ühe ja sama köie otsas kõlkuda. Kuid üldse - enne surma ei juhtu midagi... Heida magama.»

Šaraborinil käis värin üle keha. Ta raputas pead, nagu Kaela kgistavast silmusest vabastada tahtes, ja heitis siis suure puuhalu tulle.

«Las hõõgub vähehaaval,» otsustas ta ja heitis teisele poole lõket küljeli.

Kumbki neist lõbustas end mõttega, et on teist tüssanud. Orossutsev hakkas peagi norskama, kuid Šaraborin lebas avatud silmadega küljeli, põlved kõverasse tõmmatud, ja vahtis tulle, mis kord täiesti kustus, kord aga uut toitu leides äkki heledasti leegitsema lõi.

Pehkinud halg vindus ja suitses, Lämmatav suits kandus Orossutsevi poole.

202

Mõtted rõhusid Šaraborini aju. Kui kaua juba ei suutnud ta hingerahu leida! Kui kaua juba püüdis ta rahutult pilku tulevikku heita ja saada vastust küsimusele, mis teda ees ootab! Kuid ta ei leidnud vastust.

Šaraborin tõmbas end kössi, sirutas käe ja pööras pehastunud halu ümber. .

Nagu see Orossutsev . . . Ta on kaval. Olgugi joobnud, kuid mõistust ei kaota. Tõsi küll, ta lobises paljugi välja, kuid seda kõik teatud arvestusega. Orossutsevil on vaja, et teda Kõverjärvele viidaks. Ja tähtajaks viidaks. Kõik muu aga, jutt «prii lindudest» ja «vabadusest» on puhas väljamõeldis. Miks peaks Orossutsev enesele mingi koorma kaela võtma? Ja Harry ei ole temale Šaraborini kohta midagi kirjutanud. Puha vale! Harry oleks võinud seda ju ise öelda, kui nad, Šaraborin ja tema, kohtusid.

Ja siis, kui nad järveni jõuavad või kui lennuk saabub, on ka Šaraborinil ots käes. Oo jaa! . .. Orossutsev juba oskab seda. Teda pole vaja enam õpetada.

Lõke oli juba lõpuni põlemas ja langes kokku. Šaraborin nihutas enese tulele lähemale. Orossutsev norskas endiselt valjusti.

«Major aga on üsna lähedal,» mõtles Šaraborin kartlikult. «Ja ta pole üksi. Tal on kolm või neli nartat. Ja mis siis välja tuleb? Jõuame Kõverjärvele, seal aga teeb Orossutsev mulle otsa peale. Kui me järveni ei jõua, kui hiljaks jääme, tabab meid major ja ikkagi on mu elul lõpp. Nii või teisiti on lugu vilets. Täitsa vilets. Ja nii või teisiti on ots käes. Olen kogu elu

rabelnud, ja mis sellest kasu on olnud?»
Külm hakkas kallale kippuma. Jalad ja selg külmetasid. Šaraborin tõmbus kössi, vähkres kohal, kuid kõigest sellest oli vähe abi.
Ta süda valutas ärevalt ja tagus rinnus lühikeste ebaühtlaste löökidega.

Šaraborin ei suutnud enam lamada. Ta ajas enda üles ja *istus,* tõmmanud jalad enda alla. Kuulatas. Taiga vaikis. Šaraborin süütas paberossi. Tal hakkas nagu veidi soojem. Kuid peagi tundus tubakasuits talle kibe ja ajas iiveldama ning ta viskas paberossi minema.
Lõkkes põlesid lõpuni ja kustusid viimased leegikesed.
Hommik oli veel kaugel.

Sisemine hääl meenutas Šaraborinile, et see öö võib saada viimaseks ööks ta elus ja et kõik oleneb temast endast. Tuleb tegutseda, tuleb midagi ette võtta. Ta *seisab* oma elu otsustaval pöördepunktil.
Orossutsev aga norskas.

«Siga!» mõtles Šaraborin. «Täielik siga. Hullusti täis ja külma ei tunne. Magab hommikuni välja. Samune et, andsin teisele palju piiritust.»
Ja äkki valgustas teda uus mõte, mis ootamatult pähe *tuli.* Šaraborin tõusis kähku pü.sti ja hõikas *tasa* Orossutsevit:
«Vassili!»
Vaikus.

Šaraborinis oli kõik pingul ärevate mõtete tulvast. Ta tõmbas pea õlgade vahele, astus ettevaatlikult sammu edasi ja kordas juba valjemini:
«Vassili!»
Endiselt vaikus.
Šaraborin ootas mõne hetke, tundes, kuidas ta kurk kuivaks tõmbub ja hingamine katkeb. Ja juba täitsa valjusti, nagu Orossutsevit äratada soovides, hüüdis *ta:*
«Vassili, kuule, Vassili!» .
Vastuseks oli sama norskamine.
Šaraborin seisis mõne aja kõheldes paigal ja mõtles pingutatuli millegi üle järele, siis aga otsustas ta ringi ümber kustuva lõkke teha. Ta astus edasi, lumi vajus
ta jalge all ning ta surus meelega torbastega tugevasti

lumele, et selle rudisemine veel valjemini kostaks. Šaraborin tegi tiiru ümber lõkke ja tuli endisele kohale tagasi. Orossutsev j äi liikumatuks.
.
«Magab kui surnu. Magab raskesti,» lausus Šaraborin vaevalt kuuldavait, köhatas kõvasti mitu korda järjest, ning astunud üsna Orossutsevi ligi, toetas käed põlvedele ja kummardus magaja kohale.

Orossutsev lehkas tugevasti piiritusest.
Ta lamas paremal küljel, nägu lõkke poole, Bõkanõrovi püssil.
Püssiraua ots paistis otse lõua alt.
Šaraborin katsus magajalt püssi ära tõmmata, kuid tagajärjetult.
«Tugevasti hoiab kinni, tõbras!» vandus ta endamisi ja ajas end sirgu.
«Katsun teda õige liigutada,» otsuštas *ta,* ja haaranud käega Orossutsevi pihtkasuka kraest, hakkas teda sikutama, algul kõhklevalt ja aralt, seejärel juba tugevamini ja tugevamini.
Orossutsev magas otse surmaund ja hakkas, justkui Šaraborlni kannatust proovile pannes, veelgi kõvemini norskama.
Šaraborin oli kaua kahevahel, teda oli vallanud mingi võitmatu hirm. Mitu korda sirutas ta kõheldes käe Orossutsevi rinna poole, kuid tõmbas seile järsku tagasi, nagu oleks ta hõõguvaid süsi puudutanud.

Reetlik värin jooksis üle Šaraborini keha, kuid ta otsus oli juba küps ja poolele teele seisma jääda ta ei võinud.

«Loll, täitsa loll!... Argpüks!... Orossutsev ütles õieti,» sajatas ta hinge põhjas end oma arguse pärast, ja sellest lõpuks jagu saanud, poetas ettevaatlikult käe Orossutsevi pihtkasuka põue.

Käsi tundis fotoaparaadi kõva ja sooja nahkvutlarit. Šaraborin surus seda ja sattus segadusse. Ta ei taibanud kohe, et vutlar rihma küige oli kinnitatud. Šaraborini lau

205

bale tekkisid higipiisad. Tal hakkas kuum. Ta seisis kummargil, kartes lasta käest seda, mida ta nii kaua oli kartnud puutuda.

Lõpuks pistis ta vaba käe oma pihtkasuka alla, leidis sealt noa, tõmbas selle tupest ja lõikas aparaadi külge kinnitatud kitsa rihma osavasti mõlemalt poolt läbi. Ta hingas kergendatult: vutlar fotoaparaadiga oli tema käes. Šaraborin seisis hetke mõttes, siis tõstis oma pihtkasuka hõlma üles ja pistis vutlari püksitaskusse.

Ta oleks tahtnud valjusti naerda Orossutsevi üle, kes end alati oli teistest targemaks pidanud ja teda, Šaraborinit, tolana võtnud. Kuid ta taltsutas oma naeruhimu.

Siis proovis Šaraborin sõrmeotsaga oma pika jahinoa vahedaks ihutud teravikku, laskus ühele põlvele, tõstis käe hoobiks kõrgele ja tardus sellesse asendisse.

«Tohman, täitsa tohman!» taipas ta kiiresti. «Misjaoks teda tappa? Pole vaja. Las magab. Las elab.» Ja ta eemaldus oma kaaslase juurest. «Kohendan tuld, las soojendab teda. Tal on soe ja ta magab edasi. Kui ärkab, ei ole mind enam. Põdrad võtan kõik, suusad jätan temale. Suuskadel aga ei jõua ta põtrade eest ära. Major saab ta kätte. Jõuab talle järele, tema aga tulistab ja võib-olla tapab majori. Oma jäljed segan ma ära. Kui ta aga ellu jääb, kõneleb major temaga. Kõneleb kaua. Selle ajaga jõuan mina aga Kõverjärvele. Ja mind ei tabata. Ma olen üksi, põtru aga on neli. Ma lendan ära. Ütlen neile seal lennukis, et meid saadi kätte, tema tapeti ära, mina aga pääsesin. Ja asi tahe. Samune et, otsustasin siiski õieti.»

Šaraborin peitis noa ära, murdis lähedusest metsakuiva ja viskas lõkke peale. Lõke suitses ja visises vähe aega, siis paiskusid üles

kuldsed leegitiivad.

Seejärel ajas ta põdrad kokku, viis nad narta juurde, pingutas pihtkasuka rihma ja kohendas salli. Põtrade

206

etterakendamiseks kulus mõni minut. Kaks vaba põtra sidus ta narta taha kinni.

Ta korjas kokkl! ja pani nartasse kõik: katla, Orossutsevi seljakoti, toore külmunud liha. Ja muigas endamisi:

«Toitu pole tal vaja. Varsti toidab teda major.»

Ta heitis pilgu magavale Orossutsevile, võttis põdrad ohelikkupidi järele ja lahkus nendega ööbimiskohalt, kuid mitte kirdesse, vaid läände.

«Teen õige haagi,» otsustas Šaraboriri. «Lähen mägede ümbert ringi. Mägedes on tee täitsa halb, põdrad ei saa seal edasi. Sõidan järve juurde pahemalt poolt. Seal on lage koht. Aega on, jõuan!»

Aovalgus puudutas öist pimedust. üksteise järel kustusid kahvatama löönud tähed ja idas lõi helendama juba koit.

Orossutsevile viirastus unes, nagu hõljuks tema kohal, suuri ringe tehes, lennuk. lendab ja lendab, otsib maandumiskohta, kuid ei suuda kuidagi maanduda. Nüüd on lennuk juba üsna madalal. Nii madalal, et võib näha isegi lendurit, kes rinnust saadik end kabiinist välja on upitanud. Lendur viipab sõbralikuit käega ja karjub midagi. Orossutsev teeb pingutusi, et temast aru saada, kuid sellest ei tule midagi välja. Mootorimürin summutab lenduri hääle. Ka Orossutsev hakkab karjuma, kuid ta kurgust pääsevad ainult nõrgad helid. Ja muidugi ei kuule lendur teda. «Ta lendab minema, lendab minema,» mõtleb Orossutsev meelt heites. «Mida teha?» Lennuk eemaldub, muutub väikeseks täpikeseks, kuid seal teeb ta pöörde ja lendab tagasi juba üsna madalalt, peaaegu lund mööda, otse Orossutsevi peale. Lennuk undab hirmsasti, suureneb üha ja lülitab äkki tuled põlema. Need

207

põlevad nii eredalt, otse silmi pimestavalt. Kuid lennuk on juba täitsa tema kõrval, ta lendab otse Orossutsevi peale. Orossutsev tahab ühe lõkke suunas kõrvale karata, kuid jalad ei kuula sõna. Nad on kui vatist. Lõpuks teeb Orossutsev uskumatu jõupingutuse, sööstab maast üles ja hüppab otse lõkkesse. Mürinal kihutab lennuk mööda, kuid lõke põletab jalgu. Põletab nii, et ei suuda enam taluda. . .

Orossutsev karjatas, ärkas, tundis ühes jalas valu, kargas püsti ja leidis, et torbas hõõgub.

Ta vandus ja puistas torbase lumega üle.

Siis tundis ta kogu kehas külma ja peas valu. Ta hüples kohal, patsutas end kätega, et sooja saada ja märkas alles siis, et Šaraborin puudub.

«Läks põtru tooma,» otsustas ta, pööras pead ning virildus: nüri

valu näris tugevasti kukalt.
«Kui mõnus oleks nüüd topstke piiritust ära võtta,» mõtles Orossutsev kahetsusega. «Nagu peoga võtaks ära. Kuid meie oleme nähtavasti kauaks magama jäänud. Koidab juba. Oleksime pidanud ammu teel olema. Nii võib kergesti juhtuda, et me hilineme järvele jõudmisega ja võime peaiegi veel majori küüsi sattuda.» Ta laskis pilgu ööbimiskohast üle käia: «Mida ta seal ometi koperdab?» Orossutsev seisis pisut ja hüüdis siis: «Hei, Šaraborin! Kuhu sa kadusid?» Taiga neelas sedamaid ta häälekõla.
«Lõket me enam ei süüta,» arutas Orossutsev. «Hilja on. Ajame läbi ilma sooja toiduta. Sööme teel toorest liha. Midagi ei juhtu. Aga eks siis seal järve juures näe.»
Masinlikult vaatas ta sinna, kus eile põdra nülitud kere oli üles riputatud. Ta ei näinud seda.

«Hm! Mis kuradi temp see siis on? Või on ta siis liha juba nartale paigutanud? Küllap see nii ongi.»
Kuid ringi vaadates ei näinud Orossutsev ka nartat. Rahutus torkas ta südant.
«Hei! Šaraborin! Kus kurat sa oled?» hüüdis ta veel kord, ja jällegi ei vastanud keegi.
Orossutsev jooksis korra, teise ja veel kolmandagi ümber ööbimiskoha, vaatas männitüvede vahele, kuuskede alla, kuid ta ei leidnud ei liha, nartat ega põtiu. Seeeest avastas ta midagi muud - läände suunduvad nartajäljed. Ja rabatuna kohutavast oletusest, vajus ta lõdvaks muutudes kö~si.
Ta ei uskunud veelgi oma silmi ja vaatas kaua, nagu nõiutuna, kaugenevaid jälgi ning sööstis äkki neid mööda kiiresti edasi. Ta jooksis, komistas, vajus põlvini lumme, kukkus ja tõusis jälle. Ning kui ta umbes sada meetrit oli jooksnud, taipas ta lõplikult, et oli juhtunud just see, mida ta nii väga oli kartnud: Šaraborin oli ta maha jätnud. Šaraborin põgenes ära. Võttis narta ja põdra d ning põgenes.
Kramp pigistas ta kõri kokku. Orossutsevile tundus, et taigas on õhku vähe. Ahnelt, ammuli sui, nagu kuivale heidetud kala, ahmis ta õhku ja neelas seda peaaegu lämbudes. Ta oli praegu sellises olukorras nagu inimene, kes ei oska ujuda ja on äkki ulgumerele sattunud. Kõik sulas ta silmade ees ühte, männid ja kuused kadusid. Taiga näis süngena, hallina ja vaikivana.
Orossutsev seisis liikumatult, laostatuna ning hävitatuna, ja näis, et ta pole enam millekski võimeline.
Toibudes oli ta esimeseks liigutuseks käsi pihtkasuka alla pista. Fotoaparaat oli läinud. Käsi kobas ainult rihma armetuid jäänuseid.
«See ei või olla! . .. Ei või olla!» karjatas Orossutsev metsikult ja sööstis laagripaika tagasi.

Ta paiskas jalgadega laiali kuuseoksakihi, roomas põlvedel läbi väikese lagendiku, kuid aparaati ei leidnud. Ning alles nüüd, silmitsedes hoolsamini rihma, mis vutlari külge oli kinnitatud, nägi ta, et rihm oli kahest kohast läbi lõigatud.

«Kuid võib-olla nägin seda kõike unes?» Talle paistis, et ta on aru kaotamas. Kramplikult surus ta oma pea käte vahele ja langes kummuli maha.

Ta lamas kaua, kuni viimaks lõplikult toibus.

Talle meenus eilne õhtu, katkendid nende kõnelusest.

«Jah, ma tegin vea, hirmsa, saatusliku vea. Ma rääkisin talle palju sellist, mida poleks tarvis olnud rääkida. Kuidas see kõik nii tuli? Kuidas ta julges?»

Orossutsev pidas ennast targaks ja ettenägelikuks meheks. Ta oli alati õnnelikult mööda hiilinud tema teel seisvatest raskustest, ta oskas inimesi enese poole võita, neile südamelähedaseks saada Ja kiiresti sõprust sobitada nendega, kellest tal võis kasu olla. Ning äkki. . .

Ja veel kes, kes? Šaraborin! Šaraborin, kellega ta oli kavatsenud lõplikult arved õiendada mitte hiljem kui täna õhtul Kõverjärvel. See lollpea ja argpüks oli ta ümber oma sõrme mässinud nagu väikese lapse.

«Aga miks ta siis mulle tõepoolest otsa peale ei teinud?» mõtles Orossutsev. «Ma magasin ju kui kott ja ei kuulnud isegi seda, kuidas ta käe mu põue ajas. Mis teda keelas mind tapmast? Ta muidugi' sihilikult ei lõiganud mu kõri läbi. Ta tahab end minu varju peita, ta-hab, et major minu kätte saaks ja kinni võtaks. Kuid ei, seda ei juhtu! Ei tule välja!» Ja Orossutsev kargas püsti, nagu oleks keegi talle nuudiga nähvanud.

Ta vaatas kähku kella - oli kaheksa hommikul. Masinlikult keeras ta kella üles ja hakkas kuuldavait arvutama:

210

«Nii. . . kella kaheksani õhtul on kaksteist tundi, kella kaheteistkümneni öösel aga kuusteist tundi. Kui ma tunnis viis kilomeetrit, ei, neli, isegi kolm teen, siis on see nelikümmend kaheksa kilomeetrit. Ma võin õigeks ajaks jõuda. Peab jõudma. Jõuan. Ta ütles eile, et jääb viiskümmend kilomeetrit. Seda mäletan ma hästi. Ja mäletan hästi ka seda, et tuleb rangelt kirdesse hoida.»

Ta asus suuskadele ja hakkas neid kiiresti jalgade külge kinnitama, kogu aeg ennast veendes:

«Ma jõuan... Jõuan... Ja Kõverjärvel kohtume sinuga, sa punane saatan. Ning kõneleme suud puhtaksl Püss on ju minu, aga mitte sinu käes. Ja olgu ma neetud, kui ma järve ei leia!»

Orossutsevit viis veidi segadusse asjaolu, et Šaraborin oli mitte kirdesse, vaid läände läinud. Kuid ta pidas seda Šaraborini nõksuks.

«Ei, oota sa! Ei tule välja! . ..» ütles ta endamisi.

«Sinu jälgi mööda ma ei lähe. Neid mööda läheb major.»

Orossulsev tundis äkki, et ta jõud kasvab ja ta valmis on kas või maailma lõppu minema. Ta kohendas püssirihma, sööstis kohalt ja keppidega hoogu andes kihutas kirdesse. .

XV. VIIMANE VAHEMAA

Idas roosatas juba taevaserv, kui Šelestov, Petrenko ja Everstova Taas Bassi saatel ööbimiskohalt lahkusid ning tagaajamist jätkasid. Muide, oleks õigem öelda mitte «ööbimiskoht», vaid «puhkepeatus», kuna kogu selle öö nagu eelmisegi jooksul keegi neist kolmest peaaegu silma kinni ei saanud.

Šelestovi ängistas raske hingevalu. Aastate jooksul väljakujunenud harjumus varjata oma, sisemisi läbielamusi süvendas seda veelgi. Ta ei saanud lahti mõttest,

et ta isiklikult on mõningal määral süüdi Bõkanõrovi surmas.

«Viga seisis selles,» arutas ta kibedusega, «et ma jätsin varitsema Vassili Nazarovitši, selle asemel et jääda ise või jätta Petrenko. Kuid ma uskusin vaevalt, et roimarid uuesti ristteele tulevad.»

Majorile ootamatult vajusid põdrad äkki nagu kuskile tühjusse, ja Šelestov ei taibanud järsku, et rakend ja narta olid langenud suurde, lund täis tuisanud auku. Põdrad püüdsid august välja rabelda, kuid narta ei liikunud paigast. Osutus, et majori parem jalg, mis oli sattunud kännu ja küljeli käändunud narta jalasetoe vahele, takistas liikumist.

Kui Petrenko ja Everstova kohale ruttasid, vabastas major pingutusega jala ja põdrad tõmbasid narta kergesti august välja.

Petrenko ulatas majorile käe. Šelestov võttis sellest tugevasti kinni, ronis kergesti august välja, kuid, astunud kõvaks tallatud lumele, laskus maha ja üle ta näo libises valugrimass.

«Saite vigastada, seltsimees major?» küsis Petrenko murelikult. '

«Jah, vist küll,» vastas Šelestov. Longates astus ta mõned sammud nartani-ja istus sellele.

«Oli seöa nüüd vaja,» lausus Everstova tusaselt. «Mis auk see niisugune oli?»

«Kes seda -teab, mis auk see oli,» vastas major parema jala pöida katsudes. «Kas neid taigqs vähe on.»

«Aga nemad olid ju ka selles augus,» tähendas leitnant, mõeldes Beloljubskit ja ta kaaslast.

«Seda küll,» nõustus Šelestov, «niipalju kui jälgedest näha on.»

«On valus?» küsis Petrenko osavõtlikult.

«Pisut.»

Petrenko laskus põlvili ja katsus esiteks jalasääre läbi. Kui ta aga pöiani jõudis, tõmbas Šelestov jala ära ja oleks peaaegu karjatanud. Petrenko vaatas majorile, kelle näolt peegeldus valu, ja ütles kaunis ebakindlalt:

«Võimalik, et olete jala nikastanud. Peaksite torbase ära võtma.»
Major noogutas pead ja Petrenko korraldas juba kindlamalt:
«Nadjuša! Andke sanitaarpaun siia, ma teen kähku tule üles.»

Kuni Everstova pauna nartalt lahti sõlmis ning Petrenko kuivi oksi ja halge korjas, püüdis major veel kord haige jala peale toetuda., kuid oli sunnitud jällegi nartale istuma.

«Kurat võtaks seda auku!» mõtles ta südametäiega, «See veel puudus! Hea veel, et Gritsko ja Nadjuša oma põtradega ja nartadega minu otsa ei langenud. Siis oleks vast puder olnud!»

Mõne minuti pärast pani Petrenko haigele jalale kompressi, kuna aga jalg nüüd enam torbasesse ei mahtunud, tuli viimane pöia pealt lõhki lõigata. Kui torbas, jalga tõmmati, mähiti ta kinni, et ta jalast ära ei tuleks.

«Nüüd sõidale teie, Gritsko, ees, ja püüdke minust tähelepj1rielikum olla,» ütles Šelestov. «Kui nüüd ka veel teie mingisse auku kukute, jääb Beloljubski meil kätte saamata.»

Petrenko istus nartale ja majorit jäljendades huigatas põtradele. Need hakkasid kohe kiiresti traavima.

Kuid umbes tunni aja pärast jäi esimene rakend, mida Petrenko juhtis, järsku seisma. Majori põdrad ei suutnud nii äkki jooksu pidurdada ja kargasid esimeste jalgadega leitnandi narta pärale.

«Mis juhtus? Milles asi seisab?»

Petrenko hüppas kergesti nartalt ja võttis püssi laskevalmis. .

«Nad on siin ööbinud. Vaadake,» osutas ta lumel paistvatele lõkkeriismetele, kuuseoksakorrale ja inimjälgedele.

Major heitis uuriva pilgu üle paiga. See oli siinkohal metsik ja sünge.

«Noh, Taas Bass, otsi! Otsi võõrast!» andis ta koerale jakuudikeelse käskluse.

Taas Bass hakkas nina maas jälgi ajama, nuusutades võõrastest inimestest mahajäänud lõhnu. Karvad koera turjal tõusid turri. Ta peatus hetkeks kustunud lõkkekoha juures, haistis õhku ja sööstis lumele jäänud nartajälgi mööda otsustavalt läände.,

«Ma jooksen talle järele, vaatan,» ütles Petrenko, nartalt suusad võttes.

«Minge!» nõustus Šelestov. «Ainult mitte kaugele.»

«Just nii, mitte kaugele!» Ja ieitnant kihutas mööda sõidujälgi koerale järele.

Ka Everstova tuli nartalt maha ja hakkas roimarite laagripaika üle vaatama. Ta tegi ringi ümber lõkke ja silmas äkki uusi jälgi.

«Seltsimees, major!» hüüatas ta.

«Jah, Nadjauša!»

«Suusajäljed!»
«Suusajäljed?»
«Jah!»
«Kuhu nad viivad?»

«Näe, vaadake!»
Everstova püüdis suusarada mööda edasi joosta kuid värsked jäljed ei kandnud teda ja naine vajus põlvini lumme. Suusarada suundus nartajälgedele vastupidises suunas. .
«Näen, näen! Praegu viib suusarada kirdesse.»

214

«Tuleb kontrollida, kuid mitte teil. Las leitnant tuleb tagasi, siis anname talle selle ülesande..»
«Roman Lukitš, kuid ma ei sõida ju temast halvemini.»
«Asi. pole selles, Nadjuša. Teie peate ju nüüd veelgi paremini mõistma, keda me jälitame.»
«Ma mõistan, kuid. . .»
«Kui mõistate, siis tähendab ei tohi vastu vaielda...
Noh, seal ongi leitnant.»
Tõepoolest, Petrenko tuli tagasi. Tema ees jooksis Taas Bass. Lagendikule jõudes vaatas peni tagasi, laskis koonu alla, ajas jälgi, ja leidnud uued jäljed, vingatas ning kihutas neid mööda edasi.
«Mis see siis on?» küsis hämmeldunud leitnant.
«Uued jäljed. Suusajäljed. Teine neist on suuskadel läinud,» vastas Everstova kiiresti.
Petrenko vilistas:
«Nartajäljed suunduvad aga läände, täpsemalt, loodesse. Ma sõitsin umbes kakssada meetrit. Mis siis nüüd? Tuleb välja, et ka neid jälgi on vaja kontrollida.»
«Tingimata,» ütles major. «Kontroliige neid, ja siis otsustame, mis ette võtta.»
«Just nii!» vastas Petrenko ja pööras suusad jälgedele.
«Kuid kaugele ärge minge,» hoiatas major jälle.

«Mõistan..»
Petrenko tuli umbes poole tunni pärast tagasi. Šelestov ja Everstova soojendasid end süüdatud lõkke juures.
«Noh, kuidas on?» huvitus major.
Petrenko heitis suusad alt, kuivatas varrukaga nägu, millele higi oli peenikesed kõverad jooned jätnud, ja kandis ette:
«Suusajäljed viivad kirdesse. Ma sõitsin üsna kaugele, kuid jäljed ei põika kõrvale, vaid lähevad otse. Tähendab, nad on otsustanud lahku minna. Küllap nad jälle midagi sepitserad. Tõenäoliselt tahavad aega võita.»

215

«Ma ei mõista, mil kombel nad saavad aega võita?» ütles Everstova.
«Aeg ei mängi siin mingit osa,» vastas major leitnandi asemel. «Siin on midagi muud. Nähtavasti tahavad nad meie jõude killustada. Kui nii, siis on see ebaõnnestunud võte. Suuskadel ei jõua põtrade eest kuigi kaugele.»
«Aga kas nii ei või olla,» arvas Petrenko, «et keegi just eriti selleks suuskadel ära sõitiski, et meie tähelepanu endale tõmmata?»

Everstova pööras pilgu majorile. See vaikis mõne aja ja vastas siis:
«Ma kahtlen selles, vaevalt... Mida tähendab endale tähelepanu tõmmata? See tähendab ennast ohvriks tuua.
Kas teie seda arvasite?»
«Tuleb nii välja;»
Šelestov muigas:
«Ma ei usu. See rahvas ei ole võimeline mingiks ohvriks. Isiklikest kogemustest tean, et kui neile hädaoht läheneb, siis närivad nad pigemini üksteisel kõri läbi, kui et end kaaslase eest ohverdavad.. Need ei ole inimesed, vaid inimsoo jätised, pühkmed, rämps... Huvitav, kumb neist suuskadel läks ja kumb nartat kasutas?» lausus Šelestov pärast mõningat vaikimist.
«Ma tegin selle täpselt kindlaks,» teatas Petrenko, kellele äkki meelde tuli, et ta seda varem polnud ütelnud.
«Mina tean ka,» pistis Eyerstova leitnanti katkestades vahele.
«Mida te teate?» pöördus Šelestov radisti poole.

«Tean, et suuskadel läks venelane, komandant Beloljubski.»

Šelestov suitsetas paberossi lõpuni ja viskas koni ära.
«Miks te seda arvate?» küsis ta siis.
«Jakuudid suusatavad harva keppidega nagu venela-

lased, nad sõidavad ilma. See seal on aga keppidega läinud.»
«Täpselt,» lisas Petrenko. «Ja veel üks detail - suusajäljed on värskemad. Ma usun, et nad pole vanemad kui kolm-neli tundi. Kõige enam võiks ehk arvata, et viis tundi, kuid mingil juhul mitte rohkem. Selle eest võin pea anda.»
Petrenko vaikis. Major vaatas temale ja küsis: «Oletame, et see on nõnda. Millise järelduse te siis teete?»
«Ma arvan nii,» ütles Petrenko ja istus majori kõrvale. «Oletame, et Beloljubski lahkus siit neli tundi tagasi ja sõidab keskmiselt, ilma puhkamata, seitse kilomeetrit tunnis. Järelikult on ta meist kakskümmend kaheksa kuni kolmkümmend kilomeetrit ees. Mitte rohkem. Ma olen suusatajana selles täiesti kindel ja jätan arvestusest välja asjaolu, et ta liigub mitte sissesõidetud suusarada mööda, vaid puutumatul pinnal, ja see ei ole nii väga lihtne. Eks ole?»
«No-noh, jätkake!»
«Tähendab,» algas Petrenko uuesti, «kui aega viitmata põtradega temale järele sõita, võib talle kahe, kõige rohkem kolme tunni pärast järele jõuda.»
Šelestov noogutas ja mõtles: «Jah, kolme tunni pärast, mitte varem. Puhkuseta edasi minna on väga raske.».
«Ma teeksin ettepaneku,» algas Petrenko, kuid Šelestov katkestas teda:
«Ma tean, mida te öelda tahate. Tean juba ette. Mina, näe mõtlen samuti: istuda tagavara-nartadele.. . muide, põdrad selle ees ei ole veel nii väsinud... ja seni kui need kolm rakendit siin puhkavad, katsuda Beloljubski kätte saada.»

«Õige, seltsimees major!» jätkas Petrenko üha rohkem erutudes. «Ainult lubage minul seda teha.»

217

Kiirustamata läitis Šelestov uue paberossi ja mõtles järele. Ta mõistis leitnandi meeleolu. Ta ise oli ka kunagi sama läbematu olnud ja mäletas hästi, kuidas piirivalvekordoni ülem talle esmakordselt oli ülesandeks teinud taga ajada ja kinni pidada Nõukogude piiri rikkuja, kes Liidu territooriumile oli tunginud. Millise innu ja entusiasmiga asus ta lahinguülesannet täitma! . . .

Petrenko istus nagu nõeltel, kuid ei söandanud kõnelema hakata. Vaikus venis pikale. Viimaks ütles major.

«Sõitke, kuid võtke Nadjuša kaasa. Kaks silma on kaks silma, kuid neli on veelgi parem. Sõitke tagavarapõtradega, need siin puhkavad seni ja söövad. Ning Taas Bass võtke kaasa.»

«Ei, seda ei ole!» kostis Petrenko kähku. «Üksi meie teid ei jäta. Te olete ju invaliid.»

«Leitnandil on õigus,» segas vahele Everstova. «Taas Bass peab teiega jääma, Roman Lukitš. Teisiti ei saa. See oleks kuritegu...»

«Kas tõesti?» muigas major. «Noh hästi, oleme rääkinud. Las Taas Bass jääb siia. Hakake teele seadma. Teie, Nadjuša, võtke nartalt kogu koorem maha. Teie, Gritsko, aga tooge mulle siia puid, muidu võtab külm mu ära, ühel jalal end soojaks ei hüppa.»

Kui puud olid kohale toodud ja narta sõiduvalmis seatud, pani Petrenko taskutesse pädrunipidemed padrunitega ja riputas pihtkasuka peale binokli.

«Paistab, et olen valmis,» ütles ta siis.

«Kui paistab, siis kontrollige veel kord,» andis major nõu. «Võtke minu kotist käerauad. Ja pidage meeles: kes see inimene ka oleks, ta peab elusana meie kätte langema. Ja veel: kui te teda nelja tunni jooksul kätte ei saa, pöörduge tagasi. Saite aru? Ning lõpuks: liikuge ettevaatlikult, olge alati kõigeks valmis, eriti plmedates

218

kohtades. Ma ei pea võimatuks, et nad varitseda võivad. Muidu jääks arusaamatuks, miks nad lahku läksid. Mina aga valvan siin.»

«Kõik on selge, seltsimees major. Kas võib teele asuda ?»

«Sõitke!»

«Läki, seltsimees seersant,» hüüdis Petrenko Everstovale ja siirdus narta juurde.

Rakend ühes Petrenko ja Everstovaga kadus mõne sekundi pärast silmist.

Šelestov laskus ühele põlvele, viskas lõkkesse hagu **ja** istus siis endisele kohale.

«Veider, et mitte rohkem öelda!» mõtles ta. «Miks oli Beloljubskil vaja suuskadele asuda, kui lal põdrad kasutada olid?»

Lähenes keskpäev.

Šelestovile meenus, et Taas Bass pärast peremehe kaotamist polnud

veel midagi söönud. Ta tõmbas koti toiduainetega enese juurde, võttis sellest kaks tükki külmunud liha ja hakkas lule kohal soojendama.

Kui liha sulanud oli, kutsus major peni enese juurde. Seekord ei keeldunud Taas Bass toidust, läks lihatükiga veidi eemale ning hakkas seda seal närima.

«Nii on õige, sõbrake,» kiitis Šelestov. «Minul on ka raske, oi, kui raske, kuid tuleb elada. Ja kurvastus ei ole murerohi. Et ma ainult igavusest magama ei jääks ja ootamatult hätta ei satuks nagu kukk kapsasuppi. Ja olgugi et sina mul ustav valvur oled, katsun ma siiski unest hoiduda.»

Poolteisetunnilise kiire sõidu järel taigas viisid suusajäljed Petrenko ja Everstova väikese, põhjani külmu

nud ojakese juurde. Paiguti oli ojake õhukese.lumekihiga kaetud.

Mida kaugemale edasi Petrenko ja Everstova jõudsid, seda lähemale nihkusid teineteisele ojakese järsud kaldad, moodustades nagu midagi kitsa mäekuru taolist.

Vasakpoolne kallas, mida kuldasid päikese viltused kiired, koosnes mitmesugustest erivärvilistest geoloogilistest kivimitest ja meenutas mitmekihilist pirukat. Kalda kohal rippusid siin-seal nagu girlandid sadudest ja külmast puretud narmendavad puujuured. Ülal kaldaharjal kulges tiheda seinana taiga.

Parempoolsel kaldal aga kõrgusi d täiesti paljad, tuultest läikima poleeritud. mustad kaljud. Kord kuhjusid nad üksteise otsa, kord rippusid ähvardavalt otse peakohal, valmis iga hetk alla varisema. Siin-seal kaljude vahel torkasid silma noored männid, mis nagu imekombel sinna pidama olid jäänud.

«Näete?» pöördus Everstova Petrenko poole. «Siin on ta jällegi puhanud.»

«Näen,» vastas leitnant. «Tähendab ta puhkas juba seitsmendat korda selle poolteise tunni jooksul. Ja kui oletada, et puhkamiseks kulus kõige rohkem viis minutit, siis tuleb kolmkümmend viis minutit ajast maha arvata.» .

«Nagu näha pole ta suur asi suusataja,» tähendas Everstova..

«Raske öelda. Võimalik, et ta teadlikult püüab jõudu säästa.»

Jäljed tõusid üha kõrgemale ja kõrgemale, kuru ahenes ja tee muutus iga minutiga raskemaks. Oli näha, kuidas Beloljubski oli lumest välja ulatuvate kivirahnude vahel endale teed rajanud, nende ümbert ringi minnes.

Põdrad lakkasid traavimast ja astusid sammu. Narta põrkas kivirahnude vastu.

«Tuleb jalgsi minna,» ütles Petrenko ja tahtis juba nartalt maha tuIla, kui narta äkki üles viskus ja siis alla langedes kummuli käändus.

«Paistab, nagu oleksime ümber läinud,» sõnas Everstova vapralt ja

puhkes naerma.
«Jah, oleks nagu sedamoodi,» vastas Petrenko samas toonis ning tõusis kähku püsti.
Põdrad jäid seisma. Nende küljed tõusid ja langesid lõõtsutades. Üsna maad ligi langetatud peade kohal keerles neil aurupilv. .
Petrenko aitas Everstoval tõusta ja lund maha raputada, siis ajas ta põdrad liikuma.
Kuru jäi üha kitsamaks ja lõppes viimaks, kuid tee ülespoole muutus veelgi järsemaks.
«Siin on nähtavasti oja lätted,» avaldas Everstova arvamist.
«Niisugustest ojakestest tekivadki suured jõed,» vastas Petrenko.
Põdrad astusid sammu, vaevaga vedades enda järel tühja nartat, mis kord kummuli käändus, kord küljeli langes, kord käigu pealt mingisugustesse aukudesse sukeldus.
Kuru oli juba selja taha jäänud, kuid teed tõkestasid teadmata kust siia kantud poolpehkinud palgid, lume alt väljaulatuvad paljad ja teravad kivikühmud ning madal, kuid tihe ja okkaline põõsastik.
Kõigest sellest oli väga raske läbi tungida.
Põdrad peatusid jällegi.
«Milline ürgaegne kaos,» ütles Petrenko ja avardas salli oma kaela ümber. «Vaadake!» pöördus ta Everstova poole, - «järsak, küll on ikka järsak!»
«Minu arvates lõpeb tõus varsti,» tähendas Everstova.
«Näete, taamal paistab mets. Sealt algab tõenäoliselt laskumine.»

«Võimalik. Kuid tahaksin teada, kuhu kurat see Beloljubski põrutab?»
Leitnant võttis taskust kompassi, pani selle hetke pärast jälle taskusse tagasi, vaatas kella ning vajus mõttesse.
«Jälle nagu varemgi kirdesse,» ütles ta siis.
Major lubas neli tundi jälgi mööda järele minna. Tähendab, varuks oli veel kaks tundi. Põõsastik ulatus umbes kilomeetri kaugusele ja polnud mingit mõtet sellest läbi tungida. Põtrade jõud oli lõpukorral. Tuli mingile otsusele jõuda ja tegutseda, kaotamata väärtuslikku aega.
«Teen niisuguse ettepaneku, Nadjuša,» algas Petrenko, - «teie jääte põtradega siia, mina aga katsun suuskadega jälgi mööda seljandikule jõuda. Vaatan järele, kuidas ja mis seal on. Meil teiega on varuks kaks tundi. Ma mõtlen, et sellest jätkub mäeharjale tõusmiseks. Kui neli tundi on möödas: pöördun ma jalamaid tagasi, ükskõik, mis ka ei oleks. Põdrad aga las puhkavad. Muidu ei vii nad meid enam tagasi. Olete nõus?»
«Mitte täiesti.» .
Petrenko taipas radisti mõtteid: see ei pidanud. võimalikuks lasta leitnanti üksi minna.
«Ma poleks muidugi selle vastu, et kahekesi minna, kuid põdrad on. väga väsinud, te näete ju ise. Nad võivad kokku variseda,» seletas Petrenko pehmelt. «Jätta aga rakend saatuse hooleks, tähendab lõplikult pea kaotada. Sest kõik võib ju juhtuda. Meie eemaldume

teiega siit kilomeetrit viis, Beloljubski aga teeb haagi, tuleb siia, istub nartale ja ongi läinud. .
Everstova noogutas pead.
«Ma mõistan seda kõike väga hästi, kuid palun olge ettevaatlik. Selle lühikese aja jooksul on meil juba niigi palju ohvreid olnud.»

«Pole midagi parata,» tähendas Petrenko, suuski ja keppe lahti päästes. «Võitlus ilma ohvriteta pole võimalik.»
«Ma pole sellega nõus. Peab tegema kõik võimaliku, et ohvreid ei oleks.»
Petrenko oli juba suuskadel, kontrollis sidemete tugevust, vaatas siis hoolikalt üle oma püssi, proovis, kuidas töötab määrdest peaaegu kuivaks hõõrdunud lukk ning haaranud siis kepid, ütles:
«Teil on õigus, Nadjuša. Luban olla ettevaatlik.»
«Noh, vaadake mul. .. Õnn kaasa!» hõikas Everstova talle järele.

*Leitnandil ei kulunud seljandikule jõudmiseks üle poole tunni. Ta peatus, tõmbas hinge tagasi ja ta imestus polnud väike: ümbrus oli järsult muutunud.
Seljandik oli täiesti paljas. Siin puudus mitte üksnes igasugune taimestik, vaid isegi lumi, mille tuul oli ära puhunud. All lebas samasugune metsatu org, kuhu järsult laskusid Beloljubski suusajäljed.
Org laius umbes kaheksa või üheksa kilomeetri ulatuses. Taamal tema taga venis mõõtmatusse kaugusse tume taiga, mis kaugelt vaadatuna sarnanes tohutu suure metsloomanahaga.
Petrenko tõukas keppidega ja libises kergelt mõned sammud mööda suusarada. Ta silmitses teraselt jälgi, mis kaugusse eemaldusid ja sellega üphte sulasid, ning pidurdas järsult.
Eespool, all orus, kilomeetrit kolm temast eemal, paistis lumel ähmaselt üksik tume täpp.

«Tema! Tema! Kas tõesti!»
Üha vähenevat punktikest silmist kaotamata vabastas Petrenko kiiresti pihtkasuka alt binokli, tõstis selle sil-

made juurde, reguleeris sama kähku läätsi ja nägi selgesti inimest. Binoklist vaadatuna polnud ta kaugemal kui kolmsada meetrit ja teda võis silmitseda nagu oleks ta peopesal. Kõrgekasvuline, õlakas, lühikeses pihtkasukas, püss seljas, töötas ta energiliselt mõlema kepiga ja eemaldus kiiresti, kord vähenedes, kord kasvades, selle järgi, kuidas ta hoogu võttes kummardus.
«Lõpuks ometi!»
Leitnandi süda hakkas kiiremini lööma. Ta vaatas kella ja mõtles: «Minu käsutuses on veel üle tunni aja, vaenlane aga on avastatud. Ja

kui ma ta taban ning seejuures veidi hilinen, kas rikun ma siis majori käsku? Ei. Roimari tabamiseks me ju siia tulimegi.»
Petrenko võttis seljast püssi ning pihtkasuka ja pani ka binokli ära. Püssi riputas ta uuesti kaela, pihtkasuka ja binokli aga jättis lumele. Siis, kohendanud salli, tõukas -ta tugevasti keppidega ja kihutas alla.

.

Ta liugles, tundmata omaenese keha raskust, muutudes ainult pinguli lihaste ja närvide kompleksiks. Tuul vilistas ta kõrvus, külm kõrvetas nägu kui tuli. Petrenko tormas edasi, pööramata millelegi tähelepanu, haaratud ainsast mõttest tabada roimar.

Kihutanud umbes kilomeetri, tundis ta, et suu on kuivanud. Rinnus hakkas kõrvetama, süda tagus ülemäära tugevasti.

«Liiga ägedalt algasin. Ilmaaegu. Oleks pidanud pikkamööda tempot arendama. Noh, pole viga, kohe tuleb teine hingamine. Pole viga. . .»

Ta aeglustas sõidukiirust, läks üle sammule, seisatas hetkeks, et vatikuube seljast ära visata, ja sööstis siis jällegi taga ajama. Binoklit polnud enam vaja. Vahemaa tema ja Beloljubski vaheloli sedavõrd vähene-

nud, et Petrenko komandanti juba palja silmaga selgesti nägi.

«Kas ta tõesti ei vaata tagasi?» mõtles Petrenko. Kuid samal hetkel Beloljubski, nagu oleks ta leitnandi küsimust kuulnud, peatus, vaatas tagasi ja sööstis siis juba kiiremini edasi.

«Nüüd - edasi!» käsutas Petrenko iseennast ja sööstis Beloljubskile järele, järk-järgult kiirust lisades. Siis võttis ta taskurätiku, pistis selle suhu, hoides seda hammastega kinni, ja vabastas kaela villasest sallist, mis korrapärast hingamist takistas.

«Noh, nüüd läheb juba ladusasti,» tähendas ta endamisi, rõõmuga märkides, el vahemaa tema ja komandandi vahel üha väheneb. Tepitud vatipükstesse kohendatud sõduripluus paisus leitnandi seljal kui põis, kuid ta lisas aina kiirust.

Beloljubskist lahutas teda .nüüd mitte rohkem kui kakssada meetrit.

Kõrv püüdis juba kinni Beloljubski suuskade kriuksumise ja keppide heli, kui ta end nendega edasi tõukas. Need hääled julgustasid Petrenkot ja andsid talle uut energiat.

Beloljubski jäi veel kord sekundiks peatuma ja pistis siis uuesti edasi..

Kui vahemaa umbes seitsmekümne meetrini oli vähenenud, tegi Petrenko energilise hüppe ettepoole, peatus siis, võttis rätiku suust, hingas täie rinnaga, ja pannud käed ruuporina suu juurde, hõikas:

«Hei, bandiidinägu! Seisa!»

Beloljubski peatus silmapilkselt, tõmbus kössi, nagu oleks ta hoopi oodanud, pööras pea kohmakalt tagasi, ja tuues kuuldavale mingi ebaselge häälitsuse, sööstis uuesti edasi.

«Seisa! Ma lasen!» karjus Petrenkõ, võttis püssi kaelast ja lõi padruni rauda.
Kuid Beloljubski jätkas jooksmist ja leitnant oli sunnitud uuesti taga ajama.

Kui vahemaa vastaste vahel umbes viiekümne meetrini lühenes, peatus Petrenko, viskas paremast käest kinda, pani püssi palge, peatas harjumuse kohaselt hetkeks hingamise ja vajutas päästikule.

Pauk lajatas lumelagendiku avarustes mitmekordse, kaua kumiseva kajana.

Petrenko andis hoiatuslasu. Kuid roimar otsustas nähtavasti, et tuleb samuti mõnesugused abinõud tarvitusele võtta. Ta peatus, haaras püssi, lõi kepid lumme ja heitis kõhuli, näoga leitnandi poole.

«Ahaa, siin pole nalja,» mõtles Petrenko ja viskus samuti rinnuli. «Kujuneb midagi kahevõitluse taolist.»Nüüd alles nägi ta, millist kurja nalja halastamatu pakane temaga oli teinud: ta oli leitnandi nimetissõrme otsa ära näpistanud ja tükikese nahka päästiku külge jätnud.
Samal ajal prahvatas lask ja kuul lendas vingudes üle leitnandi pea. «Esmakordselt elus olen kellelegi märklauaks, ja pole vigagi.. . Tulistab vist kuulidega - haavlitesse pole usku,» taipas Petrenko ja noorusele omasest trotsist tormitsedes hüüdis:
«Visake püss minema, härra komandant! . . . Te ei oska ju lasta! . .. Õppige enne korralikult selgeks!»

Ta tõstis optilise sihiku läätse silma juurde ja nägi, kuidas Beloljubski lumme vajununa lebab, temast mõlemal pool lumme torgatud suusakepid.

Üks keppidest oli just püssikirbuga kohakuti ja leitnant vajutas päästikule. Kepp murdus, nagu oleks ta habemenoaga pooleks lõigatud. Petrenko võttis ka teise

kepi sihikule ning jälle kajas pauk. Ka teine kepp oli pooleks lastud. «Visake püss kõrvale!» käsutas Petrenko. «Muidu lendab ta teie käes otsekohe tükkideks. Kuulete?» .
Beloljubski lebas liikumatult. Läbi optilise sihiku nägi Petrenko ta seljal purukslastud suusakepi tükki. .

«Aimab, lurjus, vist, et ma teda ennast tulistada ei taha,» mõtles Petrenko ja märkas äkki, et Beloljubski end liigutas. Roimar tõstis pea ja tulistas kiiresti teist korda.
«Tola,» tähendas Petrenko endamisi. «Mis sa nüüd edasi teed? Laed kaheraudset uuesti või?»

Nii oligi. Beloljubski tõmbus kõverasse ja Petrenko taipas, et ta püüdis pihtkasuka alt padruneid kätte saada.

«Kuid enne tuleb ju tühjad kestad välja võtta,» arutas Petrenko, silmi optiliselt sihikult pööramata ja Belöljubski iga liigutust jälgides.

See aga, nähtavasti kartes, et lumi püssirauda võiks sattuda, keeras enda ettevaatlikult küljeli, kergitas kaheraudset ja murdis ta

laadimiseks keskelt lahti.
Seda Petrenko just ootaski. Ta pani püssi palge ja tulistas neljandat korda. Midagi kõlksatas, raksatas ning Beloljubski peitis pea lumme.
!
Midagi kartmata kargas Petrenko jalule, asus suuskadele, ja võtnud uue padrunipideme, laadis püssi uuesti.
«Tõuske püsti!» käratas ta. «Tõuske püsti, muidu teen teist sõelapõhja!» .
Beloljubski ei tõusnud kohe ja leitnandi südamesse hiilis rahutus: ega ometi kuul vaenlast ei riivanud.
Kuid komandant tõusis. Ta raputas isegi lume, riietelt maha. .
«Ega te haavatud pole?» küsis Petrenko lähenedes ja püssi laskevalmis hoides.

Beloljubski raputas eitavalt pead.
Petrenko lähenes umbes viieteistkümne meetri kaugusele ja nägi lumel riismeid sellest, mida mõned minutid tagasi jahipüssiks nimetati.
«Kahju püssist,» mõtles Petrenko. «Sellest laskis ju Bõkanõrov.»
Tükk aega seisid luureohvitser ja roimar vaikides, teineteist hoolikalt silmitsedes, uurides ja mõõtes: Beloljubski kogu välimus kõneles sellest, et ta on igas võimalikus olukorras valmis vastu hakkama.
«Toi Haja kaevandusasula endine komandant Beloljubski?» järgnes küsimus.
«Ma tahan juua,» vastas BeloljubskL
«Luban lund neelata.»
Komandandi nägu virildus grimassiks, ja haaranud pihku lund, toppis ta seda suhu.
«Nüüd aga, asuge suuskadele ja marss edasi! Liigutage end kiiremini!» käsutas Petrenko.
Beloljubski täitis käsu.
Petrenko astus suusateelt kõrvale, laskis roimari enese ette ja järgnes siis talle, hoides kümne-kaheteistsammulist vahemaad.
Beloljubski sammus kiirustamata, võib-olla sellepärast, et tal kepid puudusid, või oli ta väsinud.
Selline tempo ei rahuldanud leitnanti. Lühike päev kustus kiiresti ja silmanähtavalt. Tuli rutata.
«Nobedamini, nobedamini, muidu tuleb teil hangel ööbida,» hoiatas Petrenko.
Beloljubski lisas sammu.
«Seiske!» käsutas Petrenko.
Beloljubski jäi seisma..
Petrenko lähenes ja viskas talle oma kepid:
«Võtke, nii on parem:»

Beloljubski varustas end keppidega ja hakkas kiiremini astuma. Petrenko järgnes talle, pidades endist vahemaad ja hoides relva laskevalmis.

Tee peal korjas ta vatikuue lumelt ja ajas selga. Oli ka viimane aeg, sest tagaajamisega kuumaksköetud keha oli ammugi jahtunud ja leitnandil hakkas juba külm.

«Hea veel, et sviiter sõduripluusi all oli, muidu võib sellise temperatuuri juures ära surra,» mõtles ta, ja heitnud pilgu mäe suunas, peatus hetkeks.

Mäeseljandikuit, mis oli juba käegakatsutavas kauguses, kihutas Everstova suuskadel noolena alla. Ta sõitis nagu sõidavad kohalikud põhjamaa elanikud, ilma keppideta, keha ette painutatud ja parema käe löökidega tasakaalu hoides. Parema kaenla alla oli tal surutud Petrenko poolt seljandikule jäetud pihtkasukas.

«Ei pidanud vastu, muutus vist rahutuks,» mõtles Petrenko tänulikult. Everstova libises osavasti ees sammuvast Beloljubskist mööda:

«Pange kohe kasukas selga. Andke seniks puss minu kätte. Vaat nõnda. Ma nägin kõike binoklist, mille te mäeseljandikule olite jäinud. Põtrade pärast ärge kartke, pulli sidusin ma kinni, lehm aga ei lähe tema juurest kuskile. No olete te küll tubli! Beloljubski aga vahib metsloomana ringi. Heitsin talle põgusa pilgu. Kindlasti tundis ta mu ara. Näete, ta ei vaata isegi tagasi.»

«Las ta läheb,» ütles Petrenko püssi tagasi võttes.

«Kas ta ära ei jookse?»

«Ei usu. Kuid võtke igaks juhuks revolver ja minge kõige ees.» .

Petrenko käskis Beloljubskit peatuda ja laskis Everstova ette. Siis liikusid nad jälle edasi.

230

Mõne minuti pärast jõudsid kõik kolm seljandikule.

Ilm oli järsult muutunud. Loojuv päike, mis näis olevat mähkunud tihedasse sinetavasse uduvinesse, kadus lumise mäeharja tippude täha, andes maad hallidele varjudele. Ähmasesse sompa uppunud taevas vajus silmapiiril ligi maad. Videvik tihenes kiiresti. Mäeharjal vihisesid hangedel tuisuiilid, lumetolmu pikkade jugadena üles keerutades. All, teisel pool mäeharja laiuv taiga tardus, nagu valmistudes millegi vältimatu vastu.

«Tuisk tuleb!» hüüdis Everstova. Ta peatus, tõstis käe silmade juurde ja silmitses loojuvat päikest. «Peab ruttama.»

«Minge, minge edasi,» kostis Petrenko ja mõtles: «Tõepoolest on vaja kiirustada. Kuid mida teha Beloljubskiga? Teda narta järel sõitma panna ei saa, ta on vilunud suli, tormab oma teed ja aja teda siis veel taga. Tulistada teda ka ei tohi - ta tuleb ju elusalt kohale toimetada. Ja pimeduses ei saa ju sihtidagi. Ta tuleb nartale panna ja ise järel sõita. Teist teed ei ole.»

Mäeseljandikult laskumine toimus märksa kiiremini kui oletati. Siin oli tuul veidi nõrgem ja ta ähvardav ulgumine kostis ainult kõrgete

mändide latvades.
Videvik saabus kiiresti. Narta põtradega ilmus nähtavale. Petrenko võttis taskust terasest käerauad.

«Kui midagi peaks juhtuma, laske jalgadesse ja ainult minu käskluse peale,» ütles leitnant vaikselt, peaaegu sosinal Everstovale ja märkas, kuidas sellel püss käes tasa võpatas. «Saite aru?»
«Just nii,» kostis Everstova lühidalt.
Petrenko astus Beloljubski juurde.

«Sirutage käed ette!» käsutas ta, ja vaadanud roimarile näkku, silmas seal kleepuva higi juba külmunud nirekesi. «Pühkige nägu kuivaks.»

Beloljubski sirutas pahema käe ette ja hakkas paremaga nägu kuivatama. Kinnitades metallkäevõru ühele randmele, leitnant pigemini tundis kui nägi roimari teravat pilku endast üle libisevat.
«Oi!» karjatas Everstova. .
Beloljubski, nähes, et teda ja relvastatud naist lahutab praegu relvata leitnant, tõstis parema käe löögi andmiseks, kuid sai järsku tugeva hoobi lõua alla, lendas kõrvale ja kukkus näoli.

«Andsin talle nähtavasti tubli obaduse,» mõtles Petrenko ja sööstis kukkunu juurde. Kuid see toibus kähku, kargas jalule ja, tõmmanud pea õlgade vahele, hakkas raskesti hingates noormehele lähenema.

«Jätke lollused!» hoiatas Petrenko, veidi taganedes ja poksiasendisse asudes. «Jätke järele, muidu murran ma teil ribid.»

Kuid ta hoiatus jäi tagajärjetuks. Beloljubski sööstis leitnandi kallale ja andis talle mõned korratud hoobid.

Neil polnud mingit efekti ja roimar muutis taktikat - ta . püüdis nüüd noormehest kinni haarata ja teda enda alla suruda. Ka sellest ei tulnud midagi välja. .

Everstova sagis ühelt poolt teisele poole ja otsis kohta, kust ta leitnandi haavamata oleks tulistada võinud. Talle tuli mõte Beloljubski juurde hiilida ja talle püssilaega virutada. Kuid Petrenko andis vastasele hoobi meelekohta, paiskas ta maha ning klõpsatas käerauad kinni.

Vahepeal olid taiga kohale roomanud rasked pilved, vuhisesid tugevad tuuleiilid. Tuisujoad kahistasid põõsastes ja väänlesid hangedel, ennustades lumetormi.
Tuulest taganttõugatud narta sellele seotud Beloljubskiga liikus tagasiteed.
Keppidega nartast kinni hoides libises suuskadel Petrenko.

XVI. PURGAA

Puldanist telgis, mida valgustas küünal, istusid Šelestov, Petrenko, Everstova ja raudus kätega Beloljubski.

Väljas möllas purgaa. Tuul märatses tohutu jõuga, Keerutas, vilistas ja möirgas metsikult. Ta tõstis pilvedena lund õhku ja paiskas selle taigat mööda laiali; lagedad kohad pühkis ta täiesti puhtaks, paljastades tardunud, läbini külmunud maapinna, keerutas tühemikke hangede vahele ning kuhjas silmapilkselt kokku lumekuhilaid ja lumevalle.

Tuul tungis kõikjale: taigasügavustesse ja mäeseljandikkudele, kuristikkudesse, mäetippudele ja jõeorgudesse, raputas võimsaid mände, painutas looka nõtkeid, õrnu kaski, tuuseldas ja murdis armetult noort kuusikut. Ta kargas tugevate hoogsate sööstudega telgi kallale, püüdes seda ühes vaiade ja telginööridega maast lahti rebida, kokku keerutada ja tont teab kuhu viia.

Ürgjõud märatsesid. Taiga ägas, ohkas ja oigas otse, kui raskesti haige inimene ning hüüdis nagu kedagi appi. .

«Juba on möödunud tund, kui see möll algas,» mõtles Šelestov endamisi.. «Olen nii palju aastaid Jakuutias elanud, kuid. midagi säärast pole ma veel näinud.»

Ta lebas poolküliti, vigastatud jalg ette sinltatud. Majori selja taga, jalad enese alla tõmmanud, istus Everstova.

Beloljubski istus Šelestovi vastas. Küdev ahi lahutas neid. Leitnant oli aset võtnud Beloljubski lähedal.

Roimar käitus liiga vabalt ja vastas esitatud küsimustele vastumeelselt.

I Purgaa - lumetorm.

Miks ta kaevandusest lahkus? Kõige lihtsamaI põhjusel. Väljunud tookord major Šelestovi juurest ja olles kõigiti valmis täitma tema käsku ning käima läbi kõigi asula elanike majad, kuulnud ta ootamatult ühelt ka evandustööliselt, et tiigi läheduses olla avastatud tundmatu jäljed. Ta kahtlustanud, et need jäljed kuuluvad just sellele inimesele, keda *major* otsib. Ta otsustanud avaldada initsiatiivi ja kähku teotseda ning sööstnud jälgi mööda edasi. Ta arvab, et toimis täiesti õieti, ja ei mõista, miks äkki teda ennast taga ajama hakati ja ta raudu pandi... See, et ta narta jälgedelt hoopis vastupidisesse suunda siirdus, on ka väga lihtsalt seletatav: et jälitamist mitte katkestada, sõitis ta ka öösel ja eksis teelt. Kaldus veidi kirdesse. Kust ta püssi sai? Kuidas kust? Tee peal leidis ta selle lumest. Nähtavasti oli see, keda ta jälitas, püssi maha pillanud. Miks ta ohvitseri käsku ei kuulanud, seisma ei jäänud ja vastu hakkas? Noh, sellepärast, et ta seda ohvitseri samaks kurjategijaks pidaski, keda ta jälitas. Ägeduses ei jõudnud ta paguneid vaadata, ja mis paguneid sa veel vaatad, kui sind tulistatakse. .

Šelestov käitus nii, nagu oleks ta tõepoolest kõike seda uskunud, mida roimar kõneles.

Isu täis kõnelnud, palus Beloljubski juua. Petrenko valas teekannust jahtunud vett kruusi ja tõstis selle diversandt suu juurde. See jõi

suurte, katkendlike sõõmudega.
Šelestov vaikis. Vaikis ka diversant. Vaikis ja mõtles.
Ta mõtted liikusid kahes suunas.
Kui Šaraborin poleks nii reetlikult käitunud, võib-olla oleks siis maksnud jätkata kord alustatud mängu ja selle majori pea igasuguse lobaga segi ajada. Ta teadis ju väga hästi, et süüdistatav võib kõnelda kõike, mis pähe tuleb: võib oma süüd eitada, kõik tõendid ümber lükata

ja kõik süütõendid valeks ajada. Kui ainult seda Šaraborinit poleks! Pärast tema poolt kordasaadetud alatust ja reetmist pole sellel mängul enam mõtet. Kas tema, Beloljubski, nüüd valetab või mitte, ikkagi teda ei vabastata. Ei, ei! Ja lõppude-lõpuks saavad nad ikkagi jälile, kes sa oled, võimalik, et ongi juba selle välja uurinud. Edasi salata? Vaikida? Tõrkuda? Milleks?.. Vaikida selleks, et Šaraborinit päästa? Venitada ja sellega talle võimalus anda lennukisse istuda ning üle piiri pääseda?
Susi teda söögu! Tema lendab ära, saab rahad, mis on määratud mitte temale, vaid Beloljubskile, elab seal ja sülitab kõigele. See aga, kes need rahad suure vaevaga on teeninud, see istub trellide taga, ja mitte aasta ega kaks, ka mitte viis aastat, vaid kogu eluaja. Oo! . .. Ta teab juba, kuipalju kohus talle määrab. Teab peaaegu täpselt. Hea veel, kui vangistus. Aga kui maha lastakse? Šaraborin, kes ta paljaks varastas ja tema rahad omastas, elab hästi ning irvitab tema üle, tema aga kõduneb samal ajal mullas. Ei! Seda ei ole.! Ei iialgi!
Beloljubski ei söandanud veel tõtt kõnelda ja end täielikult paljastada. Ta mõtted pöördusid uuesti Šaraborini juurde. Kui Šaraborin poleks nii toiminud, puhkaks Beloljubski nüüd päevateekonna kaugusel Kõverjärvest, ja teadmata on, kas tagaajajad oleksid ta kätte saanud või mitfe. Kuid milleks mõistatada? Võib kindlasti öelda, et nad poleks teda kätte saanud. Purgaa oleks jälitajail tee ära lõiganud, nagu ta nad praegu Šaraborinist ära lõikas. Ja viimane muidugi võidutseb. Nähtavasti talitaski ta nõnda just selleks, et Beloljubski majori kätte satuks; oma naha päästmiseks jättis ta tema nende kätte. Mis siis nüüd teha? Vaikida? Valetada, kindlasti teades, et vale ei päästa? .
Kuid miks pole major Šaraborinist sõnagi lausunud? Miks pole ta kordagi insener Kotšnjovile vihjanud? Kas

tõesti algas kogu madin sellepärast, et nad kaks jakuuti, noore ja vana, surnuks pussitasid? Aga äkki ongi nii? Siis pole ju üldse mõtet vaikida ja selle patte varjata, kes sind on reetnud.
«Mõtlete?» katkestas major tema vaikimise. Beloljubski võpatas ootamatusest.
«Kuidas te ütlesite?» küsis ta.
«Ma küsin: kas te mõtlete?»

Beloljubski muigas.

«Mul pole millestki mõelda,» vastas ta.

«Nähtavasti on, kui nii kaua mõtlete,» tähendas major rahulikult.

Korduvates vestlustes vaenlastega kogenud Šelestov oli juba harjunud nende kalduvuste ja taktikaga, ja teda ei imestanud põrmugi Beloljubski rumal, mitte millegagi õigustatud käitumine. Kuid ta ei tahtnud oma kaarte enneaegu avada, ei tahtnud näidata, kui paljust ta teadlik oli, ning kartis ettevaatamatu küsimusega kogu asja rikkuda.

Major ei teadnud veel, kes oli süüdi Kotšrtjovi tapmises, ta ei tundnud selle mõrva eesmärki, ei teadnud ka roimarite kavatsusi ega plaane. Teda tegi rahutuks asjaolu, et teine kurjategija veel vabaduses viibib. Lumetorm matab nüüd jäljed lõplikult

Vaevaga taltsutas major oma raevu, tahet tõusta, selle paadunud hundi rinnust kinni haarata ja teda paar korda tublisti raputada ning nagu kord ja kohus kõnelema panna. Kuid kui juba keegi, siis just Šelestov teadis väga hästi, et uurija, kes kätele voli annab, näitab sellega tavaliselt oma jõuetust ja oskamatust vaenlast paljastada.

Aeg aga läks edasi. Purgaa jätkas oma raevukat kontserti.

Beloljubski heitles piineIdes teda haaranud tunnetega.

Ta surus lõualuud nii tugevasti ja tihedalt kokku, et isegi hambad kriiksatasid.

«Kolme minuti pärast kaheksa,» lausus endamisi Petrenko kella numbrilauale pilku heites.

Beloljubski võpatas. .

«Nelja-viie tunni pärast saabub lennuk,» mõtles ta. «Võib-olla seal, Kõverjärve rajoonis, polegi lumetormi. Lennuk saabub ja viib Šaraborini kaasa. Ning mina, idioot, istun ja vaikin. Mis sellest kasu on? Kas see mind päästab? Teeb asja ainult halvemaks ja suurendab süüd. Tema, lurjus, aga võidutseb ja irvitab mu üle.»

Raev lõi keema ja pulbitses temas sellise jõuga, et silme ees mustaks läks ning viirastuma hakkas.

Ka Šelestov heitis pilgu oma kellale ja, pöördudes Beloljubski poole, ütles hooletult, käega haigutust varjates:

«Noh, mis siis ikka, kui teil pole tuju enda kohta tõtt kõnelda, jätame siis vestluse hommikuks. Heidame puhkama.»

«Puhkama! Kena küll!» mõtles Beloljubski ja ohkas valjusti, oma keha ebaloomulikult sirgu ajades. «Mina puhkan, Šaraborin aga, väga võimalik, et valmistab praegu .lennukit vastu võtma. Ei, seda ei ole! Ei ole, olgu ta kolm korda neetud!»

«Küsige! Ma räägin teile kogu tõe!» pahvatas ta äkki.

Ta oli arvanud, et nende sõnade peale kõik oma kohtadelt vähemalt püsti hüppavad ja teda küsimustega üle külvavad, kuid midagi niisugust ei juhtunud. Kõik istusid nagu olid istunud, ilma et oleks kuuldavale tulnud ainustki vaimustus- või imestushüüatust. Veelgi enam — majoril polnud nähtavasti küsimustega üldse kiiret, ta nägu ei väljendanud midagi. Pikkamisi valis ta endale karbist paberossi, muljus seda sõrmede vahel ja silmitses kaua suulise etiketti, nagu

oleks ta seda esmakordselt

näinud ja nagu oleks sellel tema suhtes võrratult suurem tähtsus kui Beloljubski valmisolekul tõtt rääkida. See ruttamatus ärritas diversanti ja viis ta enesest välja. «Hakkab ta siis lõpuks suitsetama või ei? Läidab ta paberossi?» küsis ta endalt tusaselt.
Šelestov tõmbas tikust tuld, süütas paberossi ja vaatas roimarile silma.
«See on teie ainus väljapääs,» lausus ta rahulikult ja tagasihoidlikult.
«Küsige, mis teid huvitab,» vastas Beloljubski põiklevalt. «Ma vastan kõigele.»

«Ma ei kavatse küsimuste ja vastuste õhtut korraldada,» ütles major endise rahuga. «Kui te kavatsesite tõtt kõnelda, hakake peale, ja nimelt sellest. Teie juurest on leitud kaks dokumentide komplekti - Beloljubski ja Orosutsevi nimele. Kuidas on teie õige perekonnanimi?»

«Orossutsev,» vastas diversant. Ja veidi mõelnud, lisas ta naeratades ning liiga vabalt, püüdes sellega oma ärevust maskeerida: «Teid muidugi huvitab teada, kuidas ma Beloljubskiks muutusin?»
«Praegu mitte, igal asjal oma aeg. Kui teil mulle midagi rääkida on, palun. . .»
«Ta teab kõik. Teab, ja mängib minuga, aeg aga kaob,» mõtles Beloljubski ja hakkas kõnelema, rahutute pilkudega vahetpidamata telgis ümber vahtides ja ringi kobades. . .

Jah, siiani oli ta valetanud. Ei tea isegi, miks. Võimalik, et kartis vastutust. Ja see on loomulik. Nüüd aga jutustab ta kõik vähimatki varjamata. Algusest lõpuni. Ta on valmis kandma mistahes pälvitud karistust. Niisiis. . .

Mõned päevad tagasi tuli Toi Haja kaevandusse Šaraborin. Beloljubski on temaga juba ammu tuttav. Šaraborin tunneb hästi Beloljubski minevikku kontrabandis-

tina ja oleks võinud teda igal ajal juurdlusorganitele välja anda. Kui poleks olnud seda Šaraborinit, ei istuks tema, Beloljubski, praegu siin, vaid oleks jätkanud oma ausat tööd kaevandusasula komandandina. Kuid kaevandusse ilmunud Šaraborin sundis teda ähvarduste ja väljapressimistega varastama selle seifi võtmed, mida kasutas keskusest saabunud insener Kotšnjov. Ta varastaski võtmed. Šaraborin võttis neist jäljendi ja tegi teised täpselt samasugused võtmed. Siis tungis ta korterisse, avas seifi, otsis sealt mingi tähtsa plaani ja hakkas seda pildistama. Samal ajal astus insener Kotšnjov tuppa. Šaraborin tulistas teda püstolist ja surmas ta kohe Lõpetanud ülesvõtte, pani Šaraborin plaani tagasi seifi, hiilis märkamatult kontorist välja ja lahkus samal ööl kaevandusest. Enne lahkumist käskis ta teda, Beloljubskit, kontrollida, mis kaevanduses pärast tema põgenemist sünnib ja siis taigasse, kokkuräägitud kohta tulla. Beloljubski tegigi nii, mida ta nüüd kibedasti kahetseb. Et oma jälgi

varjata, sidus ta käte ja jalgade otsa karukäpad. Šaraborini fotoaparaadis on ilmutamata film. Ta viib selle Kõverjärvele. Nelja või viie tunni pähast, täpsemalt - kella kaheteistkümne ja kahe vahel öösel peab Kõverjärve juures maanduma välismaa lennuk, mis Šaraborini pardale võtab. Šaraborin rääkis, et välismaa luure on temale plaani eest suure rahatasu tõotanud ja mis peaasi - lubanud ta Nõukogude Liidu territooriumilt ära viia. Šaraborini sõnade järgi tuleb lennuk Jaapani saarestiku kõige põhjapoolsemast tipust ja maandub märgutule peale, mis koosneb viiest ümbrikukujuliselt paigutatud lõkkest. See ongi kõik. Ehk ei . .. Sellega ei ole veel kõik Šaraborini roimad loendatud, ja pole mingit mõtet neid nüüd enam varjata.

Teel järvele haavas Šaraborin tema enda silme all, võib-olla tappiski, kolhoosnik Otšurovi, et temalt põtru

ja nartat kätte saada. Samuti toimis Šaraborin tundmatu vana jakuudiga, kelle püss talle meeldis. Ta mõrvas vanakese, sattunud temaga teel kokku. Ka temaga, Beloljubskiga, toimis Šaraborin alatult. Võtnud teda endale teejuhiks Kõverjärvele, lubas talle selle eest suurt tasu, kuid ei andnud midagi. Veelgi enam. Kui järveni jäi veel ainult tühine maa, nii kilomeetrit viiskümmend, ja Šaraborin mõistis, et ta iseseisvaltki suudab kohale jõuda, jättis ta magava Beloljubski saatuse hoolde, võttis põdrad, toidumoona ja narta ning laskis jalga. Beloljubskile jäid ainult püss ja suusad. Muide, Šaraborin on alles hiljuti laagrist põgenenud. Ja veel üks pisiasi: Šaraborinil puuduvad isiklikud dokumendid, tal on ainult õpetaja diplom Potapovi nimele.

Beloljubski jäi vait.

Šelestov palus leitnanti temale kaarditasku ulatada.

Saanud selle, võttis ta sealt planšeti kaardiga ja süvenes viimase uurimisse.

Beloljubski küsis endalt mõttes, kas ta õieti tegi asjaolusid just nõnda kujutades, ja vastas otsustavalt: «Jah,õieti. Jaa, jaa, jaa... Mina olen sisse lennanud, kuid las murrab ka tema oma kaela. Ei major nüüd enam talle võimalust jäta üle piiri pääseda. Mingi hinna eest ei jäta. Ja las siis Šaraborin, kui ta majori küüsi on sattunud, räägib ja keerutab enese välja kuis tahab. Vaevalt teda ustakse. Mina aga olin esimesena avameelne ja kõnelesin kõik ära. Ja see võetakse mul arvesse. Ning juurdlusel ja kohtus kinnitan ma sedasama. Ma pole ju kogu elu jooksul kordagi sisse kukkunud ega istunud, kuid Šaraborin - oi-oi! . .. Noh, kui aga nii välja kukub, et me ühte ja samasse kongi satume või ühes ja samas kohas karistust kanname, siis närin ma tal hammastega kõri läbi. Las ma ka ise kärvan, aga tema kõri närin läbi! Ta õpib mind veel tundma! Mida see major nüüd

venitab? Kas ta pole sündimisest saadik kaarti näinud või? Ehk ei leia

ta seda õnnetut Kõverjärve? Milles asi seisab? Tunnid on ju loetud! Põdrad tuleb viivitamata ette rakendada, nartale istuda ja vaatamata tuisule ülepeakaela järvele kihutada. Šaraborin võib ju tõepoolest ära lennata. Mida major ometi ootab? Miks ta ei rutta? Tuleb kiiresti, väga kiiresti sõita, et viiskümmend kilomeetrit maha kihutada ja õigeks ajaks kohale jõuda. Kuigi. .. muidugi, kui majoril on tugevad põdrad ja ta nendele kindel on ning hästi teed tunneb siis on viiskümmend kilomeetrit tühiasi. Umbes kolme tunni sõit.»

Beloljubski heitis majorile, kes endiselt kaarti silmitses, vargsi pilgu ja vajus uuesti oma arutlustesse:

«Ja-jaa. Võiks veel midagi leiutada, peaasi aga mitte kiirustada ja ennast ohjas hoida. Kõik pole veel kadunud. Kui major mu endaga järvele kaasa võtab - teist teed, tal minu arvates ju pole, siis teen katset paluda, et mind käeraudadest vabastataks. Teen katset, mis ma sellega kaotan. Mitte kui midagi. Muidugi mitte kohe, praegu, vaid siis, kui juba teel oleme. Ütlen, et külm võtab käed ära. Kukun nutma ja kaeblema. Midagi ma välja mõtlen. Ja kui mul enam käeraudu pole, siis maksab selles pilkases pimedüses ainult veidi kõrvale põigata, viis-kuus sammu edasi joosta ja keegi kurivaim ei leia sind enam. Mind tulistama nad aga ei hakka. Ma olen neile elusana vajalik. Selles ma juba veendusin. Noh, ja kõige halvemal juhul võib plehku pista ka käeraudadega. Ega need nii tugevad olegi. Kui ainult esimese kivini jõuaks, seal lendavad nad silmapilk tükkideks. Ja las siis see pimapäine koer vastutab omaenda nahaga kõige eest. Vastutagu! Ainult et nüüd on tarvis jõudu säästa.» .

Ja endalegi ootamatult lausus Beloljubski äkki:

«Tahan süüa, kodanik ülem. Kui annaksite.» Šelestov tõstis pea kaardi kohalt, pani planšeti kokku ja ütles:

«Miks te siis vigurdasite, kui teile pakuti?»

«Niisama, rumalusest... Ägestusin pisut...»

«Andke talle midagi,» pöördus Šelestov Petrenko poole. «Ja võtke käerauad ära. Las sööb.»

Leitnant andis Beloljubskile liha, pooliku karbi kalakonserve ja tüki rõngassaia ning vabastas ta ühe käe raudadest.

Kuna ta kogu ööpäeva jooksul polnud ivagi suhu saanud, sõi Beloljubski nüüd kiiresti ja ahnelt.

Talle turgatas pähe hultjulge mõte nüüd kohe õnne katsuda - ahi jalaga ümber tõugata ja püüda telgist välja karata. Kuid leitnant, kelle rusikatega ta juba lähemalt oli tutvunud, jälgis teda nii tähelepanelikult, et tuli sellest plaanist loobuda. Peale selle lamas koer, kelle olemasolu Beloljubski oli unustanud, otse ta kõrval.

«Ei, mitte praegu. Teel küsin veel kord süüa,» otsustas ta.

Kui Beloljubski söömisega valmis oli, astus leitnant majori käsklust ootamata tema juurde ja pani ta vaba käe raudu.

Jällegi hakkas Beloljubski majorit oma pilkudega jälgima.

Major vajas suurt enesevalitsemist ja tugevaid närve, et mitte reeta oma ärevust.

Šelestov oli vaenlasi ja nende hingeelu vägagi hästi tundma õppinud ja seetõttu ei võtnud ta Beloljubski ülestunnistust mitte puhta kullana. Ta teadis oma praktikast, et roimar alati püüab süüd kaassüüdlasele veeretada ja omaenda süüd maksimaalselt vähendada. Praegu oli see veelgi usutavam selletõttu,. et Beloljubski Šaraborini juba väljaspool tabamisohtu arvas olevat ja siis ka järe

243

likult tema paljastusi enam ei kartnud. Mis puutub lennukisse, siis võis see tõsi olla. Oli ju teadmata, mis roimaris tugevam oli, kas püüe silm silma vastu panemist vältida või, vastupidi, soov, et kaassüüdlane tema enda saatust jagaks. Muidugi, kui poleks seda lumetormi, siis *ei* halastaks ta endale ega sõpradele, et Beloljubski tunnistust kontrollida ja Šaraborinit tabada. Kuid praegu, sellises pimeduses ja lumetormiga, ei saanud sellele mõeldagi. .

«Mis kell on?» küsis Šelestov hajameelselt, täiesti unustades, et tal endal käekell olemas on.

«Pool kaheksa,» vastasid Petrenko ja Everstova ühest suust nagu käskluse peale.

Kuid Punapea on võib-olla juba järveni jõudnud. Tal on ju neli põtra. Kas suudavad nüüd ka nemad Kõverjärvele pääseda, kus nad kunagi pole käinud? Vaevalt.

Ja kui suudavadki, siis suure ekslemisega, ja selle ajaga jõuab Punapea juba ära lennata.

Šelestov tõusis, toetus ettevaatlikult haigele jalale, astus siis edasi, sõlmis tuulest pingulitõmmatud nööri lahti, lõi telgi eesriide kõrvale ja astus kummargil välja.

Ümberringi kees ja märatses kõik, selles hallis möllus ei suutnud ta isegi oma väljasirutatud. käe sõrmi näha. Terav lumi peksis talle näkku. Et jalgel püsida, kummardus Šelestov ettepoole.

«Istume siin nüüd tugevasti kinni,» niõtles major. «Olgu ta neetud. see purgaa! Ja oli tal vaja just täna meile kaela kukkuda! Punapea laseb jalga. Kindlasti laseb jalga. Mine tea, äkki pääsebki üle piiri. Mida peaks küll ette võtma? Jumala eest ei tea. Näe, keeb kui katlas! Midagi pole näha. Üksainus möll ümberringi!...»

Ja äkki valgustas teda uusmõte. Kiiresti pöördus ta telki tagasi, tõmbas eesriide ette, sidus nööriotsa vaia külge ja astus Everstova juurde. Radist tõusis püsti, ja

244

vaadanud majorile silma, taipas ütlematagi, mis viimast huvitab.

«Seda võib kohe,» ütles ta ja hakkas oma kaasaskantavat raadiojaama ümbrisest välja võtma. Siis avas ta selle, pani kuuldeklapid pähe ja palus Petrenkot antenn välja viia.

Šelestov istus oma koha le tagasi, võttis välitaskust märkmiku ja hakkas kirjutama.

Petrenko, kes antenni oli korda seadnud, tuli telki tagasi. .

Ta palus Everstovalt tükikese paberit, viskas sinna kiiresti mõned laused ja ulatas siis lehekese ŠelestoviIe.

See luges:

«Lubage. et põdrad narta ette rakendan, tagavarapõdrad ja Beloljubski kaasa võtan ning järveni katsun pääseda.»
Šelestov raputas eitavalt pead, viskas paberi ahju ja ulatas omakorda leitnandile oma märkmiku.
Petrenko laskis silmad kiiresti majori poolt kirjutatud mõnest reast üle libiseda, naeratas siis ja vastas: «Väga tore!»
«Andke Nadjušale edasi,» palus Šelestov.
Saanud märkmiku, luges Everstova teksti läbi, vaatas majorile ja noogutas pead. Siis kummardas ta raadiojaama kohale ja hakkas eetrist otsima keskuse väljakutseid.
«Peavad nõu,» mõtles Beloljubski. «Küll on tolvanid! Küll leidub ikka ilmas palju idioote! Milleks siin veel venitada? Kell saab ju varsti üheksa. Vaevalt kolm tundi on veel aega!»
Talle selgus, et tema ülestunnistamine ei olnud märki tabanud. Major ja ta sõbrad ei soovinud nähtavasti takistada Šaraborini kavatsust üle piiri pääseda. Oma

ärritust ja viha vaevaga alla surudes ütles Beloljubski endise sundimatusega:
«Minu arvates tuleks kiirustada, kodanik ülem. Šaraborin lendab ära. Võib pea anda, et lendab.»
«Purgaa,» vastas Šelestov sama rahulikult. «Kuulete, mis seal toimub? Tuleb kannatlik olla. Sellise ilmaga ei lenda ükski lennuk välja. Ta kaotab kursi. Ning sellises lumetormis viiskümmend kilomeetrit kolme tunniga ära sõita käib igaühele üle jõu. Ja põdrad ei lähe ka.»
«Põdrad ei lähe, aga inimene läheb,» katsus Beloljubski vastu vaielda. «Leitnant on suurepärane suusataja ning ka mina ei sõida just halvasti.»
«Hilja on!» sähvas major. «Oleks pidanud varem kõnelema, aga mitte targutama.»
Major pöördus Everstova poole. Radist tõstis vasaku käe väljapöördud peopesaga üles, nagu vaikust nõudes, ja ütles:
«Mind palutakse vastuvõtmisele üle minna.»
«Ei, ei!» protesteeris major. «Mitte mingil juhul! Võtku enne vastu.»
Everstova noogutas pead ja hakkas energiliselt võtmega koputama.

*Kell oli mõni minut üle kümne. Majori käsu lolid Petrenko ja Everstova puhkama heitnud. Pettunud ja rusutud Beloljubski lebas suletud silmi, teeseldes magamist. Kõik ta plaanid olid luhtunud, kuid endiselt otsis ta palavikuliselt väljapääsu kujunenud olukorrast. Šelestov suitsetas ühe paberossi teise järel, kuulatades tuule ulumist. Ta mõtted viibisid Kõverjärvel, kandusid Jakutskisse ta perekonnaringi, pöördusid sealt tagasi ristteele, sinna, kuhu oli jäänud lamama Vassili Nazarovitš Bõkanõrov.

Kui uni mõtted juba ähmaseks muutis, sirutas Šelestov käe kuivade halgude järele ja pani neid ahju, et tuli ei kustuks.

Umbes kella üheteistkümne paiku tundus majorile, et tuulehood on nõrgemaks muutunud. Ta kuulatas. Telk ei rappunud enam, tuul ei ulgunud korstnas, ja läks märksa soojemaks.

«Annaks ometi jumal!» mõtles Šelestov rõhutult, ja tõusnud oma kohalt, väljus.

Esimesena paistis talle kohe silma hea nähtavus, mida tund aega tagasi veel polnud. Võis seletada ja üle lugeda juba põtru, kes meetrit kümme telgist eemal kobarasse olid kogunenud. Lumesadu oli peaaegu lakanud. Pilvedesse olid tekkinud pilud ja siin-seal vilkusid nende vahelt tähed. Kuid peaasi – tuul oli vaibunud. Ilma igasuguse jõupingutuseta võis nüüd täies pikkuses püsti seista.

Suusakepile toetudes ja longates tegi Šelestov ringi ümber laagrikoha ning veendus, et kõik jäljed, mis seljandikule ja sealt alla viisid, olid kadunud, nagu poleks neid kunagi olnudki. Ümberringi laius puhas, puutumatu lumi. «Oleksime me tund või paar hiljem siia jõudnud, oleksime kaotanud mitte ainult Šaraborini, vaid ka Beloljubski,» mõtles major ja jäi veel mõneks hetkeks seisma, jälgides tuule vaibumist. Siis pöördus ta telki tagasi, ja märganud, et Beloljubski ei maga, ütles:

«Tõuske üles!»

Beloljubski ohkas raskelt ja tõusis istukile.

«Suitsu tahate?»

Major võttis paberossi, läitis selle enda oma küljest ja Beloljubski poole kummardudes pistis paberossi viimasele suhu.

Nad suitsetasid.

«Nüüd aga jätkame vestlust. On teil selleks tuju?» küsis major.

Beloljubski vaikis. Avameelne vestlus ei olnud talle meeltmööda. *Ta* tahtis piirduda sellega, mis *ta* juba enesest ja Šaraborinist oli rääkinud. Kuid see võiks majorit vihastada ja Beloljubski vastu üles ärritada. «Nagu näha, tuleb kõnelda,» otsustas Beloljubski.

«Noh, kuidas siis on?» katkestas Šelestov *ta* mõtteid.

«Küsige.»

«Ainult ilma luiskamiseta,» hoiatas major.

«Ma räägin tõtt.»

«Eks me näe,» muigas Šelestov ja küsis siis: «Kui kaua Šaraborin kaevanduses viibis?»

«Paari ööpäeva ümber.» .

«Täpsemalt.»

«Ma ei tea.» .

«Kas olete Šaraboriniga juba kaua tuttavad?»

«Ammust ajast.»

«Umbes?» .

«Aastat. . . *aastat.* . .» Beloljubski vidutas meenutades silmi. «Aastat paarkümmend saab ära.»
«Kus *ta* seekord kaevanduses olles peatus? Kelle juures *ta* ööbis?»
«Täpselt ei tea. Oleksin siis öelnud.»
«Aga mitte täpselt?»
BeIoljubski kehitas õlgu ja muigas. «Oeh, on see major *ka* täpne mees!»
«Mind see õigust öelda isegi ei huvitanud,» vastas *ta.* «Miks?»
«Noh, vaadake... *Ma* ju rääkisin teile. Kordan veel kord. *Ma* otsustasin ammugi oma minevikule selja pöö*rata* ja töötasin kaevanduses ausalt. Seda ütlevad teile kõik. Küsige kellelt tahes. Kui aga Šaraborin sinna ilmus,

taipasin *ma,* et minevikust ei ole nii kerge lahti saada. Tunnistan ausalt: mul tekkis isegi mõte Šaraborin maha lüüa, kuid käsi ei tõusnud. Üks asi on ennast kaitsta, hoopis teine asi aga kallale tungida.»
«Kus te temaga kohlusite ja vestlesite?»
«Niisama, kus juhtus. Mitmes kohas.»
«Konkreetsemalt?»
«Konkreetsemalt? Palun. Üks kord minu maja juures, see oli sel ööl, kui *ta* kaevandusse ilmus. Teine kord tiigi juures, nagu me varem olime kokku leppinud. Kolmas kord kontori juures. Ja viimane kord toiduainete kaupluse juures.»
«Väljas?»
«Jah.»
«Pakase käes?»
«Muidugi. Mis sellest siis on?»
«Ei midagi. Mitte midagi. *Ma* ainult täpsustan. Kas seifi võtmed andsite talle väljas?»
«Jah, tiigi juures. Tagasi andis *ta* need kaupluse juures.»
Šelestov noogutas mõne korra pead ja läitis siis uue paberossi.
«Kas Šaraborin hoidis fotoaparaadi enda juures või andis teile üle?» küsis *ta* pärast lühikest pausi.
«Oo! Šaraborin on kaval mees!»
«See tähendab?»
«Ta teab, mida vaja on enese käes hoida.»
«Tähendab fotoaparaat teie kätte ei saanud?»
«Mitte kordagi.»
«Kuid miks Šaraborin tapetud Kotšnjovi raha ära võttis?»
«Kavaldas. Arvestas, et juurdlus annab Kotšnjovi tapmisele kriminaalse iseloomu ja satub seega eksiteele. Tapetud näe röövimise otstarbel.»

«Huvitav, huvitav. . . Salakaval mees on see teie Šaraborin,» lausus Šelestov mõtlikult. «Noh, aga nüüd jutustage mulle järjekorras, kuidas teie sellise eluni jõudsite. Jutustage kõik, kõik. Mis on teie elukutse, millega tegelesite, kust pärit olete. Võtke arvesse, et varem või hiljem

tuleb teil sellest rääkida. Aega meil ju on.»

«Laske ma suitsetan. Suitsetan ja mõtlen. Elu on teadagi selline värk, et teda on võimatu tervenisti meelde jätta. Palju on mälust kustunud.» Beloljubski ohkas teeseldult. .

«Püüdke meelde tuletada.»

«Püüan,» nõustus Beloljubski ja kaalutles mõttes:

«Kas jälle jälgi segada? Ajada kõik algusest lõpuni segi? . Kuid äkki teavad nad minust rohkem kui ma arvan?»

Ta suitsetas paberossi ahnelt lõpuni ja hakkas siis endast jutustama. Jutustas vastumeelselt ja laisalt. Ta ei rääkinud, vaid nagu mälus; näis, et sõnad jäävad tal kurku kinni.

Kui jutustaja pikemaid vaheaegu tegi, esitas Šelestov tal1e suunavaid küsimusi, juhtis ta tähelepanu elulookirjelcuses esinenud lünkadele, lahkuminekutele kuupäevades, võrdles vastuolulisi, teineteist vastastikku eitavaid väiteid.

Beloljubski hakkas närvitsema. Üks jutustatud episood tõi kaasa teise ja kolmanda. Tuli nimetada üha, uusi nimesid, üha uusi detaile ja peensusi. Ning vastu tema enda tahtmist hargnes kogu kera lahti. Ärevusest niheles Beloljubski kohal, kaotas jutulõnga ja läks segi. Viimaks lausus Šelestov:

«Noh, teeme siis kokkuvõtte. Ma sain teist nii aru: olete viiskümmend neli aastat vana. Sündisite Tšitaas. Isa ja ema perekonnanimeks oli Vedjornikov. Isa oli voorimees, ema õmbleja. Kaheksateistkümne aastaselt, esimese im-

perialistliku sõja ajal, läksite vabatahtlikuna rindele, hiljem läksite, samuti vabatahtlikult, üle valgearmeesse ja põgenesite ühes selle riismetega MandžuurBasse. Seal elasite mõne aja. Kahekümne teisel aastal aga sattusite esmakordselt Jakuutia territooriumile väesalgaga, mida juhtis valgekaardi kindral Pepeljajev. Eks ole?»

«Õige,» nõustus Beloljubski ja mõtles: «Mälu on tal hea!»

«Kahekümne kolmandal aastal, pärast Pepeljajevi purustamist, põgenesite jällegi Mandžuuriasse ja asusite elama Harbiini. Seal muutusiteVedjornikovist Krassilnikoviks. Töötasite Harbiini hotellis «Modern» kelnerina. Siis astusite Jaapani firma «Kokusai Unio» teenistusse. Sellel firmal oli eriõigus Hiinasse salakaupa sisse vedada. Sellest momendist peale muutusite salakaubavedajaks. Käisite korduvalt üle piiri Nõukogude Liidus ja sealt jälle tagasi. ..»

«Täitsa õige.»

«Kolmekümne üheksandal aastal hiilisite Orossutsevi nime all viimast korda Jakuutiasse, otsustasite oma minevikust loobuda ja ausaks inimeseks saada.»

«Jah.»

«Sama eesmärgiga vahetasite ka oma perekonnanime Orossutsev Beloljubski vastu?»

«Kust te saite dokumendid Beloljubski nimele?»

«Kullaliiva eest võib taigas mistahes dokumente hankida. Ostsin ühelt

poisiit Džug-Džuris.»
Šelestov vaikis. Kaval, vaevu märgatav naeratus väreles ta huulil.
«Teie asjad on halvad, Beloljubski,» ütles ta.
«Kuidas? Ma ei saanud aru!»
«Te saate suurepäraselt kõigest aru! Teie vaenuliku tegevuse staaž on väga suur, kuid otsi otstega kokku

251

viima pole te veel ära õppinud. Ja ega see nii lihtne olegi. Täpsemalt - see on vägagi keerukas. Et valet tõena esitada. see vajab suurt kunsti.»
Beloljubski kehitas õlgu.
«See on teie asi. Mõelge kuis tahate,» ütles. ta. Šelestov puhkes naerma:
«Mispärast minu asi? Teie asi on mõelda. Sest mitte minul, vaid teil tuleb vastust anda.»
«Ma olen kõik öelnud.» sähvas Beloljubski süngelt ja vandus südames isennast, et ta üldse kõnelema oli hakanud.
«Teie ütlesite seda, mida ütlemata ei saa jätta,» vastas Šelestov rangelt, «peaasjast aga vaikisite.»
«Ma ei mõista.»
«Ma aitan teil mõista. Meenutan üht-teist. Miks teie Šaraborini pea paljaks ajasite?»
«Mina?»
«Jah, teie.»
«Mina ei ajanud. Ta tuli juba pügatuna.»
«Ja tõi mahaaetud juuksed teie korterisse?»
«Ei tea.»
«Oletame. Kuid miks rippus fotoaparaat, mis teie jutu järgi Šaraborini oma oli, teie, aga mitte tema kaelas?»
«Ei tea. Kõnelesin seda, mis oli.»
«Teie ütlesite, et Šaraborin haavas Otšurovit,kuid teda haavasile teie. Otšurov on ju elus!»
Šelestov tõusis.
«Pikk jutt seisab veel ees,» ütles ta teravalt. «Vaikimisega te ennast ei päästa!» Ja hõikas siis: «Gritsko! Nadjuša! Oles!»

252

XVII. SEALPOOL PIIRI

Ohvitseride restorani saal oli täis rasket tubakasuitsu. Kõlisesid pokaalid, kostis kaartide laksatusi ja inimhäälte lakkamatut suminat, mida kord siin, kord seal katkestasid kas mürisev naer või mitmekeelsed hüüded.
Eddson Hower istus väikese lauakese taga ja luges äsja naiselt saadud kirja:
«. . . Mind kurvastab ääretult Sinu otsus veel üheks kuuks sinna

jääda,» kirjutas naine. «Kuid omast kohast on Sul õigus. Raha on väga tähtis. Ma tunnen seda praegu rohkem kui kunagi varem. Pärast seda kui Stella kuulis, et ma vana. «Fordi» uue «Chevrolet'» vaslu olen vahetanud ja võõrastetuppa uue garnituuri ostnud, hakkas ta jälle meil käima. Tema John linastab praegu uut filmi «Elektritooli varjus». Ma nägin mõningaid stseene. See on midagi hämmastavat! Kui ometi Sina mu kõrval oleksid olnud! Aga üldse tee oma äranägemise järgi. Sa tead paremini. Ootan Sind kannatlikult. Kui Sa leiaksid paarimehe sellele hiina vaasile, mille möödunud korral saatsid, oleks võõrastetoa küsimus lahendatud. Stella, niipea kui on siia tulnud, haarab kohe selle vaasi ja silmitseb seda nii vaimustalult ja nii kaua, et ma juba vihastun. Ta pakub mulle vaasi eest knheksasada dollarit, see Stella, kes on valmis ühe dollari eest hinge andma. Ma kujutlen, mis sünnib Zimmeriga, kui tema vaasi näeb.

Ta on ju läbi ja läbi antikvaar. Ta läheb hulluks.

No nii, seekord ongi kõik. Lähen praegu ja viin raha panka. Kirjuta iga päev. Tingimata. Ootan. Ikka Sinu Lilian.»

Eddson pani kirja ümbrikku, koputas sellega vastu lauda ja pistis siis tasku.

«Jaah. ..» mõtles ta, «poleks halb teist sellist vaasi hankida, kuid see on võimatu. Kahju, väga kahju! Vaas

on tõepoolest väärtuslik, võib igale paleele ehteks olla. Kuidas ma tookord selle maha magasin?»

Vahutav õllejuga voolas pudelist klaasi. Vidusilmil libistas Eddson pilgu üle väikese, kuid väga kärarikka saali, mis oli täis igast rahvusest lendureid. Ta kibrutas laupa. «Pööraselt igav!»

Eddsonile meenus, et major Duvers pidi teda ootama. Ta viskas lauale paberraha ja tõusis.

Restoranist väljudes peatus ta hetkeks, pimestatuna loojuva päikese kiirtest. Jaapani mere siledal pinnal peegeldusid taevasina ja päikese virvendav tee. Kaugemal reidil paistsid selgesti sõjalaevade kontuurid. Läbipaistvas sinises õhus kukerpal1itasid valged tuvid. Teel oma kuju muutes tõttasid läände käharad pilved ja nende servad, leekisid punakuldses tules.

Eddson nööpis oma lühikese nahkkuue kinni ja laskus kiiresti laia puutrepi logisevatest astmetest alla mere äärde.

Ta ei tahtnud hilineda, ja teades, et kallast mööda kõige kiiremini aerodroomile jõuab, hakkas lendurite jalgade poolt tallatud kitsast rada mööda edasi sammuma.

Merelt puhus kerge läänetuul. Väikesed lained libisesid laisalt liivasele kaldale, noolisid seda loiult ning veeresid tagasi.

Eddson sammus taaruval kõnnakul ja valmistus mõttes eelseisvaks kõneluseks Duversiga.

Mootori üha suurenev põrin äratas Eddsoni mõtteist.

Ta pöördus vaatama. Raskelt ja madalalt lähenes lõunast transportlennuk

«Izek saabub,» tähendas Eddson endamisi ja peatus, jälgides

pilguga,. kuidas lennuk tellikud välja laskis, tasakaalustus siis ja maanduma hakkas.
Aerodroomil käis ta'valine tegevus. Tehnikud ja motoristid askeldasid lennukite avatud kapottide juures, mi-
254

dagi keerates ja kruttides, sagisid tankijad, roolisid starti lennukid. Töötas raadiojaama elektrimootor. Valjuhääldaja ruuporist voolasid nukra jaapani laulukese helid. Jaapanlastest laadijad, moodustades pika liikuva aheliku, kandsid lattu nelinurkseid valgeid kaste.
Kui tolm Izeki lennuki juurest oli hajunud, suundus Eddson sinna, et lenduriga mõni sõna vahetada.
Väike, kelmika punase näoga Izek seisis lennuki juures ja kandis midagi oma kommertsmärkmikku. Tema ees rohul lebasid nahkkindad.
«lzek!» hõikas Eddson.
«Jah! Selles olen ma peaaegu kindel,» vastas hüütu lõbusalt.
«Kunagi ta ei noruta, justkui poisike,» mõtles Eddson kadedusega ja küsis:
«Vedasid jälle kollanägusid?»
«Seekord mitte, omad poisid olid.»
«Kuidas sul sel nädalal on?»
«Pole viga. Neljasaja dollari võrra rohkem.»
Eddson tammus kohal, vangutas pead ja lausus:
«Sul veab; oled õnneseenena sündinud.»
«Hah-hah-haa!» lagistas Izek naerda. «Kui veel mõni teine räägiks, ainult mitte sina. Sinul pole põhjust kehva teeselda. Tänaöise väljalennuga krabad sa kaks korda rohkem kui mita kogu nädalaga. Ma tean ju, kuhu sa sõitma sead.» Ja Izek pilgutas kavalalt silma.
Eddson vaikis ja mõtles:
«Vaat kus naaskel! Kuidas ta seda teada sai? Duvers ütles j u, et sellest ei tea ükski hing.»
Izek lõi Eddsonile õlale ja lisas, jällegi silma pilgutades:
«Nüüd, noormees, on raske saladust hoida. Pole niisugune aeg.»
Eddson tundis, et vestlus tuleb lõpetada. Ta soovis,.

255

sõbrale head edu ja suundus üle aerodroomi major Duversi majakese poole, mis asus esimese põiktänava lõpus.
Tuul kiigutas maja lahtist ust ja see kriuksus iga liigutuse juures. Otse läve kõrval seisis tünn haisema läinud vihmaveega. Eddson sülitas ja sammus mööda: räpast jalamatti kitsas koridoris majakese sisemusse.
Duvers lebas kokkupandaval voodil, sigar suus ja raamat käes. Ta silmi varjasid suured sarvraamides prillid.
Tulijat nähes ajas Duvers enda üles, viskas raamatu lauale ja pistis paljad jalad toatuhvlitesse.
Eddson istus, võttis lendurimütsi peast ja kohendas juukseid.

Tema tähelepanu köitis jaapani gobelään, haruldasim käsitöö, mis kuidagi ei sobinud toa viletsa sisustusega.

«Lilian sureks rõõmust, kui ta sellise gobelääni saaks,» mõtles ta. «Duversil aga pole seda millekski vaja.» Ja Eddson pööras pilgu majorile. .

See kammis väikese seinapeegli ees juukseid.

Seejärel ta pöördus, raputas tuha siga.rilt otse põrandale ja istus Eddsoni vastu kaksiti toolile. Siis asetas ta käed toolikorjule, ja vaadates külalisele lähestikku asetsevate ebamäärast värvi silmadega otsa, küsis oma kraaksuva häälega:

«Noh, mida otsustasid?»

«Hind pole sobiv,» vastas Eddson süngelt. ja hoidis tahtmatult pilgu gobeläiinil.

«Tule issand appi!» hüüatas Duvers. «Kas sul südame tunnistust on?»

«Kahtlemata on. Kuid raha pole. Ja kui ongi, siis üsna vähe.»

Duvers vangutas pead, ta silmad tõmbusid kitsaks. Eddson ootas vihapuhangut, kuid seda ei järgnenud.

«Sa oled praktiline, vanapoiss,» hurjutas Duvers külalist.

Eddson noogutas pead. See oli õige, ta oli väga praktiline. Kuid on see siis pahe?

«Tähendab on õige, mis mulle kõneldi,» jätkas major, - «et Eddsori Hower teeb rahalisi arvestusi ka siis, kui ta jumalat palub.» Ja andmata külalisele aega vastata, küsis: «Aga teistel on sinu arvates raha palju?» .

«Kuidas kellelgi. Nagu minul ja teil teada, on nendeks eesmärkideks assigneeritud sada miljonit dollarit. Mida siin koonerdada? Ega ma pole vaestemajja tulnud. Ma pole sõdur, vaid vabapalgaline. See on minu teenistus ja mul on õigus kaubelda. Pealegi Jakuutia, see pole Jaapan. Tulistavad otsekohe alla. öögi ei päästa.»

Duvers laskus seljakile ja pahvatas naerma. Lodev nahk ta põskedel rappus.

«Selline tõenäolisus võrdub nullile,» ütles ta. «Sa lendad masinal, mis kannab Nõukogude eraldusmärke. Kes sind tulistab?»

«See pole tähtis,» lõi Eddson käega. «Kas pean ka maanduma?»

«Tingimata.»

«Noh, näete! Ilma maandumiseta lepin teie poolt pakutud summaga, kulid maandumisega... Aga mis pagana pärast maanduda? Kas siis ei saa neid langevarjuga alla heita?»

«Üldiselt võib. Kuid esiteks on neil väga palju kraami ühes, ja teiseks pead sa, kaks maale lasknud, ühe sealt pardale võtma, kes sind seal ootab ja signaale korraldab. Tema tood sa siia, minu juurde. . . Selle asja juures on kõik läbi mõeldud ja ette nähtud, vanapoiss.»

Eddson kibeles toolil ja küsis siis:

«Kas ilm on ka ette nähtud?»

«Noh, see pole enam minu asi. Olgu ilm milline tahes, operatsioon tuleb läbi viia. Asi on seda väärt.»

Eddson muheles ja sügas kukalt.
«Huvitav on siiski teada,» lausus ta aeglaselt, majorile vaatamata, «kes peale minu ja kui palju sellelt operatsioonilt teenib?»
Major kehitas õlgu ja, tooli edasi nihutanud, Istus samuti laua äärde.
Eddson ei tahtnud järele anda. Poole kõrvaga oli ta, kuulnud, et juba kolm lendurit olid keeldunud lennust, milleks tema DuversiIe põhimõtteliselt nõusoleku oli andnud.
«Selle tühise summa eest ei taha ma oma pea ja eluga riskida,» sõnas ta. «Lund on seal rinnuni. Maandud ja jäädki kinni nagu kärbes meepotti.»
«Su lennuk on suuskadel ja ka mootorid on tal head. Ma tean seda täpselt.»
«Mootorid on head, kuid eelaimused mitte just väga.»
«See on nõrkade ja vaimuhaigete omadus. Ei mina ega mu šeff ei arva sind sääraste kilda.»
Eddson ohkas valjusti ja poetas loiult:
«Inimesi on mitmesuguseid. Teie olete ühtmoodi, mina teistmoodi.»
«Lori!» katkestas teda Duvers. «Kõigepealt oleme luurajad ja alles siis inimesed.»
Eddson ajas pea kangekaelselt selga. Sel majoril oli igale sõnale kaks vastuseks.
«Teie ütlete «on vaja». Mina aga ütlen teile, et ujuda tuleb kaugele ja tee on raske,» muigas Eddson õelalt.
«Pole viga. Oled hea ujuja, Eddson. Väga hea.»
«Head upuvad alati. Lähevad kaugele, riskivad ja upuvad.»
«Hee! Ei soovita uppuda. Sul on noor naine. . »
«Milleks siin naine?» Eddsoni hääles kuuldus ärritus.

«Noh, mis siis ikka, katsun Jamesiga rääkida,» sõnas Duvers ükskõikselt. «Näib, et ta pole just aravereline, armastab raha ja on samasugune vaba kotkas kui sinagi.»
«Nüüd leidsite sangari! Ta minestab veel enne kui piirini jõuab!»
«Tal on õigus,» mõtles Duvers ja küsis:
«Palju sa siis tahad?»
«See on juba teine jutt! Lisage pool juurde, siis sõidan!» Ja Eddson lõi oma laia kämblaga vastu lauda. «Kui ei, siis nägemiseni! Tüütab juba ära see jorutamine.»
Duvers kõndis tuba mööda edasi-tagasi ja vaatas kella.
Aeg jooksis ja teist kandidaati polnud.
«Olgu! Kurat sinuga!» urahtas ta. «Maksan kahekordselt, ära ainult tõrgu.»
Eddson ajas käe tasku, võttis sealt paberi, mis risti-põiki resolutsioone täis oli, ja pani selle lauale.
Istet võtmata silmitses Duvershoolikalt paberit ja võttis siis. taskust

«Parkeri» täitesulepea.
Mõni minut hiljem lahkus endaga täiesti rahulolev Eddson majori juurest, heites gobeläänile viimase nukra lahkumispilgu.

Väljalennu ajaks oli määratud kell kakskümmend kolmkümmend Jakuutia aja järgi.
Täpselt kell kakskümmend jõudis Eddson Hower «Gipil» aerodroomile.
«Kõik on valmis!» teatas ta abi, kui Eddson autost väljus. «Duversi esindaja on siin. Ta sõidab meiega kaasa.»
«Sõitku, kui tahab,» kostis Eddson ja suundus lennuki poole, mis oli juba bensiiniga varustatud.
Eddson oli heas tujus. Viiekümneprotsendiline avanss kokkulepitud summast oli tal taskus. Kergelt astus ta re-
259

delit mööda lennukisse, surus Duversi esindaja, noore kapteni kätt ja heitis põgusa pilgu kahele ilmetule subjektile, keda ta sealpool piiri pidi alla toimetama. Märgates reisijate istmetele kuhjatud pakke, korraldas ta järsult:
«Silmapilk pakkida asjad kahte pakki, või ma viskan nad kõik üle parda. Väljalaadimiseks annan aega kaks minutit, mitte rohkem, sedasi aga ei kanna neid ka tunniga välja.»
Algas sagin. Kogu meeskond hakkas askeldama. Kui kõik valmis oli, vaatas Eddson nõudlikult kraamipakid üle ja läks siis juhikabiini.
Täpselt määratud ajal roolis ta masina starti.

XVIII. KÕVERJÄRVEL

Šaraborini teed Kõverjärvele tähistasid kolme lõpnud põdra korjused, mis põgenik lumme maha oli jätnud. Teades, et aeg ta saatuse otsustab, sundis Šaraborin põtru ilma puhkuseta taga. Kui talle külm tugevasti kallale kippus, ei peatanud ta nartat, vaid jooksis seIlele järele, et sooja saada.
Kolmas põder lõppes päeva teisel poolel, mil Kõverjärveni umbkaudse arvestuse järgi oli jäänud kõige rohkem kolm kilomeetrit.
Viimane põder ei jaksanud nartat ja inimest vedada. Šaraborin rakendas ta lahti, sidus talle lihakotid selga ja, asunud suuskadele, talutas looma ohelikkupidi.
Nüüd liikus Šaraborin edasi aeglaselt, rajades endale läbi sügava lume teed.
Ning ka ilm muutus ootamatult halvemaks. Tuuleiilid keerutasid maast lund üles - läheneva purgaa kindlaim
260

tunnus. Päike kaotas oma sära ning tuhmus, mähituna uduvinesse.
Šaraborin oli väga väsinud, kuid eesmärgi- ligidus
andis talIe kümnekordse jõu. J a kui taiga vähehaaval hõrenes ning

laiali nihkus, muutus Šaraborin lõplikult erksaks. Nüüd oli ta veendunud, et ta polnud teelt eksinud ja läheb õiges suunas. Lagendik tõi ta kinnikülmunud jõe juurde, mis Kõverjärve suubus.

«Varsti olen kohal. Kui ainult purgaa ei algaks,» kõneles ta endamisi, püüdes sammu lisada.

Kuid väsinud põder keeldus kiiremini astumast, tõmbas oheliku pingule ja pidurdas edasiliikumist.

Šaraborini mälu oli kindlalt talletanud kõik, mis nende kohtadega seoses oli. Näe seal, jõekäärus, sattus ta kord, kui ta näljane oli ja tal toiduaineid polnud, suurele rabakanade parvele ja laskis neid maha üle kümne. Ja sinna, meetrit kakskümmend kaldast eemal, salgana kasvavate mändide alla, mis oma kroonidega midagi okastelgi taolist moodustasid, püstitas ta väheldase hagudest onni ning elas selles mitu ööpäeva. Kaugemal aga, seal, kus jõgi järve suubub, püüdis ta küttide-evenkidega kala. Tookord esines Šaraborin Jakuutia kullatranspordi esindajana ning evengid jäid teda uskuma.

Põder tõmbas oheliku pingule ja jäi seisma. Ka Šaraborin peatus.

«Tõmba veidi hinge tagasi,» lubas ta. Põder oli Šaraborinile eel vajalik, ja teda tuli hoida.

Põdra küljed tõusid ja vajusid raskelt, ta peened jalad värisesid.

«Järsku variseb veel kokku,» mõtles Šaraborin kartusega. «Siis on lugu halb. Üksi ei tule ma toime.»

Kuid tuisujoad vihisesid ja keerlesid hangedel, moodustades pikki sabasid nagu šleppe. Tihe hall hägu tõm-

bus üle taeva ja muutis päeva videvikuks. Tuul tugevnes, puhus iilidena ja lõikas valusasti näkku.

«Väsisin ära, hullumoodi väsisin ära!» ütles Šaraborin endamisi ja vaatas ringi.

Tuisuiil vihistas kähku ta jäljed kinni.

«Vaat see on hea. Täitsa hea. Keegi ei leia mind. Mõtlevad - Šaraborin hukkus. Kuid ta ei hukkunud. . . Noh, tule, tu le! . ..» tiris ta põtra.

Ja viimaks ometi tuli eespool nähtavale mitmekordse lumekasukaga kaetud veerjate kallastega Kõverjärv. Piklikuna, läänest itta venivana ulatus ta paari kilomeetrini. Järve lõunakaldast kogu selle pikkuses algas kohe taiga, põhjakallas seevastu aga oli täiesti lage ja hoogu sattunud tuul kihutas seal lumekeeriseid kokku.

«Jumal tänatud, jõudsin ometi pärale!» ohkas Šaraborin kergendatult ja vaatas kella. «Oo, päris vara veel! Pool viis. Kella kaheteistkümneni on palju aega. Ma jõuan kõik teha ja puhkangi vähekese. Asjata kiirustasin. Nüüd pole purgaa enam hirmus.»

Šaraborin pahmas järve keskele, valis seal meelepärase koha ja tänasida toimetusi homse varna viskamata otsustas hakata kohe signaallõketeks hagu muretsema.

«Ümbriku moodi... Viis lõket ümbriku moodi asetada,» kinnitas ta endale, meenutades oma kaaslase sõnu. «Ning esialgu tuleb kõik ühte riita laduda, muidu matab lumi nad kinni ja pärast ei leia midagi üles.»

Põtra enda järel sikutades sumas Šaraborin lõunakaldale, taigasse. Esimese puu juurde jõudnud, sidus ta looma tugevasti. selle külge kinni: ta teadis, et üksik põder, kes pealegi on veel näljane, läheb sammalt otsima ja siis ei leia teda enam ka päise päeva ajal kätte, otsi kas või tulega.

Nüüd võis Šaraborin metsakuiva murda ning lume alt tuulemurdu välja tirida. .

262

Ta ei tundnud mingit väsimust. otse vastupidi, ta töötas nii energiliselt, et oleks võinud arvata, nagu oleks ta kogu päeva puhanud, aga mitte teel olnud.

Haohunnik muudkui kasvas ja kasvas, kuid Šaraborin tassis ja tassis aina lisa.

«Nõndaks. Aitab, jätkub. Nüüd on tarvis see kõik ära viia,» ütles ta, ning võtnud seljakotist valgest parknahast rihmad, hakkas nendega hagu kokku siduma.

Tal tuli kolm korda järve ja haohunniku vahet käia, et varutud kütet põdra seljas kohale.. viia. Vahepeal aga oli kiiresti videvikuks muutunud, taevas liitus maaga ning tuulehood muutusid üha tugevamaks ja tugevamaks.

«Asi on halb. Peaks kasetohtu muretsema, muidu ei löö tikud ette,» kaalutles Šaraborin. «Noh, tohtu muretsen ma hiljem. Aega veel on.»

Samas tundis ta, et hakkab lund sadama. Lühikeseks ajaks tekkis tal ärev mõte: «Aga kui lennuk sellise ilmaga ei tulegi?» Kuid ta ruttas seda mõtet eemale peletama: «Tuleb. Purgaa ei kesta kaua.»

Ta mõistis, et sellise ilmaga, kus tuul inimese peaaegu. jalust maha viib ja nii keerutab, et ümberringi enam midagi näha pole, on täiesti mõttetu lõket süüdata: tuul puhub selle laiali.

.«Tuleb oodata, kuni torm üle läheb,» ütles Šaraborin, ja sidunud põdra ohelikkupidi haohunniku külge, hakkas jalgadega rutakalt lund laiali ajama.

Ta tegi lumme väheldase lohu, kattis selle põhja peente hagudega ning püstitas ümberringi jämedatest teivastest midagi varbtara taolist. Siis talutas ta põdra sinna, lükkas ta küljeli lohku ja heitis ise ta kõrvale, surudes end vastu põdra selga.

«Sedasi!» ütles ta rahulolevana. «Muidu olen omadega läbi.»

Purgaa tormitses üha enam ja enam, loopides lume-

263

kahmakaid ja mähkides kogu ümbruse läbitungimatusse valkjashalli hägusse.

Inimene ja loom soojendasid teineteist. Šaraborin tundis, kuidas tema peale juba terve kiht lund koguneb. Muidugi ei lisanud lumi soojust, kuid aitas seda säilitada ning kaitses tuule eest.

Tuul aga tugevnes järjest, uludes mitmetooniliselt.

Lebades pakseneva lumekasuka all, rahustas Šaraborin aeg-ajalt põtra, kes püsti tõusma ja lumekoopast lahkuma kippus. Kui põder rahunes, katsus Šaraborin oma rahututes tunnetes orienteeruda.

Ärevus, et lennuk sellise ilmaga võib tulemata jääda, ei lakanud, kuid see pesitses kuskil sügaval sisemuses, ja Šaraborin ei lasknud teda suureks kasvada.

Kuidas ta ometi igatses ära lennata! Kuidas tegi teda ärevaks iha nende naudingute järele, mida ta piiri taga oli maitsta saanud, kuid veel mitte põhjani nautinud! Milliseid väljavaateid avas talle rahaline tasu! Praegu ei tahtnud ta isegi meenutada seda armetut summat, mida ta säilitas oma taigapanipaigas, kuhu peale tema veel ükski inimjalg polnud saanud. .

«Palju nad annavad?» küsis ta endalt. «Miks ma Vassililt ei küsinud, palju makstakse? Tola! Hea oleks teada. Samune et, palju antakse.. Võib-olla sada tuhat. Võib aga olla, el viiskümmend tuhat. Viiskümmend tuhat – ka seda on küllalt.»

Juba ainult mõte, et temal on siis taskus nii palju raha ja et ta seda kedagi kartmata võib kulutada kuipalju tahes, joobnustas Šaraborinit nagu piiritus. «Missugusesse ettevõttesse oleks kõige parem seda raha paigutada, et ta surnud kapitalina seisma ei jääks?» küsis ta endalt ja vastas samas: «Avan oopiumisuitsetamise lokaali. See toob hästi sisse.»

Tal polnud põrmugi kahju seda külma maad maha

jätta, mida mõned lollpead kodumaaks nimetavad. «Mis on kodumaa?» arutles ta. «Kodumaa on seal, kus palju raha antakse ja kus sul õigus on selle rahaga teha mis tahad, kus võib pääseda rõhuvast hirmust» Siin, sellel maal on lõpp kõigel, mis Šaraborinit köitis: jäljetult on kadunud kaupmehed, kelledele võis kasulikult turustada karuskulda - hinnalisi nahku, milliseid küttidelt kümnete kaupa poole pudeli piirituse vastu sai vahetada; välja on surnud šamaanid, kelle abiga oli kerge usaldus rikkaid kohalikke elanikke täielikus alistumises hoida; kuskile on kadunud ka kullaotsijad, kelledele ta tihtigi jahti pidas, lastes käiku oma pika jahinoa.

Rahvas on targemaks .läinud. Nüüd ei võinud sellele mõeldagi, et sa mõne jakuudi, evengi või jukagiiri käest poole toobi piirituse vastu hõberebase naha saaksid vahetada, nagu paar-kolmkümmend aastat tagasi. Kullaleiukohad ei ajanud enam inimesi ärevusse, kuna nad varematel aegadel nende pärast üksteisel kõrid olid läbi närinud. Jalamaid tundsid nad nüüd taigas ära võõra inimese ja pidasid oma kohuseks teda silmas pidada.

Kuidas võis pärast kõike seda pidada kodumaaks määratu suurt lumega kaetud maad? Kuidas võis teda mitte vihata?

Šaraborin oli seda viha kogunud kaua, aastaid. Ja lõpuks muutus see metsikuks vihkamiseks, mida enam kuidagi ega millegagi ei saanud lämmatada.

Tundes, et soovimatu külm kehasse hiilib, hakkas Šaraborin jalgu liigutama ning käsi vastu põdra karva hõõruma. 't

«Kui aga lennuk siiski ei tule?» tuli jällegi ärev mõte.

Kuid Šaraborin leidis samas väljapääsu: «Lähen SuurNeverisse,

kohtan seal Harryt, annan fotoaparaadi temale ja saan raha. ütlen, et Vassiliga juhtus õnnetus. ütlen, et teda tulistati ja surmavalt haavati ja et ta fotoapa-
265

raadi minule üle andis. Mõtlen midagi välja, mida öelda. Ja keegi ei saa mind kontrollida. Ka Harry mitte. Vassiliga on aga lõpp. Päris lõpp. Kui major teda tabada ei jõua, siis kärvab ta taigas. Kärvab nälga. Lõpeb külma kätte. Purgaa teeb talle otsa peale. Mina aga rabelen siit välja. Olen sageli rabelnud. Suusad on, põder on, liha on, ja nuga on kah. Mina juba otsa ei saa.»

Nüüd rahunes Šaraborin juba täiesti. Südamel hakkas kergem ja tundus isegi soojem, Ta jäi tukkuma ja lõpuks uinus.

Tuisk ulus. Šaraborin magas. Vaikselt hingas näljane põder. Ainult kell Šaraborini randmel jätkas väsimatult oma käiku.

Šaraborin magas ja nägi und. Ta nägi vana kütti Bõkanõrovit, keda ta teelahkmel noaga oli löönud. Hoop oli tugev ja nuga tungis kuni käepidemeni küljesse. Pärast sellist hoopi ei võinud inimene enam ellu jääda. Kuid mis see oli? Vanamees liigutas järsku, ajas end üles, tõusis neljakäpukile, karjus kõvasti midagi ja hakkas Šaraborini poole roomama. Šaraborin taganes ja pillas noa maha. Vana kütt tõstis noa üles ja hakkas sellega vehkides iähenema: Ja vanamees ei sarnanenud enam endale.

Ta muutus määratu suureks karuks inimese peaga. Peab põgenema! Võimalikult kiiresti põgenema! Kuid jalad ei kuula sõna. Karu aga ligineb üha ja ta käes pole enam nuga, vaid tuli.

«Oo-o! . . .» karjatas Šaraborin nii, et põder võpatas ja ka ta ise oma hääle üle kohkus, kuna see tundus talle võõras.

Ta oli juba ärkvel, kuid ei suutnud vabaneda tema aju vallanud roidumusest. Tema ees püsis veel unenäo poolt sisendatud õudne kuju.

266

Kui ta siis lõplikult virgus, tundis ta, et käed külmast tarduvad ning jalad peaaegu surnud on - neil lamas põder.

Šaraborin vabastas jalad ja taipas kohe, et kui need poleks nagu mingi ime tõttu põdra alla sattunud, oleks külm nad ammu ära võtnud. Šaraborin kuulatas:

«Purgaa on vaikinud. Kas ma siis tõesti nii kaua magasin?»

Ta liigutas end ja tundis alles nüüd, et mitte ainult käed, vaid ka kogu keha oli külmast kange.

Ta keeras end kõhuli, toetus käte ja jalgadega vastu maad ning hakkas seljaga lumekatust lõhkuma. Erilise jõupingutuseta lükkas ta koopa lahti, mis teda surmast oli päästnud, ja tõusis püsti. Tema järel ajas ka põder enda jalule.

Šaraborin tõukas põtra, see kargas koopast välja, läks veidi kõrvale ja raputas end.

«Kuid aeg, aeg?» taipas Šaraborin äkki, ja tõmmanud tikust tuld,

vaatas kella: osuti oli libisenud üle kaheteistkümne. «Kui kaua ma magasin? Tola! Vaat kus tola!»
Mustas tähistaevas liikusid üsna madalalt tuulest laialipaisatud pilved. Lund ei sadanud enam. Tuul oli vaibunud ja teda polnud peaaegu tundagi.
Et sooja saada, hakkas Šaraborin hüplema, tagus käsi vastu keha ja talle meenus samas, et on aeg lõkked süüdata, kuid kasetohtu polnud ta ikka veel toonud.
«Nõndaks, jooksen tohu järele,» lausus ta kuuldavalt, suuski lumest vabastades ja jalgade külge kinnitades.
«Ja põdra võtan kah kaasa. Laon temale rohkem peale.
Ja hagu kahman ka veel lisaks. Võib-olla tuleb kaua lõkkeid põleda lasta.»
Šaraborin vaatas ringi ja nägi umbes paarikümne meetri kaugusel põtra, kes lääne suunas eemaldus.

«Tohtoo! Tohtoo!...» hõikas Šaraborin, kuid põder ei peatunudki. Siis kihutas ta suuskadel põdrale järele. Kuid on siis võimalik kätte saada põtra, kes enam ei taha inimest teenida! .
Lasknud Šaraborini endale üsna lähedale, põder peatus, tõstis oma sarvedega kroonitud pea, norsatas, võttis hoogu ja hakkas suurte hüpetega eemalduma.
«Läinud. Lõplikult läinud... Läks toitu otsima, elajas! . ..» Šaraborin vandus, ja pööranud ümber, ruttas taigasse.
Tagasi tuli ta suure sületäie kuiva kasetohuga, ning vaadanud .kella, hakkas kiiresti hagu ümbrikukujuliselt viide hunnikusse laduma.
Aeg lähenes juba kella ühele öösel.
«Aga mis siis, kui lennuk juba käis?» hiilis talle kohutav mõte pähe. Tal hakkas halb ia südame alt lõi külmaks. «Lendas siia, mina aga magasin ja ei kuulnud midagi.»
Šaraborin ladus viis hunnikut, murdis siis kasetohtu ja pistis seda igasse hunnikusse halgude alla. Siis süütas ta tohud ja ussina hakkas leek kõigis viies, hunnikus väänlema.
Šaraborin sagis ja jooksis edasi-tagasi, kohendas hunnikuid ning peatus siis, pead selga ajades ja üles vaadates. Taevas oli pilvedest juba täiesti puhas, seal värelesid tähed, pilgutasid üktseisele silma ja justkui narrisid Šaraborinit.
Sirutanud käed tule poole, kuulatas Šaraborin vaikust nii pingutatult, et tal kõrvades kumisema hakkas. Kuid loodust vallanud piinav vaikus ei tõotanud midagi.
«Kui lennuk kauaks tulema jääb, siis ei jätku hagu,» mõtles ta tusaselt, kuid metsa minna ta ei söandanud.
Lendasid sekundid ja minutid. Šaraborin vaatas ühte-

lugu kella. Kui juba üle ühe oli, ei pööranud ta numbrilaualt enam pilku. Iga minutiga nõrgenes ja rauges ta lootus ning seda asendas

meeleheide.

Ärajooksnud põder oleks olnud mitte ainult liiklemisvahendiks, vaid ka toiduks. Toidutagavarata ei võinud taigasse tagasipöördumisest, unistadagi. Tähendab, nüüd otsustatakse ta saatus.

Ning äkki, kella poole kahe paiku kuulis ta ootusest pinevas vaikuses heli, mis ta algul võpatama pani, siis aga kohale naelutas. Hääl tekkis kusagil kagus. Algul arg ja ebakindel, paisus ta järjest ning voogas nüüd kuskilt kõrgusest.

Šaraborin seisis liikumatult, nagu kartes ettevaatamatu liigutusega seda kauaoodatud heli minema peletada. Lõpuks, kui see juba selgesti kuuldavaks mootoripõrinaks kasvas, karjatas ta:

«Tema, tema! Tuleb!... Tuleb! . . .»

Ta sagis ühe lõkke juurest teise juurde, lükkas eemale langenud halud koomale ja hakkas äkki rõõmu pärast tantsima, kuidagi imelikult häälitsedes ja kätega korratult vehkides.

Katkestanud tantsimise ja kobanud taskus fotoaparaati, ajas ta enda täies pikkuses sirgu ning hakkas teraselt tumedat taevast silmitsema. Lennuk nagu talle näis, tegi ringe, kuid Šaraborinil ei õnnestunud teda näha. Ning äkki märkas ta kolme täppi, kolme ähmaselt helendavat täppi, mis keset liikumatut tähistaevast liikusid. Need olid lennukipardatuled.

«Ta tuli! Tuli!» karjatas Šaraborin jälle ja sattus vaimustusse.

Lennuk laskus kiiresti. Unnates, vingudes ja põrisedes ning väljalasketorudest tuld sülitades tegi ta järve kohal paar tiiru, ning heitnud alla pooltosinat silmipimestavaid rakkette, hakkas järsku maanduma.

Iga rakett lagunes paljudeks väikesteks mitmevärvilisteks tulekesteks.

«Justkui päeva ajal! Justkui päeva ajal! Kõik on näha justkui päeva ajal!» kisendas Šaraborin vaimustusest hingeldades.

Äkki kustus ere valgus ja ümberringi muutus veelgi pimedamaks kui enne.

Kuid hetke pärast nägi Šaraborin umbes sada meetrit endast eemal liikumatult seisva suure teraslinnu kontuure. Lennuki mootorid surisesid tasa.

Unustades seljakoti, lihavarud ja kõik muu maailmas, tormas Saraborin tulistjalu lennuki poole. ühe sammuga hüppas ta üle leegitseva lõkke, kukkus korra ja takerdudes sügavas lumes, kukkus teisegi korra, tõusis siis jalule ja nägi, kuis avanes lai uks ja valguse raami ilmus inimese suur ja kohmakas siluett.

«Ma olen siin! Olen siin!» röökis Saraborin kõigest kõrist ja, nagu oleks keegi teda taga tõuganud, sööstis jällegi edasi.

Komistades jõudis ta lennuki juurde ning haaras rõõmust meeletuna tugevasti kinni väljaheidetud redelikese käsipuudest.

XIX. POLKOVNIK GROHHOTOV

Suurde tuppa olid kogunenud operatiivohvitserid. Viiest suurest aknast voolas tuppa eredat päikesevalgust. Siin oli nii soe, et tahtmatult unustasid väljas valitseva neljakümnekraadise pakase. Ohvitserid vestlesid elavalt omavahel ja vaikisid alles siis, kui polkovnik Grohhotov uksele .ilmus.

«Palun istuda,» ütles Grohhotov järsuvõitu, kuid vaikse häälega ja sammus seina ääres asuva väikese laua juurde, mille kohal rippus kaart.

Polkovniku perekonnanimi! ei olnud kuidagi kooskõlas ta välise kujuga. VäheIdast kasvu, kitsaõlaline ja kõhn, jättis Grohhotov haige inimese mulje. Nii see tegelikult oligi. Oma viiekümne kahe eluaasta jooksul oli polkovnik küllaltki viletsust ja kaotusi kannatanud, mitu korda haavatud, sealhulgas üks kord raskesti, ja viimasel ajal oli ta tihti põdur. Läbilastud jalad valutasid ning süda vigurdas.

Kuid Grohhotovil oli ka veel hinges haav. Isamaasõjas kaotas ta kogu perekonna ja jäi üksi. See haav ei kasvanud kinni.

Tema alluvad armastasid teda, austasid ja pelgasid veidi. Läbi teinud suure elukooli ja luure- ning vastuluure-alase töö kooli, tunti teda kogenud, kaugelenägeliku ülemana, kellel oli tuline ja aktiivne iseloom ning suur endadistsipliin..Kunagi ei kaotanud Grohhotov enesevalitsust, ta ei närvitsenud ega karjunud alluvate peale.
Ta oli tasakaalukas, nõudlik ja õiglane.

«Osa teist, seltsimehed ohvitserid, teab, osa aga ei tea veel Toi Haja sündmusest,» ütles Grohhotov. «Kohe jutustab major Šelestov meile kõigest üksikasjaliselt. Palun, Roman Lukitš...» .

Šelestov lahkus oma kohalt ja astus kaardi juurde, kuhu ta ise oli selgesti joonistanud teostatud operatsiooni marsruudi.

«Mina ja mu seltsimehed,» algas Šelestov, «sattusime kokku ebatavalise juhtumiga. Püüan kõigest üksikasjaliselt ette kanda.» .

Ja temale omase rahulikkusega ning liigsete sõnadeta jutustas Šelestov kõigest, alates sellest hetkest, mil ta seltsimeestega kaevandusse lendas, kuni ööni, mil purgaa

I Grohhot - mürin. ragin. SeJIest ka perekonnoaniini Grohhotov.

määratsema hakkas. Ta ei varjanud juuresolijate eest ebamäärast olukorda, mis kujunes ta töö esimesel etapil, jutustas oma kahtlustest vaenlase jälitamisel. Ta teadis, et teda kuulavad mitte ainult kogemusrikkad ohvitserid, vaid ka noored, kelledel samuti kui leitnant Petrenkolgi tuleb nii mõnigi kord vaenlasega kokku puutuda.

Šelestov tõstis eriti esile leitnant Petrenkot, kes oma esimestel tuleristsetel esines energilise, andeka ja algatusvõimelise ohvitserina; seersant Everstovat, kes peale oma otseste radistiülesannete osutas vahetut abi diversantide tabamisel.

«Operatsiooni edu,» ütles major, «ei ole üksi minu, vaid meie väikese, kuid liitunud köllektiivi teene. Ja nüüd on isegi raske öelda, kes operatsioonis suuremat, kes vähemat osa etendas. Ning asi ei seisagi selles.»

Šelestov rõhutas eriti, et loeb oma eksituseks seda, et Vassili Nazarovitš Bõkanõrov teelahkmele varitsema jäeti. Sinna oleks pidanud jätma leitnant Petrenko või jääma ise.

«Ma pole sellega nõus,» ütles Grohhotov kohalt. «Kas teil oli põhjust seltsimees Bõkanõrovis kahelda?»

«Ma pole Vassili Nazarovitšis kunagi kahelnud, seltsimees polkovnik.»

«Milleks te siis säärase järelduse teete? Ma ei näe siin loogikat. Sellisele järeldusele tulite te ainult seetõttu, et Bõkanõrov hukkus.»

Šelestov jäi mõttesse. Tal oli raske oma vanast sõbrast kõnelda. Tõepoolest: milles oli Vassili Nazarovitš süüdi? Selles, et ta ettevaatamata ja kärsitu oli? Kuid seejuures lähtus ta heast tahtest - vaenlast kinni võtta. Ja pealegi ei sattunud ta kahe, vaid ühe diversandiga kokku. Kiusatus teda kätte saada oli liiga suur. Raske on öelda, kuidas oleks toiminud Bõkanõrovi asemel tema ise või leitnant Petrenko.

«Täiesti võimalik, seltsimees polkovnik,» vastas Šelestov pärast pikka pausi ja lisas: «See on minu poolt kõik.»

Grohhotov tõusis ja küsis, kas kellelgi on küsimusi, ja kui major nendele oli vastanud, lubas tal istuda. Seejärel hakkas ta ise kõnelema. Ta selgitas, et Šelestov oli puudmanud ainult seda, mis operatsiooniga otseselt seoses oli, ja ei puudutanud juurdluse tulemusi. Kuid see polnudki tema ülesandeks. Grohhotov luges Šelestovi teeneks, et ta kõige hoolikamalt ning igast pisiasjast kinni haarates süü- ja asitõendeid kogus. Sellised pealtnäha tähtsusetud faktid, nagu ebatavaliselt, suur elektripirn Kotšnjovi kabinetis, kleepunud punaste juuste salgud, mis pühkmete hulgast leiti, tähtsusetu summa raha kadumine Kotšnjovi taskust, samal ajal kui kõik inseneri isiklikud dokumendid puutumata olid jäetud, ja lõpuks vastuolud ning lahkuminekud Beloljubski isiklikes dokumentides, mis kaevanduses säilitati, viisid Šelestovi õieti ja seaduspäraselt mõttele, et peavalitsuse esindaja, insener Kotšnjovi tapmine ei olnud lihtne kriminaalmõrv ja et Beloljubski ning ta kaaslane, sellal veel tundmata, on mõrva ga seotud.

Polkovnik kõneles aeglaselt ja tasa ning suure pingega.

«Major Šelestovil,» jätkas Grohhotov, «olid kõik põhjused, et Beloljubski sõnu mitte uskuda, mitte uskuda ka seda, et välismaine luure tema järele lennuki saadab, mis Kõverjärvel maandub. Pean

tunnistama, et .ka mina selles tugevasti kahtlesin, kui sel äreval ööl Šelestovilt radiogrammi sain. Niipalju kui mulle teada on, pole Jakuutias minevikus selliseid juhtumeid olnud. Kuid Šelestov, olgugi et kahtles, ei saanud siiski lennuki ilmumise võimalust täielikult välja lülitada, ja silmas pidades asja erilist tähtsust,. teatas sellest mulle. Ning tegi täiesti õigesti. Sellistel juhtudel ei tohi püsida oma kahtluste ja

kõhklemiste juures, vaid tuleb otsustavad abinõud tarvitusele võtta, sest kunagi ei tohi kindel olla nende või teiste oletuste absoluutses õigsuses. Ma andsin käsu saata järvele Nogovitsõni lennuk. Meil vedas: just samal ööl oli Nogovitsõn oma lennukiga Toi Hajas, kuhu ta rühma uurijaid ning spetsialiste oli toonud. Ning kaevandusest Kõverjärvele ei ole just eriti kauge. Nogovitsõn ootas, kuni torm üle läks, ja lendas siis järvele.

Šaraborin, kes midagi ei kahtlustanud, pidas meie lennukit välismaa omaks. Nõnda langes ka teine diversant meie kätte.»

Grohhotov köhis, kätt vastu rinda surudes, ja pidas väikese vaheaja.

«Tuleb välja, seltsimehed,» hakkas ta uuesti kõnelema, «et meie mõnikord alahindame veel vastase jõude ja võimalusi. Nii major Šelestov kui ka mina kahtlesime selles, et välismaine luure söandab siia taigasse, nii pika maa taha, saata lennukit maanduma, pealegi veel niisuguse ilmaga. Kuid ta saatis.. .»

Ohvitserid vahetasid pilke ja teritasid kõrvu. See, et välismaine lennuk siiski taigasse saadeti, oli üllatuseks.

Polkovnik Grohhotov seletas edasi.

«Tõsi küll, lennukit ei saadetud eriti just Beloljubskit ära tooma: meie territooriumile taheti maandada kaks luureagenti, kes olid saanud sellekohase eriettevalmistuse. Sellejuures taheti ka Beloljubski pardale võtta. Kuid fakt jääb faktiks. Ei ilmastik, ei kaugus ega meie vabariigi klimaatilised erinevused ei peatanud välismaist luuret. Lennuk saadeti meie tunnusmärkide all, ta rikkus meie piiri, tungis meie territooriumile, kuid. . . meie lennukid sundisid ta maanduma ühes Nõukogude lennubaasis.

Kõlasid üksmeelsed kiiduavaldused.

Grohhotov tõstis vaikust paludes käe ja jätkas:

«Saanud major ŠelestoviIt radiogrammi, hoiatasime me õigeaegselt oma piirivalvet ja nad sundisid võõra lennuki maanduma. Millised järeldused tuleb meil kõigest sellest teha? Mitte kunagi ignoreerida pisiasju. Meie töös ei tohigi olla kohta sõnal «pisiasi». Peab oskama märgata kõiki pisiasju, neid põhjalikult analüüsida ja üldistada. Teine järeldus: püüda avastada vaenlase nõrku külgi, tema ahhillese kanda. Kolmas järeldus: tabatud vaenlane tuleb lõplikult paljastada, ka kõige väiksem asi ei tohi selgusetuks jääda. Meie tunneme suurema osa roimarite taktikat, nad püüavad end puhtaks pesta, varjates oma

roimarlikke tegusid ja sidemeid, püüavad teist sisse rääkida, oma kaaslast reeta. Kui Beloljubski üles tunnistas, et plaan pildistati ja et lennuk siia tuleb, siis näis, et ta on peaasja ära rääkinud. Eks ole? Kuid nagu selgus, püüdis ta peaasja varjata. Ja ainult õieti toimetatud juurdlus andis meile võimaluse kogu kera lahti harutada. Beloljubski püüdis kaua meid ninapidi vedada ja tegi seda isegi veel siis, kui talle juba selge oli, et tema enda saatus otsustatud on. Kui meie Beloljubski olime vastu seina surunud, püüdis ta välja rabelda ja kogu süüd Šaraborinile veeretada, kes tavalise sidepidaja ning teejuhi funktsioone täitis. Oma minevikust üht-teist jutustades vaikis Beloljubski peamisest. Nagu nüüd on selgunud, oli ta kahe välismaa luure, Jaapani ja Ameerika, agent. Jaapani luureagendiks hakkas ta kolmekümne teisel aastal, Harbiini okupeerimise momendist. Paljud teie hulgast peaksid mäletama, et neil aastatel oli Harbiinis Jaapani sõjamissiooni ülemaks kurikuulus polkovnik Doihara Kenzi. Seesama Kenzi, keda paljud välismaa ajakirjanikud Jaapani Lawrence'iks nimetasid. Kenzi valdas korralikult vene keelt ja leppis Beloljubskiga nelja silma all kokku. Teie võib-olla küsite? kust teadis polkovnik Kenzi Beloljubski olemasolust? Vastan

ka sellele küsimusele. Beloljubski ei olnudki nii silmapaistmatu isik. Kauba tänaval oli talomaenda üksikelamu, kus kuni meie vägede Harbiini tulekuni elasid Beloljubski naine ja- kaks poega. Beloljubski oli kaua aega suure jaapani firma «Kokusai Unio» osanik. Tal olid tihedad sidemed valgekaartlaste aktiivsete ringkondadega. Polkovnik Doihara Kenzile soovitasid Beloljubskit kaks inimest: valge-emigrantide komitee esimees K*o*lokolnikov ja vene monarhistide liidu esimees kindral Kislitsõn. Nagu näete, pole Beloljubski lihtsalt kontrabandist. Kontrabandisti nimetusega varjas ta enda nagu sirmiga, oli aga tegelikult paadunud spioon. Sündmuste tõttu Kaug-Idas katkesid neljakümne viiendal aastal
Beloljubski sidemed Jaapani luurega. Beloljubski jättis perekonna Harbiinis maha ja põgenes Lõuna-Koreasse.
Seal avastasid ta ameeriklased, värbasid endale ja saatsid ta juba oma agendina meie territooriumile. Lõpuks õnnestus juurdlusel välja selgftada, et Beloljubski selja taga seisab veel keegi, kelle vahendusel peetakse otsest sidet välismaaga. Seni meie veel ei tea, mis inimene see on ja mis on ta õige nimi. Šaraborin ja isegi Beloljubski tunnevad teda hüüdnimega «Harry». Kuid ta pole välismaalane. Kõige lähemal ajal, märtsi esimesel kesknädalal, neljapäeval või reedel tutvume meie temaga. Harry ja Beloljubski vaheloli selliselt kokku lepitud, et kui lennuk mingil põhjusel ei tule, siis ootab Harry Beloljubskit Suur-Neveri jaamas, Vladivostoki rongi vagunis.
Loodan, et major Šelestov ja leitnant Petrenko selle kohtumise organiseerivad. Nüüd neljas järeldus: vaenlane ei põlga ühtki võtet, isegi ammu iganenuid, näiteks salakiri paljaksaetud pealael, et selle abil informatsiooni vahetada, ning karu jäljed oma jälgede

varjamiseks. Esimese võttega tutvusid inimesed juba peaaegu saja aasta eest, teine aga on piirivalvuritele ülihästi teada. Lõpuks viies,

277

viimane ja eriti tähtis järeldus: meie ümber on palju tölplasi, kes oma poliitilise valvsuse on nürineda lasknud. Tahtmatult on nad vaenlasele abiks meie maal tegutsemise!. Kuidas võis välismaine luure teada saada, et insener. Kotšnjov sellel komandeeringul uue tööstusrajooni plaani lõpetab? Vastake mulle, kuidas?»
Polkovnik peatus ja laskis pilgu ohvitseridel ringi käia.
«Võib oletada, et keegi peavalitsusest selle välja lobises. Ja nimelt peavalitsusest, sellepärast, et mitte Beloljubski ei informeerinud Harryt Kotšnjovi suhtes, vaid Harry andis Beloljubskile ülesande. Tähendab maskeeritud ja salajane vaenlane kusagil kasutas lobisemise ära. Ja seifi võtmed? Kuidas kadunud insener Kotšnjov neid ka hoidis, kuid kui need veel tema elus olles diversandi kätte sattusid ja viimasel õnnestus neid jällegi tagasi panna, siis tähendab see, et Kotšnjov neid halvasti hoidis. Ja see asjaolu, et kaevanduse komandandiks määrati inimene, kelle minevikku polnud kontrollitud? See on kergemeelsus, millel pole võrdset! Kõigest sellest tuleb täie häälega rääkida. Beloljubski ja Šaraborini lugu olgu näiteks neile meie kollektiivis, õnneks harva esinevatele seltsimeestele, kes mõtlevad, nagu ei suudaks meie kauge vabariik enesele välismaise luure tähelepanu tõmmata. Seda arvata tähendab mitte ainult raskesti eksida, vaid ka poliitilist valvsust kaotada. Kes siis veel, kui mitte meie, luure ja vastuluure, oleme kohustatud alati meeles pidama meie partei juhtnööri selle kohta, et vaenlased pole lõpetanud ja ei lõpeta õõnestustööd Nõukogude riigi vastu. Nad toimetasid ja püüavad ka edaspidi toimetada meie juurde spioone, terroriste ja diversante. Nad otsisid ja otsivad ka edaspidi nõukogude kodanike hulgast nõrgaloomulisi ja argu inimesi, et neid oma jälgile tööle meelitada. Nad vabritseerisid ja püüavad ka edaspidi vabritseerida igasuguseid provokatsioone meie kodumaa

278

vastu. Nad püüdsid ja püüavad ka edaspidi saada oma kätte mistahes dokumente, mis sisaldavad nõukogude inimeste plaane, kavatsusi ja mõtteid. Kui meie seda unustame, siis on see andestamatu ja kuritegelik. Ma lõpetan. Kaks ohtlikku diversanti on tabatud ja kahjutuks tehtud. Kuid peamine on veel ees. Kolmas ja võib olla kõige ohtlikum vaenlane, kes end nõukogude inimese maski taha peidab, on veel vabaduses ja teeb edasi oma räpast tööd. Ma mõtlen «Harry» hüüdnimega inimest. Kus ta praegu viibib, on raske öelda. Kes tema taga peitub, näitab lähim tulevik. Meie ligem ülesanne on tabada Harry.»

XX. « HARRY»

Sama päeva õhtul, mil polkovnik Grohhotov oma alluvatega vestles, sammus ühel Vladivostoki tänaval linna raudteejaama piletikassa suunas pealtnäha päris harilik mees. Ta kandis kulunud kevadpalitut, jalas olid tal kõrged viltsaapad ning peas põdravasika nahast müts.

Tõstnud üles kitsa palitukrae, hoidis mees seda ühe käega. Merelt puhuv terav külm tuul piitsutas ta nägu, tuuseldas ta palituhõlmade kallal ning tungis igast riidepilust läbi.

Raske oli selles inimeses ära tunda magmisvaguni reisijat, kellega Šaraborin oli kohanud. Kuid see oli siiski tema.

Kõrgekasvuline ja kõhetu, astus ta suurte sammudega edasi ning ei paistnud millegagi silma igal aastaajal elava liiklemisega rannikulinna teiste inimeste hulgast.

Ta oli veel täiesti selle kohtumise mõju all, mis tal äsja oli olnud oma patrooni Hilghiga. Viimasel ajal käitus Hilgh äärmiselt hoolimatult ja väljakutsuvalt. Ta

määras kohtumise Vladivostokis, nagu poleks ta teist

sobivat kohta leidnud. Sellepärast tuli end siia maailma lõppu vedada. Kuid mille poolest nad siis õieti teineteisest erinevad? Mispärast on Hilghil õigus öelda: «Ma ootan teid siin või seal,» «Teie ei pinguta küllalt,» «Ma teen teile ülesandeks» või «Rahast kõnelda on veel vara-võitu»? Ja tema, Aleksandr Povaljajevi asi on ainult nõustuda, aralt ja ebakindlalt vastuväiteid esitada, mingeid Hilghi silmis mitteveenvaid põhjusi ette tuua, kuid lõppude-lõpuks teha siiski kõik, mida Hilgh käseb. Veab sellel Hilghil! Ta poetas enese osavasti Nõukogude Liidu sõbra maski all ühte Euroopa telegraafiagentuuri ja juba mitmendat aastat tuleb ta kõigest terve nahaga välja. Ning kui osavasti õnnestub tal oma vähestes artiklites «objektiivne» olla!

Täna hommikul, minnes Hilghiga kohtama, otsustas «Harry», õige nimega Povaljajev, kindlalt, et ta temale kõik oma pretensioonid näkku ütleb. Kuid vaevalt nägi ta Hilghi külmi ja umbusklikke silmi, kui ta otsus «kõik välja kmamida» jalamaid haihtus.

Hilgh istus jaama restoranis üksinda laua taga ja jõi kannust soojendatud moskva õlut.

Harry ei jõudnud veel istudagi, kui Hilgh teda sisistava sosinaga hoiatas:

«Tellige enesele midagi ise. Meie ei tunne teineteist. Kui keegi meie juurde istub või meile läheneb, katkestage vestlus. Mu aeg on piiratud. Tunni aja pärast sõidan tagasi.»

Harry ei vastnud midagi, noogutas pead, ja kutsunud kelneri, tellis endale klaasi musta kohvi ning kaks kooki.

Hilgh ootas, kuni kelner lahkus, siis kummardus ta rinnaga lauale laskudes ettepoole ja küsis:

«Kuidas teie Orossutseviga kokku leppisite? Kuhu pidi ta plaani tooma?»

Harry tõmbus veidi tagasi. Esiteks viis see kaunis

280

veider küsimus ta segadusse, ja teiseks tundis ta rockefordi juustu teravat ja vastikut lõhna, millest tema patroon alati lehkas.
Kogunud ennast, vastas Harry:
«Ma kirjutasin Orossutsevile, et ta plaani Suur-Neveri jaama tooks ja märtsi esimesest kesknädalast reedeni mind Vladivostoki rongi magamisvagunist üles otsiks. Seda ainult sel juhtumil, kui lennuk ei saabu. . .»
«Noh, see juhtum on käes. Kotšnjovi plaan ei sattunud meie kätte.»
«See tähendab?»
«Väga lihtsalt. Lennuk, mis Jaapani saartelt välja saadeti, ei pöördunud tagasi oma baasi. Oletatakse, et tal Ohhoota mere kohal avarii juhtus ja ta idamandrile ei jõudnudki. Sel ööl möllas mere kohal tugev torm.»
«Kui ootamatu see kõik on,» tähendas Harry.
Üle Hilghi õhukeste huulte libises pilkav naeratus:
«Meie elukutse, mu kallis, on alati täis ootamatusi.»
«Jah. . . Mida siis nüüd teha?» .
«Ei midagi erilist. Ostke sõiduplaan, tehke kalkulatsioon ja võtke aegsasti pilet. Orienteeruge igaks juhuks mitte kesknädalale, vaid reedele. Alustatud töö tuleb lõpule viia.»
«Ja kuidas jääb Orossutseviga?»
«Soolake ta endale sisse.» Ja Hilgh puhkes naerma, näidates etteulatuvaid esihambaid.
«Niipalju kui mina tean,» algas Harry, ärritust alla surudes, «lubasite teie Kotšnjovi plaani eest Orossutsevi üle piiri viia ja. . .»
«Paljugi mis ma lubasin! Lubasin sellepärast, et siis oli selleks reaalne võimalus. Ta pole laps, ta peab ise mõistma, et lennuki kohalesaatmine on erakordne asi. Tehke see talle täitsa selgeks. Selgitage talle, et kuni
suveni langeb tema üle piiri toimetamise küsimus ära.»

281

«Kuid talle on vist lubatud ka suur rahaline tasu?» Hilgh kõõritas lauaserva poole, kus oli väike nahkkohvrike:
«Võtke see kaasa. Ma lahkun ja jätan selle siia. See on Orossutsevile.»
Harry jäi mõttesse: «Kui aga Orossutsev järsku tõrkuma hakkab, mida ta tihti on teinud, ja ultimaatumi esitab: kas ületoomine või. . .»
«Hm . . . Aga kui ta. . .»
«Ei mingeid «kuisid!» katkestas teda Hilgh. «Tema müüb raha eest kas või oma hinge. Kas teie teda ei tunne või? Tegutsege! Ma ootan teilt kokkulepitud telegrammi. Hüvasti!»
Ja Harry jäi üksi.
Kohv, mis suure hilinemisega lauale toodi, tundus talle vastik, ja ta jõi selle vastu tahtmist ära. Kooke ei tahtnud ta nähagi...

Ja nüüd läks ta kohe piletit ostma, et märtsi esimesel reedel Suur-Neveri jaamas olla.

«Kas see siis igavesti nõnda kestab? Ega ma ometi jäädavalt tema jooksutada jää?» küsis ta iseendalt ja ei leidnud vastust. Tõsi küll, seljataha jäänud eluperioodile tagasi vaadates veendus Harry, et ta ei saa tunnustamata jätta osavust, millega ta endale teed oli murdnud ja raskustest jagu saanud. Ja kui palju neid oli! Õudne meenutada! Kogu aeg tuli oludega ja «aja vaimuga» kohaneda, alanduda, paluda ja rabelda..

Ta oli sündinud vähe aega enne revolutsiooni Ida-Siberis, aineliselt kindlustatud insener Povaljajevi perekonnas. Ta nimetati Aleksandriks emapoolse vanaisa, silmapaistva advokaadi mälestuseks. Elu vintsutused algasid üsna varakult. Isa suri nõukogude võimu esimestel aastatel. Ema ei osanud ega tahtnud midagi teha. Ta oli ära hellitatud ja uskus kindlasti nõukogude võimu

peatsesse ning vältimatusse krahhi. Kuid nõukogude võim jäi püsima. Säästud läksid kaduma. Ema müüs ja vahetas asju, kuid mõnikord oli neil ikkagi väga kitsas.

Siis avanes ventiil: kehtestati nep. Sel puhul ütles ema: «Nii pöördub järk-järgult kõik vana juurde tagasi. Annaks jumal! Ega meil enam kaua oodata tule, Saša.»

Tulid välismaa kontsessioonid. Ning Povaljajeva, keda võis pidada praktiliseks ja taibukaks, tegi, nagu Aleksandr arvab, väga õieti, ühendades hiljem oma edasise saatuse kontsessiooni «Lena Goldfiels'i» ühe kaastöölisega, inglase Spleet'iga. Povaljajevite elu muutus korra pealt teiseks: ilmus raha, ilmusid toiduained ja välismaised esemed.

Spleet oli enne revolutsiooni palju kordi Venemaal käinud, ta armastas seltskonda ja oli külalislahke. Veel praegugi meenutab Aleksandr mõnuga seda suurejoonelist elu, mida võõrasisa ajal nende majas elati.

Spleetile meeldis Aleksandr. Ja Aleksandr oli Spleetist vaimustuses. Spleet jutustas sageli, kuidas noorukist võib asja saada, vestles Aleksandriga tihti ja kaua, kõneles talle Inglismaast, välismaadest, sellest, kus tal juhus oli olnud käia ja millal. Aleksandr kuulas võõrasisa joovastuses.

Spleet oli kindlasti veendunud, et kontsessioon «Lena Goldfiels», kes oma kiskjalikud juured sügavale Ida-Siberi maapõue oli ajanud, iga päevaga üha enam õitsele lööb.

Kategooriliselt kinnitas ta, et nõukogude võim vähehaaval muutub, et «sotsialistlik eksperiment» aja katsumustele vastu ei pea ja läbi kukub. Kuid asi läks teisiti.

Peagi suutsid bolševikud ilma võõraste käteta ja ilma võõraste seadmeteta läbi saada. Kontsessioonile tuli lõpp. Välismaalased kolisid oma koju tagasi. Ka Spleet oli sunnitud Inglismaale sõitma, kusjuures ta oma uue naise, Aleksandri ema, «unustas» kaasa võtta.

See oli löök Aleksandrile. Ainus, mis ta Spleetist pärandas, oli halvustav suhtumine kõigesse venepärasesse ja hea inglise keele oskus.

Jällegi lendas kõik uppi. Kavatsetud plaanid nurjusid. Lootused purunesid. Külluse ja heaolu õhkkond, millega ta oli hakanud harjuma, haihtus. Unistused karjäärist, jõukast elust ja välismaale sõidust varisesid kokku kui kaardimajake.

Kõik ümberringi muutus halliks, ebahuvitavaks ja igavaks.

Kuid Aleksandri emale oli Spleeti ärasõit veelgi raskemaks hoobiks. Teda valdas apaatia, ta hakkas jooma, ja kuna ta polnud just tugeva tervisega, suri peagi.

Aleksandr j äi üksi. Nõukogude inimesed hoolitsesid tema eest, kui ta veel alaealine oli, aitasid tal jalule saada ja haridust omandada. Hiljem anti talle head ja kasulikku tööd, kus ta endale eriala oleks võinud selgeks õppida. Kuid see töö näis talle ebahuvitav ja, mis peaasi, vähetasuv. Tal õnnestus saada koht filmitehase lattu, kus tal tegemist oli tol ajal defitsiitsete materjalidega. Ta tundis hästi fotoala, soetas endale odava hinnaga mõned fotoaparaadid ja hakkas kodus eratellimusi täitma. See andis talle ilusat sissetulekut. Kujunes suur tuttavate ringkond. Kuid kahjuks tuli filmitehasest lahkuda, sest seal toimus ootamatu revisjon ja Aleksandrile tekkisid pahandused. Vaevu keerutas ta enese. välja. Seejärel oli ta «Inturisti» süsteemis tõlgiks. Talle oli siin abiks ta hea inglise keele tundmine, mida võõrasisa Spleet talle oli õpetanud.

«Inturistis» ei olnud, tõsi küll, defitsiitseid materjale, kuid seal avanesid teised võimalused. Sagedased sõidud mööda riiki andsid sissetulekut. Välismaalaste hulgas oli mõnikord mitte vähem huvitavaid inimesi kui Spleet.

Neil olid tüsedad rahakotid, soliidsed nahkkohvrid, ülipeened nessessäärid ja elegantsed iluasjakesed. Nende seltskonnas unustasid mõnikord, et oled Nõukogude Liidus ja mitte välismaal. Aleksandr ei võtnud jootraha vastu, kuid kingitusi võttis ta meelsasti.
Aleksandri saatuse vastu hakkas huvi tundma inglane mister Ewans, juba aastates turist. Aleksandr saatis teda sõitudel. Nad vestlesid kõige mitmekesisematel teemadel ja väga avameelselt. Mister Ewans nägi Aleksandris «kaasmaalast» ja tegi talle mitu korda rahalisi kingitusi. Ja kui ta teada sai, et Aleksandri võõrasisa Spleet Inglismaal elab, pakkus ta end iga hinna eest Aleksandri võõrasisa üles otsima ja panema teda võõraspoja saatuse vastu huvi tundma.

Kahtlemata etendas mister Ewans Aleksandri elus teatavat osa.

Vestlustes Ewansiga kõneles Aleksandr palju oma muljetest, mida ta mööda Nõukogude Liitu sõites oli saanud, jutustas inimestest, uusehitistest ja muudatustest piiri äärsetes vabariikides ning maal.

Nõukogude Liidust lahkudes kinnitas Ewans Aleksandrile, et selle elu kõige lähemal ajal paremuse suunas muutub, ja jättis talle hinnalise kingituse: ülikonnariide, habemeajamisriistade komplekti ja

nahkkohvri.
Nagu ilmnes, ei teinud Ewans tühje sõnu. Ei läinudki palju aega, ja Aleksandr Povaljajevi nimele hakkasid «Torgsini» kaudu korrapäraselt saabuma üsna suured rahasaadetised. Kuid varsti muutusid need rahad Aleksandri ainsaks elatumisvahendiks, kuna ta temale teadmata põhjustel «Inturistisi» vallandati.
Neil Aleksandrile unustamatuil päevadel tekkis tal tutvus Pjotr Andrejevitšiga. Tõsi küll, ta oli Pjotr Andrejevitšiga varemgi «Inturisti» asjus kokku puutunud.
kuid nüüd tuli Pjotr Andrejevitš ise tema juurde.
285

XXI. SUUR-NEVER

Märts oli käes, kuid kevadeni jäi nendes paikades veel palju aega. Maapind oli paksu lumekatte all, püsivalt valitses neljakümnekraadine pakane ja põhjast puhusid lõikavad kärekülmad tuuled.
Kõigis majades küdesid ahjud hommikust ööni, SuurNeveri asula ja jaama kohal keerlesid arvukad suitsujoad. Asula kitsad tänavad olid lumehangi täis kuhjunud, tujukalt rühkisid nendes edasi teerajakesed, mida mööda inimesed vaevu üksteisest mööda pääsesid.
Pimeda tulekuga jäid tänavad elutuiks ja näis, nagu oleks asula välja surnud. Kuid see ainult näis nii. Elektripirnide rõõmsad tuled, mis läbi jäälilledega paksult kaetud aknaklaaside tungisid, meenutasid, et seal, nende palkmajade sisemuses jätkub elu: inimesed. töötavad, õpivad, peavad perekonnapidusid, kuulavad Moskva raadiosaateid - ühe sõnaga, elavad koos kogu suure avara maaga mitmekesist ja täisverelist elu.
Elu kihas ka Suur-Neveri jaamas, selles Jakuutiale kõige lähemas raudteepunktis. Kogu ööpäeva kestel tühjendati jaama platvormidel kinnistest vagunitest, platvormidest, tsisternidest ja jäävagunitest kaasnevaid raskekaalulisi ronge.
Tunnikski ei katkenud liiklus Aldaani-Jakutski maanteemagistraalil, mis algas Suur-Neveri jaamast ja lõppes Nezametnõi linnas - Aldaani kullatööstuse rajooni keskuses. Pidevalt veeresid Aldaani ja Jakutski vahet mitmetonnilised «Gazid», «Zisid», «Jazid» ning «Mazid» toiduainete, ehitusmaterjalide ja seadmetega.
Major Šelestov ja leitnant Petrenko elasid SuurNeveris juba neljandat ööpäeva, kuna neile oli tehtud ülesandeks tabada «Harry» hüüdnime taga peituv tundmatu.

289

Šelestov oli ärevil, olgugi et ta oma erutust ja ärevust ei avaldanud. Kuid leitnant Petrenkole, kes majorit juba tundis, ei saanud ta pinevil meeleolu märkamatuks jääda. Märtsi esimene kesknädal ja neljapäev olid möödas, kuid ainsaski idast läände suundunud reisirongis polnud neil päevil leidunud inimest, kelle välimus oleks vastanud Harry

tunnustele.
Kuid pikaleveninud operatsiooni ei tohtinud lõpetatuks pidada, tabamata Harryt ja temaga seoses olevaid isikuid.
Pähe tekkisid kõige ärevamad mõtted. Võib-olla aimas Harry ülesseatud lõksu ja jäi meelega tulemata. Võibolla ajas Beloljubski tähtajad segi. Ja lõpuks - võib-olla pidi kohtumine toimuma mitte Suur-Neveris, vaid mõnes teises jaamas ja Beloljubski, tahtes hoopi Harrylt kõrvale juhtida, nimetas Suur-Neverit. Võib ka nii olla, et piiri taha jõudis kumu lennuki tabamisest, ja et Harryt hoida, ei riskinud välismaa luure teda sellele kohtumisele saata.
Beloljubski jutustas juurdlusel, et Suur~Neveri jaamas elab veel keegi, keda ainult tema ja Harry tunnevad, nimelt «tagavara sidemees». Kui Šaraborin laagrites karistust kandis, käis «tagavara sidemees» Harry ülesannetel kaevanduses Beloljubski juures. Ta tunneb Harryt näo järgi hästi ja on kuritegevuse alal juba ammugi temaga ühenduses.
Beloljubski teatas «sidemehe» perekonna-, ees- ja isanime, seletas ära, kuidas ja kust teda leida ning andis ka parooli, mille abil temaga kontakti tuleb luua.
Beloljubski avaldas mõtet, et selle inimese kaasabil on Harryt kerge-leida. Grohhotov kaldus arvama, et pärast «sidemehe» kinnivõtmist tuleks tema kasutamise võimalus kohapeal otsustada. Kuid nagu Šelestov ja Petrenko kindlaks tegid oli «.sidemees» kaks kuud tagasi haigestunud ja surnud.!

Tänane ööpäev pidi kogu selle ärevuse lõpetama või siis vastupidi - mitu korda suuremaks muutma.
Esimese Vladivostok-Moskva reisirongi saabumiseni oli jäänud kaks ja pool tundi.
Petrenko istus väikeses hästi köetud toas laua taga ja sõi õhtust. Laual helkles kohisedes nikkelsamovar. Samas seisis puukauss hapukapsaga, kuhi värskeid nisukakukesi ja või. Kiirustamata lõikas Petrenko kuumad kakukes'ed pooleks, kattis kummagi poole õhukese külmunud võiliistakuga ja pistis nad siis suhu, rüübates peale magusat auravat teed.
Major Šelestov aga, käed sügavale püksitaskutesse surutud, kõndis toas aeglaste sammudega nurgast nurka. Tema kõvasti kokkupigistatud huulte vahel ripnes kustunud pabeross, mida ta vahetevahel masinlikult imes.
«Mis siis, kui Harry ka täna ei ilmu?» mõtles ta. «Kuidas siis teda kätte saada? Kus ta alatine asukoht on? Kes teab ta perekonnanime? On see võimalik, et ka Beloljubski midagi ei tea? Ei või olla! Kui me aga juba kesknädalal ehk lasksime Harry mööda lipsata? Võib olla sõitis ta juba Suur-Neverist läbi, kuid mitte Vladivostoki, vaid Moskva rongiga?»
«Roman Lukitš!» pöördus Petrenko paluval häälei majori poole. «Istuge sööma. Üksinda ei lähe toitki kurgust alla. Ausõna!»

Major heitis pilgu poole võrra kahanenud kakukeste kuhjale ja muigas: ei, leitnant ei võinud nuriseda isupuuduse üle.
«Ei taha millegipärast,» vastas ta siis loiult ja tõmbas käega üle karmide hallinevate püstjuuste.
«Sööge vastu tahtmist.»
«Sellest pole kasu. Sööma peab siis, kui isu on; Lähen parem jalutan veidi. Võib-olla tekib siis isugi. Sina aga

291
heida magama. Tingimata heida. Ma tulen sulle siis järele.»
Šelestov ajas selga suure, näole langeva peakotiga pika raske koeranahkse kasuka, haaras nahklabakud ja väljus.
Ta seisatas veidi trepil, silmitsedes tumedat tähistaevast, ning sammus siis edasi mööda kitsukest, mõlemalt poolt tarade vahele surutud ja lund täis tuisanud põiktänavat.
Vinge tuul hulkus uinuva asula vahel. Tuiskas peent lund. Piki tänavat venis autode kolonn. Šelestov astus neile teed andes kõrvale. Ta hulkus kaua mööda peatänavat, vaatas korraks võõrastemajja ja suundus siis jaama.
Seal küsis ta järele, kas Vladivostoki rong vahest ei hiline, ja saanud vastuseks, et rong täpselt graafiku järgi saabub, väljus perroonile.
Jaamalatern'ate valguses sillerdas ja sätendas lumetolm. Lumekoorma all lookavajununa rip'nesid elektrijuhtmed. Lumega olid kaetud vagunite katused, platvormid ja kiirtena hargnev raudtee-rööbastik. Ööpimeduses süttisid ja kustusid rööbastikul mitmevärvilised tulukesed. Šelestov seisis ja kuulatas. Väike mänöövrivedur «talleke» jooksis ähkides ja puhkides südilt mööda rööpaid, tirides enda järel vaguniterida. Kui vedur silmist kadus, sammus Šelestov pagasiaida juurde. Mõne aja jälgis ta seal, kuidas aidast kärudel korralikke valgeid traadiga ümber tõmmatud kaste välja veeti. Siis pöördus ta perroonile tagasi.
Suures lambanahkses kasukas vanamees puistas liiva kuumavee majakese esisele platsile. Rohkem polnud siin kedagi.
«Noh, tänane öö otsustab kõik,» mõtles Šelestov, vaatas kella ja sammus sama raske südamega koju tagasi.

292

Petrenko magas sügavat und ja ei liigutanudki, kui major sisse astus.
«Tuleb üles äratada, aeg ei oota,» mõtles Šelestov ja hüüdis valjusti: «Gritsko! Aeg on käes, vennas. . .»
Leitnant avas silmad, haigutas magusasti, ja al1es siis, kui oli silmanud keset tuba seisvat majorit, viskas kähku karusnahkse kuue pealt ning kargas jalule.
«Ma ei võtnud riidest lahtigi,» ütles ta nagu end õigustades.
«Hästi tehtud,» oli Šelestov päri. «Pange kuub selga. Vladivostoki rong saabub varsti.»
Selleks et kuub selga tõmmata, müts pähe, sall kaela ja kindad kätte panna, kulus leitnandil ainult mõniminut.

«Relv?» küsis Šelestov.
Petrenko patsutas käega vastu külge:
«Vööl, seltsimees major. Kõik on korras.»
Just samal hetkel, kui nad perroonile lähenesid, teatas jaama diktor, et reisirong Vladivostok-Moskva saabub teisele teele.
«Kiiremini,» ütles Šelestov ja haaras Petrenkol käest. Möödunud ööpäevadel olid nad juba jaama tundma õppinud ja siirdusid nüüd selle koha poole, kuhu otseühenduse magamisvagun harilikult seisma jäi.
«Kas tegutseme nii, nagu kokku leppisime?» küsis Petrenko.
«Jah, jah. Mina lähen vagunisse, teie aga valvake vaguni esikus.»

Esilaternate ereda valgusega silmi pimestades, sisisevasse aurupilve mähituna puhises käiku aeglustades mööda härmatunud ja lumekuhilais võimas vedur. Tema järel venisid vagunid.
Šelestov tundis, kuidas ta süda kiiremini lööma hak

kas, ja ta katsus juba masinlikult taskuid. Paremas oli püstol rauda tõmmatud padruniga, vasakus metallkäerauad. Rongi täielikku seismajäämist ootamata kargas major magamisvaguni trepile ja esilles end vagunisaatjale.
«Kus on teie paarimees?» küsis ta.
«Magab.»
«Siis minge vaguni teise otsa, sulgege uks ja seiske vaguni esikus. Ärge laske vagunist kedagi välja. Absoluutselt mitte kedagi! Ja vaikselt. Selge?»
Vagunisaatja kadus.

Rong peatus. Šelestov noogutas Petrenkole, kes juba ta kõrval seisis, läks siis kahest uksest läbi vagunisse ja ta tähelepanu köitis kohe umbes tema kasvu hõredate juustega mees. See erines vähestest akende juures seisvatest reisijatest oma tülpinud ilme ja sinise, valgete põtradega kaunistatud džempriga. Ta seisis lahtise kupee uksel ja silmitses tähelepanelikult Šelestovi.

«Huvitav,» mõtles Šelestov seisma jäädes ja peakotti tagasi heites. «Just sellisena kujuttesin ma teda. Seda juhtub harva. Ma võtan ta kinni kupees. Siin pole sobiv seda teha, on inimesi. Ning asjata kära teha ei maksa. Ühtlasi heidan pilgu ka ta asjadele.»
Ta astus Harryle nii lähedale, et see taandus, ja vaatas kupeesse.
«Vaba?» küsis ta.
«Ja-aah,» vastas Harry kuidagi ebamääraselt.
«Suurepärane!» tähendas Šelestov ja lisas poolsosinal:
«Kui olete Harry, astuge siia. Ma olen piletita. Tõin teile midagi Orossutsevilt.»

Majori tähelepanelikule pilgule ei jäänud märkamata, et Harry põsed vaevaltmärgatavalt võpatusid ja ta valvsates hallides silmades vilksatas ja kustus silmapilkselt hirm. Muide, see võis ka ootamatusest tulla.

«Astuge sisse, astuge,» vastas Harry veidi viivitades. «Ma ei saanud teist hästi aru. Ma tulen ka kohe.»

«Millest ta aru ei saanud?» mõtles Šelestov kupeesse sisenedes ja diivanile istudes. «Kavatseb jalga lasta? Ei lähe läbi...» .

Harry sisenes. Ta sulges enda järel ukse, istus majori vastu ja seljakile laskudes ristas käed rinnale. Tema valvsad silmad olid Šelestovile pööratud. Vaevaga ärevust tagasi hoides küsis ta:

«Ma ei saanud aru... Mida te mulle ütlesite?»

«Nagu näha, saab ilma püstolita hakkama,» mõtles major ja pistis käe taskusse käeraudade järele.

Kuid nüüd juhtus see, mida ta kuidagi ei oodanud. Harry kummardus kähku ettepoole ja andis kaks välkkiiret hoopi: pahema käega solaari ja paremaga meelekohta. Hoobid olid nii tugevad ja täpsed, et Šelestov oigele sarnaneva häälitsusega põrandale vajus.

Vaguni esikus valvelolev leitnant Petrenko surus vaevaga oma kannatamatust tagasi. Ta nägi selgesti, kuidas major sinises džempris mehe juurde astus, seejärel kupeesse läks, ja kuidas see, kes kahtlemata «Harry» hüüdnime kandis, majorile sinna järgnes.

«Viimaks ometi langes lõksu, sunnikl» võidutses Petrenko. «Asjata muretsesime. Ja kõik on õige: reede... Vladivostoki reisirong... sinises džempris. Roman Lukitš otsib vist kupeed läbi. Mis siis ikka, see on õige. Võib-olla tuleks appi minna? Ei maksa. Major ei armasta, kui tema käsu vastaselt toimitakse. Ootan ära...»

Vedur vilistas.

Petrenko avas esimese ukse ja vaatas koridori. See oli

täiesti tühi. Reisijad olid oma kohtadele laiali läinud. Vastasuksest vaatas vagunisaatja nägu.

Sujuvalt libises rong paigast. Jaamatuled ujusid mööda.

«Kurat võtku, sõidame!» mõtles Petrenko tusaselt. «See pole põrmugi sobiv. Tuleb Skovorodinas maha minna. Asi on pikale veninud. Ega major ometi teda üle kuulama ei hakanud?»

Rong lisas kiirust.

«Ei, tuleb sisse minna. Aitan,» otsustas Petrenko lõplikult ja võttis ukse käepidemest kinni. Ta *tahtis* juba ust avada, kui silmas äkki majorit, kes mööda koridori oma pikas, näole tõmmatud peakotiga, kasukas noruspäi lähenes. «Üksi? Mispärast üksi?» lõikas ärev mõte ajju. «Kas see tõesti polnud Harry? Eksisime? Kuhu *ta,* neetud, siis vajus?»

Rong mürises juba väljumispöörangul.

«Hüppame käigu peal maha,» otsustas Petrenko.

«Major» astus vaguni esikusse, ja enne kui Petrenko sõnagi lausuda jõudis, andis talle ränga hoobi vastu kõri. Leitnant taarus tagasi, vaevu jalul püsima jäädes, ja nägi, kuidas «major» ukse avas ning ühe käega

kasuka hõimu haarates sõitvalt rongilt maha hüppas.
Hoobist uimaseks lööduna ei taibanud Petrenko mitte kohe. mis oli juhtunud. Siis aga sööstis ta ukse juurde ja hüppas hooga vagunist välja, kasutamata käsipuid ja treppi. Ta langes kummuli, vajudes näo ja kätega sügavale lumme. Kui ta hetke pärast pead kergitas, võpatas ta: *otse ta* silmade ees kerkis lumest terasest raudteerööpa *ots* - kontrollpost. Ainult mõned sentimeetrid, ja leitnandi pea oleks selle *otsa* sattunud.
Mürinal kihutas rong mööda.
Petrenko kargas jalule ja veendus, et *ta* oli terve, vigastamata ning polnud isegi haiget saanud. Ta ronis raud-

teetammile, vaatas ringi ja ei näinud midagi. Musta tähistaeva ja jaama ning asula hulgaliste. kuid kasina valgusega tulede taustal oli raske roimarit avastada.
Leitnant kükitas maha ja hakkas tähelepanelikult kaugust silmitsema. Äkki leidsid ta silmad inimese silueti, kes Suur-Neveri suunas eemaldus. Mees sammus raudteed mööda.
Petrenko viskas seljast karusnahkse pihtkuue, tõmbas kabuurist püstoli ja sööstis talle järele.
Ta jooksis ja mõtles: «Mis juhtus Roman Lukitšiga? Kui Harry tema kasukasse riietus, siis tähendab, et... Kas ma ei teinud Roman Lukitšit maha jättes vea? Võimalik, et ta vajab abi? Kuid nüüd on juba hilja. Jah, hilja. Nüüd tuleb tabada see;..»
Roimar, kes tagaajamist märkas, tõstis kasukahõlmad üles ja lisas sammu.
Kui vahemaa umbes kolmekümnele meetrile oli vähenenud, tulistas Petrenko ja karjus:
«Seis! Seis! . . .»
Harry jooksis kiiremini. Ta oleks pidanud majori raske ja pika kasuka seljast viskama, mis teda jooksul muidugi takistas, kuid ta ei taibanud seda teha, võib-olla lootis ta ka *oma* jõule, kuid, nagu seda tihti juhtub, hindas oma võimeid üle. .
Noore treenitud leitnandi eest ära põgeneda oli raske.
Harry püüdis kiiremini jaama pääseda, nähtavasti lootes rööbastikul seisvate rongide vahele kaduda.
«Tema asemel jääksin ma seisma ja saadaksin tagaajajale paar kuuli,» mõtles Petrenko. «Kas tal tõesti pole relva ?»
Lõpuks *oli* kaugus jooksjate vahel umbes viiele sammule vähenenud. Oma seisukorra lootusetust nähes otsustas Harry võtet kasutada ja langes jooksu pidurdamata siruli liipritele.

Juhtus nii, nagu ta oli arvestanud: joostes komistas Petrenko temale ja kukkus. Kuid üht ei suutnud Harry ette näha: tema otsa lennates andis Petrenko torbase ninaga roimari silma tohutu hoobi. Too, valmis

juba üles hüppama, vajus kokku ning kaotas teadvuse. Hetke pärast aga kõlksatasid käerauad ta käte ümber kinni.

Oli päikesepaisteline pühapäev. Nendes paikkondades on sellised päevad sagedasteks külalisteks ainult kevade lähenemisel. Päikese viltuste kiirte all sätendas lumi nii eredalt, et temale ainult kissis silmil või siis läbi kaitseprillide vaadata võis.

Väike «Gaz»-maastikuauto kihutas mööda siledat ja lumest puhastatud automagistraali, kõlistades tagu'rataste kette ja kergesti ületades. Molodnikani mäeseljandikku.

Tabatud diversandi erikonvoile üle andnud, pöördusid major Šelestov ja leitnant Petrenko Jakutskisse tagasi.

Rooli taga istus Šelestov.

«Näed, mis elus ette tuleb, kallis Gritsko,» ütles Šelestov ja vangutas pead, meenutades juba mitmendat korda hiljutise vahejuhtumi kõiki üksikasju. «Ja ometi polnud ma, tänu taevale, mõni algaja, ei tööta ju esimest aastat. ühe sõnaga — õpid niikaua kui elad.»

«Jaa-ah,» venitas Petrenko. «Ma praegu - mõtlesin, kuidas oleksin mina teie asemel toiminud. Mina oleksin . . »

«Siin pole midagi mõelda,» katkestas teda Šelestov. «Oleks pidanud, kui otsusele jõudsin, et see Harry. on, ja ma olin selles kindel, talle otsekohe koridoris püstoli otsa ette suruma, ja asi korras. Ilma igasuguse tseremooniata.»

«See oleks vahest küll õige olnud,» nõustus Petrenko ja lisas: «Ja oleksime pidanud kahekesi minema. See oli teie õnn, et ta ainult nende kahe hoobiga piirdus ja nuga ei kasutanud. Oleks võinud halvemini minna.»

«Halvemini ei saa ollagi!» raputas Šelestov pead. «Kui polkovnikule ette kannan, siis ta, mine tea, ei usugi veel.»

Petrenko muigas.

«Milleks selline peenutsev ausus?»

«Mis, mis?» Šelestov vaatas kõõrdi leitnandile.

«Minu arvates pole tingimata tarvilik polkovnikule kõiki üksikasju ette kanda. Mis on siin tähtis? Et käsk on taidetud ja diversant kinni võetud. Mina teie asemel . ..» Petrenko vaikis, tundes enesel karmi, uurivat pilku.

«Kas te räägite seda tõsiselt või?» küsis Šelestov külmalt ja vähendas isegi sõidukiirust. Auto oli juba mäeseljandikule jõudnud.

Petrenko kohmetus. Ta oli Šelestovi armastama hakanud, seadis teda endale eeskujuks, õppis temalt, kuidas tõeliseks luurajaks saada, ja ei tahtnud nüüd kuidagi, et majorile ta avameelsuse pärast mingeid pahandusi tuleks. Seepärast vastas ta:

«Muidugi tõsiselt, Roman Lukitš. Mis teie selles siis halba leiate? Ega asi selle läbi ju ei kannata.»

Šelestov vaikis pisut millegi üle järele mõeldes ja ütles siis:

«Teate mis, seltsimees leitnant. Pidage meeles: kui minule ettepanek

tehakse teid oma alluvusse võtta, ma keeldun.»
Petrenko nägu lõi lõkendama:
«Seltsimees major, andestage! Ma ütlesin seda ju puhtast südamest. Ma tegin selle ettepaneku hea poolest. Ma pole elu seeski kedagi petnud.»

«Et teis mitte pettuda, siis tahaksin seda uskuda, vastas Šelestov. «Igas töös, eriti aga meie omas, on vale lubamatu. Minu viga on teistele õpetuseks. See, kes kollektiivi ees oma vigu salgab ja varjab, see ei suuda varem või hiljem *hoiduda* ka otsesest petmisest. Saite aru?»
«Väga hästi.»
«Ja pidage veel meeles: kõigepealt kohustused, seejärel alles kõik muu — ka sõprus.»
«Olen nõus, seltsimees major.»
«Sõnadega olete nõus, aga südames?»
«Samuti, Roman Lukitš.»
«Hästi,» rahuldus major ja ta silmad soojenesid.
«Nüüd ma ei keeldu teist, Gritsko. Ja *meie* üheskoos nabime veel nii mõnegi vaenlase kinni.»
Ületanud mäeseljandiku, hakkas väike «Gaz» mööda taiga massiivisse lõikuvat automagistraali pidurdades alla laskuma.

XXII. G. M. BRJANTSEV

Georgi Mihhailovitš Brjantsev on sündinud 1904. aastal Põhja-Kaukaasias. Kahekümneaastaselt, olles kommunistlik noor, astus ta Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ridadesse. Kahekümne ühe aastaselt alustas Brjantsev sõjaväeteenistust, jätkates seda kuni praeguseni.

Suure Isamaasõja ajal saadeti Brjantsev eriülesannetel vaenlase tagalasse. Ta on autasustatud rea ordenite ja medalitega.

Brjantsevi esimesed ilukirjanduslikud teosed on kirjutatud Suure Isamaasõja ainetel. Isamaasõja heroilised päevad, karm ning ohtlik partisanielu vaenlase tagalas andis Brjantsevile selleks rohkesti materjali. Esimene raamat tema sulest ilmus 1947. aaslal Taškendis. Selleks oli partisanijutustuste-kogu «Meie eest ei pääse kuskile» (<<DT Hac HHKYD.a He YHD.ewb»). Eri raamatuina on ilmunud Brjantsevi jutustused «Sealpool rinnet (<<no TY CTOPOHY !f>poHTa»), «Herilasepesa lõpp»\ (<<KoHell OCHHoro rHe3D.a»). «Neid oli neli. (<<lfx ,6b!JIo '_eTHepo»). «Salarajad» (<<TaHHbre TpOnb!») jt.

1954. aastal ilmus Brjantsevi valvsuseteemaline *seiklusjutustus* «Jäljed lumel», mille sisuks on võitlus välismaa luure teenistuses seisvate diversantide vastu Jakuutia taigas. Jutustuse «Jäljed lumel» põhjal on vändatud samanimeline film ning jutustus ise on tõlgitud

juba mitmetesse keeltesse.

1955. aastal ilmus Brjantsevi romaan eSee toimus Prahas» («3TO 6b!JIo B npare»), milles jutustatakse tšehhi kommunistide põrandaalusest võitlusest fašistlike okupantide vastu.

XXIII. SISUKORD